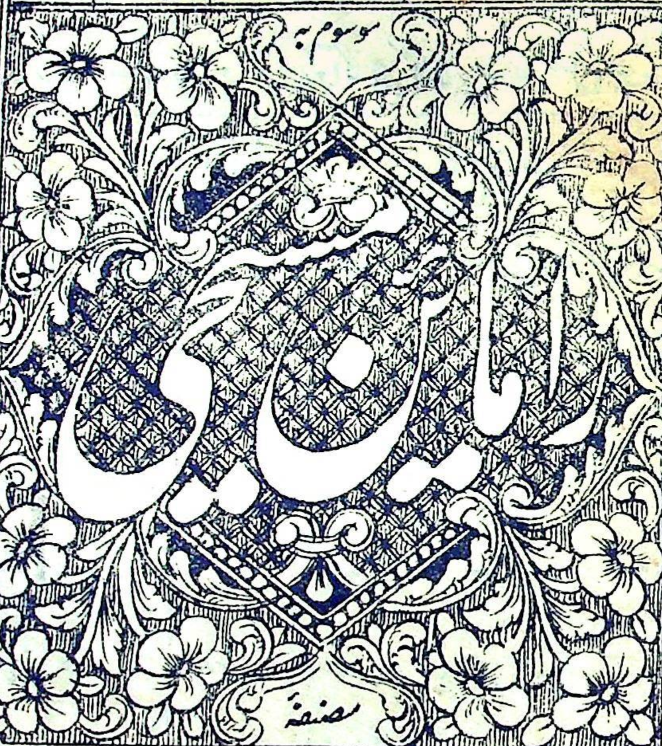
રામાયન મશહદ

વારશી

بعون صناع مکین و مکان فضل و خلاق زمین و آسمان

گلدستۂ ریاحین فرحت افزا جام جہان نمای حالات رام و لچھمن و سیتا نظم مصنفۂ شیرین زبان عالی طبع

موسوم بہ

مصنفہ

شاعر یکتا آنند رام المتخلص بہ مسیح کہ زور طبیعتش از نظم بے نظیرش پیدا و مبلغ معلوماتش از ہمین تاریخ ہویدا است

بمطبع نامی منشی نولکشور واقع لکھنؤ بحسن خوبی طبع شد

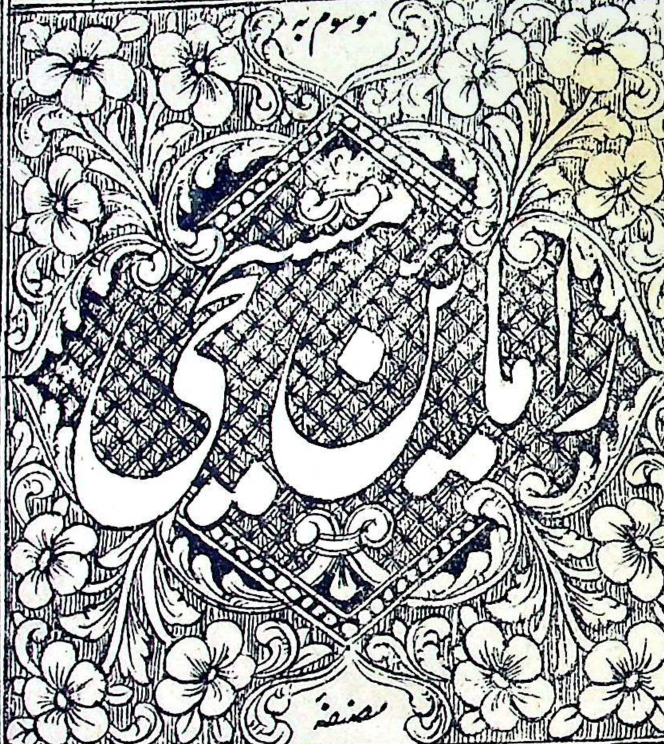
اطلاع۔ اِس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہی جسکی فہرست ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معائنہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہین اُنمین بعض کتب تواریخ شاہان و راجگان فارسی و اُردو وغیرہ درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

نام کتاب	قیمت	نام کتاب	قیمت
کتب تواریخ شاہان و راجگان فارسی		مفتاح التواریخ۔ مولفہ مسٹر ٹامس ولیم ابتداے اسلام سے فتح پنجاب تک۔	عہ [illegible]
اکبرنامہ۔ کامل تین دفتر از شیخ ابوالفضل وزیر شہنشاہ اکبر صحیح خوشخط کاغذ سفید چکنا و گلابی۔	لعہ پ	ترجمۂ تاریخ طبری۔ مبدء عالم سے خلفاے عباسی تک۔	سے پ
تاریخ فرشتہ۔ معروف تاریخ تا زمانۂ سلطان اکبر۔	معہ پ	شاہنامۂ فردوسی۔ کامل در دو جلد چو مصرعہ با تصویر عمدہ کتاب ہی۔	صہ پ
طبقات اکبری۔ از ملا نظام الدین	عا پ	شاہنامہ۔ قاسم گنابادی تاریخ ہندوستان۔	سعہ [illegible]
حدیقۂ اقالیم۔ ذکر سلاطین و اہل کمال ہر اقلیم۔	سے پ	جنگ نامۂ نعمت خان عالی۔	ا ر

بعون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و آسمان

گلدستہ ریاحین فرحت افزا جام جہان نمای حالات رام و لچھمن و سیتا نظم فصیح بزبان فارسی

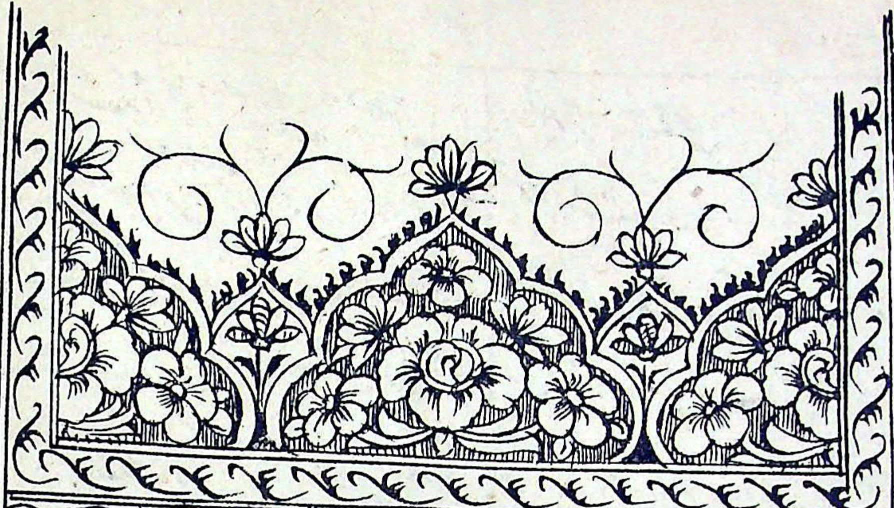
موسوم بہ

مصنفہ

شاعر یکتا سرآمد قدما المتخلص بہ مسیح کہ زور طبیعتش از نظم بدیعش پیدا و مبلغ معلوماتش از ہمین تاریخ ہویداست

بمطبع نامی منشی نولکشور واقع لکھنو بحسن خوبی طبع شد

بسم الله الرحمن الرحیم

خداوندا ز جام عشق کن مست / که در مستی فشانم بر جهان دست

لبالب بر لبم نه جام امید / که باشد جرعهٔ حسن طاس خورشید

می کز بوی او موسی شد از هوش / نه آن می کز دل ساغر زند جوش

ازان می نشئه در جام انگیز / که گردم همچو می از شوق لبریز

ننوشم باده گر همدم تو باشی / چه بهتر زانکه ساقی هم تو باشی

ز دست دوست خواهم دوستگانی / چه باشد خضر و آب زندگانی

ندانم چون کشم ساغر من مست / کز آب دست ساقی رفتم از دست

گل داغم نخندان بی گل باغ / نشان زالماس شبنم بر گل داغ

کرامت کن دل پروردهٔ درد / بخون دل نگارین چهرهٔ زرد

جگر کن چاک چاک از غنچهٔ ناز / نمک را مرهم ریش جگر ساز

به تیغ عشق کن رنگین کفن را / زیارت کن شهید خویشتن را

شهیدِ تو نخواهد شمع از کس ‌ ‌ ‌ تو شمعِ تربتِ من باد زان پس

مرا هم شمع از نورِ تو باید ‌ ‌ ‌ تجلی خشم بر موسی نشاید

انا الحق گفتنم بر تو چه بار است ‌ ‌ ‌ دو منصوریم گویا قحط دار است

خلافت دادی آدم را بعالم ‌ ‌ ‌ بمن ده حصهٔ میراثِ آدم

ببخشا بر دلم کز غم حزین ست ‌ ‌ ‌ خداوندا خداوندی همین ست

گناهم گرچه عینِ بی رضای است ‌ ‌ ‌ گذشت از وی چه نقصانِ خدای است

به بخشایش مکن ممنون رحمت ‌ ‌ ‌ ز دریا آب می بخشی چه منت

بجز لطفِ تو مور بی جرم نگردد ‌ ‌ ‌ خدائی هم بلطفی کم نگردد

ضعیفم[1] خوانده و از غفلت[2] شکایت ‌ ‌ ‌ که کج دار و مریز است این حکایت

چرا لطفت نپردازد بکارم ‌ ‌ ‌ تهی دستی ترا معذور دارم

بنومیدی چرا نی از درِ خویش ‌ ‌ ‌ کریمی شرم دار از چشم درویش

نگردم باز محروم از درِ تو ‌ ‌ ‌ ز لکو انعام خواهم در خورِ تو

ز حق رحمت سزد از بنده تقصیر ‌ ‌ ‌ عیار بوی آن مشک آمد این سیر

عطایت از خطایم گشت مشهور ‌ ‌ ‌ چراغ از ظلمتِ شام است پر نور

امیدی بر تو آنگه بیم محشر ‌ ‌ ‌ نیازارد پسر گفتار مادر

بفرما تا چه سازد جان رنجور ‌ ‌ ‌ خداوندا زمین شست آسمان دور

ولی زین ناسپاسی سوخت جانم ‌ ‌ ‌ چه جای کس که بر خود هم گرانم

[1] خلق الانسان ضعیفا یعنی پیدا کرده شد انسان ضعیف ۱۲

[2] ان الانسان ظلوما جهولا ۱۲

که دانائی توگیر و گر نه بخشی
کریمی گر به بخشی ور نه بخشی

گناهِ من به ترسیدن نیرزد
نمیگویم به بخشیدن نیرزد

گناهِ بنده بخشیدن چه دشوار
نخواهد بودن از عفو تو بسیار

عتابِ خود مکن ضائع به یکبار
که مشتی خاک را سازی گرفتار

ولے بنده بیک حرفست خورسند
که نومیدی بود کفر از خداوند

سیه نامه که بر عصیان گواه است
جمالِ عفو را خالِ سیاه است

بقول و فعل ها وقت مفرمائے
اگر کفر است ور ایمان به بخشائے

مسلمان گر ترا جوید به طاعات
بکفرِ خود کند کافر مناجات

ترا بر نیک و بد فرمان روانست
هر انچه آید ز تو نیکی همانست

بفردوس از نزید این کهن چوب
کرم فرمای و دوزخ خانگی روب

بآن طاقت که گر آزرده باشم
دمِ شکرِ عذابت کرده باشم

اگر نه هے دلِ صبر از ذمانم
ز شکرِ دوزخِ تو چون برآیم

مسیح از ناامیدی چند افسوس
خداداری چه غم داری بزن کوس

فی مناجات

به هستی دیده چون نکشوده بودم
بخوابِ نیستی آسوده بودم

نه از هنگامه مست نه زبستر
نه از افسانه گو نه از پالشِ پر

نه در خوابِ پریشان خطر لبے
نه وسواسے سپئے تعبیر خوابے

زوزده پاسبان بی غم غنوده — نه در بسته نه اسباب کشوده

صدائی لطف تو سوی خودم خواند — شکرخوابی عدم بر من بشوراند

گدائی خفته را بیدار کردن — عطایا دادنست آزار کردن

سلیمانی وهامن کم ز موری (چیونٹی) — برنج از چه که ای پرزر و درم

کرم خواهی درم ده بهر محتاج — بمنعم گر دهی نامش نهد باج

چو من بی مایه را ده گنج و گوهر — که حاجت نیست بخشیدن بمحشر

مرا جز یاد نقدی نیست بر دست — ولی نازم که چون تو خازنی هست

سخی گنجی که در گنجینه دارد — گدا در کیسهٔ خود می شمارد

ولی دارم ز آهن صد قدم بیش — بمقناطیس قدرت کش سوی خویش

خسی را وارهان زین ورطهٔ غم — نه جذب عشق تست از کهربا کم

تهی کن دل بعشق از جمله وسواس — که در سندان نگیرد جا جز الماس

ز طفلی بازی من عشقبازیست — چنین عشقی که بازی شد مجازیست

جوانی گشت صرف از باده و جام — شدم پامال ناز هر گل اندام

به پیری خوش ندارم ناز مخلوق — نخواهم عاشقی را جز تو معشوق

ولی این ذره مهرش زان نهادست — که بر لطف و قبولش اعتمادست

بلی همت از ان هر ذره نازد — که با خورشید تابان عشق بازد

بلطف تشنه فزونی گرداب نیست — بلطف چون تو می نازم عجب نیست

بطاعت گر تو خواهم چند حاجت | مرا انعام وه بے مزد طاعت
ز طاعت رشوتے خواهی بکارم | بکن گویا مکن رشوت ندارم
ز دستم بر نیاید یک جوے کار | بدی کردم بجان خویش بسیار
اگر بندم کنے ور بند بندم | گناه خویشتن گو بر که بندم
بدرگاه تو باز آیم بزنهار | شفیعم روے زرد و اشک خونبار
به بین روز سیاهم روے زردم | پشیمانم کنون از هر چه کردم
پشیمانے ندارد سود هر چند | تو آن کن آنچه شاید از خداوند
ندانم زشت و زیبائے کم و بیش | کرم کن انتخاب نعمت خویش
ازان پس حاجتے خواهم ز درگاه | که باید داد او را خواه ناخواه
گدائے را کرم فرما تمامی | بتاج خسروے تخت نظامی
بلفظم نخبت معنے نوجوان ساز | بر اقلیم سخن صاحب قران ساز
کهن نسخهٔ نظامی کن چنان نو | که خود را باز نشناسم از خسرو
مگر حرفے ترا و از زبانم | که ماند یادگارے از زمانم
ز خوش لفظی چو دادی گنج بسیار | موافق ساز کردارم بگفتار

ایضاً فی مناجات

بنام ساقئ دور پیاپے | که هم جام است و هم مستی و هم مے
حریف خلوت هر درد آشام | سر انجام خمار بے سر انجام

نه از بدمستی کس در شکایت — نه از کج نغمه کے بوی کنایت

چنین ساقی و ما مخمور تا چند — ز بزم شاهد خود دور تا چند

اگر هشیار در مخموریے هست — مدار از دامن ساقی خود دست

مسیحا رو زبان زین نغمه بربند — مشو مغرور ز الطافِ خداوند

ز لطف شاه نبود اعتبارے — بسان بنده باید کردگارے

حذر کن از زبان تیغ گوهر — که از تیغ زبان تیغیست بر سر

نمیگویم زبان زین نغمه درکش — همین پرده بآهنگِ دگر کش

دهان از چشمهٔ حیوان بشویم — پس آنگه نام پاکش باز گویم

بجان کرد دهان خویش کردم — که از یاد تو با من میزند دم

حلاوت داد ذکرش کام جان را — شکر رشوت دهم شیرین زبان را

بنام نکته گیر نکته دانان — زبان دان زبان بے زبانان

ز بحر قدرتش گردون حبابے — ز سیل رحمتش دریا سرابے

جهان رحمت بلطف او گواه است — که طاعت نزد عفو او گناه است

گنه طاعت شود چون او پسندد — ملک عاصے چو لطفش در ببندد

بدست لطف او نازان گنه‌گار — چو من عاصے به بخشایش سزاوار

ز بیم قهر او سرگشته عالم (پریشان ۱۲) — چه جبریل و چه ابلیس و چه آدم

که آدم را خلافت بخشد انعام — که همچون مرغ سازد دانه اش دام

عنایت نوح را بے جرم چندان — که از چشمش کشاید موج طوفان

شکار قدرتش دان کز هوائے — بدام عنکبوت افتد همائے

رخ گل کرده بے گلگونه گلرنگ — قبائے لاله پر خون ساز بے خنگ

کشیده سرمه چشم آهوان را — نچیده نه میل را نه سرمه دان را

چو در صورتگری صنعت بپرداخت — ز آب و خون چمن زار ارم ساخت

زبان را داد ذوق جانفشانے — که شد لب ریز آب زندگانے

بگوشش از سمع داد آن نوش لبریش — که چون فرهاد گشت از ذوق بیهوش

بچشم از نور بینش بخشد آن دست — که از گل چیدن نظاره شد مست

ابا لب ساخت دل از گنج گوهر — ز خاموشے نهاده قفل بر در

سپرده پس کلیدی آن زبان را — که تا بخشد زکاة بحر و کان را

نمک وار حدیث خوش زبانان — شکر ریز لب شیرین دهانان

جدا با هر دلے ناز و نیازش — کسے آگاه نه از کنه رازش

ز مادر وز پدر صد چند دلسوز — نوشته وی برات رزق امروز

کریمے شیوهٔ خواهش گزیده — کز بخشش ره خواهش ندیده

بشادے پر ازو در بیگناهے — ببازے طفل زو در بادشاهے

کند عفوش گنه را عذر خواهی — گناهے نیست غیر از بیگناهی

اگر مه یافت از خور روشنائی — نه خور از خود گرفته کدخدائے

ز مهرش روز روشن گرم بازار
شب از ستاری او پرده بردار

تو دادی صبح را این تازه روئی
تو بخشی شام را آشفته موئی

نه زلف شب شکستی بر رخ روز
که گیرد آفتاب عالم افروز

نه بندی گر تو زلف شب که بندد
سحر را تا نخندانی نخندد

بدست گل نهی گلدستهٔ داغ
وزان گلدسته سوزی سینهٔ باغ

بخشم از چشم نرگس را پرانی
بروهم گوشهٔ چشمیت نهانی

بتوحید تو خاکی را چه یارای
ز بیکاری زنم خشتی بدریای

ترا نشناخت غیر از تو دگر کس
ولی مخصوص خود دانست هر کس

چه باشم من که عاجز شد پیمبر
که گوید حمد تو غیر از تو دیگر

ز دست بنده کار حق نیاید
بحق خویش خود گوهر چه شاید

وگر گویم زبانم باد معذور
که مردود است انا الحق گوی منصور

ز خاک مصطفی نه بر سرم تاج
که بوسد عرش خاک من بمعراج

بنعت مصطفی نامیست نامم
گزین معنی بیزدان هم کلامم

نکو کاری بعالم پیش کردی
که رحمت را وکیل خویش کردی

میان خلق تو غیرت نه گنجد
اگر گنجد جز این رحمت نه گنجد

فی نعت سرور کائنات صلی الله علیه وسلم

دل از عشق محمد ریش دارم
رقابت با خدای خویش دارم

حقیقت ناز دارد بر مجازم / بمعشوق خدای عشقبازم

درین میدان نیامد هیچو من مرد / بعشقم عاشقیها میتوان کرد

رسول اندر حقیقت جز خدا نیست / بدین پیغام جبریل آشنا نیست

چو خورشید نخستین شد گل اندود / محمد نام کردش بخت محمود

محمد نیست جز آئینهٔ بیش / تو در وی مینمائی جلوهٔ خویش

بدان جلوه بجان خاطر نهادی / بدادِ حسن خود انصاف دادی

نیاز خود کنی در بی‌نیازی / بخود نازی اگر بر خویش نازی

ببین آئینه و بر خویش می ناز / جهان قربان ازین هم بیش می ناز

ز عشق خود شدی شرمندهٔ خویش / که خود را نام کردی بندهٔ خویش

وگرنه کی پسندد عقل مخلوق / که خالق عاشق و مخلوق معشوق

درینجا دم ز مائی و توئی نیست / شمارم شد غلط ورنه دوئی نیست

دو بیند هر یکی را چشم کم نور / تو خواهی احولم خوان خواهیم کور

ندارد کس ز تو بیشی و پیشی / اگر عینی و گر عکس آن خویشی

ز جبر و کل سخن گفتن ندانم / پیامت را فدای باد جانم

ترا بشناسد آنکو حق شناس است / خدایا این چه تغییر لباس است

اگر کفر است حرفم گو مکن گوش / ازین گفتن نخواهم ماند خاموش

بنازم گر کمال مهربانی / پیامم خویشتن خود میرسانی

بسا باشد که شاهِ هفت کشور
بشب گردد نهان هر سو گداوار
درآندم هر که بشناسد که شاه است
چو خاموشے رضاے شاه داند
کشایم چند راز دل چو مستان

گدایانه لباس فقر در بر
ز هر نیک و بد عالم خبردار
اگر گوید که تو شاهی گناه است
ز بهر مصلحت خاموش ماند
من و نعت تو چون ظاهر پرستان

ایضاً فی نعت

مهین پیغمبرے از نسل آدم
جهان رحمت از یزدان مجسم
معماے خرد نازان بنامش
دو عالم جرعهٔ از دُرِ جامش
یتیمے ناز پروردِ الٰهے
فقیرے پشت پا بر تاج شاهے
سریر آراے تختِ لامکانی
گهر پیراے تاج کن فکانی
رواج نقد توحید از عیارش
طفیلش گنج هستی بل نثارش
زمین در زیر کفشش عرش افلاک
خدا طغراے عرشش خواند لولاک
زبان بهر ستایش گشت موجود
ز نیل آفرینش اوست مقصود
ز عدلش دست چرخ از ظلم کوتاه
که انصاف کتان بستاند از ماه
فلک چون نیل نماکش کرد بر سر
ملک جاروب راهش ساخت شهپر
بجیب مه فگنده چاک زانگشت
نشان نهر حق آورد بر پشت
نشان پاے او بر دست موسیٰ
نهاد از پیشدستی پاے بالا

سلیمان را بلطف از پیش خوانی | برآرد پر چو مور از شادمانی

خداوندا جهان عشق تو بازد | زهی نقشی که بر نقاشش نازد

حکایت بر سبیل تمثیل

بچشم خویش دیدم عاشق مست | چو جان نقشی نهاده بر کف دست

بجان آن نقش بیجان را خریدار | وزان صورت بحیرت نقش دیوار

بران کاغذ نهاده دیدهٔ تر | بخواهش چون گدا بر کاغذ زر

شدم نزدیک آن از خویش آزاد | مرا همدرد خود دانسته شد شاد

بگفتم کز کسی این یادگار است | بگفتا نامه نه که این عین یار است

بگفتم بازگو از سر بتفصیل | بگفتن شد زبان یکسر بتعجیل

بگفتا نقشبندی بی‌نظیرم | که مانی جان فشاند بر حریرم

یکایک صورتی زینسان کشیدم | ز دست خویش دیدم آنچه دیدم

کنون در عشق آن جان میدهم جان | یکی خود کرده را خود نیست درمان

بنقشش آفرین را لب گشادم | بانصافش و صد انصاف دادم

بگفتم دل بعشق نقش زان نهادی | که خود انصاف دست خویش دادی

مسیح از خام طبعی لب نه بستی | ادب باید درینجا گرچه مستی

خدا نعت محمد داند و بس
نیاید کار ریزه‌دان از دگر کس

در صفت شب معراج

شبی سرمایهٔ اقبال جاوید
ز نورش جرعه در جام خورشید

نهفته گنج اسرار الهی
چو آب زندگانی در سیاهی

سوادش صیقل نور تجلی
چو روز وصل سر تا پا تمنا

وفا را از هوایش گرم بازار
در معشوق عاشق را خریدار

بنور حق منور شمع مهتاب
ز کوثر خلد را رضوان داده آب

در رحمت گشاده خازن غیب
کرم خامه زده بر نامهٔ عیب

بصلح آسوده باهم آتش و آب
قصب شسته ز خاطر بیم مهتاب

قضا جام عنایت کرده در دست
زمین و آسمان از بوی او مست

چو شد آرایش خلوت کماهی
در آمد نامه بر مرغ الهی

طلب فرمود آن سلطان دین را
همان داننده علم الیقین را

دران شب آن همای لامکانی
ز سایه داد تاج امهانی

بذکر حق دلش سبوح کرده
زبان فرسوده لب مجروح کرده

درون بیدار بیرون از شکر خواب
نمودش دولت بیدار در خواب

پی تعبیر خوابش بخت برخاست
بگفتا مژده اکنون کار شد راست

همان دم جبرئیل از جان شتابخیز
بگفت ای چشم بخت از خواب برخیز

بشوق مژده پیغام دلدار
شد از بوی گل اخلاص بیدار

بگفتش جبرئیل ای خواجه شتاب — وصال دوست را دریاب دریاب
به پیش آورد پس ناموس اکبر — فلک پیما براق روح پیکر
چو آئین وفا در پای داری — چو عشق تو سراپا بیقراری
ز روح صرف جسمی آفریده — چو روح از ذوق رفتن کس ندیده
ز مرغ وهم اندیشه سبک سیر — چو پیش از مژده آید نامهٔ خیر
چو رهوار نظر در خوش عنانی — بجان مشتاق رفتن چون جوانی
گه جولان نموده سبقت خویش — چو همت صد قدم از خویشتن پیش
بدولت پانهاد اندر رکابش — سعادت جان فدا شد بر رکابش
ملائک در رکابش میل در میل — گرفته غاشیه بر دوش جبرئیل
بطوف بیت اقصی شد ز خانه — امام انبیا شد در دوگانه
پس آنگه تنگ بربسته میان را — شرف داده نخستین آسمان را
چو سوی ملک بالا عزمش افتاد — فلک در نعلبندی نقد مه داد
بدیوان دوم چون جلوه گر شد — عطارد در اتفاق از دل بدر شد
سوم خلوت ندیمش گشت ناهید — سعادت یافت ز انعام جاوید
بقصد تخت چارم پا چو بر داشت — پی تعظیم او خور جای بگذاشت
به پنجم شهر چون بگرفت آرام — به تیغ خویش قربان گشت بهرام
ششم منظر چو زو شد گرم بازار — بجان شد مشتری اورا خریدار

علم زد چون بهفتم دیر رهبان — زحل پیرانه سر شد نو مسلمان

بهشتم آسمان گشتند یکبار — ثوابت کرد استقبال سیار

ز کرسی پس قدم بر عرش نهاد — ز اوج سدره هم بگذشت چون باد

ز سدره چون هوای لامکان جست — ز پریدن پر جبریل شد سست

سرافیل آمد و شد همعنانش — مشرف گشت رفرف پس برانش

ز دل گرمی مهر حق تعالی — بخار آب رحمت گشت بالا

خودی را باز ماند از همعنانی — برآمد بر سریر لامکانی

مکانی برتر از گفتار و اوصاف — هوایش از غبار شش جهت صاف

درو دریای رحمت موج در موج — عنایت صف کشیده فوج در فوج

جمالی دید فوق از وسع دید آ — متاعی برتر از نقد خریدار

نه تنها میهمان شد بر سر خوان — که صاحب سفره تنها کم خورد نان

بران باده که پیش آورد ساقی — بخورد از مهر امت ماند باقی

چنان جذب محبت یکجهت ساخت — که خود را عاشق از معشوق نشناخت

... پیش را قدم طرح نو انگیخت — بجوشد همچون گلاب و می در آمیخت

بشاخ اصل نو پیوند شد گل — شده جز بار دیگر شامل کل

خیال نقش امکان موج بشکست — بدریای وجوب آن قطره پیوست

بشوق شعله شمع شب افروز — شود پروانه خود آتش هم سوز

مسیحا دم بجود زین رمز مستور
نمے بینی چہ پیش آمد بہ منصور
بروح پاک او ہر لحظہ صد بار
تحیتہا ازین با خود گرفتار
درود جاودان زو پس بتقریب
بر اولاد و بر اصحابش بترتیب

در بیان اوصاف پیر خود

سعادت نامۂ اختر بلندے
بذکر پیر یا بد ارجمندے
نمود ار پیمبر در دو عالم
محمد یافت آن روح مجسم
زنام او سرافرازی بقا را
بدا آتش نازدین مصطفےٰ را
مناجاتش بہ یزدان ہمکلامی
زبانش نو بہار نیکنامی
شہ ملک قناعت وارث تخت
کلاہش افسر و سجادہ اش تخت
چو برآئینۂ زانو نہد سر
ہمان بیند کہ آئینہ سکندر
ز دل راز نہان چندان شنیدا ست
کہ در جام جہان بین جم ندیدا ست
نہ زور کس بغیر از نفس آزار
جہاد اکبرش با نفس پیکار
غذاے نفس را بر فاقہ زادہ
غلط گفتم کہ نفس مردہ زادہ
شدہ از کعبہ در گردون ستایش
کہ بیت اللہ بود قبلہ نمایش
ز خلق خویش بار حمت برادر
بچشمش مور و جسم باہم برابر
قناعت زاد راہ عصمت او
توکل خانہ زاد ہمت او
دعایش را اجابت حلقہ در گوش
نہ بل عیب اجابت را خطاپوش

زبانش درد عاصی درد خوانی | کلید فتح باب آسمانی

ورویش روز روشن ظلمت شب | جهان جنباند از جنباندن لب

بمقصد رهنمای یزدانیان را | امام حق صف روحانیان را

فرشته چون توان خواندن ورا راد | که جبریل از مریدش یافت ارشاد

درونش راز دار پردهٔ غیب | برونش چون درونش پاک بی عیب

بجان شغل دوگانه کرد در پیش | یگانه با خدا بیگانه از خویش

بتلقینش حیات دین یزدان | دهد ایمان چو عیسی مرده را جان

زشادی وحی آمد هر زمانی | که دارد چون زبانش ترجمانی

زده دست صفا در دامن صدق | صفا را جسم جان اندر تن صدق

نرفته غیر حرف حق بگوشش | ازان ناحق نگوئی هست هوشش

گهی چون ابر بر بادش مصلا | گهی چون باد بر دریا نهد پا

نکشد هشیار جام شوق پیوست | نه چون منصور کز بوی شود مست

ولایت با نبوت ساخت انباز | کرامت کرد بر وسبقت بر اعجاز

زخود دانم که او می بخشد ایمان | که چون من کافری شد زو مسلمان

مسیح آزاد عالم بندهٔ تست | هم از بد بندگی شرمندهٔ تست

الا ای خاصهٔ ایزد تعالی | محمد نام اسم با مسمی

من و دامان تو این نامرادی | مرا زین نامرادیهاست شادی

که در جان کند هول قیامت	که برنا کرده کار آید ندامت
ندارم جز محمد با کسے کار	خدایم بس گواه صدق گفتار

در مدح نور الدین جهانگیر بادشاه

جهان نو زنده گشت از حسن تدبیر	بعدل شاه نور الدین جهانگیر
شه صاحب قران صاحب اقبال	جوان بخت و جوانمرد و جوان سال
بخدمت بستہ پیشش دست امید	صد افسر بهمن و صد تخت جمشید
بجاے دولت جمشید بخشار	بدره منصب خورشید بخشار
نه در عهدش کسے جز عشق غماز	بدورش کس نه زندانے بجز راز
بجلسش کوه خواندن نیز ننگ است	که دست آن ز جلسش زیر سنگ است
سعادت هم رکاب تخت شاه است	ظفر همسایهٔ ظل اله است
ز فضل حق نهاده تاج بر سر	سپند دولتش هر هفت کشور
ز رایش پرتوے نور تجلے	ز لطفش آرزو را صد تسلے
و مانا لطف آن خورشید گوهر	چو خط یار ز آتش سبزهٔ تر
ز دستش گر کسے روزے غلامت	نیارد خواهش دل تا قیامت
ز جود او جهان زر باد سنگ است	که مار گنج را از گنج ننگ است
بهر خانه ز جود شاه بے رنج	هزاران گنج بیش از ضعف شطرنج
ز دست او که در بخشش علم شد	درم خز پشت ماهی جمع کم شد

مشهور ۱۲ — دو چندان ۱۲

گفش نگذاشت تا داده درم را　　کنون جام درم بخشد کرم را

دل از دستش چو ملک از عدل آباد　　چو طفل از لعب طبعش از کرم شاد

بامر او قضا در کار مشغول　　نهیبش اختر بد را معزول

چنان آراست گیتی را باحسان　　که ننماید کسی دلخسته جز کان

کنون عالم چنان خوش میکند زیست　　که کس جز طفل در زادن نه بگریست

نسیم رخشش بجولان روز هیجا　　نگارد بر زمین انا فتحنا

بگاه کین ز عکس خنجر تیز　　ز آب زندگانی آتش انگیز

همای رایتش هر هفت کشور　　سعادت مایه داد از سایهٔ پر

ز عدلش معتدل اضداد سرکش　　بماهی و سمندر آب و آتش

جهان از زلزله شد امن آگاه　　که در جان فتنه را جا میکند شاه

نگویم برق در رزمش حسام است　　که تیغ برق تیغش را نیام است

بخواب مرگ گر سهمش نماید　　(بلکه ۱۲) ازان سوی عدم جانها برید

زهی اسکندری کش خضر دوران　　نشاند گرد راهش آب حیوان

نگویم ذات او پروردگار است　　خلاف او خلاف کردگار است

ترا همتائی حق بود یارا　　اگر مانند می بودی خدا را

خدا چون خود نیارد آفریدن　　تو مثل خود کنی در دم کشیدن

زهی دور شهنشاه همایون　　که مداحانش ممدوح اند اکنون

گل حسنش نگیرد از خرد رنگ
شهنشاها ز فیض وحی تاثیر
بران تیغی که گیرد ربع مسکون
نه مدحی گفته ام صاحبقران را
ولی کو بخت آنم کز روائی
بدار الضرب طبعم اخچهٔ ماه
سزد گر من ز صرافان هراسم
قفای طالعم را تیره اختر
مرا اختر نه ثابت شد نه سیار
بجان یابم امان گر از لب شاه
ز بی عیبی زبانم خویشتن را
فلک عیار من من دل کبابم
خجل از خود چو ناز بی خریدار
خریداری ندارم با که نازم
بدانش نازم از طالع بجانم
ز خود بهتر شناسم هر خری را
نیاید یک جوی طالع بدستم

که دارد دست موسی از حنا ننگ
زبانم شد چو تیغ خور جهانگیر
بدریا شسته باید از جگر خون
بدریا شسته ام تیغ زبان را
نه رزم یابد عیار بادشائی
چو نقد بخور شود از سکهٔ شاه
که قلب بخت خود را می شناسم
به پیشانی گره چون سکهٔ زر
چه بخت ست این نه در خواب نه بیدار
ز حال خویش شه را سازم آگاه
جز این عیبی ندانم خویشتن را
بدریا گوهری محتاج آبم
گره در دل چو خوی ابروی یار
دمی با نامرادی هم بسازم
بجان ارزان ولی قیمت گرانم
مبادا بخت بد نیک اختری را
ز بخت بد مسیحی خر پرستم

زجام پاس مستے ہمچو من کو | مسیحی نغمہ پرستے ہمچو من کو
بود تا آسمان بالا زمین زیر | ہراسے آہو از سر پنجہ شیر
شہ و شہزاد کا جا دید اقبال | ولایت شاد باد اا زر و مال
وزیران نکو خواہانش یکسر | بدولت غیرتِ خاقان و قیصر

در صفتِ سخن

سخن معشوقۂ عاشق مزاج است | سخن نادر و مندانرا علاج است
خرابے نیست گلزار سخن را | بہار جان پرستار این چمن را
خدا را کس بچشم خود ندید است | ز پیغمبر سخن ہر کس شنید است
سخن گر یک قدم ماندے ز خود پس | خدا و مصطفیٰ نشناختے کس
سخن گر نیست آبِ زندگانے | چہ بخشد حیاتِ جاودانے
سخن فرقست ز انسان تا بحیوان | کہ باشد بے زبان حیوان نہ انسان
سخن خوش حلہ است از باغ رضوان | کہ خود مدعائے اوست عریان
سخن جاوید دارد در جہان نام | سخن شد توامان با وحی والہام
محیطِ عقل را آبِ گہر اوست | مزاجِ روح را طعم شکر اوست
دہد او باغ دانش را گلِ تر | عروس نغمہ را او بست زیور
سخن بود آنکہ با موسے بشب بود | سخن بود آنکہ عیسے را بلب بود
سخن را عاشق آمد ہر کہ مخلوق | چہ حسن ست اینکہ شد معشوقِ معشوق

ز چندین گفتگو کاندر جهان خاست — سخن مقصود شد باقی سخنهاست

سخن را دوست دارد دشمن و دوست — که تخم دوستی و دشمنی اوست

نماید رنگ خشم و مهربانی — بدست اوست مرگ و زندگانی

گهی گوید پیام آشنائی — گه از صد تیغ نپذیرد جدائی

گهی برد دل از دل آنچنان پاک — که بعد از مرگ نامیزد بهم خاک

سخن بس شاخ طوبی وار دارد — که هر شاخش هزاران بار دارد

سخن شد چون معانی ختم بر هند — که طوطی و شکر خیزند در هند

مرا هم چون سخن هند است ماوا — که هم دُر هم صدف خیزد ز دریا

دلم را با خرد شد چون سروکار — زبانم را سخن باشد پرستار

زمین هند گلگشت معانی — سوادش رشک آبِ زندگانی

در صفت ملک هندوستان

زمین عشقست هندستان زمین را — که عشق آنجاست مذهب کفر و دین را

گلستان گل جاوید عشقست — که صاحب طالعش خورشید عشقست

محبت آفتاب برج شیر است — هوایش هم ازین رو گرم سیر است

بهشتی کشوری از جان سرشته — درو حسن و وفا حور و فرشته

محبت را برضوانی نشانده — بدر تشویش دربانی نمانده

خس و خاشاک او از عشق مستست — در و دیوار او عاشق پرستست

نرویدزین زمین برگِ گیاہے
اثر بین کز جمادات است آہن
بہفت اقلیم از عشاق دلریش
ندارد ہیچکس بیش از دوکس یاد
درین کشور عروس نارسیدہ
بمرگش لب نجنباند سخن را
زن ست ومیکند کار جوانمرد
بمردن عاشقان بے اختیارند
چو سوزد آبگین در آتش ہوم
ہمے بینیم بسے ہندسے نژادان
رواج عشق کفر خود فنا اند
بنام حق کسے کم زر فشاند
درین صحرا بسے مرغ اند آزاد
نہ تیر جفت او نہ برکند دل
آب عشق خاک ہند تر شد
بہ بین جا مک بعشق آب باران
وفا قربان این آب ہوا شد

کہ نبود میل او با کہربائے
بجذب سنگ چون درسید ہر تن
نمیرد کس بمرگ دلبر خویش
کہ کس جان داد جز مجنون وفرہاد
ز جفت خود ہمے نامی شنیدہ
نسازد تا نسوزد خویشتن را
کزو ہنگامۂ پروانہ شد سرد
ولے معشوق اینجا جان سپارند
کجا باشد شمار سوزش موم
کہ خود را بر صنم سازند قربان
بجان دادن جوانمردی نمایند
خوشش آن ہمت کہ جان برلب نشاند
کز ایشان چون یکے شد صید صیاد
شود خود نیز تا با جفت بسمل
چہ جاے آدمی مرغان اثر شد
ننوشد گرچہ باشد آبحیوان
کہ مرغ این چمن ماہے وفا شد

مرا پیرِ هندستان سخن گفت	که با عشق است خاک این زمین جفت
ازان گفتم حدیث رام و سیتا	نه این افسانه تاریخ است اینجا

در مذمت حُسّاد

در افگندم بمیدان گوی دعوی	بصوفی صورت ابلیس معنی
که بهر دین خواندم ز افسانهٔ رام	هدف سازم کنون از تیر الزام
نه پیر مجتهد اقوال کفار	نخواند تا نویسد رد و انزار
گران ناید چنین افسانه بر شرع	که نقل کفر نبود کفر در شرع
خلیل الله خواهد نور اسلام	نبود آن گفتگو جز بهر الزام
نه در بت‌خانه رفت از بهر تعظیم	برای بت شکستن شد براهم (براهیم)
چو من سجاده بافم پاک زانم	گر از زنار باشد ریسمانم
دلت ساکن بکفر ما یقین است	بگو پروانه باری در چه دین است
چو بلبل گرچه باغ و گل ندارد	ولی دارد که صد بلبل ندارد
به بلبل گل حیان خواند وفادار	خزان نادیده بگریزد ز گلزار
نه بوی خوش کند پروانه نی رنگ	بجان در دامن آتش زند چنگ
کند بر پای آتش جانفشانی	بشوید دست ز آب زندگانی
مگو کافر که هست از امت عشق	برون زنده دارد سنت عشق
چو در عشق است سنت جان سپردن	بباید بی غرض مردانه مردن

مگس هم جان و هم بر شهد و روغن — ولی پروانه را سوزیست روشن (ظاهر ۱۲)

دلم را نیز چون پروانه انگار — خدا را بگذر و بازم میازار

نه آتش بهر موم افروختستم — که بیده و برهمن را سوختستم

دهید انصاف ای نازیرکی هند — که چون مومن نمودم مشرکی چند

ولا بی غم نشین از طعنه غیر — بنا کن کعبه از سنگ و گل دیر

برهمن هم تو منصف باش ما را (حساد ۱۲) — مکن کافر ولی یکدم خدا را (بنیاد ۱۲)

بگو بارے چو داری عقل و فرهنگ — بت سیمین نکوتر یا بت سنگ

جمادے را پرستیدن نه نیکوست — بت سیمین پرستیدن چه آهوست

تو کافر چگوییم ماجرا را — که نے بت را شناسی نے خدا را

بود عاشق برهمن بر رخ ماه — ولش آتشکده ناقوس زن آه

کند زنار جان مشکین طنابش — زحسنش هم بت بود و هم آفتابش

چنین بت گر بیابم اے برهمن — اگر کافر نگردم کافرم من

دمے هشیار باش ای دل ز مستی — بکفر عشق کے یزدان پرستی (عاشق ۱۲)

که دل بے چاشنی عشق تنگ است — مرا زین دل که بیدردست ننگست

به پیش ما چه گیرے عشق را نام — به پیغمبر مده تعلیم اسلام

نفهمد سر وحدت غیر عاشق — که گرد کعبه گرد دیرها عاشق

نه عاشق کافر است و نے مسلمان — که داند عشق را خود دین و ایمان

بعشق اندر کسے صادق ندیدم
پرستم هر کرا عاشق شنیدم

نه من دارم بکفر و دین شان کار
بعشق افسانه چشمم گشت خونبار

ندیدم حسن لیلے تا ز شیرین
ندانم کو بدوزخ رفت تا این

نخواهم سوختن در آتش رام
نه اندر گور مجنون خواب و آرام

کسے جز حق تامل کس ندارد
خبر این کز حال خود افسانه خواند

ولے از انصاف خود نیست چاره
بباید کرد از عبرت نظاره

نه افسانه است این عشقے که گفتم
چو خورشید است هر گوهر که سفتم

دروغ افسانه نتوان بست نتوان
نشاید در جناب عشق بهتان

اگه در آه بیدردان نباشد
دل خون دیده را افغان نباشد

توان نوشید آب از ساغر مے
ولیکن مستی مے نیست در وے

توان معلوم کرد از قصهٔ رام
که خون باده دارد عشق در جام

نه داغے ماند گان بر دل نماندش
نه باغے کز گلے او نشگفاندش

بدرد و غم بسا ثابت قدم کرد
بمردی و جوانمردے علم کرد

ازان هر کار کز عشقش برآمد
نه زادم کز فرشته برتر آمد

محالست این که کس بر روی دریا
به بند د پل کشاید شهر لنکا

خرد زین نکته تا آگاه گشته
نشان پل زیارت گاه گشته

هنوز آثار آن پل هست برپا
تماشاگاه سیاحانست آنجا

مگو کان نزد عاقل هست دشوار که از اعجاز عشق آسانست هر کار

در حسب حال خود

اگرچه خاطرم دریای رازست که دریا را بغواصیم نازست

نگویم خسروم یا خود نظامی که تا بد از دلم معنی تمامی

سخن را آن خدا هست این پیمبر شود زانکارشان اندیشه کافر

بغواصان دریای خدائی چه لا فد خاک بریده گدائی

بود مرخاک شور اقسمت زر ولی خاکست پیش کیمیاگر

خدا از گل تواند کرد آدم چه شد گر شد کلال استاد عالم

نگرد د کس نبی ز افسون و تلبیس مگر جبریل بترا شد ز ابلیس

به آن نیرکه دارد گنجفه باز چو موسی کی برارد دست اعجاز

چو شهباز خدائی پر نه پر پر بود عنقا بچشمش صید لاغر

شکار عنکبوتان جز مگس نیست چه چاره پیش ان چون دسترس نیست

نچیند هنس جز دردانه دانه غنیمت داند ارزن مرغ خانه

ولیکن همتم شد کار فرمای که در میدان مردان می نهم پای

مدد از کردگار از بنده همت بحمد الله که از کس نیست منت

چنین گر همتم فرمان روانیست گدای راخیال بادشاهیست

بهست و نیست همت آشنانیست که همت بادشاه است و گدا نیست

تهی دستی نشد نقصان همت | که بس کافی بود زر و شان همت

چو همت از ازل زادم تهی دست | اگر چیزی ندارم همتم هست

چو خورشیدم تهی دست زر افشان | که پر سازم بگوهر دامن کان

برین همت که هست این بینوا را | مگر خود را ببخشد یا خدا را

سر خامه چو مشک آلوده کردم | حقیقت را مجاز اندوده کردم

عروس مهر در زیور کشیدم | پس از عنبر بر و معجر کشیدم

معنبر معجرش افگنده بر سر | چو دود مشک تاج کان عنبر

جز اهل دل حدیثم کس نخواند | اشارتهای گنگان گنگ داند

دلم را با خموشی خوش سرو کار | زبان نغمه سنجم مست گفتار

بیانم گرچه نبود جای رقاص | ملالست از شکستن پای رقاص

بزن ای تشنه لب بر ساغرم دست | اگر آبی ندارد شربتی هست

بجوی تیغ زبان را آب دادم | بزخمی کشور دلها گشادم

شدم گه شمع گه پروانهٔ عشق | نمودم روشنی در خانهٔ عشق

بشمعستان دهم پروانه را بار | خلیلم عندلیب شعله گلزار

ز نخل نی بر آرم شعلهٔ نور | ببین ای موسی عشق آتش طور

سخن را از معانی تاج دادم | معانی را بجان معراج دادم

مسیحی ساختم تیغ زبان را | حیات جاودان ز مردگان را

جهانی زندگانی زین زبان یافت | عجب تیغی کزو بس مرده جان یافت
نه مشاطه شدم بر دلبر نو | شراب کهنه لیکن ساغر نو
ز بحر شوق چون دودی کشودم | چراغ افروز آهنگی سرودم
ز دلسوزی خرد بس شمع فرمود | ولی پروانه هستی کار خود بود
سر تاریخ هندی زان گشادم | که اندر جادوی هندی نژادم
نصیب از بخت من بگزیست صد بار | که از کردار پردازم بگفتار

آغاز داستان رام و سیتا

شکر گفتار این شیرین فسانه | بدین آهنگ بسرود این ترانه
که رایی بود اندر کشور هند | بزیر خاتمش بنگاله تا سند
بشهر اوده نامش راجه جسرت | ز تختش آسمان سیر و حسرت
ز عدلش آتش و پنبه شده خویش | برادر خوانده خواندی گرگ را میش
بدورش بسکه گیتی بود خرم | نمانده نام غم جز در سپرغم
ز اقبالش جهان را عید نوروز | به بزم و رزم چون خورشید فیروز
بفرمانش به بستان کرده بلبل | تغیر نام نافرمانی از گل
کشیده تیغ تیزش خنجر مهر | عقیم از فتنه گشته مادر دهر
ز دست آرزو بخشش در آفاق | شکسته قدر زر چون رنگ عشاق
گریزان آز از ملکش بفرسنگ | گرفتن کفر بود و خواستن ننگ

بکام دولتش ناز و تمنا | مراد همتش یک یک مهیا
نکرده لیک بخت نوجوانش | چراغی روشن اندر خاندانش
بصد جان آرزو میکرد فرزند | نمی شد نخل امیدش برومند
ز نیسانش صدفهای شدے پُر | نمے آمد بکف سررشته دُر
ز بے اولادی خود داشت افسوس | که از اولاد ماند نام و ناموس
ازان گویند عمرش جاودان باد | که عمر اندر حقیقت هست اولاد

مشورت کردن راجه جسرت برای اولاد با وزیران

شبے از دوربینی خلوت آراست | ز هر یک اهل دانش مشورت خواست
برآمد از دل جسرت دم سرد | حساب عمر خود بیرانه سر کرد
که عمرم را شمارا از صد فزون است | درین اندیشه جانم غرق خون است
ندارم هیچ فرزندے و لیعهد | که بعد از من کند ناموس را جهد (ننگ ۱۲)
اگرچه دولتے دارم کماهی | معطل میگذارم کار شاهی
شما هر یک نکوخواهید و دانا | بگوئید انچه باید کرد ما را
ز جا جنبید از ان دانش پژوهان | خردسنجیده پیرے مصلحت دان
زمین بوسید جسرت را دعا کرد | بجان وام دعاے وا ادا کرد
زبان بکشاد گفت ای صاحب اقبال | که گیرد ماه و مهر از روی تو فال (قرض ۱۲)
ازین پس غم مباش از بهر فرزند | بدین تدبیر خاطر دار خورسند

مرا این نکته نقل از چار بید است | علاج نسل تو جگ اُمید است

ز بعد جگ بپے هوم آتشے سوز | چراغ خاندان زان آتش افروز

به تحسینش همه کس لب گشادند | قرار مصلحت بر جگ بدادند

ز خلوت رای چون بر تخت بنشست | گره بستش بجان و زجان کمر بست

وزیر ملک را نزدیک خود خواند | ز لب بر فرق بخشش گوهر افشاند

که ما را جگ اُمید است در پیش | ترا کردم وکیل مطلق خویش

چو همت شو درین کارم مددگار | که همت کرد بر من واجب این کار

سپردش پس کلید گنج خانه | اضافه داد همت بر خزانه

که از آب و سر و زان وی جا کن | به نذر جگ شهرے نو بنا کن

رها کردند پس اسپ سیه گوش | بدنبالش دلیران ظفر کوش

مزین بر گلویش لوحے از زر | چو ماه چارده در شب منور

بران زر لوح نام راے مسطور | چو بر خورشید تابان سکهٔ نور

نوشته بعد نامش این حسیبت | برسم جگ سر داد است جسرت

هران راے که بر جنگش بود راے | به بند و اسپ و او گرد و صف آراے

هر آنکس صلح شد معقول خاطر | دهد باج و شود در جگ حاضر

نیاید کس ز حکم راے بیرون | مطیع حکم او شد ربع مسکون

بسالے ربع مسکون را به پیمود | نه بستش هر کرا یارا نه آن بود

بهفت اقلیم گشت و باز گردید — نشسته رای راه او همی دید

راجه جسرت ۱۲

خراج جسرت آوردند بر سر — چه خاقان و چه فغفور و چه قیصر

ستاده بر سر پیش تاجداران — چو نرگس زار در فصل بهاران

دران مدت که ماند اسپش بجولان — بنای شهر نو آمد بپایان

همان دم رای با اسپ جهان گرد — بدولت شهر نو را تختگه کرد

چه شهر نو که خورم بوستانی — نشاط خوشدلی را نو جهانی

منقش کاخهای آن زر اندود — در و دیوار مشک و عنبر اندود

نشسته جسرت اندر جاگ مربع — به تخت زر بسر تاج مرصع

ز هفت اقلیم هفتاد و دو ملت — رسیدند از صلای عام جسرت

ضیافت کرد گیتی را باجان — که گشت از ذره تا خورشید مهمان

هران نعمت که در خوان جهان بود — نخوانده پیش هرکس داشت موجود

ز کارنان دهی چون دل برداخت — برای گنج بخششی انجمن ساخت

همی بارید یکسان تا که بودش — بفرق مور و جم باران جودش

زبس زد بحر دستش موج گوهر — برآورد آرزوی هفت کشور

ز جود عام او در ربع مسکون — گدا هم کیسه شد با گنج قارون

نماند در جهان محتاج یک کس — بجز کودک بشیر مادر و بس

برای رای بس پیر برهمن — برسم هوم آتش کرد روشن

برآتش مجتمع از کاروانان … همه آتش پرست و بید خوانان
بکار جگ هر یک یافشردند … بخور هوم آتش را سپردند
بحکم چار بید آتش پرستان … چو اسپ جگ را کردند قربان
در آتش سوختند آن اسپ موجود … که رسم جگ اسمید اینچنین بود
ز آتش جلوه گر شد شخصے از نور … فروغ طلعتش چون آتش طور
تنش در شعله چون یاقوت شاداب … سراپا آتشین چون کرم شب تاب
ز آتش کرده پیراهن تن او … چو خورشید و شفق پیراهن او
بحسرت گفت خیزای اسپ برگیر … بجام زر برنج پخته در شیر
که این پس خورده روحانیانست … بجسم آرزوے مرده جانست
برو دیگر ز نومیدی مکش آه … که جگ تو شده مقبول درگاه
طفیل جگ چو این آتش فروزی … ترا خود چار فرزندست روزی
چنان طالع شوند این چار اختر … که ماند نام تو تا روز محشر
چو حسرت دید آن نور نهانے … ز آتش یافت آب زندگانے
توانجمع کرد و جام شیر بگرفت … تبرک چون مرید از پیر بگرفت
ز بس شادی نماند بر زمین پاے … سبک برجست و کرد اندر حرم جاے
سه زن از سیصد و پنجاه زن خواند … بصد جان در کنار خویش بنشاند
بدست خویش کرد آن شیر تقسیم … یکے را نیم و دو را نیمه نیم

همان شب هر سه مه را ماند امید | به نه مه بارها چیدند از بید
نخستین کوسلا شد مشرف رام | و مید از کیکئی باہے بھرت نام
سمترا چون در گنجینه بکشاد | سترگن را لچھمن توامان داد
بطفلے کین چهار ارکان دولت | توانا مے شدند از ناز و نعمت
دل لچھمن شدے از رام خورسند | سترگن را به بھرت افتاد پیوند
بهر جا رام با اقبال میرفت | چو سایه لچھمن از دنبال میرفت
ببازی دو بدو هر چار نازان | همیکردند بازے ناز بازان
که آمد خال بھرت از ملک پنجاب | ببھرت گفت کای ای ظفریاب
بمن بسیار خواهرزاده من | که در پنجاب استادان پرفن
بجان تعلیم علم و دانش و دین | کنند از انسان که گویند خلق تحسین
جوان گردد کند کسب سعادت | به پیش رائے آید بهر خدمت
سوی پنجاب از فرموده شاه | بھرت رفت و سترگن نیز همراه
دران کشور هلالش گشت مهتاب | قوی سرپنجه گشت از آب پنجاب
زحال بھرت تا کے گویم اینجا | سن و گفتار عشق رام و سیتا

اندر احوال طفولیت رام

چو ماه رام را پرتو عیان شد | هلال عید ماه آسمان شد
چو چشم دایه دید آن پاره نور | بشسته در گلاب مشک و کافور

بشسته

بصد جان جای کردش مهد زرین
پدر از دیدنش گشت خورسند
ببالیدن علم شد سرو نوخیز
زماه افزونی آن شاخ خورشید
به نیسان گشت آن خورشید اقبال
بمکتب رفت علم و دانش آموخت
سلاح جنگ یک یک یاد میکرد
باندک مدت آن طفل جوان دل
چو جسرت را دل از اولاد شد شاد
بکام بخت فارغ بال بنشست

دهانش از شیرهٔ جان ساخت شیرین
دعا بر تربیت افزود صد چند
نیارستی بر و دیدن نظر تیز
همی بالید در تن جان امید
چو ماه چارده در چارده سال
عطارد را ز رشک خامه دل سوخت
به تیر انداختن دل شاد میکرد
چه یک فنی بهر فن گشت کامل
بجا آورد شکر حق ز اولاد
به تخت جم بصد اقبال بنشست

آمدن بسوامتر زاهد برای طلب رام پیش راجه جسرت و بردن رام را

در آمد ناگه از در حاجب بار
باستقبال جسرت رفت چون باد
جلاء دیده داد از خاک راهش
زبان بگشاد کای پیر برهمن
ز تشریف تو بر خود چون ننازم
زمین بر آسمان نازد ز پایت

که بسوامتر زاهد آمد از غار
برهنه پا دوان در پایش افتاد
بطاعت شد بدل یکیک گناهش
نوازش کرد اقبال تو بر من
که تا روز قیامت سرفرازم
بچشم ماه و خور بر جاست جایت

بصد عزت درون شهرش آورد — بمسند بر نشاند و وعده اش کرد
که هر خدمت که فرمائی کنم آن — بخوشنودی فدا سازم دل و جان
جوابش داد کای فرمان ده بخت — بکامت باد دائم افسر و تخت
ندارم هیچ حاجت کز تو خواهم — که در ملک قناعت بادشاهم
مرا عزلت همین فرموده و بس — که غیر از حق نخواهم حاجت از کس
ولے اینحاجت از تو بایدم خواست — که از دیوان خلل در طاعت ماست
دو دیوند آن ز لنکا فتنه انگیز — سیه رای و تبه کردار و خونریز
دعاها بس است از بهر آنها — ولیکن بر نیارم از زبانها
کسے کش نام یزدان ورد جانست — دعاے بد زبانش را زیانست
تو چون فرماندهی فریاد مارس — که این بار است بر فرمانده و بس
رعایا گوسفندان شه شبان است — ز گرگ فتنه شان را پاسبان است
بمن همراه کن رام توے دل — که با دیوان شود آنجا مقابل
بتیغ و تیر خونها بر فشاند — جهان را از بد دیوان رهاند
ز نام رام حسرت گشت بیهوش — درین اندیشه دیری ماند خاموش
جوابش داد کاے پیر نکونام — مرا بیدانه سر فرزند شد رام
چه داند او طریق رزم سازی — که طفل است و نداند غیر بازی
خصوصا جنگ با دیوان سرکش — که از جادو ببارند آب و آتش

مرا تا چند گوئی رام بسیار / مرا در کار او معذور میدار
که از جان عزیزش دوستدارم / بجنگ دشمنانش چون گذارم
اگر فرمان دهی با لشکر خویش / بیایم دفع دیوان را کنم بیش
ز حرفِ راے بسوامتر آشفت / با بر و چین فگند و از غضب گفت
خلافِ وعده کردی آه صد آه / تو باش امین که من رفتم ازین راه
درین اثنا وزیر از جای برخاست / سخن را از دعای دولت آراست
که شاها هرچه زاهد گوید آن کن / اگر نیک است ور بد آنچنان کن
که حاشا گر بجنباند زبان را / زند بر هم زمین و آسمان را
کنون باید رضاے او نگهداشت / جهان را از دعای او نگهداشت
به بد عهدی مشو در خلق بدنام / توکل کن بده همراه او رام
ترا چون نیتِ خیر است در پیش / شود خیر آخر کارت مندیش
دگر هر که چنین کس در سیانست / ز دیوان رام در امن و امانست
بجسرت کرد معقول این سخن را / که تا بسپرد رام و لچهمن را

رخصت شدن بسوامتر زاهد از راجه جسرت و بردن رام را همراه خود

چو بسوامتر رخصت شد ز جسرت / گرفته رام و لچهمن را بصحبت
بعزم مالوه بس راه پیمود / که آنجا ها عبادتگاه او بود
چو ره پیموده شد هشتاد فرسنگ / رسیدند از دوده بر عبد گنگ

همی رفتی چو عمر نازنین رام
چو خور نا رفته یکجا یک دم آرام

ز رفتن یک نفس چون باد ننشست
بکشتی بر نشست و بادبان بست

چو تخت جم روان شد کشتی از باد
گذشت از آب آسان تر چو اوتاد

بر آمد آفتابے از هلالے
نمود آفاق را از خنده فالی

بزاهد گفت رام اے خضر ثانی
که جان بخشے بآب زندگانی

شنیدم اصل گنگ از آسمانست
چنین تعظیم و تکریمش از انست

خدا را رنجه کن یک دم زبان را
بدل روشن ترک ساز این بیان را

پرسیدن رام از بسوامتر حقیقت گنگ که چگونه از آسمان بزمین آمده و جواب دادن او

ز دانش داد زاهد پاسخ رام
که رایے بود در ستجگ سگر نام

چو شاه اختران صاحب کلاهے
چو ماه آسمان انجم سپاهے

بفرمانش همه اقلیمها رام
چو حکم جان روان بر هفت اندام

نبودش در خزانه نقد فرزند
دلش زین غم همیشه بود دربند

به پیش زاهدی رفت آن جهاندار
که فرزندیش در خواهد ز دادار

نیت در دل که زاهد در بشارت
بیک فرزند داد اول اشارت

که از یک زن ترا یک گوهر آید
زن دیگر هزاران بیش زاید

شمار هر هزارانش بود شصت
چنین دولت بزودی آید فرا دست

سگر را نقش گشت آن مژده در جان — که شک نبود بمیعاد کریمان

روان بوسید پاے آن یگانه — ز پیر زاهد آمد سوے خانه

بشکوی همچو جاسوس از سر هوش — بمژده ماند بر دیوار و در گوش

بناگه مژده داد ندشر را — که ماند امید از بخشش دو مه را

چو روز وعده بشمارند عشاق — حساب مه گرفتے شاه مشتاق

زبس شادی شمار ماه میکرد — بخواهش عمر خود کوتاه میکرد

بشادی عمر خود زانرو همے کاست — که عمر جاودان زاد لاو میخواست

چو اندر آرزو بگذشت نه ماه — یکے مه پاره زاد از یک زن شاه

شه از شادی نثارش کرد صد گنج — برهمن وید نامش ماند اسمج

چو وقت زادن آن دیگر آمد — سرود و حیرت از بام و در آمد

یکے ابریق وش زائید بر نور — پر از بضیه بسان بضیهٔ مور

ز وضع حمل حیران ماند دایه — خبر شد پیش تخت عرش سایه

شه آگه بد ز هر یک بضیهٔ مور — که خواهد شد نهنگ و اژدها زور

چو دل شاگردے مرغ خرد کرد — بحکمت بضیه قدرت بپرورد

هزاران خم مهیا شد شباشب — همه از روغن کنجد لبالب

بروغن بضیها شاهے ظفر یاب — چو ماهی بضیها پرورد در آب

جدا در هر خمے یک بضیه بنهاد — ز هر یک بضیه طفل مور وش زاد

شدند از خورد و روغن هر یک افزون
چو طفل اندر رحم از خوردن خون

بگهبانان خم استاده بر پای
بحکم رای گشته روغن افزای

کزان روشن شود هر یک چراغش
شود سیرابی گلهای باغش

ز روغن شیر و از خم گاهواره
بدین گشتند طفلان شیرخواره

کلان گشتند آن خوردان بسیار
پس از سالی بقد طفل ناخوار

بحکم شه ز خم جستند بیرون
تو گفتی کز رحم زادند اکنون

بر آمد هر یکی چون از زمین گنج
بسان قد و خوبیهای اسهنج

پدر مر هر یکی را گشته دمساز
نمودش پرورش در نعمت و ناز

بتن گشتند پیل افگن دلیران
جوان و حمله زن چون نره شیران

ز قدرتهای یزدان آن صف مور
شده هر یک در آخر اژدها زور

ولی اسهنج را رای جوانمرد
ز خوردی داشت چون گل نازپرورد

ز طفلی نازش از اندازه بگذشت
جوان نازک مزاج و تندخو گشت

شراب ناز بدمستیش آموخت
چو ناز دلبران دلها همی سوخت

جوان و سرکش و خودرای و خودکام
زبانش تلخ تر از میوهٔ خام

بکینه از جفا کاری عیان تر
به بیداد از بلا نامهربان تر

چو حسن بیوفا شد مردم آزار
چو عشق خانه برهم زن ستمگار

چو چشم مست خوبان فتنه انگیز
چو شمشیر نگاه گرم خونریز

چو آب از میل پستی یا رہ خس — چو آتش بے سبب دشمن بہر کس

زجور او بملک او خلل شد — که در بیداد کردنہا مثل شد

ز کلجگ شد بتر سنجگ ز اسمنج — رعایا داد خواہ آمد زبس رنج

بگوش رامے شد فریاد مظلوم — فساد او پدر را گشته معلوم

حکیمانه علاجش بین که چون کرد — باخراج از تن ملکش برون کرد

ز ملک آسمنج بیرون رفت ناکام — از و فرزند مانده انشمان نام

مرض رفت از بدن بیرون شفا ماند — فنا فانے شد و باقی بقا ماند

چو گوہر زاد از سنگ و گل از خار — چو مہرہ زاژدہا و نور از نار

جہاندار و خبردار و وفادار — کم آزار و گرانبار و گہربار

نکونام و نکورامے و نکوگوے — نکو طبع و نکو کیش و نکو روے

دمید از صبح کاذب صبح صادق — چو نیلوفر بر و خورشید عاشق

از ان باد بہار جان فشانے — جہان شد باغ باغ از تازہ جانے

ز سر کلکل شدہ دلہاے غمناک — تو گوئی زہر خوردہ یافت تریاک

چو از حال نبیرہ جد خبر یافت — بچشم نور کم کردہ بصر یافت

عصاے پیری از قدش گزیدہ — چہ عینک داشتے بالاے دیدہ

بکارش جد بیکر دسے بجان جہد — خطابش داد فرزندے ولیعہد

بشکر آنچنان انعام جاوید — بجود واجب گرفتے جاگ امید

تمام اسباب جنگ کرده مهیا | رها شد بادپای باد پیما

ز بند اصطبل یک شاه صرصر | که گرد و باد سان کشور بکشور

جهان پیما شد آن رخش ظفر سم | بدنبالش سپهداران و ماندم

فرس در پیش چون باد خزانی | سپه در پس جهانی در جهانی

سری کو سر کشیدی خویش بگزید | بیکدم برگ ریز عمر خود دید

کسی کز عجز بوسیده بجان خاک | تونگر شد بزر چون در خزان تاک

بدین تدبیر در شهر و ده و دشت | بسان ابلق ایام می گشت

زمین بوسان شهان هفت اقلیم | خراج آورده و کردند تعظیم

روان سپه در پی اسپ جهانگیر | سپهداران جهان کردند تسخیر

چو دولت در رکاب اسپ شاهی | بدار السلطنت گشتند راهی

قضا را آن لوند آهنین سم | قریب تختگاه رای شد گم

بیکدم از نظر چون وهم بگریخت | هوا شد یا هوا گرمی در آمیخت

نگر باوش بلطف جان رسیده | که در رفتن ندیده هیچ دیده

همه شب پاسبان بیدار ناگاه | ربوده دزد دستارش سحرگاه

چو غواصی که آرد در شهوار | ز دریا باز کم ساز د ببازار

سپه حیران ز روبه بازی دهر | خجل سبی همه عار فتند در شهر

سگر بی اسپ درمانده بشاهی | که بی با دست کشتی در تباهی

دلش پر انفعال از آتش هوم
ازین حیرت نجو و بگداخت چون موم

نیاید باد پا آتش نیفروخت
بیاید باد بی آتش همی سوخت

دلش خون جگر خوارے نهفتن
چو نقش غنچه نومید از شگفتن

ز اولاد سگر پر بود عالم
چو صحرائے وجود از تخم آدم

ز فرزندان نه پنداری سگر بود
جهان از آدم تا نے مگر بود

سگر با لشکر اولاد خود گفت
که اسپ جگ با هر کس که بنهفت

بیاید بسته پیش از اسپش آورد
بشمشیرش همی شاید سزا کرد

درین کوشش کمر بندید بر تنگ
که اسپ جگ زود آید فراچنگ

کنون باید بکوه و بحر برگشت
تجسسها نمودن در ده و دشت

بهر تقدیر سعی کرده باید
گر آن تدبیر کار ما بر آید

اگر آن اسپ بر روی زمین است
باندک سعی آن آید فرادست

ضرورت ورنه رفتن در ته خاک
بر آوردن ز کان در خطرناک

نکرده کار پس تائید زنهار
که چشمش را بود از روی تان عار

بفرمان پدر افواج اولاد
بسیط خاک پیمودند چون باد

جهان گشتند محنت ها کشیدند
نشان اسپ گم گشته ندیدند

ضرورت بیلها در دست کردند
بکاویدن زمین را پست کردند

ز هر یک ضربت بیل گران سنگ
زمین برکنده میشد چند فرسنگ

زمین کاوان بزور آسمان بال | همه رفتند تا پیلان کوپال
فلک تمثال پیلان هشت زنجیر | زمین بر فرق ایشان ماند تقدیر
بفرق شان زمین زان گرد مستر | که از خرطوم زیر د پیل بر سر
تحیر ماند پیلان زان دلیری | که خوش از جان خود کردند سیری
دعاے بد بر ایشان یاد کردند | اجابت شد چو آئین یاد کردند
ز پیلان هم فرو کندند بس پیل | که اسپ خویش میجستند بے پیل
فراوان جانور را دل پریشان | که زیر خاک بوده جای ایشان
بسا جاندار ارضی گشت بدحال | بسا مور و ملخ گشتند پامال
بر ایشان بد دعا کردند و نفرین | بجان رنجیده حیوانات مسکین
طبقهاے زمین هر هفت کندند | که تا زیر رساتل جا پسندند
بکاوش خاک را دلریش کردند | تو گوئے حفر گور خویش کردند
ته هفتم زمین دیدند باغے | ارم را هر گلش بر سینه داغے
زمینو دل کشا تر سبزه زارش | ز کوثر جانفزا تر جوئبارش
یکے خوش حجره در صحن گلستان | بعینه چون قصور باغ رضوان
کپل زاهد درو ماوا گزیده | ز عزلت پاے در دامن کشیده
بطاعت بوده هفصد قرن بیدار | ز بیداری چو نرگس گشته بیمار
پس از عمر نهاده سر ببالین | بدیده وقت کرده خواب نوشین

بجواب خویش و رون چشم پر خواب ‌ ‌ چو تشنه کرد سر از شربت آب

شه روحانیان از غایت هوش ‌ ‌ بباغش بسته بود اسپ سیه گوش

خلل منحو است در جگ آشکارا ‌ ‌ کز انجا چون برو کس باد پا را

چو اسپ خویش را در باغ دیدند ‌ ‌ چو اسپ از بس نشاط از جان جهیدند

که وزد اسپ جگ است زاهد ‌ ‌ کج اندیش است این راست آید

زاید اما مکروه هیچ تقصیر ‌ ‌ زبان طعنه بکشادند با پیر

کرامے صد دانه سبحه دام کرده ‌ ‌ معائب را محاسن نام کرده

عیب ۱۲

فرشته روی و ابلیس خوئے ‌ ‌ نکوئے چون بیان فتنه جوئے

معشوق ۱۲

زریش تو نکوتر ریش بز نر ‌ ‌ بر است از طیلسان تو جل خر

سر و رشیش چو پشم خایه کنند ‌ ‌ که بز ریشان برائے ریش نندند

کیل اندر بلائے بد گرفتار ‌ ‌ چو در بستان و صهبا محتسب خوار

بری کردند ناحق مدبرے چند ‌ ‌ بدین حق اهانت کافرے چند

چو زاهد سر ز خواب دیر برداشت ‌ ‌ نخست آزار شان زا خوب پنداشت

که بامن خود کسے را نیست کینه ‌ ‌ بخوانم دست جیب آه سینه

سبب کم دید جور بے سبب را ‌ ‌ غضب جوشید مردم غضب را

چو بے موجب ز کس آزار باشد ‌ ‌ حکیمان را غضب بسیار باشد

ذلت خواری رسیده تا بمردن ‌ ‌ چو آتش گرم گشت از چوب خوردن

نگاه گرم چون آتش بیفروخت ضلالت پیشه را پروانه وش سوخت

ز ظلم کینهٔ ناحق برفتادند درین عالم بدوزخ درفتادند

شدند اندر جزای فعل ناخوش کف خاکستر از طوفان آتش

بدینسان ماجرا بگذشت شهشاه کسی زان از نهان کم شد آگاه

سگر را هیچ ازین قصه خبر نه ز اسپ جگ بفرزندان اثر نه

ز غم دلتنگ‌تر شد رای دلتنگ نیامد استخوان زنده در گنگ

شکاری را هوس بر پای تا ز ندانست آنکه از دستش برد باز

حرص ۱۲ انگاجی ۱۲

بدل اندیشه فرمود آن صف آرا ضرورت بود جستن بادپا را

ولیعهد انسمان را داد فرمان که بی اسپ ست کارم ناتمامان

بجان کوشش نما کین کار دین ست ز تو خواهد شدن ما را یقین است

ز حرف جد نبیره شاد گردید بگوش خویش فال نیک بشنید

ظفر درخواست از دادار داور ز خوشنودی دلها ساخت لشکر

دعای خلق بر فوجش طلایه ز چتر همتش بر فرق سایه

قدم در ره نهاد آن در یکتا مسافر گشت چون خورشید تنها

براه کندهٔ عماردان شد بجست وجوی اسپ بی نشان شد

براه رفتهٔ ایشان کرده آهنگ گریزان زان ره و آئین بفرسنگ

پی ایشان گرفت اندر تک و دو نه اندر گمرهی شان گشت پیرو

بهرکس شد و چاران را خبر نیست
بمنت آرزو مے کرد همت

تفضّل خواست از پیلان و گیال
چه جاے پیل کز موران پامال

سکون را
بدین خوشخوئے آن مرد گزیده
بگاگشت کپیل زاهد رسیده

بباغش یافت اسپے باد رفتار
چو باد نوبهارے در چمن زار

کپیل در صومعه مشغول حق بود
عبادت را جبین بر خاک مے سود

ادب کرد انسمان بر پای استاد
چو فارغ شد کپیل از ورد و اوراد

بخاک سجدهٔ اخلاص درویش
همه تن شد جبین چون سایهٔ خویش

رضاے او گرفت و اسپ بگرفت
دعاهای او گرفت و اسپ بگرفت

همانجا محترق شعهاے او بود
زیارت را روان شد آن غم اندود

چو بر خاکستر شهاے خود رفت
ز بس زاری چو اشک از جای خود رفت

ز خورشید احتراق اختران دید
ستاره سوخته ز ان مرد نالید

ز خاکستر بسر بر خاک میزد
ز چاک دل گریبان چاک میزد

گران زاری زمانے بیش میکرد
چه آن آتش که دوزخ میشدی سرد

نجات از سوختن شان دادی آسان
تنورے را چه یارا پیش طوفان

ولیکن رفت نقد فرصت از دست
نیامد باز تیر رفته در شست

سحرگه مار خورده مرده ناکام
چه سود اشک گوزنان ریختن شام

چو دود شمع کرد آتش خانمان سوز
چه کار آید مرا باران امروز

بدل گفتا ببایدداون آبے
روان شد تا دهد آب آن جگرتاب
ولے سیمرغ مانع آمد و گفت
که عمهایت همه بودند بے دین
بمردن سوی دوزخ رو نهادند
بروح شان چه سود این آب دادن
شتابی چون کنے کار درنگ است
همه آب جهان تحت سراب است
دهوکا ۱۲
صدف جز قطرهٔ نیسان نخواهد
ولے مشکل که گنگ از تان نهان است
اگر در دامن همت زنے چنگ
یقین دان کارمردان کرده باشی
کنی آسان عذاب آنجهاسے
کسے کو تن بآب آن بشوید
شود آمرزشش چندین گنهگار
فراوان دوزخی یابد جنت
چو پند او بگوشش انسان شد

بروح شان رسانیدن ثوابے
ز شرگان گرچه صدره داده بود آب
بگوشش دُر راز سفتنے سفت
کپل شان سوخت زان در آتش کین
ازین آتش بآن آتش فتادند
که کاربسته رو نتوان کشادن
علاج تشنگے شان آب گنگ است
که جاتک تشنهٔ آب حباب است
خضر جز چشمهٔ حیوان نخواهد
نیاید بر زمین بر آسمان است
که آری بر زمین از آسمان گنگ
نجوئیشان نیز احسان کرده باشی
ورونداران خانهٔ آتش رهانے
ز خاکش گلبن توحید روید
فرو شوید ز جامه داغ ادبار
ترا باشد ثواب اندر حقیقت
ندا داد آب و گرفت اسپ روان شد

سگر زان مژده شادان گشت خورسند — برون آمد باستقبال فرزند

بهار جان آن باد بهارے — رسید ندا از ره امیدوارے

رود با باد هر جای که خوشبوست — خوش آن بوئے که باد آورد از دوست

خلاص از بند دیو آمد بجولان — به پیش تخت شد با و سلیمان

چو مرغ بسته پر پرواز یابد — چو مرده عمر رفته باز یابد

بسر و پاس چیده بار امید — سگر را شد ثواب جگ امید

گرفت اسپ و بکار جگ پرداخت — قران آنجهان صاحبقران ساخت

ازان پس انسمان اجا نشین کرد — به ترک سلطنت خلوت گزین کرد

هواے گنگ در دل انسمان را — چو عشق آب بوده تشنه جان را

از و فرزندی آمد پاک جوهر — چنان کز ابر نیسان پاک گوهر

شراب خوش دلے در جام کرده — دلیپ آنرا ابهندری نام کرده

پس از عمرے چو فرزندش جوان شد — عجیب آرزوے انسمان شد

وصایا داده و کردش ولی عهد — روان شد با هوای گنگ با جهد

بسا مدت بسان گوشه گیران — ریاضت کرده چون فرمان پذیران

نخورده هیچ روز و نه بشب خفت — برهما تا بره حاضر شد و گفت

که گر گنگ است مقصود تو ای مرد — ازین طاعت بحسرت باز پس گرد

ولے از اولاد تو فرزندے آید — کزو این قفل بسته بر گشاید

بنوسیدی روان شد رای زاهد | سوی فرزند مالک آرای زاهد

وصیت نامه بنوشته باولاد | که از نسلم همان باشد خلف زاد

که طاعت را کند بر خویشتن فرض | نهد گنگ از سما در دامن ارض

ولیپ از آسمان نقد سخن را | گره بربست چون دُرِ عدن را

ازو فرزند نیکو سیرت آمد | که نام نیکوش بهاگیرت آمد

ز گلبن نو گل خندان دمیده | ز سیماو فر بر مهاسر کشیده

ز رویش تافته فرِ الٰهی | ولیپ او را سپرده کار شاهی

عبادت را سوی دیر پدر شد | بشغلش نیز القصه بسر شد

بروهم خواند برمها آیت بید | ز مقصد باز گردانید نومید

در آمد نوبتِ بهاگیرتِ سعد | که بودش صورت و هم سیرتِ سعد

ز آباء وانی از احسان خود ملک | سپرده بر ولیعهدان خود ملک

رهِ جد و پدر را پیش کرده | توکل بر خدای خویش کرده

بطاعت برنهاده دل ز هر چیز | براه آن دو کس شد این سوم نیز

مثلث شکل سعد کهنه دیر است | مثل هم در جهان ثالث بخیر است

بدعوی شخص ثالث اختیار است | سوم حکم شهان بر اعتبار است

امانت را سوم جا می گذارند | سوم را نیک دانسته سپارند

لبطی روزه شب خشک است ناهار | بجز سیوم نباشد وقت افطار

بسال یکهزارش از عبادت
برهما کرد لطف از حد زیادت

بشارت داد کای با عقل و فرهنگ
فرستم بهر تو از آسمان گنگ

ولیکن خود زمین را نیست آن تاب
که ماند پای برجا پیش آن آب

شگافد تیزی آبش زمین را
چو آب تیز خنجر مرد کین را

برون تازد ز جرم خاک گستاخ
چو از تیزاب گردد دست سوراخ

برادن نیست از ما هیچ تقصیر
ترا لیکن بباید کرد تدبیر

چو اقشروی درین ره سخت پارا
بگیری بر نشان این مدعا را

بیاری خواستن بهاگیرت نیو
از آنجا شد بدرگاه مهادیو

بخدمت بندگی چون سرو آزاد
دو سال پیش بر یکپای استاد

مهادیو از کرم چون مهربان شد
بهر نیکو بد کارش ضمان شد

غرض کان عرض او بر سر نهاد رفت
به برهما رفت بهاگیرت خبر گفت

گشاده دیده برهما چون دل تنگ
روان بگشاد قفل چشمهٔ گنگ

جدا از ابر شد باران رحمت
نه باران آیتی از شان رحمت

معلق شرشر آبی از هوا ریخت
ز دست قدرت خاص خدا ریخت

چو گنگ از آسمان در عالم افتاد
مهادیو اولا بر فرق جا داد

بتار موی بالش شد نهانی
بجای زیر آب زندگانی

چو جان زنده اندر طرهٔ یار
همه پیچید بر خود گنگ چون مار

که از رفتن توقف چون گزینم — ز ریش آیم به سلطنت بر نشینم
سفر مارا لطافت می فزاید — بیکجا هم نشستن خوش نیاید
سراسیمه همی گشتی دوادو — ندیده خویش را راه بدر رو
وران شوریده هوشش ماند پنهان — برون ناید ز ظلمت آب حیوان
خزیده ماند در وی تا بیکسال — کمالی یافت زور او بهر حال
مهادیو آن زمان زان جعد پرخم — گره بکشاد و کرده حلقهٔ کم
چو مخلص یافت زانجا آب جاری — روان شد نرم چون باد بهاری
روان بهاگیرت از پیش و ز پس گنگ — رسیده غلغل جوششش بفرسنگ
شد از کشور بکشور فیض عامش — ز سر بهاگیرتی افتاد نامش
بدریا رفت از انجا در ته خاک — شده سیراب خاک قوم غمناک
چو زاهد قصه از سر گفت با رام — بپا افتاد رام نیک فرجام

رفتن رام بملک مالوه که نزد صوبهٔ اوده است

بعزم مالوه بس راه پیمود — که انجا ها عبادت گاه او بود
همی رفتند تا در نیمهٔ راه — بیابانی عجب دیدند ناگاه
مهیب و وحشت افزای و دژم روی — هوایش فتنه انگیز و بلاجوی
ز انبوهی درختان آنچنان بود — که راه وهم میکردند مسدود
چنان پیچانی شاخ درختان — که زندان خانهٔ باد سلیمان

ز بسواهتر پرسید آن زمان رام
که ای زاهد بگو این دشت را نام

درختانش چرا گشتند انبوه
تبه زن مانده بادا درین کوه

جوابش داد کای خورشید تابان
سد اسرم ست نام این بیابان [تحقیق]

نیاید کس ز بیم دیو اینجا
درختانش ازان ماندند برپا

که جای مادر ماریچ دیو است
جهان از جور زیوش در غریو است

کنون در خواب هست آن تیره فرجام
که در دیو است اورا تارکا نام

چو گفتم با تو از سر ماجرا را
بباید کشتن اکنون تارکا را

مکن در دل که زن را کس کشد چون
که بر فتوای من میریزی این خون

برو در قتل این زن هرچه باشد
بباید کشت موذی هر که باشد

شنید این ماجرا و رام برجست
بقتل تارکا از جان کمر بست

کمان زه کرد و آنگه چاشنی کرد
برآمد از بیابان ناگهان گرد

بجنگ رام آمد دیو خونخوار
ز آوازه کمانش گشته بیدار

بتارک ناوکی زد تارکا را
دوان از پا در افگندن بلا را

ملک بر چرخ کرده آفرینش
فلک ز انصاف بوسیده زمینش

چو زاهد آنچنان تیر افگنی دید
ز رام شیر دل شیرافگنی دید

بآب گنگ پیشانیش تر کرد
سبک مرغ دعا را تیز پر کرد

که در دستم همین نقد دعاییست
بصد جان نقد ما بر تو فدا نیست

سلاح جنگ دیوان آشکارا — بگیر از ما که برهما داد ما را

سلاح اندر بعضی خنجر برق — که بشگافند بر جهی کوه را فرق

خدنگ آتشین و ناوک باد — برام آموخت هر یک بهر او داد

که چون در جنگ افتد مرترا کار — طلب فرما ز جنان سلح وار

خیال هر که اندر خاطر آید — بدل نگذشته پیشت حاضر آید

روان گشتن پس سوی وطن گاه — که چشم زاهدان بودست در راه

چو چیز خویش را با رام دیدند — پی پابوس او از سر دویدند

که ما در انتظار رام بودیم — درین اندیشه صبح و شام بودیم

که هفده جگ ما از شر دیوان — همه در ناتمامی گشت ویران

کنون این جگ ما در خدمت رام — زسعی او مگر آید باتمام

چو رام این نکته کرد از زاهدان گوش — ز نام دیو خون مرد در دلش جوش

تسلی داد گفتا زاهدان را — بمن گوئید این راز نهان را

کز این دیوان بدکردار پرفن — همی آیند بر وقت معین

و یا تعیین وقت خود ندارند — یکایک بر خرابی دل گمارند

بدو گفتند کاین دیوان گمراه — نمی آیند جز در نیمه ماه

چو یکشب ماند اندر روز میعاد — ببستند دفع دیوان رام آزاد

پی تدبیر بربسته میان تنگ — مسلح ایستاد آماده جنگ

همه شب پاس جنگِ راهدان داشت ۔ باطاعت شاه خود را پاسبان داشت

در بیان کشتن رام دیوان را و خلاص کردن اندر را از آفت شان

به تخت آسمان چون شاه خاور ۔ ز فتح دیو شب کج ماند افسر
طلسم انگیز دیوان فسون ساز ۔ ز هر سو جادوی کردند آغاز
بجای طاعت از تاثیر افسون ۔ روان شد جویها از ریم و از خون
زمین از فتنه شوریده زمان نیز ۔ همی بارید آتش آسمان نیز
چو رام آن فتنه دید از شر دیوان ۔ بفوج دیو برزد تیر باران
ز تیر رام فوج دیو بشکست ۔ ز بارانش غبار فتنه بنشست
سپاه دیو را آخر زبون شد ۔ لوای کید ایشان سرنگون شد
روارو در سپاه دیو افتاد ۔ سپاه آمد برزم رام ایستاد
خدنگ آتشین انداخت جانسوز ۔ چو تیر آه مظلومان جهان سوز
ز تیرش دیو تیره جمله تن سوخت ۔ شهابِ رام شخص اهرمن سوخت
مهادیوی یقین شد رام خوش کام ۔ ز وانش در نهاد دیو خودکام
عیان شد فوج مایچ از دگر سوی ۔ همه یکدل بجنگ رام یکروی
به تن مایچ هم زد ناوک خورد ۔ ز سهمش نیمه جان با خود برون برد
بدریا رفت پنهان شد ز بیمش ۔ ز سهم او دل و جان شد دو نیمش
چو رام از کار دیوان دل بپرداخت ۔ بچشم خلق خود را سرخرو ساخت

بخدمت کرد بسوامتر ارشاد　　دگر در خدمت استاد استاد

که کردم انچه گفتے خدمت تو　　بجان منت طفیل همت تو

کنون هم ایستادستم بیکپاے　　اگر کارِ دگر داری بفرماے

وگر کارے نداری رخصتم کن　　دل حسرت خلاص از مخمصم کن

جوابش داد بسوامتر دانا　　که در ترهت همے خوانند مارا

جنک جگِ سونیبر پیش کرده است　　جهان مهمان جشن خویش کرده است

طلب کرده است راِیان جهان را　　نهاده درمیان زرین کمان را

هر آنکس کش کند آن قصه تا گوش　　بدو سازند سیتا را هم آغوش

مرا رفتن در انجا خود ضرور است　　ثواب آتش جگ عین نور است

تو گر دے کار خود آخر چه کار است　　کنون در هر دو امرت اختیار است

اگر خواهے تماشاے کمان کن　　وگرنه رو پدر را تازه جان کن

به بسوامتر گفتا رام خوشخوے　　سونیبر چیست سیتا کیست بر گوے

گفتن بسوامتر زاهد حقیقت سیتا با رام و رفتن رام همراه بسوامتر در ترهت

جوابش داد اندر شهر ترهت　　که معمور ست خلق از ناز و نعمت

جنک فرمانده آن بوم یکروز　　نشسته بر سریر ملک فیروز

پریزادان چندے در هوا دید　　بحسرت دست دل بر دست مالید

کزین گلشن اگر چینم گل بخت　　بود مه پاره و شائسته تخت

پسر گر نیست مشتاقم بدختر   که چون خورشید بود شاید اختر
پریزادان چو دیدند آرزویش   دو اندند از سخن آبے بجویش
که ای فرماندهٔ تختِ کیانے   بدستِ خویشتن کن قلبه رانے
درین کاوش اگرچه رنج یابے   ز نقدِ آرزو خوش گنج یابی
جنک زانجا بصحرا شد شتابان   هما سایه فگنده بر بیابان
زمین را چون بزرین قلبه بشگافت   بقفلِ زر یکے صندوق زان یافت
برآمد دخترے زد رشکِ ناهید   خجل از جلوهٔ او ماند خورشید
چو دیده طالع آن ماه رو را   منجم ماند سیتا نام اورا
جنک در خانه برد و دخترش خواند   بمهدِ زر کنارِ دایه خواباند
ز بے فرزندی اورا خواند فرزند   بصد جان پرورش میکرد دلبند
جوان گشت ست اکنون آن پریزاد   ز حسنش آتشے در عالم افتاد
مهش تا مصرِ حسن آباد کرده   چو یوسف صد غلام آزاد کرده
خیالِ آن رخ چون ماه تابان   کتان سازد بدلها جامهٔ جان
لب نوششش زده صد خنده بر لعل   دهان تنگ چون سوراخ در لعل
بعشقش داغ بر دل ماهتابان   ز مهرش صبح را چاکِ گریبان
ز خود برتر شناسد ماهتابش   نه خورشیدے پرستد آفتابش
فروغِ عارضش خنداند جاوید   چراغ مرده را بر شمعِ خورشید

رخش خورشید را شمع شب افروز   لبش در خنده صبح عید نوروز

گل اندامے که داد از چشمهٔ نوش   ز کوثر خلد را حسرت در آغوش

جهنده نرگسش آہوے بے قید   کمند طره دامے آسمان صید

نوشین لب عیار افزاے باده   ببالا از بلا حسنے زیاده

حدیثش از بس شیرین زبانی   بجان لب تشنه آبِ زندگانی

چو بر لطفِ تنش جان دیده بگشود   دگر در چون پری در چشم نه نمود

بخوبی آبروے حسن آفاق   بحسن و خلق چون ابروی خود طاق

چو جفت ابروانش طاق گشته   ز طاقش جان ز طاقت طاق گشته

اشارتہاے ابرو آفتِ ہوش   کمان در جا شنے آورد تا گوش

تغافل با نگاہش عشوه آمیز   فریب اندوز و نازش فتنه انگیز

بزلف و روے آن ماه کله پوش   شب معراج و روز عید ہمدوش

لبش لعل بدخشان و درخشان   تبسم موج آن لعل بدخشان

بلعلش موج خوبے از تبسم   بسوراخش خرد را رشته گم

دہان تنگ در لعلش نہانے   چو جان در ضمن آبِ زندگانی

مثال چشم او آمد محالش   مگر چشم دویم باشد مثالش

اگر بر جان زند شمشیر مژگان   تناسخ آرزو خواهد ز یزدان

خیالِ خویش چون در آئینه بیند   گل مه کارد و خورشید چیند

۲۰۰

شکر شیرین دهان از نوش خندش | تبسم جان فدا اے ہر دو قندش

شکر لفظ و شکر نوش و شکر خند | زمین بوس ہرش صد چاشنی قند

چو در جلوه و ہد داد کرشمه | زخارا خون کشاید چشمه چشمه

خم زلف سیاہش پیچ در پیچ | زبس تنگے دہانش ہیچ در ہیچ

نگر تیر نگاہش ساخت پر کم | کہ گرد و گرد چشمش غمزه ہر دم

بجوش رفتارے آن سر سرافراز | قدم ننهاد جز بر دیدهٔ ناز

زر و زیور عروسے تازه رو تر | ز بوے غنچهٔ گل نرم خو تر

به گل روے چمن زیر نگینش | بخوشخوئے بہاران در جبینش

جبین او جبین نا آشنا رو | نگاہش را نظر بر پشت پا خو

چو غنچه با نقاب شرم زاده | بباغ خود صبا را ره نداده

بمستوری چو راز مصلحت کیش | بمعصومی چو عشق صادق اندیش

جمالش از حیا چون غنچهٔ فکر | خیالش از دل اندیشه ہم بکر

تنش را پیرہن عریان ندیده | چو جان اندر تن و تن جان ندیده

بزنار حیا چون ستر ہمدوش | نه باکس جز وفا حسنش ہم آغوش

بعصمت ہمچو عصمت پاک گوہر | حیا را چون حنا بر حسن زیور

بروحش پاکے مریم قسم خوار | پرستیدے حیا نقشش صنم وار

بهر خاک کز و سایه فتاده | بناے قبلهٔ عصمت نهاده

درونِ پردهٔ شرم آن بتِ دیر — چو در جانِ کریمان نیست خیر
ز عفت بسکه پرهیزد ز هر چیز — نیارد آمدن در خواب خود نیز
حیا ابر نقاب ماه رویش — صبا نشنیده هرگز رنگ و بویش
پریزادے بصد آدم گری نیز — بتنهائے گریزد از پری نیز
نقابے کے نقابش برنگارد — که نقش از بے حجابی شرم دارد
زعکس گرد خیال ساغر آید — زمے خوردن حجابِ دل فزاید
نه دیده روز در دشت نه شب تار — درون خانه همچون نقش دیوار
باقوالش سر ناموس بالا — بفعالش مے کند همت تولا
حیا ز انشاء نشو و نما اوست — غلط گفتم که خود عین حیا اوست
جنک را آمده است از هفت کشور — پیامِ خواهش آن حور دختر
ولیکن او جواب کس نداده است — کمانِ سخت بهر کش نهاده است
برای آن عروس است این سوئمبر — کسے را طاقتِ آن نیست یکسر
به پانصد کس خود از جا بر نخیزد — چه جاے آنکه کس با او ستیزد
چو از دستِ مهادیو آن کمان است — معلق کار سیتا همبر آن است
چو وصفِ حسن سیتا کرد در گوش — سخن بشنید رام افتاد بیهوش
ز چشمش چشمهاے خون روان شد — شهید عشقش از تیغ زبان شد
حدیث عشق کے ماند نهانی — اگر گوئے وگر خاموش مانی

همه دیده آرزوی او بجان داشت — و زاهد لیک راز دل نهان داشت

چو دید از عشق تغییر مزاجش — ضرور افتاد بر زاهد علاجش

گرفته هر دو کس را همره خویش — روان شد سوی ترهت با دل ریش

رفتن رام در شهر ترهت همراه بسوامتر و کشیدن کمان در سنیمبر و دادن راجه جنک دختر خود را سیتا بکدای رام

بره رفتن دمی نارمیدند — بروز جشن در ترهت رسیدند

دران مجمع پی بخت آزمائی — همی کردند رایان خودنمائی

یکی بر جیش بی اندازه نازان — یکی بر ملک و دولت مهره بازان

یکی نام و نسب را یاد میکرد — یکی خود بر حسب دل شاد میکرد

یکی بر عشق خود گشته فسون سنج — یکی انگیخته منصوبه گنج

یکی مغرور همچون برق بر تیغ — یکی را لاف گوهر بارش میغ

خسی هر دم گل نظاره می چید — نشسته عشق عرض حسن می دید

چو اهل جشن روی رام دیدند — باستقبال پیش از خود دویدند

بخود گفتند هر یک حیرت این است — که خورشید فلک چون بر زمین است

شکوهش کرد بر شاهان تقدم — چو آید آب برخیزد تیمم

جنک تعظیم زاهد کرده برخاست — برای میهمان خلوتگه آراست

نهان پرسید ازو کین نوجوان کیست — لباس فقر در بر از پی کیست

ز اقبالش چنان دانم که شاه است | که پیشانیش بر دولت گواه است
باو خویش ست اما همره او | که چون خورشیدست تا بد مه او
تبسم کرده زاهد با جنک گفت | شکر خندید و در گفتن گهر سفت
که این صاحبقران رام نام است | به تیغ برق تیغش هم نیام است
بچون دشمنان این شیر مست است | چو خورشیدست صد خنجر بکید ست
ز تیرش زهر ماری کرده هر زه | ز شمشیرش بشیر شرزه لرزه
ببخششش سیل را ستی نمانده | چه مستی بلکه خود هستی نمانده
دگر این لچهمن گیتی ستان است | بباز و با برادر هم عنان است
ز یک روغن چراغی هر دو پر نور | چو گوهر زاده نیسان و کافور
برای خاطر من راجه جسرت | ز بهر قتل دیوان داد رخصت
ز دفع شیر دیوان این دو فرزند | دل یک عالمی کردند خورسند
کنون ز دست رام نوجوان را | که در مجمع کشد بشیت کمان را
از انرو رام را شوق کمان است | که زیب چشم خوبان را ابرو است
جنک بشنید و در تعظیم افزود | اشارت کرد که آرند آن کمان زود
ز خانه صد کسش بیرون نهادند | چو برج قوس بر گردون نهادند
به پیش رام آوردند گردون | سبک از قید قربان ساخت بیرون
زده دست آن کمان ابر بفرمان | کمان بر گوشه ابروش قربان

چو آتش نرم گرده بند بندش / ز بی قیدی بقیدِ زه فگندش

جوان قوس قزح را ساخته زه / بگفت از چاشنی قوسِ قزح زه

ازان در چاشنی خمیازه آورد / که بیدارش ز خواب عمر پا کرد

بنوعی دست کرد آن قبضه را چست / گران سختی شده چون دستِ کس سست

ز نقد در کمان خانه مگرام / که ماه نو شد از نو برج بهرام

نه در شد در کمان ام ظفر کیش / در آمد مشتری در خانهٔ خویش

شرف شد مشتری را زهره را اوج / مه و خور زان قران سعد شد زوج

کشیده قوس گردون بازوی او / نگشته خم کمانِ ابروی او

کشیده آن کمان ابرو کشاده / ز سهمش لرزه در ایوان فتاده

جهان لرزد چو مهر از قوس تابد / چنین معنی بغیر از من که یابد

ازان ابرو کمان گفت ای کماندار / کشیدی زود کمان خویش یکبار

کمان بشکست و تیرش بر هدف خورد / چو مردان گوی از میدان بدر برد

شکسته قبضه اش در ترکتازی / کمان خس چو طفلان را ببازی

کمان اندر شکستن داد شش آواز / چو بشکستی ز دست خود مینداز

کمان بشکست ارچه سهمناک است / چو طالع یار باشد زان چه باک است

کمان بشکست بهر عقد بستن / زهی بستن که زود آرد شکستن

شکستن گرد پیوند را ساز / چو پیوندی که هرگز نشکند باز

که ویا است از شکستن شاد و خرم — خریدار کمان و صاحبش هم

عجب بود آن شکستن زو عجب تر — تماشاگر هزین تر از کمان گر

نه تنها رام بشکست آن کمان را — کمرهاے همه نظاره گان را

جهاے مدعے را دل شکسته — بچشم حاسدان تیرے نشسته

به بخت عشق عاشق کار خود کرد — هوس را گرمے هنگامه شد سرد

روان گشتند رایان زحد بیش — زبیگانه خجل شرمنده از خویش

مثل زن این مثل ان وقت بست است — که یگر تیر از کمان گرچه شکست است

چو مرغان مرا این کمانرا پس ندیدند — که دیگر مرا بروے خود میر سیدند

جناب در برکشید و کرد اکرام — کشیده قشقه بر پیشانے رام

حمائل از گهر زنارش افگند — به دامادی خویشش ساخت خورسند

بنامش نامزد چون گشت سیتا — فرستاد این خبر مژده پدر را

آمدن راجه جسرت از شهر اوده در ترهت بجهت کدخدائی رام

دل جسرت بغایت شادمان شد — همان ساعت خوشش آمد روان شد

چو داد این مژده بخت کیقبادی — زده کوس سفر با طبل شادی

بدست نوبتے کوس سفر ساز — بطبل شادمانے شد هم آواز

زبس شادے آورده پر و بال — روان فیل و حشم هر یک زدنبال

به پشت فیل تخت بخت نهاد — چو زرین قلعه بر کوه فولاد

بجانش گشت راحت محنت راه — بشهر ترهت آمد بعد یک ماه
جنک با رام و لچهمن چند منزل — باستقبال او رفتند خوشدل
فزود آئینه بندی رونق شهر — غلط گفتم چه شهر آرایش دهر
بشهر آئینه بندی از رخ رام — بهر خورشید بندے یافته نام
فرود آورد اندر جشن گاہے — شده مهمان شاہے کج کلاہے
جنک در پیش جسرت دست بسته — دو زانو از پے خدمت نشسته
زبس آئین مجلس ساز کرده — زمین بر آسمان صد ناز کرده
بزیر سایه بانها گلعذاران — چو بر گلزار ابر نوبهاران
پریزادان برقص و نغمه سرگرم — سراپا شوخے و سر تا قدم شرم
جدا هر گوشه بزم میگساران — به نقل و باده سرخوش جرعه خواران
جنک را گفت جسرت چیست تدبیر — بکار خیر نتوان کرد تاخیر
جنک مشاطه را کرده اشارت — که رو اهل حرم را ده بشارت
که سیتا را بپوشانند زیور — عروسانه بیارایند دختر
وجنتش گرچه بد مشاطه معزول — برائے رسم شد در کار مشغول
چو زد شانه بفرق آن پری روے — ز آرایش فرو نگذاشت یک موے
چو دست عشق زلفش از درازی — ببازی کرد با خلخال بازی
ز زلفش موی بافی گشت آئین — که تا بیفتند زپاے خویش پائین

چو دیده موی بندش گفت معجر | که دائم بسته باد این ستمگر

چو زیب کاکل مشکین او دید | بنفشه در چمن زان طره ببرید

ز دُر پُر کرد فرق دلستان را | بشب بنمود راه کهکشان را

ز مروارید گوشش زهره بی تاب | که می افزود نور از آتش و آب

به پیشانی چو عقد گوهر او ریخت | گل از شبنم به پیشانی عرق ریخت

زمین از سایهٔ آن نازنین حور | سراپا گشته غرق زیور و نور

ز سرمه مست تر شد چشم مستش | زبان شاداب لعل می پرستش

حدیث آن دهان یارای من نیست | سخن کوته که جای دم زدن نیست

بمه چون خور تتقها بسته از نور | جمالش بی نقاب از دیده مستور

ز عفت ساخته گلگونه را ساز | حیای او نقاب مقنعه انداز

بسا خون ریخت ناز خود نمایش | بدستش خونبها رنگ حنایش

کف دستش حنا را رنگ بشکست | لب لعلش مگر زد بوسه بر دست

لباس سرخ کرده پای تا فرق | سراپایش ز زیور در گهر غرق

جمالش چون نمود آرایش عشق | برآرایش فزود آرایش عشق

بپایش گشت رنگ آرای جادک | شفق را زد به پشت پای جادک

بسیمین ساق او زر بوسه میداد | خوش آن سیمی که زر در پایش افتاد

چو چشم عاشقان شد گوهر آمای | به تبخانه پرستش گر بیک پای

تجلو نگه برهمن آتش افروخت | ز بعد بید عود و هوم چون سوخت

گره زد دامن معشوق و عاشق | نموده باور دن بیرون ز افق

بران هر دو دعاے بید میخواند | بگرد آتش طاعت بگرداند

ز شادی مست جام آتش عشق | همے گشتند گرد آتش عشق

بگرد شعله گشت آن چشمهٔ نور | که گرد گرد شمعش آتش طور

بشمع روے شان پروانه جان باخت | که از آتش رخ شان باز نشناخت

بدان بر گرد آتش کرده رقصان | بگرد یکدگر گشتند از جان

بگرد خویش خواهم گشتن امروز | که هیگردم بگرد آن دل افروز

ز هر جانب مبارکباد برخاست | ز اهل نغمه هم فریاد برخاست

نثار هر دو مه گوهر فشاندند | چو گوهر داده شد اختر فشاندند

براے رونمائی تازه باغے | فلک مه داد و حیرت شبچراغے

جنک را چون ز بخت روشن اختر | فرو شد بار دختر خوانده از سر

دگر داد و سبک تر کرد گردن | حقیقی دختر خود را به لچهمن

دو دختر داشت دیگر از برادر | که با سیتا همی دیدش برابر

یکے زانها بداماں برت بست | دگر را با سترگن رشته پیوست

بیک شب کرده آن هر چار شادی | به نخل بخت شان آمد بار شادی

براے دختران دچار داماد | ز اندیشه فراوان گنجها داد

نیامد از دماغش بوے تنگی | بجز در دادن رخصت درنگی

رخصت شدن راجه جسرت از جنک و ملاقات کردن با پرسرام در راه

مهیا آمد از بهر سوارے | به پیل آسمان پیکر عمارے

چو خرگاہے زرہ در کوہساری | چو فانوس فروزان از حصاری

بشوق عاشق آن معشوق سرمست | بسان شمع در فانوس بنشست

نگاہ رام سیت محمل و بے | دل مخمور چون از شیشہ مے

جنک در وقت رخصت بادم سرد | بہ منزل با عزیزان ہمرہی کرد

جنک در رہ وداع دوستان داد | عزیزان را سفر در پیش افتاد

چو از رہ نیمہ آمد بپایان | شگون بد ز ہر سو شد نمایان

بناگہ خاست گرد ہولناکے | بدلہا آتشے در دیدہ خاکے

برآمد پرسرام از کوہ صحرا | بقصد قتل شان گفت آشکارا

ندانے من کیم من پرسرام | زمین در لرزہ مے آید ز نامم

منم فرزند جمدگن برہمن | کہ بہر کینہ خون پدر من

ز طاعت گہ کشیدم خنجر تیز | بہفت اقلیم کردم عام خونریز

وزیدم زہرہ رزم آزمایان | بہ آب تیغ شستم نام رایان

نجستہ گرد گیتی بیست و یکبار | بہ بخشیدم برائے اہل زنار

شنیدستم کہ اندر شہر ترہت | کمان برمن کشیدہ ام جسرت

کمان لچهمن ور فرمان من هست — کزو تیری ظفر اندازم از دست

سخن با چهتری زاده که گوید — کمان من کشد یا جنگ جوید

بچشم خویش مرگ خویش چون دید — زحسرت حسرت نامید نالید

تمامی لشکرش شد نیست از هست — نجون شست از حیات خویشتن دست

برآمد رام در میدان که استاد — پدر را از تسلی ساخته شاد

پدر هر چند منع از جنگ فرمود — دلیر آمد کمانش از دست بربود

بحمله چون کمان لچهمن بشکست — بقصد او خدنگی ماند بر شست

ز سهمش پرسرام آمد بزنهار — که از بهر خدا جانم نگهدار

جوابش داد آن شیر نیستان — که جان من فدای نام یزدان

ترا از نام یزدان چون نبخشم — چو گفتی نام او جان چون نبخشم

سر انجشیدن آسانست آسان — ولی خالی نیفتد تیر مردان

بفرما تا ازین صحرای نخچیر — عبادت خانه‌ات اندازم از تیر

بصد الحاح دیگر پرسرامش — نگند از اشک خونهابی بجامش

بگفتا جان لچهمن و شخص رامی — که گردد گرد نامت نیکنامی

مکن نامید طاعت این بود را — نشان تیر خود ساز این نکو را

بزنهارش به بخشید آن جوانمرد — هر آنچه خواست دشمن او همان کرد

پدر صد آفرین داد و ستایش — که عاجز کرده بخشیدی گناهش

دگر تا تخت گہ شد گلشن آباد ز رہ رفتن نیاسودند چون باد

آوردن رام سیتا را و ورود بخانہ خود نشستن با یکدگر

سعادت ہر کرا شد سایہ گستر شود دولتخواہ بخشش سپہر اختر

بدولت محنتش گردد فراموش بیار نازنین خواہد ہم آغوش

بخوشوقتی زید نازان مہ و سال بکام دل چو رام صاحب اقبال

کہ آورد آنچنان حور پری زاد کزان شد بام قصرش جنت آباد

ز نور افشان جبین آن دلارام تجلی بر تجلی بر در و بام

چو رام آمد بقصر آسمان کاخ بدست انداز شد بر ماہ گستاخ

چو شوقش بر نقاب شرم زد دست ز گلگشت تماشا دیدہ شد مست

تفرج کردہ ہا جنت بہارے مہستان گلشن و خورشید زارے

شدے ہر لحظہ زان گلگشت امید نظر گلدستہ بند ماہ و خورشید

دو آئینہ مقابل رو نمودند بیک دم زنگ غم از دل زدودند

بنظارہ چنان ذوق نظر بود کہ حیرت بر خیال یک دگر بود

گہے آویختی در شاخ سنبل گہے تاراج کردے خرمن گل

گہے چون زلف در پایش فتادے گہے چون خال بر رخ بوسہ دادے

گہے در شام زلف وی جہانتاب بود ہم صبح بر می جستے از خواب

چو روزش شب شدی از زلف و خالش چراغ طور بر کردے جمالش

ز روی دندان بران لعلِ شکرخند ‏— عقیقش را بنام خویش میکند

چو دید از رام زینسان ترکتازی ‏— صنم هم شد دلیر بوسه بازی

بدادی بوسه و از یار میخواست ‏— چو طفلی دادهٔ خود باز میخواست

چنان بوسیده لعل نازنینش ‏— کزان شد نقش پیدا بر نگینش

باندازه کرشمه سینه سوراخ ‏— بتاراج تجلی دیده گستاخ

ز شرم خندهٔ آن لعل دُرپوش ‏— دُرِ گوشش عرق شد بر بناگوش

تبسم چون لبش را جلوه گه کرد ‏— نمک از شکرستان چاشنی خورد

شکر پاسخ چکاند از نوش خندی ‏— خمستان شراب ناب قندی

معطر بالش و بستر گل آگند ‏— بخواب ناز بر روی آن دو دلبند

تو گویی در ارم شد چشمهٔ خور ‏— بآب زندگانی شیر و شکر

گهی خفتی ز زلفش چشم بیدار ‏— که دیدی روز روشن را شب تار

ز زلف و روی جانانش شب و روز ‏— شب معراج بودی عید نوروز

دو بیدل مست ذوق جانفشانی ‏— نیاز و ناز باز از هم عنانی

حیا را آرزو در باز بسته ‏— چو نامحرم برون در نشسته

دو سرو ناز باهم دوش بر دوش ‏— ز باغ آرزو رسته هم آغوش

صنم هرگه سرود نازی گفت ‏— برهمن سوز دل با سازی گفت

فسونی یکدلی تا عشق خوانده ‏— صنم با برهمن فرقی نمانده

به بسته آن دو گل در خوب روئی — ز یک غنچه دو گل شگفته گوئی
گهی گفتی صنم بی باده خورده — که کم شد ناز من آیا که برده
گهی عاشق از آن معشوق طناز — نیاز خویش را میخواستی باز
یکی شد جان و تنها بی تکلف — بنامی فرق چون نقطه ترادف
من و تو از میان بیرون زده کام — نماندی امتیازی هر دو جز نام
بهار زندگی شان جاودان بود — بهر یک زان دوئی گوئی دو جان بود
حواس خاطران هر دو دلدار — نیاز رستی به تنها کرد یک کار
دو گل فرق عرق ز انسان که وامی — مه و خور شسته ز آب زندگانی
پس از دیری چو بگشاد آن معمای — در ناسفته شد اسم مسمای
ز رشک زندگی شان آسمان مرد — بسا زان شادمانی غم همی خورد
گهی زین کار غیرت کار فرمود — اگر انصاف پرسی جای آن بود

مصلحت کردن راجه جسرت با وزیران بجهت جلوس رام بر تخت شاهی و حیله انگیختن مادر بهرت برای اخراج رام

چو جسرت در اوده نشست دلشاد — بجا آورد شکر حق ز اولاد
بخلوت مصلحت جست از وزیران — نهان پرسید کای روشن ضمیران
مرا عمر آخر آمد گشته ام پیر — صلاح دولت اکنون چیست تدبیر
ز دست پیر ناید کار شاهی — جوان خواهد است فر کجکلاهی

پدرام من جوان و شیر مردست | ز دستش آنچه آمد کس نکردست
همان بهتر که بر تختش نشانم | بدستِ خود بتاجش زر فشانم
روم پس در به بندم بر رخ غیر | پرستش گر شوم در گوشهٔ دیر
برای رای هر کس آفرین کرد | منجم آمد و ساعت گزین کرد
مقرر شد که فردا رام بر تخت | ز دست رای یابد افسر و بخت
برای کارفرما رای فرمود | که اسبابِ جلوسش ساز موجود
همی بردند این مژده نهانی | برای رام بهر مژده گانی
چو بشنید این بشارت مادر رام | کفش نیسان شد از باران انعام
کنیز بهرت ازین غیرت بر آشفت | بگوش مادر بهرت این سخن گفت
که در عشق تو جسرت بیوفا شد | از آن مهرش به پور کوسلا شد
بتخت ملک او را می نشاند | ز دولت بهرت را نا امید ماند
ترا گر اعتماد مهر او هست | غنیمت دان مده شب فرصت از دست
پی تدبیر خود مردانه برخیز | بکار بهرت شو منصوبه انگیز
جوابش داد و دل داده گهر سفت | بران دلسوزیش صد آفرین گفت
مرا جسرت ز جان فرمان پذیر است | که در زنجیر زلف من اسیر است
ز چشم تا نگردد چشمش نخواهد | شود بیتاب اگر زلفم نتابد
دراز ناز من دل او بی نیاز است | سر زلف مرا رشته دراز است

نیاز او و ناز من خجل باد | ز تیغ عشوه ام خونش بحل باد
چو لعل در شکر خندے کند وی | ز لبس لب تشنگی آید ز جان سیر
سپاه عشق مے آریم اکنون | که تازم بر شکیب او شب خون
ز زلف آستین فتنه کنم شب | زبان بندش کنم از جنبش لب
ز تاب طره گیرم جادوئے دام | که دلتنگش کنم چون حلقهٔ دام
به پشت پا زنم روئے نیازش | تغافل کش کنم از تیغ نازش
حریفے کرده نرد فتنه بازم | ز ریشش داده کار خود بسازم
چو حیرت در حرم شمع شبستان | فسرده یافت در خود ماند حیران
که جام مهر چون لبریز خون است | بهار زندگی پژمرده چون است
گلستان شبستان را چه شد زیب | چراغش را اگر زد باد آسیب
فسون جا پا بوئے خواند بسیار | نیامد آن پرے لیکن به گفتار
برون از ناز فوج عشوه آراست | درون او عشق حسن او مدد خواست
چو شد نزدیک آن افسون میدان | هلاک مرغ دام از بس طپیدن
ضرورت شد که ناز دوست آزار | ببخشاید بران مرغ گرفتار
بنوعے کیکئی داده جوابش | که معشوقے ترا دید از عتابش
که بد عهدی بعشق ما میاویز | ز بد عهدان نشاید غیر پرهیز
درون بیگانه بیرون آشنائی | بمعشوقان رها کن بیوفائے

به بدعهدی مثل کردی فارا
جفا کارا دلم تا کی کنی ریش
چنان کرد از وفا عهد آو آنکا
جوابش داد کای خود کوی خود را
چسان عهد کهن سازم فراموش
صنم گفتش که یادت باد بر جان
تنت خسته به پیکانهای دلدو
ز دلسوزی نخوردم هیچ خرغم
پیران غمخوارگی خود دادی انصاف
که دادم آنچه باشد آرزویت
گرفتم از تو من وعده ودادم
که هرگه از تو خواهم آرزوئی
کنون زین کج روی مردانه برگرد
مکن گر تازه پیمان کهن را
ندانست و دگر باره قسم خورد
چو دید آن عشوه ساز فتنه انگیز
به آتش خواست سوزخانه نانش

بیاور وی به خاطر عهد ما را
وفاداری بیاموز از غم خویش
که شد نام جوانی زود وفادار
چه بدعهدی زمن سرزد بفرمای
وفا از هر بن مویم زند جوش
چو زخمی آمدی از جنگ دیوان
سرت ماندم بزانو چل شبا روز
به تیمارت نکردم خواب یک دم
ندانم وعده کردی یاز دی لاف
دل وجانم فدای تار مویت
بدل بستم گره وعده قسم هم
به بخششی و نه بینی هیچ سوی
کریمی وعده را باید وفا کرد
کشایم با تو زین خواهش سخن را
نه اندیشید کین صاف است یا درد
که از باد فسون گشت آتشش تیز
نهاد آن راز پنهان درمیانش

که شاها این دو خواهش را بمن بخش
مرا و من بدست خویشتن بخش

یکے اقبال بهرت از افسر رائے
دوم اخراج رام از کشور رائے

ازین گفتار حیران ماند جسرت
ز حیرت گشت حیرت عین حیرت

نه صبر آن کز و گردد جدا رام
نه تاب آن که بد عهدش بود نام

گره شد بر لب از حیرت جوابش
خیال و وز دو چشمش برد خوابش

حریفیش بر داز کف دست مایه
بخاک افتاد بے جان تر ز سایه

زبان شد خنجر خصم از بهانه
دو چشم او کشید از چشم خانه

همه شب چون سحر میکند جانے
ز بیم مرگ غم صاحب قرانے

برائے بهرت فرمان شد که بشتاب
بعزم تخت گاه از ملک پنجاب

اخراج کردن جسرت رام را و روان شدن رام و سیتا و لچھمن بصحرائے چترکوٹ

سحر چون ماند بر سر شاه چین تاج
ز هند آسمان شد ماه اخراج

مه برج شرف رام جوان بخت
ولے عهد خدیو آسمان تخت

بشادے جلوس آمد بدرگاه
نیامد از شبستان چون وزن شاه

رئیس وزیر انتظارش در حرم رفت
بپائے سر نه از سعی قدم رفت

زمین بوسید زانو زد ادب کرد
بخاک افتادنش دید و عجب کرد

پدر از شرم رویش پشت پا دید
ز بیم وعده حالش را نه پرسید

ولیکن مادر بهرت آن زمان گفت
که از جسرت دو وعده داشتم پیش
بفرق بهرت باید دادنش تاج
ز بخت بد چو رام آن نقش کج دید
دران شادی یکایک شد غم اندود
پدر را داد و دل گفتا میندیش
نکو کردی وفاے عهد خود یاد
بجوییم از رضاے تو سعادت
اگر رخصت دهے رخصت زداک
بسایم سر برین خاک کف پاے
بفرمانش بپاے مادر افتاد
که از من نیست شرابه دل آزار
تو از درد فراقم بر مکش آه
اگر عمر ست بعد از چارده سال
ز مهر من دولت تا چند باشد
نهان پرسید زان بیدل هانجا
که همره بر دلش نبود ز ناموس

همان حسرتی که نتوان گفتن آن گفت
کنون مهر وفاے وعدهٔ خویش
ترا تا چارده سال است اخراج
درون بگریست بیرون هر خندید
خسوفے بود گوئے غیر معهود
ترا دانم مجازی خالق خویش
که صد جانم فداے عهد تو باد
اطاعت دانم از طاعت عبادت
بگیرم ورنه فرمان تو بر سر
شتابم سوے صحرا از همین جاے
که رخصت شدن مردانه دل داد
وفاے عهد آوردش بدین کار
مکن مرین طعنه آزار دل شاد
ز پابوس تو یابم تاج و اقبال
بهرت چون من ترا فرزند باشد
که حیران مانده ام در کار سیتا
بماتم جان دهد بے من فسوس

چو میدانست عشق آن دو دلبند — یقین تر گشت استحکام پیوند
جوابش داد گفت ای ناز پرورد — همیخواهند زن را سایهٔ مرد
همان بهتر که همراهت بود یار — پی دفع ملال آید ترا کار
مر دلسوزی برادر نیز همراه — شریک روز بد شد خواه ناخواه
چو ساز نامرادیها بیاراست — ز مادر یافت رخصت از پدر خواست
ز پا بوسش مراد جان برآورد — گلیم فقر را دیبای خود کرد
رخ‌ها را بخاک ره مالید بر رد — چو سنا سی بسر ژولیده گیسو
جبین چون سود بر خاک کف پا — شد آئینه ز خاکستر مصفا
ز خاکستر گلش میگشت شاداب — چو صاف از بید گرد و بادهٔ ناب
ز خاکستر رخ سیراب نهفت — بگل خورشید عالمتاب نهفت
از آن غیرت که خورشید چون گل اندود — بجای دست صندل جمله تن سود
وز انجا شد روان سوی بیابان — بر آن غربت در و دیوار گریان
ز تا شید غمش میگشت خوناب — دل مرغ هوا و ماهی آب
دران دم کیکئی را گفت حسرت — مبارک باد بر بهرت تو دولت
مرا بگذار تا همراه فرزند — بصحرا خوش زنم با وی دمی چند
یقین دانم که خواهم مرد بی او — که نتوان زیست در هجرش خیابان رو
ببخشا ورنه ای پرکار دشمن — گرفتی خون من ناحق بگردن

فسونگر زن با بلیسے بیک دم
برون کرد از ارم حوا و آدم

چو رام آن درد دل کرد از پدر گوش
ز دردش محنت خود شد فراموش

تسلّی پدر کرد و روان شد
برون از شهر چون از جسم جان شد

هر آن گنجے که بودش در خزانه
بجا جان کرم کرد آن یگانه

جوان مردانه در ره رام آزاد
حشم را هم بهر کس خواست میداد

ازان بخشید گنج خود تمامے
که ساز و توشهٔ ره بنکیامے

تمامے شهر از سر ساخته پا
بهمراهش گرفته ره بصحرا

همیگفتند با خود راز دل خون
که ما ترک وطن کردیم اکنون

بویرانے قسم خوردیم زیر
که نتوان ماند از هر جا رود خیر

دلاسا داده میگفت آن یگانه
که برگردید اکنون سوے خانه

بمنت نیز مے گفت آن سرافراز
ز همراهش نمے آمد کسے باز

چو عاجز شد سلیمان زان صفت مور
بشب بگریخت زانها کرده پے گور

سحر چون رام را مردم ندیدند
بحسرت آه سرد از دل کشیدند

ضرورت باز سوے شهر رفتند
جگر پر خون و دل پر زهر رفتند

بصحرا رام و سیتا و برادر
روان حیران تر از عاصے بمحشر

نه در تن طاقت و نه در دل آرام
همیکردند الفت با دد و دام

گهے از هجر مادر زار میرفت
گه از درد پدر خونبار میرفت

بویرانی وبس خوکرد چون گنج — همای استخوانی گشته از رنج
ز شهر و کوه و دشت آزاد بگذشت — ز آب گنگ همچون باد بگذشت
صنم آنجا ز رام خیر نیت — اجازت خواست بهر غسل طاعت

غسل کردن سیتا در آب گنگ

چو قصد غسل کرد آن سرو گلرنگ — با آب زندگی شد آشنا گنگ
کنار آب رفت آن رشک مهتاب — فگند از سایه آتش در دل آب
کشید از بر پیرهن زعفرانی (چادر ۱۲) — برون آمد مه از ابر کتانی
ز ماهش آب پل بر عید بشکست — حبابش قبه های عید می بست
نمود از پرتو آن شمع کافور — چو از عکس آبگینه آب پر نور
ز عکس خویش مه ز آئینهٔ آب — چو ماهی شد ز عشق آب بیتاب
بآب از شوق در شد مست و مدهوش — که عکس خویش را گیرد در آغوش
بگرداد بجان گرداب گردید — ز شادی موج اندر خود نگنجید
ز شادی پای خود کرده فراموش — ز بوس پای او رفت آب از هوش
چو باده آب گشته مستی افزای — ز تاثیر خیال حسن خود رای
چو ماهی شد در آب آن ماه دلکش — پرستش را گرو برد آب ز آتش
چو جوی باغ مینو (بهشت ۱۲) شد ز تاثیر — همه آب انگبین و باده و شیر
بذوق پای بوس آن پری چهر — روان آب از دهان چشمهٔ مهر

ز آب روی خود داد آب را آب — هنوز آن آبرو باقیست در آب

از آن صافی بدن گشت آب چون دُر — سراپا همچو دُر زان آب شد پُر

چو گل شسته ز شبنم آب رو را — بروے آب افزود آب رو را

صفا شد جان گنگ از غسل آن رو — بجا است آب او زان تیرگے شو

ببوے آن نسیم مو بهارے — هلاک باز گشتن آب جاری

چو جا در آب کرد آن راحت جان — ز رشک گنگ جان داد آبجیون

صدف گوهر نثار لعل او ساخت — بفرق موش ماهی عنبر انداخت

تا آب آن ماه رو چون جلوه نو کرد[۱۲ ب] — دل نیلوفر از خورشید شد سرد

اگر گنگ از بهشت اول بدر شد — بهشت ثانے اندر گنگ در شد

چو بر سر ریختے آب آن بت مست — ز دستش آب هم سر رفت از دست

چو بعد از غسل پا از آب برزد — نهال آتشین از آب سر زد

برون شد چون ز آب آن نازنین حور — علم زد جوشش فوارهٔ نور

توهی شد قول اهل هند مانا — که ماه آمد برون بیشک ز دریا

برفتن شعله زد آب روان را — وطن آتشکده شد ماهیان را

تاب اندر شده بیتاب ماهے — طپیده آب چون بی آب ماهی

شد آن بلقیس ناز از سوے جمشید — ز برج آب شد تحویل خورشید

چو دیده رام روی آن صنم را — فراموش کرد آن دیرینه غم را

روان شد رام زانجا با دل ریش | ز سرحد پدر دو روزه ره بیش
بصحرا گاه چیتر کوت جا کرد | عبادت خانهٔ از خس بنا کرد
بیاد حق در انجا شادمان شد | بطاعت پیشوای زاهدان شد

در بیان وفات کردن راجه جسرت در فراق رام

چو پیش آمد بران رای خردمند | ز عشق زن بلای هجر فرزند
زرو به بازی این گرگ اغبر | پدر شد یوسف خود را برادر
مرانست این که بی دیدار محبوب | رود جانش بسان چشم یعقوب
ز حیرت در دهانش ماند انگشت | چو مستی کو ز مستی خویش را کشت
برای واپسین نظارهٔ رام | چو جان آخر بر آمد بر لب بام
بچشم خویش دید آن رفتن جان | چو نرگس زار چشمش ماند حیران
گهی دیدن بر وا شکش روان شد | چو نور چشم چشمش هم روان شد
چو شد نزدیک آن کز رفتن دور | ز چشم مست گرد باده مستور
دلش گشت از خمار هجر بیتاب | دران بیتابی آمد آخرین خواب
نگه بر روی جانان بود مسافر | که مرغ روحش از تن کرد پرواز
نشد پنهان همنوز از چشم خونبار | که روز زندگانی شد شب تار
چو هجر دوست نگذارد بتن جان | خوشا کو جان دهد در وصل جانان
دران جان و اندیشه حیرانی از چیست | که جانش رفت بیجان چون توان زیست

پنهان (۱۲)

چو جسرت در فراق رام جان داد
بهرت گریان برسم خویش و آئین
بدوش خویشتن بر وآن جنازه
برسم هند وان در جای موعود
زعشقش آتشے کردند بس رام
ندانم عاشق از طالع چه اندوخت
شد آتش مجمر زر جسم و عود
بران خاکسترے از آتش دل
خراب عشق گشت از شعله معمور
ازان آتش که عشق از دم برافروخت
تنش هم سوخت زان آتش چو جانش
جبا بے گشت تاج کجکلا هے
مگر شد گشت شمشیر ظفر یاب
خراب آباد گیتے کم خراج است
ازین ویرانه بے گنج پر مار
دو ساغر دارد این نیلی خم دون
زبزم دور آن پرهیز باید

زغم در خان ومانش آتش افتاد
مهیا ساخته تجهیز و تکفین
سامان مرده ۱۲
بطفلے دید بهرت این داغ تازه
سیلے آراسته از صندل و عود
چتا ۱۲ چندان ۱۲
چشاندند آن شراب صرف بیجام
خاص ۱۲
برگ وزندگانے بادیش سوخت
مشام عشق خوشبو گشت ازان دود
دماغ ۱۲
زدند آتش دوباره اهل محفل
چو شمع از سوختن شد جامه تن نور
اگر شمع و اگر پروانه بد سوخت
بآب گنگ بردند استخوانش
هما را استخوان خوردند ما هے
که کارش بود با آن آتش و آب
درینجا نقد هستے سیلے رو است
برو چون شیر مردان جان نگهدار
یکے پر زهر وان دیگر پر از خون
که جام زهر و خون خوردن نشاید
نگینه ۱۲

کند تا ماتم راے یگانه ‎ ‎ ‎ ‎ ازانجا بهرت بازآمد بخانه
ز چشمش خون دل چون چشمه زد جوش ‎ ‎ ‎ ‎ چو آب زندگانی شد سیه پوش
چو نور دیده اش بود آن گزیده ‎ ‎ ‎ ‎ سیه پوشیده همچون نور دیده
سپه یکسر سیه پوشید و گریان ‎ ‎ ‎ ‎ شب آید چون شود خورشید پنهان
پریچهران بماتم چهره خستند ‎ ‎ ‎ ‎ چو خورشید و شفق در خون نشستند
بماتم داشت مهر گیتی افروز ‎ ‎ ‎ ‎ خسوف ماه و سیاره چهل روز
اگرچه بهرت سوگش داشت بسیار ‎ ‎ ‎ ‎ گمان گفتم که چندان نیست در کار
چه در سوگ کسان باید نشستن ‎ ‎ ‎ ‎ مرا بر خود کسی باید گرستن
ندانم تا اگر خوانم بشیون ‎ ‎ ‎ ‎ ندارم هیچکس ای واے بر من

مشورت کردن وزیران با بهرت بجهت جلوس او و منع کردن بهرت وزیران را و آمدن چترکوت بجهت آوردن رام و انکار کردن رام از مملکت

بپایان چون رسید ایام ماتم ‎ ‎ ‎ ‎ وزیران مشورت کردند باهم
به پیش بهرت گفتند این سخن را ‎ ‎ ‎ ‎ که شاها تازه کن عهد کهن را
بباید شد ز ملک اکنون خبردار ‎ ‎ ‎ ‎ جهان چون بیوه باشد بی جهاندار
چو حسرت بست چشم عاقبت بین ‎ ‎ ‎ ‎ ولیعهدش توئی بر تخت بنشین
ز دانائی جوابی داد انسان ‎ ‎ ‎ ‎ که آب زر نوید عقل بر جان
مرا هرچند حسرت واو افسر ‎ ‎ ‎ ‎ ولیکن هست این حق برادر

تصرف چون کنم بر من حرامست / که این دولت نصیب بخت رام است

همان بهتر که در صحرا شتابم / ز هر جا رام را جسته بیابم

بیارم بر سر تختش نشانم / من اندر خدمت او جان فشانم

بدلها زین سخن افزود حیرت / که احسنت ای بهرت بر صدق نیت

بجست و جوی رام از جان شتابان / روان شد با وزیران در بیابان

حشم بر دو سپاه بیکران را / به محمل بر نشانده مادران را

دران صحرا گروه زاهدان دید / بهرت ز انها چو حال رام پرسید

یقین شد در دل آن قوم کبیر / که بهر قتل رام آمد برادر

بپاسخ پیر زاهد با بهرت گفت / که ای فرزانه رای باخرد جفت

چو رام از ملک و دولت گشت معزول / بکار طاعت یزدانست مشغول

لباس فقر پوشیده است در بر / ز سنگش بالش و از خاک بستر

خورد برگ گیاه تر درین دشت / از و بگذر که او از خویش بگذشت

تو اکنون رام را بهر چه جوئی / پی آزار جانش چند پوئی

بهرت بگریست کای فرزانه زاهد / خدا بر صدق گفتارست شاهد

که اصلا نیستم با رام دشمن / بدین تهمت چه آزاری دل من

ولیکن بهر آن میجویم او را / ز سر گویم تمامی گفتگو را

مرا و رام را جسرت پدر بود / بدولت بر سر ما تاج سر بود

بہ ہینہ ماند زان افسر مراسر
بداغ تازہ من مر ہمیہ
سخن بشنید زاہد آفرین گفت
بشب مہمانش کرد و روز رخصت
چو رام آن گرد لشکر را نظر کرد
بسیتا گفت پنہان شو تو در غار
ببین در دشت تا این لشکر کیست
زکہ لچھمن نظر بر لشکر انداخت
فرود آمد دوان از تیغ کہسار
بگفت اے رام در بر گیر جوشن
ندانے دشمن بیگانہ برخاست
بھرت بر قتل ما لشکر کشیدہ است
نکو شد کز خود انجا آمد امروز
دہد فتوا اے خویش دشمن و دوست
برائے قتل ما آمد بہ صحرا
شنیدہ رام نام بھرت و لشکر
نخواہد بود کردے انچہ تقریر

کنون خواہم پدر باشد برادر
اگر دانے نشان او بمن دہ
نشانش ہم برای دوربین گفت
نشانش یافت شد راہی بسرعت
دلش را بر خبر دہشت اثر کرد
بہ لچھمن گفت رو بالاے کہسار
کسے را قصد ما اینجا پے چیست
علم دیدہ نشان بھرت بشناخت
شو و تا رام از نیمیے خبردار
مہیا شو کہ نزدیک است دشمن
کہ آتش بھر ما از خانہ برخاست
بہ فوج بیکران اینجا رسیدہ است
ہدف سازم بہ پیکانہای دلدوز
کہ اکنون خون او بر گردن اوست
وگرنہ چیست کار بھرت اینجا
جو انش داد خنداں اے برادر
وگر باشد چنین سہل ست تدبیر

درین اندیشه چشمش بود در راه — نظر بر روی بهرت افتاد ناگاه

به تنها بهرت زان لشکر پیاده — زمین بوسید و در پایش فتاده

نوازش کرده و در بر گرفتش — حدیث باز پرس از سر گرفتش

وزیران پدر را کرد اعزاز — سران را ساخت از پرسش سرافراز

دران لشکر که و مه هر کسی بود — بقدر حالتش اعزاز فرمود

زیارت کرد زان پس مادران را — بخوشنودی فدا میساخت جان را

بگوشش بهرت پنهان گفت بس رام — که از جسرت چه آورده پیغام

پدر از بنده خوشنود است یا نه — پسر را یاد فرمود است یا نه

به صحت بود شخص نازنینش — درخشانست خورشید جبینش

بهرت بگریست و گفت ای ام آزاد — پدر خود رام گویان بی تو جان داد

کنون ما بی پدر دُرّ یتیمیم — دران گلشن چو غنچه بی نسیمیم

بیا چون ابر بر ما سایه افگن — به احسان بشگفان پژمرده گلشن

چو بشنید این سخن رام از برادر — بماتم خاک ره افشاند بر سر

ضرورت شد دریدن جامهٔ جان — بنوعش جامه تا چاک گریبان

بروحش آب دادن آمدش یاد — هم از دست و هم از چشم آب میداد

بزاری گفت مرگ آیا چه خواست — کزان دریای ما محتاج آب است

چو فارغ گشت رام از دادن آب — بهرت گفتش که ای مهر جهانتاب

بیا و تخت گاه از سر بیارای — بچشم آسمان نه منت پایے

هم امروز است این فرخنده ساعت — که در شهر اوده آرے سعادت

جوابش داد آن فرزانه دهر — که من اکنون نخواهم رفت در شهر

بصحرا ها بگردم چارده سال — ترا زیبنده باد اتاج و اقبال

چو کردم با پدر آنروز این عهد — کنون بهر وفائے آن کنم جهد

دگر باره بهرت افتاده بر پای — که اے مسندنشین کشور آرائے

نه آئی تا بشهر اندر شتابان — نخواهم رفت من هم زین بیابان

چو گفت و گویش از اندازه شد بیش — ملال افزود بر رام دل اندیش

ورا ثنائے جوابش آن خردمند — خلاف مدعایش خورد سوگند

بدلسوزے نصیحت کرد بسیار — ز خواب غفلت او را ساخت بیدار

برادر را بسے پند پدر داد — که باید داشتن این پندها یاد

چو لب بربست زان پند و نصیحت — بهرت را کفش چوبین داد و رخصت

رخصت کردن رام بهرت را با کفش چوبین و تعریف سلوک بادشاهی او

بهرت آن کفش چوبین بست بر سر — عزیزش داشت از صد تاج گوهر

بنومیدے از انجا باز گردید — نیامد رام تنها باز گردید

برون شهر اوده آمد بایستاد — سترگهن را بشهر اندر فرستاد

که تو در قلعه پیش مادران باش — بخدمتگاری شان پاسبان باش

مرا در شهر رفتن خوش نیاید
که از رفتن بجان وحشت فزاید

بشهر اکنون چه بینم رفته جسرت
که آنجا خود نه رام است و نه جسرت

همان بهتر که بی دیدار خویشان
نه بینید چشم بر چون جای ایشان

همانجا خانه کرد و ماند یک چند
بیاد رام جانش بود خورسند

نهاده کفش او بر تخت ناموس
سحرگاه آمدی کردئی مین بوس

ستاده دست بسته با وزیران
صلاح ملک جستی از امیران

شنیدی گفتهٔ ایشان کماهی
بدین تدبیر راندی کار شاهی

بهجر رام از بس مبتلا بود
طعامش بی نمک برگ گیا بود

بسان رام مو ژولیده بر سر
گلیم فقر چون او کرده در بر

زمین خواب شب کندیده خفتی
به نزدیکان خود این راز گفتی

که هرگه رام را خاکست بالین
مرا باید از او خوابید پائین

از آن سازم مغاک این خوابگه را
که نتوانم برابر خفته شه را

نیاید از ادب بر خاک خوابم
که پیش رام من سگ در حسابم

بدینسان میشدی بود و غنودش
هزاران آفرین بر ماند بودش

ز بعد رخصتش رام صف آرا
به لچهمن گفت کین زهاد صحرا

نجو وسر گوشی دارند هر یک
همانا از من آزارند بی شک

وگرنه وحشت شان از سبب چیست
مرا هم خلوت شان از دگر کیست

برادر گفت کاین یزدان شناسان ‌ ‌ ‌ زدیوانند روز و شب هراسان

جگر زان فتنه کیشان ریش دارند ‌ ‌ ‌ غم ما از غم خود بیش دارند

صریح این حرف با ما می نگویند ‌ ‌ ‌ نهان لیکن صلاح وقت جویند

که یاران مفسدان کن پاک صحرا ‌ ‌ ‌ و یا رو جای دیگر ساز ما وا

شنید و ماند خاموش آن فاجو ‌ ‌ ‌ ز بعد چند روزی گفت با او

بدل دارم کنون عزم روا رو ‌ ‌ ‌ ز من این کنکش معقول بشنو

ورین صحرا مناسب نیست بودن ‌ ‌ ‌ وز آزار خود نتوان کشودن

در چترکوٹ باید رفت بس دور ‌ ‌ ‌ که نزدیک است از اینجا او ده معمور

وهم آزار ما آمد شدی خلق ‌ ‌ ‌ کجا طاعت کجا آمد شدی خلق

هجوم خلق بس دردسر آرد ‌ ‌ ‌ خلل در عزلت از طاعت برآرد

دگر آن زاهدان اینجا نمانند ‌ ‌ ‌ زهمت مرکب دل پیش رانند

دران صحرا دگر نگرفت آرام ‌ ‌ ‌ بسیر دشت وندک کرد زود گام

رفتن رام از چترکوٹ بصحرای اتره زاهد و دیدن سیتا زن او وا فرو آمدن حلها از عالم بالا برای سیتا بدعای زن زاهد

چو سیا جان بعزم جای دیگر ‌ ‌ ‌ صنم همره روان شد با برادر

بهر صحرا و کوه و دشت و وادی ‌ ‌ ‌ شدی مشغول سیر نامرادی

تبرک دولت از دلدار دلخوش ‌ ‌ ‌ چو از دولت شود گشت فراموش

بروے بدست هر جا براه پیمود
دلش جمع از پریشانی و اندوه
بهر وادی که بودی آب نایاب
زکوه سخت زائر و غم نمی خورد
ز بس زان گل شگفت آن مرغ آزاد
چنان رفتی بجا آن شاد و خندان
بذوق یک نگاه آن پری رو
بهر گامے ز صحرا صد چمن کاشت
بکوه از سایهٔ آن سرو گلرنگ
بهر خارے که آن گلرنگ بگذشت
غزال مشک شد آهو ز بویش
بحیرت ماند زو کبکان دران راه
میان رام و لچهمن جاے سیتا
روان رام و برادر چون باگنگ
چو لعل سفته ما بین دو گوهر
مهش تابان میان رام و لچهمن
تماشاهاے صحرا دیده دیده

نگاهش مرغ گلزار رم بود
زبے آبی برو سختے کوه
بلعل نوش خندش بود لیرب
تجلے حسن اهمراه مے برد
بخوابش بادشاهی نامدے یاد
که هنگام خلاصی اهل زندان
فدا کردی هزاران باغ مینو
گلستانها دران همراه خود داشت
به لعل آتشی شد چون ز خور سنگ
چو نخل خشک مریم بارور گشت
که صد چین داشت هر یک تار مویش
که در دامان کوه افتاد چون ماه
چو گل کرده میان رنگ و بو جا
میان هردو سیتا سُرستی رنگ
چو ماهے طالع از برج دو پیکر
چو حقے کز دو شاهد گشته روشن
بجاے آتره عابد رسیده

تکلف برطرف برخوان زاهد | بشهد و میوه شد مهمان زاهد

زنش را نیز کرد آنجا زیارت | که سی‌صد قرن کارش بود طاعت

زن زاهد برسم میهمانی | بسیتا کرد بحد مهربانی

پس از لطف و کرم با آن گل اندام | نصیحت کرد بهر خدمت رام

چه مردانه مثل زر و آن مثل زن | که و بجوی شوی ست طاعت زن

بسی پرسید سر و سیمتن را | ستایش کرد و گفت آن حور زن را

توئی اندر زنان چون ماه بی عیب | از آن کردم دعا کز عالم غیب

بهشتی حله های کسوت حور | معطر چون گل اندر مشک و کافور

مرصع زیورے لولوے لالا | برای تو فرود آید زبالا

سمن بر با تواضع کرد در بر | لباس فاخر و انواع زیور

مگر از بسکه بود آن مه بعفت | بداد عصمتش حق داد خلعت

نه گنجید از طرب چون غنچه در پوست | بخوبی جلوه گر شد در بر دوست

فراوان شادمانیها نمودند | بسی در عشق خود هر یک فزودند

همانجا شب بجانان بود دمساز | سحر گه کرد آهنگ سفر باز

زذوق سیر با یار دل افروز | نماند او چو مه آنجا شب و روز

همانا داشت زانرو لذت سیر | که یار خویش را امید بے غیر

چو خورشید آن جوان و جهان گرد | وداع همت از یاران طلب کرد

دران صحرا شکار افگن شب و روز | گوزن و شیر و دندان آهو و یوز

همی رفتی بمنزل چند فرسنگ | جهان زو بر پلنگ و اژدها تنگ

ز بیمش از وطن هر سو گریزان | گوزنان اشک زهر آلوده ریزان

هر از بیم تیرش با دل ریش | بکام خویش بروے سبلت خویش

غزال سرمه چشم اندر بیابان | بگرد خود ز تیرش یافت مژگان

صنم یک روز با سرو سر افراز | ز دلسوزی نصیحت کرد آغاز

که تنگ آمد ز صیدت مرغ و ماهی | بدرویشے نزیبد کار شاهی

چه باعث شد ترا بر شیوهٔ صید | که سرگردان همی گردی و بقید

شکار از حد فزون سازد سیه دل | که هست از خون ناحق غیر حاصل

مکن بر گور و آهو ترکتازی | بجان دیگران تا چند بازی

زبان بکشاد شیرین لقمهٔ شور | مکن بر بے زبانان اینقدر زور

مجو آزار کس کاین سهل کار است | کم آزاری رضاے کردگار است

صنم را داد پاسخ سرو آزاد | که صید دام زلفت جان من باد

مفرما منع صیدم تا توانی | که تقریب شکار من ندانی

مرا در ضمن آن کارست بسیار | وگرنه نیستم راضے به آزار

که میگردند دیوان قصد جان را | بشکل وحش و طیر این زاهدان را

من از بهر نگهبانی این جمع | زنم این وحشیان را تیر بے طمع

پری داد آفرین بر نکته دانی | لبش بوسید زان شیرین زبانی

رفتن رام در منزل سر سکه بر بهتنگ زاهد و دیدن اندر را در اینجا و رفتن زاهد بعالم بالا

بهر جا کش سراغ عابدی یافت | برای دیدنش مشتاق بشتافت
بدین آئین در آمد با سمن بر | بمنزلگاه سر بهتنگ کهیسیر
عابد ۱۲
جوانی خوش لقا با روی ساده | معلق در هوا دید ایستاده
چو خورشید تافت بر پیشانیش نور | بگردش حلقه کرده لشکر حور
بدست هر یکی زان ماه سیما | ز اسباب شهنشاهی مهیا
ز وضعش رام اندر خاطر آورد | که مانا اندر خواهد بود این مرد
بحیرت ماند از و رام و برادر | که غائب شد ز چشم آن روح پیکر
به پیش عابد آمد خاک بوسید | ز شخص غائب از وی حال پرسید
که بود آن مرد روحانی سروشکل | ملک آئین نورانی سروشکل
بچشم دل زحسش بود آشنا او | جوابش داد زاهد کان ملک خو
بشهر روحانیان خود اندر بود است | که میعاد ملاقاتت نمود است
دریغ آمد ترا دیدن بدین حال | که خواهد دیدنت در عشرت و اقبال
چو عشرم عالم بالا بجان بود | مرا در ره رفیق همرهان بود
ولیکن چو تو مهمان عزیزی | سفر دور است از صاحب تمیزی
بود مهمان پرستی فرض آداب | خردمندی من این نکته دریاب

ز عابد بعد ازان آمد جهانگرد / ز بهر بودن خود جا طلب کرد

جوابش داد زاهد تا دو ساعت / تو باش اینجا که تا من بعد طاعت

بسوزانم در آتش بی کم و بیش / بعزم عالم علوی تن خویش

چو بار تن فرو ریزد ز جانم / سبک روحی کند مرغ روانم

برآید زین قفس جان غم اندیش / رود بر آشیان اصلی خویش

چو خاکستر بماند من نمانم / به آب گنگ ترکن استخوانم

سیتیچهن نام دیگر عابدی هست / برو آنجا که بر فرقت نهد دست

سخن گفت و بمعبد آتش افروخت / فسون خواند و بخور هوم هم سوخت

ز آتش نوجوان گشت و برآمد / جوان چه بلکه جان گشت و برآمد

نه چون آتش پرستان قبله گه ساخت / که چون پروانه خود را در وی انداخت

دعای رام کرده بر هوا رفت / سبک پرواز چون مرغ دعا رفت

چو فارغ بال شد رام از وسیت / بدیگر عابد انش اوفتاد صحبت

دران معبد هزاران عابدان بیش / پر از روحانی و نورانی ز جان بیش

یکی غلطان چو گل بر بستر خار / ز تیغ عشق صد جا سینه افگار

یکی را چون بنفشه سر بزانو / یکی چون بید مجنون کرده گیسو

یکی خود را فرو تن کرده چون گل / تمازی دیگری معکوس چون دل

یکی جز یاد حق حرفی نخوانده / ز ذکر اره بر خود اره رانده

یکے از رہ ورہ گشتہ لاغر و زار — پس از سالے بیک جو کردہ افطار

بذکر حق یکے چون حقہ ذاکر — یکے بہ درد و غم چون عشق شاکر

یکے دیدہ زیان خویشتن سود — بخوردن ہمچو خانہ قانع دود

یکے چون دل ز بند خویش جستہ — ز خود بینی یکے چون دیدہ رستہ

یکے را ز آتش دل سینہ در تاب — نخوردے ہمچو تیغ تیز جز آب

یکے خود را لبالب دید چون نور — کہ از دور خاستے صد بلبل منصور

یکے بر تن ز آتش مردہ کردہ — سمندر را ز خود شرمندہ کردہ

بحیرت ماندہ رام از طاعت شان — ہزاران آفرین بر ہمت شان

ورام آن عابدان چون گل شگفتند — بلطفش التجا آوردہ گفتند

کہ کردہ داد بخش دادخواہان — نگہبان رعایا پادشاہان

اگر در شہر و دشت و کوہ و غاریم — نہ آخر در پناہ شہریاریم

فزون زین طاعت شہ نیست معلوم — کہ از ظالم ستاند داد مظلوم

ز دیوان عمرہا آزار دیدیم — بسے محنت ز جور شان کشیدیم

نماندہ طاقت آن جور اکنون — جگر ہا داغ گشت و دیدہ ہا خون

بجانہا پیش ازین میزند آزار — طفیل خویش ازان فتنہ نگہدار

بسے خوناب ہائے دل فشاندند — وہم دیگر دران معبد نماندند

ز چشم بد بہ کوہ و نیل رفتند — چو مور از رہگذار سیل رفتند

ضرورت رام را شد همعنانی — که از دیوان نماید پاسبانی

خلاصی یافتن اهلیا زن گوتم که بدعای شوهر سنگ شده بود از قدم مبارک رام

چنین تا بر در دیرے رسیدند — بتے افتاده اندر خاک دیدند

بخواری در خس و خاشاک گمنام — چنان اکنون بتان در شهر اسلام

نه چون دیگر بتان سنگین بنا بود — زنے گوتم رکھیشر (عابد ۱۲) اهلیا بود

بجرم آنکه با اندر زنا کرد — برائے مسخ او زاهد دعا کرد

اجابت شد دعای صدق درویش — همه تن سنگ شد همچون دل خویش

بمیعادے که چون رام آید اینجا — شود باز آدمی آن سنگ خارا

ندانسته قدم زد رام بر وے — بهاران دید سرزد سبزهٔ وے

بت سنگین بت سیمین بدن شد — شگفته چون گل و دیرش چمن شد

چو دیدش رام و لب کرده خنده — مسیحا مرده را ساخت زنده

بحیرانی صنم در حور زن دید — که بے آئینه نقش خویشتن دید

دران غیرت چو گل در دست پژمرد — که از خود هم بجانان رشک میبرد

خزید اندر کنار و کرد فریاد — که متیر هم ز آسیب پری زاد

جواب آن کنایت بے تکلم — کفایت کرد رام از یک تبسم

نرنجد تا ز غیرت دلستانش — بر دوے داد رخصت همچو جانش

هم آغوشش صنم شد باز در دشت — که سازد دشت را خوشتر ز گلگشت

کور کردن رام یک پسر اندر را که بصورت زاغ سیتا را رنجانیده بود

شکار آورد روزی آن ظفر کیش / گوزن و آهو انزا از عدد بیش

بسیتا داد کاین صید فراوان / بکن قسمت برین صحرانشینان

چو بخشی حصه هاے مرد و زن را / نصیب طعمه ده زاغ و زغن را

دران قسمت که آن حور پری زاد / صلای عام بر زاغ و زغن داد

ازان زاغان قضا را شوخ زاغی / تعشق جست چون بلبل بباغی

نشستی گه چو داغ لاله بر دست / گه از ناخن کف دستش همی خست

بپای پی و بد شوخیهای آن زاغ / ز غیرت رام شد سر تا قدم داغ

بگلزاری که زیبد انست بلبل / چه مرسوم زاغ را تا بو کند گل

دلش گفتا ز عقل این نه زاغ است / که بو را ندارست این خود نه زاغ است

وگرنه زاغ را بازی به شهباز / بود خود در عدم رفتن به پرواز

بزاغ انداخت باز غیرت آئین / نه تیرے از قفس جاروب شاهین

گریزان زاغ و شاهین تیز در پے / بهمش کرد بنهفت اقلیم را طے

خلاص جان ندید از وے دگر بار / به پیش رام آمد بهر زنهار

چو آن عاصی که با روی سیاهش / نباشد جز بلطف حق پناهش

بگفتش رام بخشیدم ترا جان / ولیکن چون تو دیدی سوے جانان

امان خواهے ز تیر غیرت اندیش / کفارت را بده زان دیده خویش

زبیم مردن آنگه باد سرد / بیک چشمی ز تیرش صلح گل کرد
زغیرت مانده بر یک چشم او داغ / بیک چشم ست زان بینای زاغ
بدوز و دیده ها را غیرت عشق / عجب نبود چنین از عصمت عشق
ز بس کز عشق غیرت بود کارش / صنم همدوش در سیر و شکارش
شدی روزانه صید افگن شتابان / شب آسایش نمودی در بیابان

دیدن حوض آب نیلوفر و چیدن گلها رام و سیتا با یکدیگر

جهانگیر فلک باروی روشن / چو از زرین جهروکه داد و روشن
بر آمد گرم اندر چشم عشاق / که نیلوفر بدرشن بود مشتاق
ازان گرمی دلش شد آنچنان شاد / که اندر عشق آمد خنده اش یاد
بصحرا یافت آن خورشید با ماه / ز نیلوفر لبالب حوض در راه
ز بس نیلوفرش با هم شکسته / حباب از تنگی جا دم شکسته
ز نیلوفر بروی آن دو مهتاب / بحیرت باز مانده چشمها آب
بسا نیلوفری صبح و شامی / بیکجا بر شگفته هر کدامی
مگر زان هر دو نیلوفر دمیدند / که مهر و ماه را همدوش دیدند
دو نیلوفر بهم آن دو دلدار / بمهر و ماه تا اکنون گرفتار
بگلچیدن پری را بشر خواند / نشست و سرو سیم اندام بنشاند
ازان نیلوفرستان آن دو مائل / بدوش یکدگر کرده حمائل

بپچید و نیلوفر زان صبح امید
مشرف شد بوصل ماه و خورشید

زهر برگش زبانِ شکر وا شد
که خوش دولت نصیب این گیا شد

من و باد مسیحا در دماغم
کزین شادی شگفته باغ باغم

بجو گفتم بطالع چون نسازی
که با خورشید کردی پنجه بازی

بکام دل و همدم برلب آب
بزیر سایهٔ گل رفته در خواب

بگلبازی دمی باهم نشستند
کمر بر ساز رفتن باز بستند

دران صحرا بسی دید از عجائب
که کشتی عقل حیران زان غرائب

لبالب حوض آب و دید گروی
همی آمد نواهای دف و نی

سرود نی نغمه زان کرد در گوش
که زاهد را از مستی گم کند هوش

گراز افتادش اندر گل نگینی
مرصع از گل و نسرین نگینی

بسا چشمه روان در عین گلزار
چو اشک شادمانی بر رخ یار

دران گلگشت مرغان خوش آواز
زمستی ماند چون بلبل ز پرواز

فراوان برگ در صحن دل آویز
زآب همچو مروارید لبریز

زتابش آبروی صد گلستان
شگفته گون بگون نیلوفرستان

به نیلوفر شده زنبور دمساز
چو پروانه بر آتش گشت جانباز

رفتن رام بدیدن بسشتهن زاهد و پرسیدن خبر ستاره سهیل

خرامان آن دو سرو از گشت گلشن
رسیده در وطن گاه بسشتهن

بدلجوئی سیتهمن کرد تعظیم — به پیش آمد بصد تعظیم و تکریم
دلاسا داد و گفتش خیر بادی — دمادم میوه در پیشش نهادی
بشفقت باز پرس حال میکرد — بطالع مندی او فال میکرد
که من از روز اخراج تو تا حال — خبر دارم بشوقت میزدم فال
بس اوصاف تو از مردم شنیدم — نکو شد تا بچشم خویش دیدم
کنید آرام اینجا هر دو یکچند — چو مهر و ماه روز و شب سفر چند
بود دل گر ندارید اختیاری — ز رنج ره بیاسائید باری
شده رام از بزرگیهاش حیران — در انجا بود چندی شاد و خندان
چو از جای سیتهمن نیز خاطر — بران آورد تا گردد مسافر
بهر جا خواست شاهی و سالی — همی بودی پئی دفع ملالی
دگر زانجا بجای بعد یکچند — همی رفتی و گشتی شاد و خورسند
بصحرا جا بجا زینسان بهر حال — نه و نیمی گذشت از چارده سال
دم رخصت بجمع زاهدان گفت — زبانش گوهر راز نهان سفت
که ای وارستگان پیش بنیان — شنیدم از لب عزلت نشینان
سهیل اختر که بس روشن ضمیرست — درین صحرا بطاعت گوشه گیرست
بجانم شوق او زاندازه بیش است — که دیدارش علاج جان ریش است
سراغ آن حدیثم را جوابست — بود گر رهنمائی پر صوابست

ستیهمن گفت کاے اقبال سیما
ازین منزل که ما و اریم ماوا
دو فرسنگ ست سهانت پاک گوہر
که باشد بانسب باو برابر
برادر نیز همتاے سهیل ست
وزانجا بیشتر جاے سهیل است
خرامان با صنم چون مهر باماه
ز منزل سانت را بگرفت همراه
بدان منزل که زاهد منزوی بود
بردان شد تاشود او نیز خوشنود

ملاقات رام باسهیل وقت برگذشتن سهیل از آسمان بزمین

چو مژده یافت زان اقبال جمشید
سهیل آمد باستقبال خورشید
بره شد روبرو با رام حسرت
قران کردند باهم دین و دولت
بمنزل بردش از ره آن یگانه
فرود آورد مهمان را بخانه
درانده داشت جاگ آن خیر فرجام
ثواب جاگ شد هم روزی ام
فراوان باز پرس حال او کرد
دعاے او مبارک فال او کرد
بشکر آن زبان را رام بکشود
مناقبهاے او بشمرد و بستود
که اے خاقان اورنگ الٰهی
مسلم بر تو ملک پادشاهی
سعادت میوهٔ نخل رضایت
اجابت بلبل باغ دعایت
زبانت شکر و جانت حق شناس ست
جبینت سجدهٔ عین سپاس ست
فلک بر تارکت ترکی کلاه ست
به بحر آشنایت سوزش گواه است
ز عشق آن تشنگے دیدی سراپا
کزان شد قطرهٔ بر تابه دریا

الکل با تاب رانا بود کردی — زبان نزاهد انرا سود کردی
برافلاکت مصاحب ماه و مهر است — ادیم فرش تو نطع سپهر است
چه آوردت برین گرد و ربینے — زاوج آسمان گشتی زمینے
جوابش داد پیر عزلت آئین — زمین پشته گه در ایام پیشین
بکوهستان خصومت داشت تا دیر — بدعوای بلندی بند با همیر
فزون شد هر یکے بر خشم و تکبر — که در پوشند نور شمع حیاور
نهان شد خور شو داری همین ننگ — بساکس پایمال پیل در جنگ
مرا بر مهر آمد مهربانے — بران پیلان نمودم پیلبانی
بصلح آن دو کوه پیل پیکر — شدم دیوار روئین سکندر
بسر کوبے کوه از من مدد یافت — بسعی من چراغ آسمان تافت
بکار آفتاب گیتے افروز — بماندم بر زمین تا حال زانروز
مرا از عالم علوے بسفلی — چو از فلک است اخراجت بطفلی
نه اخراج تو عزل از پادشاهی است — درین سرے زاسرار آلهی ست
نه اصل آب گنگ از آسمان است — که از بهر نجات این جهان ست
که راون بسکه میکوشد به بیداد — زمین و آسمان آمد بفریاد
بخون ناحقش از بسکه میل ست — گذرگاهش ز خونها سیل است
ز ظلم آن خاندان خواهد برافتاد — بود مرگش بدست آدمی زاد

زوال دولت او هست نزدیک | بفهم این نکته کاین رمز است باریک
ترا از بهر آن کردند اخراج | نه معزولی ز بخت و تخت و سرتاج
شنید و ماند بر سر دست تعظیم | بسان طفل پیش پیر تعلیم
که ای هر حرف تو شاخی ز هر بند | سراپایت زبان بر بند چون بند
ز دست همت باشد گر امداد | توان برکند دیوان را ز بنیاد
بدل داری دگر و اوش ولاسا | که کوشش از تو و امداد از ما
بسا روحانیان بر شکل میمون | کند امداد تو چون فال میمون
بسا زاهد چو من سوده جبین را | کزان فتنه بر دازی زمین را
ز ماهی زمین تا ماه گردون | جهان شد دشمنت را تشنه خون
کمان بشکن پس در پیش بنهاد | ز دست اندر هم تیغی بدو داد
دو تا ترکش بدعوی داد پر تیر | که بودی ناوکش را چرخ نخچیر
دران منزل بماندش خرسند | بیاسود آن نهر بر بیشه چند
فراوان بود شهد و میوه در دشت | بخاطر خواه خود میکرد گلگشت
چو رخصت از سهیل و زاهدان خواست | برای بودن او هم نشان خواست

رخصت شدن رام از سهیل زاهد

چو رام از خدمت آن نیکنامان | بطرف جوی شد سرو خرامان
بجای کش سهیل او را نشان داد | دران گلشن زمین زد گام چون باد

کنار آب جاری خال خالی — ستاده جابجا طوبی نهالی

درخت ینج پر موزون بیجا — رسیده شاخ و برگش بر ثریا

درختان زا بود بر شاخ یک بر — ولی بر آن درختان جمله تن بر

بزیر آن درختان خانه ساخت — زبرگ پان یکی کاشانه ساخت

چو یکچندی دران صحراش جا شد — جٹایو نام کرگس آشنا شد

همایون طلعتی عنقا قرینی — بخوان صیدرا و شد ریزه چینی

دران صحرا بران شهبازی پر — چو مرغان بر سر رحم سایه گستر

بدفع الوقت خود رام اندران دشت — چو شیران در پی نخچیر میگشت

همه دش هیچ مشغولی بجز صید — شدی روزانه اندر دشت بقید

چو شب میشد بدام زلف دلدار — چو صید خویش خود میشد گرفتار

هوای صید بس کاندر سرش بود — برادر پاسبان لبرش بود

زبس تاکید حفظش ساخت و بگیر — جٹایو را مددگار برادر

سحرگاهی بزیر سایه پر — نشسته رام و سیتا و برادر

بریکه خواهر عفریت لنکا — چو از آن درختان داشت ماوا

قضا را دید روی آن گل اندام — بیک نظاره عاشق گشت برام

بران شد تا کند عشق آشکارا — کرمکن نیست صبر از روی زیبا

پری پیکر شد آن دیو قلاب — شود چون حور دش ابلیس در خواب

ز جام عاشقی ولداده از دست | بیامد زود بروی رام بنشست
بمیزان سخن بس نکته سنجید | ز حال هر کس مشروح پرسید
(رام و سیتا و لچهمن ۱۲)
بخواهش داد رنگ نو سخن را | که از سر گو حدیث خویشتن را
ز روی راستی بس رام بشگفت | تمامی سر گذشت خویشتن گفت
از و نام و نشان پرسید چون رام | بگفتا مهوشم سوروپ نکا نام
نیم از مهر تابان از حسب کم | برادران خواهرم اند نسب هم
ز دل راز نهان کردم بتو فاش | که مشتاق توام مشتاق من باش
ترا به زین شرف نبود که از من | عزیزی یابی از خویشی راون
سر و عشق او چون رام بشنید | بشام طلعتش چون صبح خندید
سوالش را جوابی داد صافی | که یک زن بهر یک مرد است کافی
دو زن در خانه باشد باعث جنگ | ز جنگ خانه غیرت میبرد ننگ
ترا باید به لچهمن این سخن گفت | اگر خواهد دلش با تو شود جفت
ز پیش رام چون برخاست آن زن | ز عشق شهوت آمد پیش لچهمن
به لچهمن هم نمود آن طرز بازی | بخواهش گفت آن راز نهانی
چو حرف آرزو بشنید لچهمن | جواب پوست کنده گفت کای زن
نه پنداری که من خود خویش رامم | بخدمتگاریش از جان غلامم
برین نیت شدم از خانه بیرون | مرا وقت فراغت نیست اکنون

بیارم

نه دارم خواهش زن تا کنی شوی ❊ ازین امید دست خویشتن شوی

چو شد نومید وصل لچهمن و رام ❊ بد اندیشید آن بدکاره بدنام

بخاطر گفت تا از ندوست سیتا ❊ نخواهد خواست هرگز رام او را

چه بردارم زراه خویش آن خار ❊ ضرورت رام را با من فتد کار

بدان کس حورجان را دیو بدکیش ❊ برون آمد بشکل اصلی خویش

دهان بکشاد دیو اژدها کام ❊ که قرص صبح سازد لقمه شام

ادائی کرد رام از گوشه چشم ❊ گران لچهمن چو آتش تافت از خشم

بفرمان برادر شد سزا گوش ❊ برید آن ناسزا را بینی و گوش

برید آنچه خواست آن دیو غدار ❊ بگوش و بینی خود یافت یکبار

سر آمد بود آن بدکاره در عیب ❊ ز نقصان شد زیادت عیب بر عیب

سر دگر روا

ز دست او به بینی زخم افتاد ❊ چو خر دادا ز پی دم گوش بر باد

خجل مکاره زان بینی بریدن ❊ گریزان رفت لرزان سوی مسکن

به پیش خر برادر کرد فریاد ❊ بدیوان گفت داد از آدمی زاد

چنینم بی گنه معیوب کردند ❊ چنان خسته نه گوئی خوب کردند

کشته شدن خرد و ترسرا نیز و چهارده هزار دیو از دست رام

غریوان برادر ارابه چه پیکار ❊ روان شد همچو توپ چلا عقده [illegible]

ندایان از ارابه برق او ❊ چه برق باد بان زورق او

دو خر با لشکر از حد عدد بیش — هراول گشت در فوج بداندیش

ز یکسو بر سرا با فوج چون تاخت — تو گوئی چرخ را خواهد برانداخت

زبس برخاست گرد گیتی اناری — زمین را شاخ گاو چرخ شد جای

سپرده رام سیتا را به لچهمن — چو خور تنها زده بر قلب دشمن

ز شستِ تیر دلدوز آن صف آرا — قفص میکرد مرغان هوا را

بهر تیرش هزاران و نخچیر — به نیسان مرد بدیوان چارده تیر

چو خر دانست کز تیر آشکارا — دو خر را گشت رام و تر سرا را

بقصدِ رام آمد تند چون باد — اجل خود صید را آرد بصیاد

رسولی بود هر یک بیلک رام — که مے داد از زبان گک پیغام

زعکسِ کرکسانِ چرخ پرواز — شده روی زمین چون سفینه باز

چو تیرے کش کشاد آن شیر از شست — بفرق دیو برق خرد شکست

پس از برق ارابه شد نگون فرق — شکست بادبان کشتی کند غرق

چو خر را گشت جمشید عدو سلطان — گریزان برد انده جان بر سکھان

شده همراه خواه پیش راون — به لنکا داد خواه از رام و لچهمن

داد خواه شدن سرپنکا پیش راون در شهر لنکا

بلنکا شاه دیوان بود راون — بدن دیو و پری جان بود راون

عناصر تابع فرمان او بود — اجل محبوس در زندان او بود

بامرش سکه زد تا شیر اجرام
ملائک پاسبانش گشت و زخواب
نسیم صبحدم میرو نفتی جای
نجور دے چاشت بعد از جام جمشید
پشامش ماه بود سے شمع ایوان
چنین دولت شنیدم واقعی بود
عجب نبود ز بخششهای یزدان
بده سر بیست بازو بر سر تخت
ز سرها بود نه کاه منارے
به گردش نره دیوان بود انبوه
بناگه خواهرش سبینے بریده
رسید و دادخواهان کرد فریاد
ز گوش و بینی خواهر اثر نیست
نه اندیشد چرا تدبیر راون
چه غافل ماند رای سست تمیز
هزاران دیوکان همراه خر بود
به تیر خویش رام آنجمله را کشت

نهیبش از تجسس غزل او نام
ورش را ابر نیسان میرود آب
چو حوران پره پیشش کوفتی پای
طعام پخته از گرمی خورشید
بصبحش مهر زرین گوی چوگان
نه طبعم شاعری کار از فرمود
که دیوے را بود ملک سلیمان
نشسته ماند بر سر افسر تخت
ز بازو بیست شاخه یک چنارے
کمر بر بسته همچون قلهٔ کوه
نخوانده چون مصیبت در رسیده
که دیوان خانه دان تو برافتاد
چرا گوشش بر در را خبر نیست
که دارد دشمن چون رام و لچهمن
که خرد و خر نماند و تر سراینر
شمار از چارده شان بیشتر بود
اجل را در دهان زان ماند انگشت

چو راون گفتگو بیش کرد در گوش
بگفت ای زن میا در جمع مردان
تو گوئے بود خواہر عیب راون
چو راون وید نقش خواہر او
تغافل رنگ برسیدے سخن را
علاج غم غرور را کار فرمود
غرور دولت و ناز جوانے
دلیری و ہراعد چیرہ دستی
ز چندین بادہ ہا ستی بسر داشت
ازان افسانہ غفلت برد خوابش
چو دید آن حیلہ جو کز حیلہ سازی
ز مکارے دگر منصوبہ انگیخت
بگفتا با تو گفتن ہم نشاید
نہ بزم آرائے دانی و نہ جشنے
نمے شد گو بدی تدبیر تو خوب
وگر در عیش و عشرت داشتی ہوش
ز چندین زن کہ میناز ہی تابہا

ز حیرت در جوابش ماند خاموش
سخن داری بمن رو در شبستان
عیان تر میشد از پنہان نمودن
کہ از سر وا نشد در دسر او
کہ سازد دفع ننگ خویشتن را
سخن کم کرد و در مے خوردن افزود
مے جاہ و شراب کامرانی
فراوان بیغمی و مال و مستی
ز مستی حال او افسانہ پنداشت
تغافل داد راون در جوابش
نیارد بر دا زان پر کار بازی
بچشم عافیت گرد بلا ریخت
کہ دانم از تو کارے بر نیاید
نہ کار ملک میرانے نہ عیشے
برادر کشتہ خواہر خوار و معیوب
نمیکردی تعیشا نرا ہم آغوشش
کنیز انند پیش حسن سیتا

بگفتش باغ گو بر روے کرا نام
بگفتا حور جان سیتا زن رام

بیان کردن سروپ نکا حسن سیتا پیش راون و عاشق شدن راون

سهی سروے ز رحمت آفریده
بجسم روح نور حق دمیده

بشکل گشته نور صبح امید
تراشیده تنے از جرم خورشید

نه انم کز چه جوهر گشته موجود
که جسمش را محبت کالبد بود

ز موے فرق او تا ناخن پا
چنان کش آرزو خواهد مهیا

چو بردارد نقاب از چهره ناگاه
نماند وام خور بر گردن ماه

فسونگر نرگسش آهوے بادام
کمان کش غمزه حکم انداز چون رام

مهش بر رخشے رعنائی سوار است
بصحراے محبت در شکار است

نه بینی شکل چشم و ابروان را
کمان در گردن افگنده آهوان را

چو نازش پست سازد پایه خویش
به نور خور فروشد سایه خویش

گرش پروانه گویا نه سلامت
بود عیب چراغش تا قیامت

بصد رشوت شود با عشوه همدوش
بمنت ناز را گیرد در آغوش

تبسم چون کند زان لعل شاداب
گران گردد شبه از گوهر ناب

بتے کز عشوه سازیها بستے
کند تکلیف بر حق بت پرستی

مهش رونق فزاے حسن و عشقست
تو پندارے نخارے حسن و عشق است

تغافل شیوه چشم سیاهش
محبت جوهر تیغ نگاهش

ز زلفش عشق گشته حلقه در گوش | بهویش تا قیامت مست و مدهوش

ز رویش حسن جان پرنور دارد | ز خالش عشق تخم فتنه کارد

کجا زلفش کند جبریل را صید | که لاغر عنبر بندد و واسازد از قید

لب جان پرورش گاه تکلم | کند بر چشمهٔ حیوان تبسم

پری دیوانه جان آن پریزاد | غلام زر خریدش سرو آزاد

نمودی مرو قران سایهٔ نور | چو دود عنبرین بر شمع کافور

نگاهش را خراجی کشور ناز | ز مژگانش بلا یا فتنه انباز

رخش از خندهٔ صبح انتخاب است | جهان آرزو را آفتاب است

بصد برقع جمالش بی نقاب است | نه شمع مه که عین آفتاب است

چو چشم خود سراپا عین مستی | مثال آئینه در خود پرستی

بصد جان آرزو خورشید تابان | رهش میروید از جاروب مژگان

جمالی در کمال نوجوانی | چو عکس جان در آب زندگانی

دو نارنجش که مینا زد بران صدر | بسختی از دل او جای شان صدر

بدان ماند که گوئی دست تقدیر | دو تا مغرور سرکش کرد تصویر

وزیران شه حسن ایستاده | ز سختی بر ستادن دل نهاده

مگر زان خود سران شد عشق دلگیر | که استادند بهر عذر تقصیر

چو چشمش نرگس بستان سینه نیست | گر از سرمه دمد زنیسان سینه نیست

خدنگ عشوه زان مشکین کمانی
به تیغ انگبین شیرین زبانی

چو در ریزی کند زان درجِ مرجان
گزد انگشت مرجان در بدندان

میان نازنین نا چو کم رنگ
دهان چون دل شوریدگان تنگ

بنازو نازنیان حسن از ظریفی
تنگ همچون مزاج اندر ضعیفی

چو وصف حسن او بشنید ز اسان
نجود در رفت او ماند حیران

با فسون سخن بر واز سرش هوش
تو گوئی جان کشیدش از ره گوش

زیش نادیده دل او دست داده
بصد جان نعل در آتش نهاده

رو به با ویش بر یوسفِ جان
بنو گرگ کهن شد تیز دندان

آمدن او در منزل ماریچ دیو و منع کردن ماریچ اورا از دشمنی رام

نماندش اختیار از بیقراری
ارا به خواست از بهر سواری

کشید ندے خران گردون وه بهر
نباشد مرکبِ دجال جز خر

سوار ه برار ا به سوے دریا
روان گردید را ون لیک تنها

درختی دید عالی شاخ در شاخ
هزارش بند چون طوبی بهر شاخ

بپالیش صد ره بر وی سر فرازیش
که شاخ او کند پیوند با خویش

بیصد فرسنگ آن بر سایه افگن
بزیرش عابدان را بود مسکن

ز دریا زان گذر بگذشت چون باد
گذر بر منزل ماریچش افتاد

بود ماریچ آن دیوِ فسون ساز
که مرغانِ هوا را داشتی باز

چنان آگه فسون ساحری را که گوساله شمر وی سامری را

بابلیسی بهر جا یافته وی هزار ابلیس را از راه بروی

هیونی پیلزوری شیر جنگی پلنگی گشته در دریا نهنگی

سمندر شربی ز آتش درون ریش در آب بحر ماهی شده خویش

چو راون دید ماریچ انداخت بحالی دید کورا دیر بشناخت

نه در تن تاب نه طاقت بیان و لباسی ساخته از پوست آهو

زید حالی او راون در افسوس که ماریچ آمد و کردش زمین بوس

شه دیوان و ماریچ فسونگر بپرسیدند هر یک حال دیگر

براون گفت ماریچ ای شهنشاه زمین بوس تو نور چشم ماه

خلاف عادت از در پا گذشتن بساط حلم پاشد در نوشتن

ز دار الملک خود تنها سواری چه تقریب است این بی اختیاری

نمی آید برای مصلحت رای که بی تقریب راون جنبد از جای

ولی تقریب آن معلوم من نیست دگر باشد دگر جای سخن نیست

دعای خیر خواهان نیست جز خیر که تقریبی نخواهد بود جز سیر

سخن بشنید راون در جوابش بخیر اندیش خود کرده خطابش

نکو گفتی که تنها پادشاهان نمیگردند جز با خیرخواهان

ولیکن من صلاح از کس نجویم که راز دل بجز محرم نگویم

ترا از جان و دل وابسته بسوز — مددخواهم بکار خویش امروز
سخن کوته شنیدستم ز خواهر — که دارد رام حسرت قاتل خر
پریرو حور زادے اندر آغوش — که با مهرست حسنش دوش بر دوش
مرا کین برادر هست با رام — همی خواهم نماند زو دگر نام
دگر گوشم چو مردانگان بی شن ز — بزور از وی کشتم چون وحش از تن
ز نام رام شد ناریچ بیتاب — چو مصروعی که بیند آتش و آب
پس او دیرے بخود باز آمدن دیو — براودن گفت کای دیوانه جان دیو
نگین خشم ز بودن اهرمن را — بود بر باد دادن خویشتن را
شغالے خویش مثل زدگاه مردن — که نتوان نیشکر با پیل خوردن
زبان درکش زبانت راچه یارا — که گیرے بے محابا نام سیتا
مجوز نهارکین رام و دیگر — ز من بشنو حدیث آن ظفر در
که من در جگ بسوامتر او را — نکو بشناختم خود جنگ جورا
ز دستش ناوکے خوردم چو نخچیر — در آیم تا کنون زان سوزش تیر
درانم ساده رو بود است چون گل — چو سنبل دشت بر سر کاکل
قیاسے کن کنون کاندر جوانی — چسان درش بود دیگر تو دانے
اگر وزدی ز خورشیدے بری نو — ورا از فردوس اعلے برکشی حور
بود ممکن که چندین یا بے آرام — محالست این ولے با خصمے رام

شنید و گشت راون در غضب تیز
مریضی شد ملول از نام پرهیز

چو شد تلخ از آن پیر خردمند
که عاشق را نباشد کار با پند

کشیده برق تیغ آن سهمگین میغ
جزای بد زبانان نیست جز تیغ

بماریچ از غضب راون بر آشفت
سخن هم از زبان تیغ می گفت

که دانستم ز دلسوزان خود بیش
گزیدم از همه بیگانه و خویش

ترا گفتم من ای نادر برابر
بباید شد بشکل آهوی زر

چو رام افتد بدنبالت پی صید
در آرم آن صنم را رفته در قید

نه پرسیدم که رام اکنون جوانست
که میگوئی چنین ست و چنانست

ز دانائی مثل مرد خوش مثل زن
که دشمن بر نیامد وصف دشمن

سوال از آسمان کردم من اکنون
جواب از ریسمان دادی شدم خون

دهم وعده گرم فرمان پذیری
بدستوری من یابی امیری

و گرنه جامهٔ عمرت زنم چاک
بخونت رنگ سازم بستر خاک

چو راون را بدینسان در غضب دید
دل ماریچ از و چون بید لرزید

بیندیشید زان ماریچ در دل
مرا در هر دو صورت هست مشکل

بدوزد ناوک رامم در اقرار
زند راون به تیغم اندر انکار

یقین شد در دل دیو سیه روز
که از مردن خلاصم نیست امروز

همان بهتر که چون مردان به پیکار
شوم کشته بدست آن نکوکار

براون گفت کای شاه ظفر جوی
زبیم جان نکردم منع این کار
نمیگویم مکن کاین کار بیجاست
اگر بالفرض من برشکل آهو
بتقدیرے کہ آنہم گشت تجویز
ولے لچھمن ومے از نزد سیتا
بکن معقول انگه فکر او چیست
اگر یکجا شود صد همچو راون
جوابش داد راون با دم سرد
مرا خود اختیارے نیست آنجا
دلم در آرزوی او هلاک است
ور از سیتا بدست آید دلارام
نشاندش برابر به خواه ناخواه
پس از قطع مسافت دیر بشتافت
بنزدیک کرن رفتند تیره بختان

من از حکم تو کی میتافتم روی
من و جانم فدای شاه صد بار
ولے تقدیر تدبیر تو سهل است
نهیم خاطر سیتا بجادو
کہ رام آید زبهر صید من تیز
نخواهد شد جدا او ماند تنها
حریف جنگ لچھمن در جهان کیست
نباید بر دست سیتا را ز لچھمن
ز دل گرمی عشق آهی برآورد
کمند گردنم شد عشق سیتا
اگر جانم رود گو رو چه باک است
دهم از ملک خویشت نیمه انعام
روان شد راون و ماریچ همراه
نشان ماندو بوجای شان یافت
کمین کردند در زیر درختان

برآمدن سیتا برائے گلچیدن و دیدن او آهوی زرین را و فرستادن
رام را برائے شکار آهوے زرین

بگل چیدن برآمد ناگهان حور — خرامان شد بگلشن سرزی از نور
بپابوسش فتاده سبزه در پای — گل از دستش بجنبت یافته جای
فتاده هرکجا منجو است پایش — نسیم از شاخ گل میرفت جایش
خرامان در چمن از بس حنائی — کف پایش برنگ گل حنائی
دماندی جابجا آن سرو چالاک — ز نقش پای خود نیلوفر از خاک
بهاران مست گشت از بوی آن گل — چو گل شد بسته آن موی کاکل
چمن شد با بهار تازه همدوش — بهار کهنه را کرده فراموش
بپا انداز پیش رنگ پایش — بهاران رنگ و بو کرده فدایش
ز شرم نوشخند آن لب نوش — سمن را خنده در لب شد فراموش
ز رنگ و بوی آن رشک بهاران — دل افتاد آتشی در لاله زاران
دل صدپاره گل بنهاد در دست — که چیزی غیر زنیم نیست بردست
ز مرغان چمن برخاست فریاد — که این گلزار خندان جاودان باد
گهی رخسار گل را آب دادی — گهی زلف بنفشه تاب دادی
گهی دستی به لاله برکشادی — بداغ تازه اش مرهم نهادی
گهی نشکسته رنگ گل شکستی — گهی چون مه بگل گلگونه بستی
گه از شیرینی لبهای چون قند — بغنچه داده تعلیم شکرخند
گه از دست حنا رش نکته بر دست — گهی از جام لاله نرگسش مست

گه از ناز آن نگاهِ چشم مخمور — کشان در چشم نرگس سرمهٔ نور
گهی از سروِ نخل قامت آراست — که قد سروزان مسطر کند راست
گه از پنجه بازی و تغافل — نمودی شانه سنبل را بکاکل
بگوشش گل گهی گفتی نهانی — گه از سوسن سخن چینی زبانی
گهی چیدن بدستش بوسه زد بجای — سخن گفتا بطالع یافت انجای
هر آن گل را که جا در جیب خود داد — ز گلزاری بگلزاری بر افتاد
پری را دید در گلگشت ماریچ — بشکل آهوی زرگشت ماریچ
طلسمی کرده خود را ساخت آهو — منقش تر ز نقش اسپ جادو
بافسون گشت از حالی بحالی — چو شاه چین شده زرین غزالی
سیه رنگ و سفیدش گنگ با جون (گنگا ۱۲ جمنا ۱۲) — مرصع چشم او چون ریش فرعون
دو ماه یکشبه یکجا دو شاخش — گهرها عقد بسته با دو شاخش
تنش روزانه رخشان کرم شب تاب — مشعبد خوش نما در دیده چون خواب
چو سیتا چشم بر آهو سیه کرد (ای دیده ۱۲) — دوان آمد غزال ناز پرورد
بکام تشنه آمد از روانی — بپای خویش آب زندگانی
بگفت ای رام برخیز و بیا بین — که ماندم در عجب زآهوی زرین
کمان برگیر صیدش کن بیازود — که دارد پوستین خوش گوهر اندود
مرا از پوستش در دل قیاس است — که هم پیرایه باشد هم لباس است

چنین دانم چنان پوشاک وزیو | ندارد دخت فغفور و قیصر
چنین آهو ندیدم هیچ جائے | که دارد جا بجا او را صفائے
تعجب دید رام از آهوے زر | سخن را کرد رو سوے برادر
به صحرا هیچ آهو زین نمط نیست | گرش خواهد غزالم بر غلط نیست
چو من پویم بصید او بصحرا | تو اینجا کن نگهبانے صنم را
بدیو انم عداوت درمیان است | پری را پاسبانی کن که جانست
بهر کارے که مشکل پیش آید | جٹایو گرس امدادت نماید

رفتن رام بشکار آهو و فرستادن سیتا لچهمن را برای خبر رام خواه ناخواه

همے رفت آهوی زرین جهنده | گهے پیدا و گه پنهان ز دیده
شده ماریچ آهو رام صیاد | بنزدیکی بدامش در نیفتاد
بدنبالش برد زانجا چند فرسنگ | شد آخر از خدنگ رام بتنگ
چو آهو را ز تن از تیر جان رفت | بمردن نام لچهمن بر زبان رفت
پس از مردن شد آهو صورت دیو | شناسا گشت صیادش از آن دیو
ز آوازش پری را در دل افتاد | که خواند رام لچهمن را الفریاد
همانا شد زبون از دست دشمن | از آن خوانده پئے امداد لچهمن
به لچهمن گفت رو شو زو خبردار | مبادا رام یابد از کس آزار
به پاسخ گفت لچهمن با گل اندام | که خاطر جمع دار از جانب رام

لچهمن

همین دم باشکار از در درآید | چو دولت با سعادت همبر آید

مرا رفتن ز پیش خود سفر مای | که من هرگز نخواهم رفت زین جای

ترا تنها گذارم مصلحت نیست | مرا با رام ز انسان مشورت نیست

به پیشت ماند باتاکید بسیار | که از نیک و بدت باشم خبردار

ز آوازے که اندر گوش آمد | چنان دانم خلل در گوشت آمد

ز من بشنو نه این آواز رام است | غنیم رام در عالم کدام است

و راز دشمن شود درمانده و بس | نخواهد جز خدا امداد از کس

مرا هرگز نخواهد بهر امداد | یقین کاین کید دیوے بود فریاد

دگر باره سمن بگریست چون ابر | ز چشمش آب میرفت از دلش صبر

کز آواز غزنیش شد دلم خون | نمی سوزد دل سنگین تو چون

مگر زان نیست مهرت با برادر | که هستے زاد و از بیگانه مادر

منافق آنکه چون اهل زمانه | برامے با مهرت بودے یگانه

دگر زین خام طمعی کن تهی سر | که بعد از رام خواهم کرد شوهر

خدا شاهد نیاز بندگی را | که من بے او نخواهم زندگی را

چه باشد مردنم سهل است و بهبود | مرا خود مرده انگار و برو زود

جوابش داد آن جبریل نسبت | که اے مریم به عیسے چند تهمت

زبان درکش که دلها میکنی ریش | منه مریم بعیسے تهمت خویش

زنیچم نیک زنیان گفتن بد — که بر بی عقلی زن حق مثل زد
بهر گفتن اگر خواهد دولت کوش — صلاح هم شد جهان را پنبه در گوش
ولی زینجا که هستی ای بلاجوی — نه جنبم یک قدم بل یک سر موی
پری گفتا ز جان گشتم کنون سیر — بیا شامم چو تشنه آب شمشیر
خورم زهر و روم در آخرین خواب — چو گوهر می شوم یا غرق در آب
بمعشوقی صنم داد وفا داد — بر آن عاشق پرستی آفرین باد
سنه دل بر زن ار دو بچو نباشد — که صندل هیز مست ار بو نباشد
قسم خورده که انیم مرده برگیر — وگرنه روز جانانم خبر گیر
ز جانانها ز پیش لچهمن گشت آگاه — روان شد لاعلاج از نزد آن ماه
دران رفتن گرفت آن حیرت انگیش — زمین و آسمان را شاهد خویش
خبر نبهاید ان وحشت هم کرد — قسم داد و نگهبانان صنم کرد
سمن را پای بوسید و روان شد — سراغ از پا گرفت از سر روان شد

دیدن راون سیتا را و بردن سیتا را بزور

چو لچهمن رفت راون وقت آن یافت — که گرگ کهنه بره بی شبان یافت
بکام اژدها بی رنج شد گنج — مرا زان اژدها بر گنج صد رنج
بصحرای ختن شد بعد بس عیس — غزال مشک صید هفت سر شیر
پری در زعفرانی چیده نیاسی — بهاری بود و هد وحش خزانی

پرندے زر و حسن آرای دلدار — گل خندان شگفت از زعفران زار

بروے آن پری شد بو حیران — ز پا افتاد و خود را شد نگهبان

روان شد جانب حور پریزاد — به تغییر لباس خویشتن شاد

بشکل برهمن شد بید خوانان — بے گفتند لعلش بی زبانان

ادب کرد آن صنم زان بید خوانی — طلب کرد از کمال مهربانی

برهمن دید آن بت ساخت مهمان — نمود از سرو گاگون میوه باران

به پرسش گفت سرگردان نهادی — درین صحرای غولان (دیوان ۱۲) چون فتادی

بدین میوه قناعت کن بیارام — شکار آرد کباب تر دهد رام

بگفتش رهزن جان جهانے — فرامش کردم از تو بید خوانے

دلم از دست بردی دوچه روئی — ز پا افتادم از دستت چه گوئی

ببین اے حوروش کاخر کجائی — که دوچه درچه و درچه جائی

جنک را دخترم گفت آن پری ان — جهانجو رام جسرت شوهر من

بنجتش از قضا شوری فتاد است — پدرش اخراج چندین سال داد است

بسے بگذشت آنچه بود نے بود — کنون مانده است از آن ایام معهود

چو وقت آید ز غم آزاد گردیم — رویم اندر وطن باشاد گردیم

چه گفت از سر گذشت آنگاه بشگفت — به بلقیس زمانه اهرمن (نام دیو ۱۲) گفت

چه میمانے درین دشت خطرناک — که مه بر آسمان زیبد نه بر خاک

پرے رویا مشو غول بیابان
ترا قصر ارم مے شاید ایوان

چرا گریہ بہ بخت خویشتن نیست
کہ اندوہت نصیب ہیچ زن نیست

ہزار افسوس درین عمر تو با رام
نہ گل بہ بسترت نہ بادہ در جام

نہ رنگین کسوتت نہ زیب زیور
چو گل تا کے کنی از خار بستر

نہ من چون رام تو طالع سیاہم
بزرین شہر لنکا بادشاہم

چہ ضائع با گدا سازے جوانی
بیا اے مہ بشہ کن کامرانی

پرستارت کنم حورے نژادان
کنیزانت دہم اختر نہادان

بہ بخت گوہرے کن بادشاہی
بر و فرمانت از مہ تا بماہی

صنم گفت اے برہمن بیدخوانان
مشو بے دین بعشق مہ جبینان

مکن زنہار بیدای زشت بدنام
کنے تا عشقبازی با بت رام

مرا بشناس خود را نیز بشناس
جگر را پاس وار از نیش الماس

برہمن دیدہ خدمت کردم از جان
توئے بے دین نہ دین داری ایمان

ز حرفِ گر زبان تو تراوید
زبان باید بقصد جانت برید

ز بُریدن بتو بہ گر کنے دیر
بشو یائے آتش ہمچو شمشیر

بشکل خویش گشت و گفت راون
چہ ترسانے مرا از رام لچھمن

نمیدانے کہ دیو دہ سرم من
ز نہ گردون بشوکت برترم من

بدہ سر بیست بازو شد نمایان
لباس سرخ شد چون تیغ رخشان

زمین لرزید گاو از پا درافتاد ز بانگش کوه و دشت آمد بفریاد
ز صحرا گشت وحش و طیر نایاب درختان خشک گشتند و لب آب
بقصد آن پری آمد غمریون چو باد تند آبان بر گلستان
چه نفرینها که بر کارش جهان گفت زمین و آسمان نفرین کنان گفت
چو شد سلطان عشق غیرت آئین که از معشوق و عاشق بشکند کین
نباشد دوستی دیو جز دیو بمردم عشق می زیبد نه با دیو
همان سرمه کز و چشم ست نیکو اگر بر روی کشی گردی سیه رو
سپیدی کابروی و نور روی ست سیه پوشیده باید چون بموی ست
همان آتش که دین را اسود از است به تیر از دود آن صدره زیان است
برنگ گل طراوت بخش آب است ولی زو خانه آتش خراب است
غرض چون اون را مغرور بدست ستم زا ز و بموی آن پری دست
بگردون بر کشید آنماه را باز شد آن گردون چو تخت جم بپرواز

جنگ کردن جٹاؤ با راون و کشته شدن جٹاؤ بدست او و بردن او سیتا را بلنکا

به بی روئی کشان مهوش از مو دو چار اندر هوا شد با جٹاؤ
بفریادش جٹاؤ شد خبردار ز بانگ طبل گردوبانه بیدار
بر اون پنجه زد کرکس چو شهباز که بومی برهما شد جنگل انداز
نصیحت کردش اول آخر آن جنگ هم از منقار میکند و هم از چنگ

همے زد راون دون ریون گیر — بقصد جان گرگس ترکشے تیر

زمانے دیر باہم جنگ کردند — نچون روے ہوا را رنگ کردند

براون طرفہ جنگلے کرد گرگس — کہ در عالم نکردہ پیش ازان کس

شکستہ چتر و بیرق بارابہ — فگندش بس خراب اندر خرابہ

چو گرگس کرد ارابہ نیست و نابود — بفیتاد از ہوا صندوق نمرود

برآمد باد نمرود از دماغش — کہ آن گرگس نجواری کرد داغش

بخشم انگہ زجا برخاست راون — سلاح جنگ خویش آراست راون

بکف بگرفت ہشت موئی آن پری را — وداع داد جنگ سرسری را

تنش گشت از غضب پولاد یک لخت — بنعرہ زد طپانچہ بر رخش سخت

جز و رہ ہر چہ در خود داشت کوشید — بہ تیر انگہ ہوا را روے پوشید

زپا سنہاے او چون کار تنگ شاد — غضب شد راون و در حیرت افتاد

بریدہ زہ جٹاؤ بر کمانش — زخنجر ماند ثابت نہ سنانش

بجز تیغے نماندہ حربہ بادیو — کشید انگہ بہ کین تیغ مہادیو

پر و بالش برید از تیغ لامع — گران شد نسر طائر نسر واقع

چو راون کشتہ راہے گشت باو — طپان در خون ہمے گفتے جٹاؤ

چہ شد بر کرگسے گر یافتی دست — عقاب تیر رام اندر کمین است

درے آوانے کہ جنگ سخت افتاد — زدست خود بہ پرے رادیو سر داد

بحیرت غرق در دریای اندوه ۔ ہمے گشتی صنم در دامن کوه

بپاے ہر درخت افتاد آن سرو ۔ کہ گردے رام ہر یار اگمان سرو

ہمے گفت اے خداوند جہانجو ۔ دلت چون مے نسوزد بر جدائی

ونمایش بین کہ چون نیکو نہاد است ۔ بدلسوزے ما در خون فتاد است

خدنگے نہ بزہ یا تیغ برکش ۔ بخاک انداز ہم چون دیو سرکش

وگر خود مے نریزے خون اون ۔ تفنگش نامزد فرماے لچھمن

چو راون بر جدائی شد ظفرمند ۔ ولیے آمد بقصد آن شکرخند

بکف بگرفت موے آن پری باز ۔ بسوے شہر لنکا کرد پرواز

بہشتے در بغل عفریت دوزخ ۔ ہمیرفتے وگفتے طالع آوخ

چرا شد بر زمرد مار گستاخ ۔ بحیاک دامن گل خار گستاخ

زبون زہر شد بہر چہ تریاک ۔ کہ از آتش نباشد آب را باک

پریشان شد ز صرصر شمع کافور ۔ پریشانے نباشد طرفہ از نور

بسے آتش زده در خرمن صبر ۔ بخود پیچان ز غم چون برق در ابر

زمانہ ساخت نوش و نیش باہم ۔ چو روز شادمانے و شب غم

فلک گفتا کہ چیسے راتب آمد ۔ فلک گفتا کہ مہ در عقرب آمد

رہین گردباد گشت گلبرگ ۔ بعمر نازنین شد چیره تر مرگ

بجان بود آن پری از دیو خونخوار ۔ چو جان در دست بدبختی گرفتار

فتاد آن حور حسین در بند خناس | چو ماهِ چارده محبوس در راس
چنان بربود گوئے برد ابلیس | ثواب طاعت پاکان به تلبیس
نیفتد بے قضائے آسمانی | به بند مرگ آب زندگانی
بحالش نوحه گر شد بانگ خلخال | زمین و آسمان بگریست زان حال
زگوش و گردنش گوهر فرو ریخت | نه گوهر اشک مرغان هوا ریخت
غم هجرش قیامت گر نه انگیخت | ستاره بر زمین چون آسمان ریخت
گل افشان از هوا میرفت تا رام | مرگل سپے بروه آید بر گل اندام
ز دست آن سهی قد گلفشان شد | بهشتی باغ را گوئے خزان شد
مگر دانسته مرگ خود بهجران | بروح خود از ان شد خود گل افشان
فگندے جامه هر جا پاره پاره | که میشد زان جگر ها پاره پاره
گریبان چاک حور پاک دامان | قصب بشگافت گوئے ماهتابان
بکوهے پنج میمون دید یک جا | نشان را زیورے انداخت سیتا
گواهی رنگ زردی درد پرورد | نگنده پاره زان کسوت زرد
گذارے کرد راون بس ز دریا | رسانیدش بزرین شهر لنکا
طلب فرمود زان پس دیو غدار | ز عفریتان نامے هشت سردار
بفوج صد هزاران داد فرمان | که جاے خرد خیمه ماند است ویران
در انجا رفته هر دم جان ببازند | کمین کرده بقصد رام تازند

برگشتن رام از شکار و دیدن او در راه لچهمن را و خبردار شدن او ز حال و بیتاب شدن رام و جست و جوی کردن لچهمن سیتا را

چو رام از کشتن آهوی زرین | طلسم دیو را برداشت تمکین

ز دیوان ماند حیران رام عاقل | شکار افگن روان شد سوی منزل

شگون بد بسی دید اندران راه | نظر بر لچهمنش افتاد ناگاه

ز نادانی لچهمن ماند حیران | که بر سیتا ترا کردم نگهبان

درین صحرا که پر دیو است تنها | نمیدانم چه باشد حال سیتا

بگفت و گوی سیتا با برادر | تمامی قصه لچهمن گفت از سر

روان گشتند پس باهم شتابان | گلستان را ز گل دیدند ویران

چو از وی نی نشانی یافت رام | چو صیت خویشتن آواره شد رام

سلیمان زار و چون خاتم از دست | اگر آواره گردد جای آن هست

فسونگر چون رباید مهره از مار | زند مار از دریغش سر به دیوار

ز غیرت خون دل از دیده و جوش | چو پیل مست را دان از بناگوش

ندارد پیل تاب تپ کشیدن | نه در عشق آوری زاو آرمیدن

ولیس غیرت بطوفان غضب غرق | چو مهر آتش فشان از پای تا فرق

خیال زلف او کردی بهانه | زدی غیرت بجانش تازیانه

زبان چون نام زلف یار بردی | چو مار نیم کشته تاب خوردی

بزنجیر جنون آن پیل پیکر ‏ بدستی خاک ره میکرد بر سر

گلش را تا خزان بر بود از دست ‏ دلش گلدسته هائی داغ می بست

ز داغ هجر دل خون شد بصد بار ‏ بیاد هیچکس را دل گرفتار

چو سیمابے در آتش دیده ریزان ‏ زهم بگسسته و در خون فروزان

ز بدحالے چو چشم گشت مضطر ‏ برادر گفت کاے جان برادر

مشو یکبارگے غمگین سراپا ‏ روم بارے ببینم کوه و صحرا

مگر جاے تماشا رفته باشد ‏ بگلچیدن بصحرا رفته باشد

بگفت از تشنه جانے دل خراب است ‏ سراب است این تسلیها نه آب است

اگر بر آب جو یابد خبر مید ‏ که سرو اندر کنار جو توان دید

بیا جوئے در آب آن حور و بخواه ‏ که ماهی یابے اندر آب نی ماه

بجوه آن دلربا پنهان نماند ‏ تجلے خدا پنهان نماند

دگر بارش تسلے داد لچهمن ‏ بر آمد در سراغ آن پری زن

برائے جست و جوے آن سمن بر ‏ دلاسا داده راهی شد برادر

نخست از کوه جست احوال او باز ‏ جوابش را صدا در داد آواز

که بنگر کان صنم در من نهان است ‏ نهان در سنگ من آن لعل کان است

بصحرا کان سهی قد گل بے چید ‏ بصد حسرت در انجا هم خبر امید

تماشا کرد بر دل لاله را داغ ‏ یقین دانست کان گل نیست در باغ

ز کوه و دشت آمد بر لب جوی / به نیلوفر ز آبش شد نشان جوی

بناگه حال آب جو و گردید / ز اشک بنیانش خشک تر دید

فتاده کار آبش در تباهی / نهنگان گشته عین ریگ ماهی

مگر زان خشک شد آب روانی / که با من نیست آب زندگانی

قسم خورده نهنگش بر گواهی / مقرر شد بر آب بے گناهی

زبان شد جمله تن ماهی سخن گفت / نخوردم یونس اندر انجمن گفت

صدف از نیلوفر زد دست بر گوش / که اصلا نیست در من گوهر گوش

کنول گفتا ندیدستم قمر زن / غلط گفتم مبادا دیدهٔ من

به پیش رام آمد باز نومید / سخن را آب داد از سحر ناهید

کزین غم رست باری جان دروا / نشد در آب غرق آن ماه سیما

مرا در دل یقین وان کان گمان نیست / فریبت را برے جای نهانست

بیا تا متفق باهم شتابیم / بکوه از جست و جو شاید بیابیم

دلش زیر هزاران کوه اندوه / چو فرهاد روان شد جانب کوه

صدای ناله صد فرسنگ میزد / چو پاے خویش سر بر سنگ میزد

دیدن رام جٹاو گرس را و خبر یافتن از سیتا

بناگه رفت در دامان کوهے / بکوهستان عجب گردون شکوهی

شکسته یافت چتر و برق و تیر / کمانے نیز چون قوس آسمان گیر

نمودار آن قطره هاے خون تازه عقیقی گشته سنگ از وی بغازه

برادر را اسلاح و بیرق و خون نموده خون ز دیده رانده بیرون

بگفتا ظن خود گفتم بتو فاش دو دیو از بهر آن بت کرده پرخاش

بدیوان گر نه بهر مهر جنگ است چرا روے زمین یاقوت رنگ است

ورا شناے سخن نزدیک راهش نجون کرگس افتاده نگاهش

یقین شد در دل رام غم اندیش که کرگس کرده او را طعمهٔ خویش

جٹائو بانگ زد کاے رام لچهمن مرا در دل مپندارید دشمن

یقین دان بد نکردم من بسیتا که او را برده ده سر دیو لنکا

وفاے عهد یاران خسته تا دیر بسے جنگ آزمودم با چنان شیر

بسوزیست جان بر باد دادم بدین روزے که می بینی فتادم

بحالے مردگے گشتم نگهدار پس از کشتن نیاید از کسے کار

جٹا او را شناسا گشته برخاست بصد شرمندگے زو معذرت خواست

زمانے هر دو باهم زار و گریان بحال یکدگر گشتند بریان

بعدش آخر نهاد او بر جنگ بپرسیدش ز مکر دیو نیرنگ

بزاری گفت کرگس چون نگریم چو زخم از نجبت بد خون چون نگریم

من از بهر تو گشتم پاره پاره تو بر من بدگمان گشتی چه چاره

چه باید کرد خود گو با چنین بخت ورنیا آسمان دور و زمین سخت

حدیث راون و سیتا ز آغاز / همه خاطر نشانش ساخت دمساز

دگر آن کشته گفت این از دل فاش / دم جان کندنم شد یکدمم باش

بچشم هر پر زرین نهالست / چنین در کرگسان بر مرگ فالست

بزن آتش چو عمرم بر سر آید / ز دود جسم عنقاے جان بر آید

بفعل آتشم دل را صفا کن / بیکدم حاجت عمری روا کن

جٹائو داد جان و رام زد واے / به لچهمن گفت هیزم ساز یکجای

شد آخر چون محبت آتش افروز / تنش را چون دل خود سوخت دلسوز

بنامش ریخت آب آن جگر تاب / روان شد آب باران بار چون آب

چو شهباز اجل شد چنگل انداز / ز زاغ افغان نیاید مرغ جانباز

دیدن رام نقش پای راون و نقش پاے سیتا را

دران نزدیک نقش پاے دهسر / نموده رام دل خون برادر

قریب نقش پایش دید از دور / بچشم خویش نقش پاے آن حور

تمامے ماجراے آن پری رو / موافق یافت با قول جٹائو

ز عین بیخودے بر سرو دلنواز / عتاب آمیز حرفے کرد آغاز

که اے پرکار عاشق کش بیا زود / زیان من نچندانست بود سود

براے کشتنم جاے نهانے / بیا ای جان که مُردم زانکه جانے

دریغا کین چنین رنگ کف پاے / دریغ از دیدهٔ من داشتی واے

گناه از مردم چشمم چه دیدی
که خاک راه بر چشمم گزیدی

چو من گریان بجان ریش می گفت
سرودے حسب حال خویش می گفت

جبین مالید بر نقش کف پاے
زمین را کرده پے ماه انجم اندای

من آن گلدستهٔ گلهاے داغم
که میسوزد نسیم از گشت باغم

ندانم کس چه سازد با چنین یاس
گل داغم پر از ماران الماس

کباب تر بر آتش خون نبارد
که بر سوز دل من گریه آرد

زیارت خانهٔ پروانه شد دل
که آتش شعله زد زین خرمن گل

من و پروانه هم مشرب و یاریم
که در جان تخم آتشها بکاریم

گل داغی بدست آریم ناکام
که ماند زو گلاب خوش وفانام

چو گل پروردن از غم پیشهٔ ماست
وفا در دل گلاب شیشهٔ ماست

خمار مے خود بر شکستم
ز جام نیستی دیوانه مستم

بزارے آنچنان از خویشتن رفت
که گوئے مرغ روحش از بدن رفت

چو جیب خور گریبان را زده چاک
چو صوفی در سماع افتاد بر خاک

کجائی اے دل و جانم فدایت
هزاران جان فدای خاک پایت

بذوق وصل تو گشتم بد آموز
مرا تاب جدائی نیست امروز

من آنم کز تو بر دامان عصمت
برم از سایهٔ جبریل غیرت

بود بر جا اگر جان در گداز است
که بر تو دست ابلیسے دراز است

چنین خونابه باران گشت هوش | زبانش دوست گویان ماند خاموش
سرش بگرفت برزانو برادر | برویش زد گلاب اشک پرور
ز سیتهاے عشق آن گل اندام | بہ بیہوشے فتادہ صبح تا شام

دیدن رام ماہ را و پنداشتن سیتا و مخاطب کردن او

چو باز آمد بخود لختے شبانگاہ | فگندہ چشم پرخون بر رخ ماہ
مشابہ دید روے دلستان را | صنم پنداشت ماہ آسمان را
ز بس کز جام شوقش دل شدہ از دست | زمین تا آسمان نشناخت چون مست
چو دیوانہ ز ماہ نو برآشفت | بماہ چاردہ رو کردہ میگفت
کجا بودی ندیدم رویت از دوش | بیا تا برکشم اکنون در آغوش
چو دل گرمے ندیدہ زار بگریست | ز نقصان کلف دانست کو کیست
بسا کز درد دل شد گریہ افزون | ز کوہ غم برآمد چشمہ خون
بہ پیچیدن فرض شد تیمارخوارے | مریض عشق را بیمار داری
کہ اے لب تشنہ آب از نیست موجود | توان از صبر پے بردن بمقصود
مرا دل کہ گنج ناپدید است | یقین دان صبر قفلش را کلید است
مکن یکبار دست و پاے خود گم | برین بے طاقتی خود کن تبسم
نہ زہر غم ہمے مارا سرشتند | بخاک آدم اول دانہ کشتند
شناسد لذت غم ہر کہ مرد است | کہ مردانہ زند و سر جا کہ درد است

جوابش داد و بر کرد از جگر آه — میان بسته بجست و جوے آن ماه

که با من همرهے کن ناتوانے — ترا باید مرا تنها نمانے

چو همت گر شوے یکدل بکارم — شو و روزے یقین و یدار یارم

سخن گفت و کمر بست و روان شد — تن مرده بجست و جوی جان شد

روان شدن رام خبر گرفتن سیتیارا و ملاقات شدن با کیندهٔ دیو یافتن خبر سیتیا

چو روزے چند در صحرا قدم زد — بناگه فتنهٔ عالم علم زد

کنیده دیو پیدا شد بلا جوش — غریوان تر ز ابر آسمان پوش

بجسم چون غم افزون تر ز مقدار — نموده از هوا بر شکل جاندار

چه جاندارے قوی هیکل چو سیمرغ — که صد سیمرغ کردے طعمه چون مرغ

بسوے آن دو بیدل کرد آهنگ — فتاده سایهٔ بالیش دو فرسنگ

فگندے سایه اش دام بلا را — فرو بردے پلنگ و اژدها را

چو دیدند آن بلاے ناگهانی — فرو هشتند دست از زندگانی

پئے تدبیر دفعش آن نکو مرد — نخستین با برادر مشورت کرد

که اے لچهمن مشو بر جنگ سرگرم — بر او اول سخن گو با عدو نرم

ز نرمی گر نه با صلح او فتد کار — همه اسباب سختیهاست طیار

قدم در پیش ماند و گفت با دیو — که دیو ادر گذر زین شیوهٔ ریو

چو خار ره بدامانم میاویز — که کارے پیش دارم غیرت انگیز

بگفت اے سادہ لوح بخت درخواب — چه جاے گفت وگو بز را بقصاب

خلاص از من عجب کاریست مشکل — مگو اے لقمه کز حلقم فرو هل

اگر رحم آورد بر مرغ صیاد — رود دام او فگند مهاش برباد

چو لچهمن دید کار از صلح بگذشت — بکین خصم هم چون بخت برگشت

بجنگش متفق شد با برادر — هدف کردندش از تیر جگر در

بسا کوشید باهم رام ولچهمن — نیامد کارگر تیرے بدشمن

دگر ره حمله کرد آن شرزه با شیر — برید هردو ساق او بشمشیر

بتیغ تیز شش از پا درفگندند — بخاک وخون بصحرا درفگندند

دمِ جان دادن آن عفریت خونخوار — تواضع کرد کاے رام نکوکار

بزرگیهاے تو برمن نهان نیست — باخلاق تو یک تن درجهان نیست

ترا دانسته رنجانیدم امروز — چشیدم لذت زخم جگرسوز

مرا درضمن این کار دگر بود — رسیدم خود زسعی تو بمقصود

نیاید گر ملالے زین سخن باز — بگویم سرگذشت خود زآغاز

ندانی دیوم اے فرخنده بنیاد — باصل ونسل بودستم پریزاد

جمالم بود رشک زهره و ماه — ولیکن از براے خنده گه گاه

بشکل بد بشبها زاهدان را — ترساندم چو طفلان عابدان را

بناگه زاهدے برمن دعا کرد — اجابت شد دعا کو بے ریا کرد

ازان خوش منظر بهار گذشتم — بدین صورت که دیدی سنج گشتم

ز اقبال تو ای شایستهٔ تخت — بر آمد از دو بالم اختر بخت

بگویم با تو بهر شکر و احسان — سخن کز وی شود دشوارت آسان

چو عقلم نیست بر جا از کثافت — بران آتش که باز آید لطافت

پس از خلع بدن کردم نیسر را — خردمندانه گویم با تو این راز

بامر رام لچھمن آتش افروخت — وجود مردهٔ آن دیو را سوخت

پری گشت و ز آتش بر پرید — سخن گفت و دگر چشمش ندیده

کنون مصلحت با تو همین است — خبر از عالم بالا چنین است

که زرین کوه رکھ موک است پر نور — ز انواع نعم دامانش معمور

دران فرمانروا سگریو میمون — ترا باید بدو پیوستن اکنون

نه نوعی میمون از حیوان صحراست — بهندی نام او انسان صحراست

بفهم و زیرکی دارد درستی — بر او ختم است چالاکی و چستی

اگر صد تیر بارد بر یکی شان — بجست و چابکی رد سازد آسان

بسا میمون که باز بند شطرنج — بدانائی گذشته از شطرنج

ز چه نوشند بی دلو و رسن آب — بگو تدبیری این جمع دریاب

تدبیری که آن میمون نماید — در بسته بروی ات در گشاید

بگوشش چون در آمد نام میمون — ز میمون فال خود را یافت میمون

دلش را رهبری شد سوی مقصود ✦ شتابان گشت سوی کوه موعود

عجب نبود ز بخت تیره فرجام ✦ که افتد کار مردم با دد و دام

در بیان احوال سیتا

ز سوز رام تا طبعم سخن راند ✦ زبانم چون زبانه آتش افشاند

لب از ذکر غم جنبانم اکنون ✦ که از خار اکشایم چشمهٔ خون

بشهر زر چو رفت آن سیم پیکر ✦ شد از اکسیر غم برگونه زر

برویش اشک خون گلگونه پرداز ✦ سیه روزی بچشمش سرمه انداز

تنی چون موی چنگ از زیر و زاری ✦ ولی چون نبض تب از بیقراری

هلال آسا شده بدر از نحیفی ✦ سراپا چشم خود گشت از ضعیفی

هر اشکی کان ز مژگانش شکستی ✦ زمین را تخمه از لعل بستی

نشیمن گاه ماهی نرگس شنگ ✦ شبستان سمندر سینهٔ تنگ

بچشم نیمخواب از دل و بختی ✦ نمکسا گشته اشک شور بختی

شب بیمار گشته تیره روزش ✦ چو شمعش بود شب تار و ز سوزش

ندانم شب بچشمش چون گذشتی ✦ که روزش چون شفق در خون نشستی

دهان غنچه سان نه از برگ پان سرخ ✦ چو زخم از خوردن خونها دهان سرخ

نه سرخی داشت آن مه پاره بر فرق ✦ زده ابر بلا بر تارکش برق

کف پای حنائی رنگ طوبی ✦ ز پنج آتش در افتاده به طوبی

صبوحے چون کشیدی نالۂ درد
تب خورشید بستے از دم سرد

دل آتش ز آهش سرد گشتے
گل سرخ از نسیمش زرد گشتے

چو بے طاقت شدی افغان و زارے
ز زیور خواستے در ناله یارے

که رسم است اینکه روز محنت و غم
موید نوحه گر با اهل ماتم

نقاب روے رخشان کرده بس را
لباس ناله پوشانده نفس را

فگنده از سایۂ آنماه قصب پوش
زمین را ز عنبرانے حله بر دوش

تراشیدے بناخن خال رو را
خراشیدے دل و میکند مو را

زبس حسرت گزیدے لب بدندان
که بے او خسته بادا لب خندان

ز زلف عنبرین مانده دل افگار
چو در مشتے فسونگر خستۂ مار

بکنج غم چو دل تنها نشسته
در آمد شدن بر خلق بسته

بماتم بزم شیون ساز کرده
سرود غم بلند آواز کرده

ز لب دُر و ز مژه الماس می سفت
بدلتنگے بداغ یاس مے گفت

خیال رام با جان دوش بر دوش
بحسرت جان دهم بر باد آغوش

فزاید تشنه لب را در جگر تاب
چو عکس خویش بیند غرق در آب

تو در دل من بخون صد بار غلطم
گل اندر بستر و بر خار غلطم

مبادا این حسرت از جانم فراموش
که در ساغر و خون میکنم نوش

خیالت حاضر و آن نیز خواب است
غلط پنداشتم آب و سراب است

چو میمونم خیال خام در سر — که در دست حبه را پندارد اخگر

چو بی گرمی نباشد حبه کارش — نیرزد حبهٔ صد حبه زارش

بکوزه گر کنی صد کشت شبنم — نگردد تشنه را دامان لب نم

یقین دانم که هستی در دل ریش — ولی چون من در آیم در دل خویش

تو گنجی و دلم ویرانهٔ تست — مزن آتش که آخر خانهٔ تست

بیا و تازه جان کن بوستان را — ز تو شاداب بید ده بوستان را

بتن بیگانه با جان آشنا باش — مرا باش ای سرت گردم مرا باش

بزن دستی که در دریا فتادم — نه آنگاهی که جان بر باد دادم

بهارانت چو دهقانست کارم — چو کشتم خشک شد منت ندارم

چو میرم سود نبود تشنه جانی — که شوییدم به آب زندگانی

غلط گفتم که بس آشفته رایم — تو باقی مان همین باشد بقایم

خبر این کاری نمی آید ز دستم — که جای بت خیالت می پرستم

کیم من دور زان لعل شکرخند — مگس بودم که بیرون گشتم از قند

ندارد جان کنون از هیچ روئی — بجز پروانه گشتن آرزوئی

جوانمردی که شد محبوس ناکس — هلاک خود غنیمت داند و بس

زبانش گر نه نام یار بردی — بدندان خود زبان ببرید مردی

به چو من جان بر لب خونابه باری — به عشق از هستی خود شرمساری

نه خود بود آنکه بهر یار دلریش | وفا را یادگاری ماند از خویش

وفا را گشته کاخی آن دل افروز | پرستشگاه چون دیر صنم سوز

دو چشم نیمخواب از گریه بیمار | حزین چون آهوان نو گرفتار

نه آخر دیده از خوابست سیراب | چرا شد چشم پر خون دشمن خواب

بوده در خواب دزد آن سرو کار | غمش دزد دیده خواب از چشم بیدار

نه عشق از کیمیا اندوخته حال | که گشت از پای او زر سیم خلخال

بر آتش برنهاده روز و شب نعل | بگوش از تاب دل گوهر شدی لعل

بجان خویش کرده کیش آتش پرستی | که آموزد بخویش آتش پرستی

عجب کان دل کباب شعله پرورد | ز آتش چون برآوردی دم سرد

جگر خون شد بداغ حسن خوشنود | ز خمش مرهم الماس بخشود

گهی مهرش همه شد کاهش آموز | گهی ماهش چو خورشید آتش افروز

چه حیرانی که هر جا عشق زد راه | شود ماه آتشین خورشید جانکاه

دل و رنگ رخش هر دو شکسته | بهم اندر شکستن عهد بسته

چو دیوانه بسر شوریده رایش | شده زلف سیه زنجیر پایش

دران زندان شده با جان دلریش | بلای از بلاهای دگر بیش

جای دادن راون سیتا را در باغ اسلوک بن

موکل بر پری زن دیو کی چند | ستم رای و ستمگار و ستم بند

ستم زین بیشتر نبود سزاوار
همای هم قفس با جیفه خواران
وزان بدتر کز انها آن جگرسوز
که هست او صاحب اقبال و نکونام
سرش با فر و زیب تاج شاهی ست
غرض آن بود زان تنه و تیز زان بو
هزار افسوس کز دستان و تلبیس
تکلف کرده می گفتند گه گاه
پری زان گفتگوها پنبه در گوش
چنان گوش و دلش مشتاق سیماب
زمین کندی بناخن بلکه جان نیز
ز حیرت خویشتن را ساخته گم
چو طاقت طاق شد مه را یکبار
بمردن دل نهاده کام ناکام
چو راون شد ز حال آن بت آگاه
ز عشق آن پری عفریت خونخوار
پی تسکین آن گلدستهٔ ناز

که طفل مرده مادر وایه گفتار
راون ۱۲
چو گنجی هم قفس با تیره ماران
شنیدی قصهٔ راون شب و روز
هزاران بنده نیکو واز از رام
روان فرمانش از مه تا بماهی ست
که گر دو حور را دل مائل دیو
شرف بر آدمی هست ابلیس
که تا همخوابهٔ راون شود ماه
بحیرت سر فرو گریان و خاموش
که چشم کباب بر رخسار مهتاب
نهان دیدی بسوی آسمان نیز
گهی در گریه و گه در تبسم
برآورد از غم دل نالهٔ زار
بران شد تا بغیتد از لب بام
بحیرت ماند زان بیتابی ماه
چو ابری بود خون باران بگلزار
بگلشن کرد جای بود نش نار

نه دیست انیقه رز افراط مستی
گرستش در باغ جنت جا گزینی
دران باغی که بود اسلوک بن نام
ز اسباب نشاط و کامرانی
مگر کز عشق عقاش رفته بر باد
چو آن بستان سرا زندان او شد
بهشتی گشت تضمین در گلستان
ز روی بلبلان شرمنده شد گل
چمن میگفت زان نخل گل آگند
نهالان چمن زان شمع گلشن
بو واز عکس آن ماه جهانتاب
دران جنت سرا حور غم اندود
بهار اندود کرده بوستان را
چمن ز رو تازه او پژمرده هر دم
چنان کاندر قفس مرغ خوش الحان
چنان جان جهان کز غم بجان بود
چو نخچیری که او در دام افتاد

کلی کانرا ز گلبن بر شکستی
بجز پژمرده اش هرگز نه بینی
همین را داد راون جای آرام
مهیا داشت بیش از آنچه دانی
که مرغ بسملی را دانه میداد
چمن از رنگ و بو حیران او شد
در آمد شبچراغی در شبستان
بران گل گشت عاشق تر ز بلبل
که سرو ما بطوبی گشت پیوند
گرو برده ز نخل وادی ایمن
مثال چاه نخشب حوضه آب
چو لاله وقف داغ و غرق خون بود
ز وده بر هم ره و رسم خزان را
گشاده بر دل از گل صد در غم
از و خوش وقت خالق داور زندان
خزان خود بهار دیگران بود
خود اندر ماتم و زو عید صیاد

گدازان ہمچو شمع محفل افروز
جہان زور روشن وا و جملہ تن سوز
بگویم سوز جان آن پری وش
کہ ترسم زو شود طوفان آتش
بجان کندن گران بیماریست
بہ تسکین خیال یار منزیست

آمدن رام در کوه رک مونک

چو در رک مونک کوه آن کوه تمکین
علم بر زد چو سیاح جہان بین
فراشے وید اندر دامن کوه
کزان گشتی فراموش از دل اندوه
غم و اندیشہ تنگ آن مین بود
نشاط افزاے فردوس برین بود
زنام غم ہوایش بود بیزار
کہ نکشاید ارم بر کافران بار
سوادش باغ رضوان را نمونہ
ورو گلہا شگفتہ گونہ گونہ
دران گلگشت جا عابد زنے دید
کزان باغ خدائی گل ہمی چید
بوحدانیت حق معترف بود
کنار حوض پنہان معتکف بود
چو گل خندان و سوری نام آن زن
شگفتہ چون گل سورے بگلشن
دلش دریافت در آن غم اندیش
ضیافت را نہاده میوه در پیش
کنار حوض برد و گفت با رام
کہ اے عہدیده آب ما بیاشام
فزاید در دل و جان بنیمے را
نشاط و سور بخشد ماتمے را
مشو غمگین کنون در ہجر دلدار
کہ نزدیک آمده تدبیر این کار
پے سگریو میمون تیز بشتاب
کہ او ہم گہ گہے آید برین آب

توقف کن زمانی جست و جوا — هم اینجا یافت خواهی نیز اورا
بحیرت زان جواب حاضراو — که چون دریافت راز خاطراو
سخن معقول شد در خاطر رام — دران گلبوم چندی کرد آرام

آمدن فصل بهار

چو یکچندی گذشت از روزگاری — در آمد در شگفتن نو بهاران
علم زد بر هوا ابر بهاری — بعشق لاله و گل کرد زاری
شگوفه تاج زر زد بر سر شاخ — نسیم صبح شد بر غنچه گستاخ
ز بس گلها نوای بلبل آمیز — می عشق از ایاغ حسن لبریز
عروس غنچه خورده بادهٔ باد — حجاب از دل نقاب از روی بکشاد
درختان مست گشتند از می ناز — رسیدها چو می بار آورد باز
صبا میدید چون مستوفی گل — حساب حسن و عشق از دفتر گل
برون آورد پس یکساله باقی — ز گل خنده ز بلبل ناله باقی
مگر معشوق گل عاشق مزاجست — که چاک جیب او بس بی علاجست
چمن را از لطافت آب در جوی — ز شرم خویش گل را بر جبین خوی
نگارستان چنین شد هفت کشور — جمال آفرینش گشت زیور
گل باد سحر آورده شبگیر — دوان آب روان و پا بزنجیر
وزان بر گل نسیم افتان و خیزان — دمان ابر از هوا دردانه ریزان

نمو وندے ہوا البستہ آذین | جمال خویش برجستہ ریاحین
دریدہ گل زمستی جیب ناموس | مغنے بلبلان در رقص طاؤس
ہلاک رقص طاؤسان رعنا | نگارین کرد چون دم پا نگلہا
نسیم از غنچہ بوے مشک تر برد | غزال از لالہ برگ پان ہمی خورد
بشوق لعبتان غیرتِ حور | سراپا مردمک گردیدہ زنبور
ندانم بر چہ غنچہ دیدہ بگماشت | کہ نتواند تبسم زان نگہداشت
برسم ہندوان نامداران | چمن نوکردہ حسن نو بہاران
ازان چون شاہدان در جلوہ سازی | برنگ و بوے گلہا کردہ بازی
مشاوے بسکہ گشتہ راحت آگند | نگنجد در دہان گل شکرخند
شمال از نہ او گلی شد ساغر آشام | چرا افتان و خیزان میزند گام
شراب گل ندانم از چہ جا مست | کہ بویش مست گاز خاص و عامست
نہ تنہا زد چمن با گلستان مست | فلک مست و زمین مست و زمان مست
صبا مستانہ میرقصد کہ این بار | چمن را حسن و عشق آمد گل و بار
بہاران عرض جیش جیش بین شد | گلستان برارم صد نکتہ چین شد
چو عطاران چینی سادہ روجاے | زخلق خوشش ہر دل ساختہ جاے
بہ بلبل کردہ قمرے این نوازار | کہ بوے دوست می آید بگلزار
نواے بلبلان برگل شکرریز | چو ساز باربد در بزم پرویز

اگرچه نغمهٔ بلبل اثر داشت | نوای کوکلا سوزی دگر داشت

اگر او بر آتش گل تر نوا میخواند | چو هندو این حدیث بید میراند

به پیشش جمله مرغان خوش الحان | ز درس علم موسیقی سبق خوان

به آهنگ جگر خوبان دلتنگ | شکسته ساز هر دم زخمهٔ چنگ

هزاران در چمن کرده منادی | که رود آب زد گلبانگ شادی

بهار آمد دلا افسردگی چند | چو گل بشگفت چین پژمردگی چند

ز شادی نرگس بیمار مست است | نه خود مست است کو هشیار مست است

اگر می نیست آب جویبارش | چرا بی تشنه شد رنج خمارش

ز شاخ موج ریزان آب کافور | چو دهن و باده از بستان انگور

نهالش نونهال صندل و عود | مشام روح کرده عنبر اندود

ز گلها شد پری زاری در و دشت | چو جمع شاهدان با هم به گلگشت

نه خط دوست سر برزد دران حال | که سرسبزی گرفته دانهٔ خال

چو مانی نامه نقش آفرین شد | چمن را خلد در زرنگین شد

بتان آذر و ارژنگ مانی | خجل زان شکلهای بوستانی

بسا مرغان بانواع ترانه | غزلخوانان ولیکن عاشقانه

ز پیراهن هزاران یوسفستان | برآرد غنچه از گلهای خندان

گرو برده بهاران جاودانه | ز رنگ آمیزی کار زمانه

بزم نازک بتان و شاهد وشنگ ۔ شعبده شان نمودندی بصد رنگ

تبسم از لب غنچه چکیدی ۔ گل از گلبن شگفته بر دمیدی

فراز شاخ نرگس مانند حیران ۔ همه تن دیده همچون دیده بانان

نشسته گوش بر افسانه راز است ۔ که سوسن را زبان بروی دراز است

لب گل نال زن که بوسه خوش باش ۔ ولیک از شرم بلبل سر فرا پیش

زمین خود بر شگفتن گشت جاوید ۔ گل سایه زمنت هاے خورشید

اگرچه غنچه لب را داشت مستور ۔ نشان بوسه پیدا میشد از دور

هوا ازان سان بکام ساغر آشام ۔ که سوے لب شتابد باده بجام

ز تاثیر هوا و چند بدل ۔ بتان سنگدل بر عشق مائل

هوایش کز هوای دل سرشته ۔ دهد فتواے می خوردن فرشته

ز نیرنگے که زو جادوگری باد ۔ در حیرت بروے عقل بکشاد

بافسون از پئے حیرت فزائی ۔ نموده خوش جهانے سیمیائی

تماشا را بیک دم بے تگ و دو ۔ فگنده عقل را در عالم نو

طراوت وافر و شادابی ارزان ۔ شگفتن بیحد و بالش فراوان

خوش آن عالم که عشرت همقرین بود ۔ بهشت آسمانے در زمین بود

شبیه نطفه اندر بطن مادر ۔ ببالیدے چو باغ سیمیاگر

ریاحین را سحاب از مهربانی ۔ چشاندے شیر آب زندگانی

مگر اعجاز شد نشو و نما را — که حسن حور می بخشد گیا را
جهان خندان و گریان آمد بیدل — بخاک و خون طپیان چون مرغ بسمل
فراق اندر بهار افزون کند غم — که باشد پر خنک در عید ماتم
نه ذوق آن که بیند جلوهٔ گل — نه تاب آنکه گیرد زلف سنبل
مقابل بود هردم روی ماهش — برنگ گل نیالود بی نگاهش
خیال روی جانان داشت با خویش — تجمل ساز گلستان داشت در پیش
بهر یک زان گل اندامان گلزار — تجالت را نموده جلوهٔ یار
بجو نین لاله هر جا دیده بکشود — بداغ خویشتن داغش بیفزود
تعالی الله چسان بودش جگر داغ — که موی شد ز داغش داغ بر داغ
ز شبنم بود بر لاله که از شرم — عرق میریخت آتش زان دل گرم
تپ هجران اثر کرده بجانش — که تبخاله برآورده دهانش
بگل گفتی منم بی دوست غمناک — تو باری چون گریبان کرده چاک
گمش گفتی که غارت بی تمیز است — که جسم آخر بداما نم عزیز است
چو گلبن را ز ورد خود خبر کرد — به گل همیاری نرگس اثر کرد
نهاد بی پیش سوسن گه سر خویش — که بر من کارفرما خنجر خویش
گهی درخواست از نرگس بناکام — که جانم را بده رنجور دی دام
دل از رنگ بنفشه شاد بی قیل — که بهر ماتمش زد جامه در نیل

گهی بر گل چو بلبل ناله کردی — گه از خون سبزه را لاله کردی

گهی دادی بزاری یاری ابر — که نوبت ده بمن وز گریه کن صبر

ولش با صد جنون دست و گریبان — گز نیسان خویش سازد چاک دامان

رخ بی رنگ و بو چون گلبن درد — شکست صد خزان خورده گل زرد

ز سوز ناله زارش بگلگشت — متاع حسرت ارزان در در و دشت

ز اشک دانه دانه با دل تنگ — محبت کاشتی در سینهٔ سنگ

ز افغانش که بر دلها نمک سود — نصیب بلبلان شرمندگی بود

بصد شوریده جانی بیقراری — بسر می برد نیسان روزگاری

چو در صحرا بتنگ آمد ز اندوه — برد آخر دست دل در دامن کوه

آمدن رام بالای قلعهٔ کوه و ملاقات کردن با سگریو مهاراجه هنومنت

چو در رگ مونگ آمد رام دلخون — خبر بردند بر سگریو میمون

برادر بال با او بود دشمن — هلاکش را همی انگیختی فن

بجنگش با وزیران گفت آنراز — که بر من شد در فتنه ز نو باز

شنیدم دو جوان پیل پیکر — مسلح گشته شیران دلاور

سراغ ما همی پرسند هر جا — بزیر کوه ما دارند ماوا

کمان سخت و سنانها تیز دارند — مگر با من سر خونریز دارند

به نجم جان دشمن گشت مسکن — که بیخبر نداز و زین گونه دشمن

همانا دوستدار بال هستند — کمین جویان بچین من نشستند
مناسب نیست تا وابسته پیکار — چه باید کرد تدبیر چنین کار
اگر گیرم که سیاح و فقیر اند — نبفتا نیست خود چون اسیرند
چرا انجو و باسلاح جنگ کردند — یقین بر دشمنی آهنگ کردند
ز اهل مشورت با او هنومان — سخن سنجیده گفت و خواست فرمان
که اول رفته حال شان بدانم — ز لوح چهره راز دل بخوانم
بصدق شان دلم چون گردد آگاه — بیارم هیچو دولت بر در شاه
همانجا ورنه از تدبیر دیگر — بآسانی بلا در سازم از سر
بسوی رام پایان آمد از کوه — ز کوه عیش سوی کوه اندوه
طلب کرد از زمین پوشش تیمم — اجازت یافت زان پس در تکلم
پس از رام و نسب تقریب پرسید — ز هر حرفش هزاران نکته می چید
برو برخواند رام از روز اول — حساب دفتر غمها مفصل
سخن سر میزد و از خون دیده عاشق — ز روی راستی چون صبح صادق
اگرچه یافت در صدقش یگانه — یقین را کرد کاری عاقلانه
قسم را آتشی افروخت و در دشت — گرفته دست شان برگرد میگشت
که رام و لچهمن و سگریو زامروز — بعهد دوستی باشند دلسوز
ز یاران راز پنهانی بپوشند — بکار یکدگر با جان بکوشند

دگر گفتا بیا برخیز اکنون
بجان دریاب مهر شاه سیمون

دل از عهدش چو تسکین یافت زانده
برآمد بر فراز قلهٔ کوه

همون گشته میانجی بهر پیوند
جهانبانان با جهانبان گشت خرسند

بادشاه ۱۲

قاصد ۱۲

بنائے یکدلے چون گشت محکم
ز دو آن شوریده سرزان از محرم

که از هجران سیتا دل خرام
سیه روزم که گم شد آفتابم

ز دستم دل شده از دست دلجان
زدوم دستے بدامان عزیزان

درونم ریش گشت و دیده خونبار
مدد باید ز یاران در چنین کار

جوابش داد سیمون با دلاسا
که روزے در هوا دیدم تماشا

زنے را موکشان دیوی ز جا برد
ندانم لیکن آخر تا کجا برد

ز عفر بود رنگ پرنیانش
شنیدم نام تو نیز از زبانش

فگنده جامهٔ بر مسکن من
چنان دانم که سیتا باشد آن زن

اگر یکچند با خبرت بود کار
توانم گشتن از حالش خبردار

فرستم لشکر خود را بهر جا
رسانندت خبر زان ماه سیما

برام آن زرد جامه نیز بنمود
ز چشمش خون بروئیش زردی افزود

قصب بے ماه دید و حله بی حور
دلش بے صبر مانده دیده بی نور

ز غم بے اختیارش بود تر چشم
نهاد آن زعفرانے جامه بر چشم

تو پنداری که کرد آن درد دیده
علاج درد چشم از جامهٔ زرد

زبس بے طاقتی از پا درافتاد ‌‌ صدائے نالہ اندر کوہ در داد

دل سنگ بو نیز از سوز او سوخت ‌‌ چراغ زندہ شمع مردہ افروخت

ز دردش گشت میمون تازہ زنبور ‌‌ فشاند الماس بر دیرینہ ناسور

شعاع برق آهش بر جگر تافت ‌‌ بداغ عاشقی همدرد خود یافت

بگفتا همچو تو دارم دل ریش ‌‌ تو از بیگانہ مینالی من از خویش

دلم بستہ چو میمون دربستہ ‌‌ نہ خود رستہ نہ کس بندش گسستہ

ز دست اهرمن بربود دلبر ‌‌ مرا شد اهرمن بال برادر

اگر داد من از دشمن ستانی ‌‌ مرا بر آرزوے دل رسانی

بهر تدبیر کان دانم ز هر جا ‌‌ در آغوشت نشانم حور سیتا

اگر راون بہ لنکا بردہ باشد ‌‌ و یا مہ بر ثریا بردہ باشد

بهر تقدیر بر من هست آسان ‌‌ صنم را در کنار خویشتن دان

هم اکنون لیکن اے شیر قوی دست ‌‌ بہ کین بال مے باید کمر بست

ز تقریر سخن چون شد مقرر ‌‌ کہ قتل بال میخواهد برادر

سخن مشروح پرسید آن جهانجو ‌‌ ز حال سرگذشت بالی او

کہ تقریب خصومت درمیان چیست ‌‌ آگاهم ستم از جانب کیست

اگر دانم کہ از خصمست تقصیر ‌‌ توان دل جمع کردن زو بیک تیر

وگر نبود بجرم او گواهے ‌‌ نشاید ریخت خون بیگناهے

ز صدق نیت او گشت آگاه پس از تحسین جوابش داد دلخواه

گفتن سگریو حقیقت منازعت بالی با رام

که دیوی بود مایاوی بلنگی بزور صد هزاران فیل جنگی
در آمد ناگهان از زمره دیوان بشکل گاو شد شیر غریوان
زمین را داشتی بر شاخ در دا چو گردون آسمان را بر وی از جا
بجنگ بحر عمان حمله آورد بر آورد از نهاد موج آن گرد
بر نهار آمد او را گفت دریا که کوته ساز دست از مالش ما
حریف تست اکنون کوه کیلاس که گشت از سختی وی کان الماس
بدار از جیب من دست ستم باز اگر مردی ز پا او را در انداز
از انجا شد بجنگ کوه گستاخ سبک بر کند بار قله از شاخ
بر آمد از صدای کوه فریاد مده خاک مرا بی جرم بر باد
ترا باید بجنگ بال بشتافت نشاید با من بی دست و پا گافت
بغار بال نعره زد به پیکار بر آمد بال بهر جنبش از غار
زد و لسوزی بهمراه برادر بسان سایه میرفتم برابر
گریزان گاو شیر اندر دمادم بغار رستان کوهی هر دو شد گم
چو کردم بر در غارش نگاهی سوی قعر زمین میرفت راهی
ز بهر انتظار خدمت بال نشستم بر در آن غار یکسال

نیامد هیچکس از غار بیرون ۔ پس از سالی برآمد چشمهٔ خون
چو دیدم خون گزیدم از غم انگشت ۔ گمان بردم که دشمن بال را کشت
نهادم بر در آن غار سنگی ۔ بخانه بازگشتم بی درنگی
بماتم چند گه گریان نشستم ۔ بکار خویشتن حیران نشستم
وزیران و سران ملک یکسر ۔ مرا داده نوید تخت و افسر
بسی گفتم مرا با من گذارید ۔ ز کار سلطنت معذور دارید
ولی مردم مرا با من نماندند ۔ بزورم بر سر مسند نشاندند
پس از چندی ازینسان ماجرائی ۔ یکایک بال پیدا شد زجائی
بمن گفتا که پیدا شد بهانت ۔ هلاک مردن من بود جانت
بسا دشمن که زیر پا کند جای ۔ چو خرس از بهر خون لیسد کف پای
نقاب لطف بند و بر رخ مهر ۔ برون شو انگبین و اندرون زهر
نماند جز به تیغ و بادهٔ ناب ۔ جهان آتش اندر قطرهٔ آب
نبودت گر بمرگ من سر و کار ۔ چرا سنگ گران ماندی بران غار
مرا در زندگی آزرده کردی ۔ بغارم دخمه همچون مرده کردی
بعذر استاده گفتم کای برادر ۔ ترا سوگند حق شیر مادر
مشو آزرده بشنو عذرخواهم ۔ خدا آگه که من خود بیگناهم
ز سالی بیش بردم انتظارت ۔ برآمد چشمهٔ خون چون ز غارت

یقینم شد که گشتی کشته در جنگ — تو رسیدم ز کید دیو نیرنگ
ازان کردم در آن غار محکم — که خواهد کشت ما یا دوی مرا هم
ز من بشنید این حرف دلاویز — به بیدادی کشیده تیغ خونریز
سپاهے را که با من متفق بود — به تیغ جور قتل عام فرمود
به گنجم بر کشاده دست تاراج — ز ملک خویش مفلس کرد اخراج
زنے معشوقه ام بودست رُمان — کشید از من بزور آن بازبستان
دریغ مال و ملک و لشکرم نیست — دریغ آنست کاکنون دلبرم نیست
دگر زین غیرتم گردد جگر ریش — که کرد آن زهره طلعت را زن خویش
سخن بشنید گفتا رام فی الحال — که دانستم یقین جرم است از بال
بیا تا خون او بر خاک ریزم — بکار دوست با دشمن ستیزم
وبال انچه بالست بالم — بقول خود بمرگ بال ظالم
حیات بال باشد تا همان دم — که چشم بر رخش ناید فراهم
ازان پس بال را جان داده انگار — چو آن شعله که با سیلش بود کار
ز رام آن مژده چون سگریو بشنید — بدین یکحرف گفتن مصلحت دید

بیان کردن سگریو زور بال را

ز زور بال گویم با تو یکحرف — ہے کوہ که همرنگ است با برف
ز دیوے ماند مشتی استخوانست — که در مد نظر الوند سانست

بمیدان بال زانسان دیو زشت — بضرب تیغ نه گرز ضرب بکشت

زجا این کوه را بال توی جنگ — به پشت پا ورا انداز دو فرسنگ

نجنباند کسے جز بال یا من — به دیو و دام و دد گشته معین

تو هم این کوه را از جای بردار — بیک ناوک بدوز این هفت تا تار

بمن این امتحان بنمای حالی — که تا دانم حریف جنگ بالی

زآه خود به پیکان تیرے آموخت — درخت هفت تار از تیر خود دوخت

بجنبد تیرش از کوه برین رفت — زمین بشگافت در زیر زمین رفت

که سگریو پا برآورد از سر خاک — نهاده چون دعایش رو با فلاک

اجازت خواه بکشاده زبان را — بفرما تا شگافم آسمان را

بکوه از پشت پا نه دل برداخت — بیک انگشت چل فرسخ درانداخت

پرورش کرد سگریو آفرینها — نمود عزم کشکندها از انجا

که آید بال چون بر جنگ من ام — به تیرے کار او را سازد اتمام

بغاره بال نعره زد برادر — برآمد بال چون شیر دلاور

برادر تاخته بر قصد جانش — بمشتے بال پر خون شد دهانش

زمشت او برادر رفت از کار — بسرعت باز ورشد بال درغار

بمیدان خسته رو کرده سوی رام — زبان بکشاد تا سر حد دشنام

مرا هر چه افگندے بمحنت — نبودت گر سر نیروی همت

بکشتن واد یم بے موجب اینجا
بہ میمون زین سخنہا بر نیاشفت
کہ اے ناوان مزن این طعنہ ہردم
مشابہ بود با تو بال چندان
اداان برزہ نماندم تیر تدبیر
ز مہراستیاز دوست دشمن
چو زین گلہایست ازوی بازدم
ہماندم چیدہ گلہا راز صحرا
بگل بستن بہ گردن گردش آگاہ
بغارِ بال سگریو آمدہ باز
بجنگش خواست بال آید دگربار
کہ اکنون گشت سگریو از تو مغلوب
ہمانا بہرامدادش کسے ہست
چنان دانم کہ گردش رام اندرا
تو اکنون زین عداوت دل بپرداز
ویا ترک وطن یکچند بنمائے
بہ تنہا دشمنت گردد ہراسان

نکردی سعے در میدان ہیجا
وبا ندان رام در معذرت گفت
کہ نم خاطر نشانت زان نکردم
کہ نتوان فرق کرد از ہر دو آسان
مبادا بر تو آید زخم آن تیر
ترا گلدستہ اندازم بگردن
وگر خصم ترا زندہ نمانم
بکو گلدستہ کردہ مہیا
کہ رفتم خار دامنگیرت از راہ
بہ دشمن بار دیگر داد آواز
نشد راضی زنش تارا بہ پیکار
ہمین دم باز آمدنیست این خوب
کہ ور نیرو بود از تو زبردست
برافتاد تو میخواہد زبنیاد
برادر را شریک ملک خود ساز
رو و چون رام ازینجا پس تو باز آے
بزور راز وسے ولایت بازبستان

بکوتدبیر دیگر میدہم یاد
بباید پیش رام انگد فرستاد
گہرہاے کہ کردی جمع چون کان
نثار رام باید کردن از جان
چو راضی گرددازاثیار گوہر
توہم رو خدمتش کن چون برادر
ازین ہر سہ سخن باید یکے کرد
نباید رفت لیکن بھر ناورد
بکردہ گوش ہندی ای رن بال
ورم رو گشت زان مانع سخن بال
بگفت اے زن مراو یگر مدہ پند
زبان تر از خاے خویش بربند
بود تدبیر زن نامردی آموز
محالست اینکہ رو گردانم امروز
زبونے کفر دانم پیش دشمن
اگر جانم رود گو میرو از تن

کشتہ شدن بال از دست رام و راضی شدن سگریو و انگد و رام

بر غار آخر بر آمد بال دلتنگ
سلاح جنگ کردہ تختہ سنگ
بہ کین چون ارہ دندان تیز کردہ
بجو نزیرے برادر ریزہ کردہ
بناگہ از کمین زد ناوک رام
بدان تندے بدست مرگ شد رام
بجان کندن نظر بر قاتل انداخت
دلش تیر ملامت را ہدف ساخت
کہ مشہوری بداد و دانش و دین
تو خود گو کین چہ رسمست و چہ آئین
نکردم با تو ہرگز دشمنے من
بہ بیداد م چرا گشتے چو دشمن
دگر گوئے ستیزہ وحشت افزود
مرا خود با برادر دشمنے بود
چنان دانم کزین ظلم آشکارا
کہ قائل نیستی روز جزا را

چسان سازے رہا و ستم زدہ من — کہ بے موجب گرفتی خون بگردن

عجب تر زانکہ از نہ عشق سیتا — طمع وارسے زہر کس فتح لنکا

ترا بایست بہر جنگ دہ سر — ز من جستن مدد نہ از برادر

چہ جاے جنگ و تیر و با چنین دیو — کہ معلوم ست مردیہای سگریو

ز حرفِ او بر آشفت آن خردمند — کہ اے وحشی بآدم میدہی پند

زن کہتر برادر ہست و ختر — ترا با او زنا کردن چہ در خور

چہ شد شرمت کہ با این و سیاہے — زنے بیہودہ لافِ بیگناہے

بحد این گنہ کشتم یقین دان — چنین کشتن بود بہتر ز احسان

ترا پاک از گنہ کردم پس از تیر — بشستم نامۂ تو ز آب شمشیر

چنین مردن بہ از جان سلامت — بکن شکر و مترسان از قیامت

چو عذر رام شد معقول بالی — وصیت کرد با آن صاحب اقبال

کہ بسپردم ترا انگد ولی عہد — بکار او فراوان بایدت جہد

چنان کن تا زید فارغ دل از غم — نہ بیند بے پدر از غم دلش ہم

کہ روزے فتح لنکا ای جوانمرد — کند کارے کہ نتواند کسے کرد

بہ انگد نیز گفت اے نور دیدہ — گران خواب اجل بر من رسیدہ

مشو نادان تو پور عاقل من — پئے خون پدر با رام دشمن

چو دلسوزان بخدمت باش جانباز — بجا نیازی سپرد بر صاحبان ناز

دگر باید کنون در خدمت عم — گذاری روزگاری شادی عم

ولی چون او کند از من به بدیاد — بسازی از بد من خاطرش شاد

مرا مستان برغمش تا توانی — وگرنه دم بخود خاموش مانی

دم آخر همی گفت ای برادر — ز من خوشنود باشی روز محشر

مرا کشتی ولی بشنو وصیت — دریغ از تو نمیدارم نصیحت

نخستین با تو میگویم همی پند — که انگد را نه بینی کم ز فرزند

دویم تارا خردمندست بسیار — نخواهی کرد بی تدبیر او کار

سویم پند اینکه ورزد نیکی دور — نخواهی شد بلطف رام مغرور

ز کین او بلطف اندر بیندیش — قیاس از من نما بر حالت خویش

مزاج شه بکین با شعله ماند — که فرق از خویش و بیگانه نداند

وصایا داده داده بال جان داد — ز میمونان بزاری خاست فریاد

بهمراهی سگریو بلا کوش — گرفته نیل و انگد نعش بر دوش

بآب گنگ غسل بر زدندش — برسم هند آتش در زدندش

بماتم چند گه یکجا نشستند — دران غم بی سر و بی پا نشستند

بروز سعد پس سگریو را رام — طلب فرمود و کرد اعزاز و اکرام

بجای بال پس فرمانروا ساخت — بمیمونان عالم پادشا ساخت

خطاب شاه میمون یافت زان پس — نه پیچیده سر از فرمان او کس

شد انگد پس بفرمان همایون
بکام دل بطالع گشت فیروز
ولی عهد وزیر شاه میمون
بشادی شد جلوسش در جهان روز
زمین بوسید پیش رام در عرض
که جانبازی بکارت شد مرا فرض
بگو یم بکار تو چو خامه
کنم کاری که ماند کارنامه
ولیکن چون هوای برشکال است
کنون عزم سفر کردن محال است
بباید صبر کردن تا دو سه ماه ^{برسات}
کشم لشکر بفرمانت پس انگاه
بهجر دوست غرق بحر حرمان
مصاحب را برفتن داد فرمان
که تو چون من مکن خون آن شام
برو بار ری بیار خود بیارام
به تنها ماند زان پس رام و لچهمن
لب آبی گزید و ساخت مسکن

در صفت فصل بهار برسات و فراق رام

هوای عشق آمد فصل برسات
که فردوس برین رامی کند مات
ز بس آب و هوایش جان نوایست
بخوبی پادشاه هر هوایست
بهار عاشقان برسات هند است
زد لها خون فشان برسات هند است
ز رنگ و بوی پر کار یست دری
سراپا ناله و زاریست دروی
هوایش بید لانرا سینه کاود
که از هر ذره عشق نو تراود
بوصفش مخزن گوهر کشایم
چو چشم ابر دُر ریزی نمایم
چو بشسته پس از سالی بمیعاد
سلیمان فلک بر مسند باد

ازان باد و آتش گشت پرتیز — بخار آب دریا یافت آمیز

بگریه ابر را نوشد اجازه — که سازد سنت عشاق تازه

فلک عاشق زمین معشوق زار است — که آنرا گریه وین را خنده کار است

بخنده ابر همچون زنگی مست — ببادی کرده تیغ برق در دست

به تیغ برق ابر تیره رو تند — ز تیزی خنجر زرین خور کند

مقلد پیشه گشته ابر آزار — کند تقلید دست شاه دربار

بروی آسمان ابر غروان — سیاه انگیخته از تیره دیوان

نه دیو است او که نازل شد فرشته — برحمت باری از رحمت سرشته

بسقائی چه شخص بی بدیل است — که آب زندگیش آب سبیل است

وگر شد شیرخواره عالم پیر — که ابر از شیرهٔ جان میدهد شیر

ز رنگ آمیزی ابر درفشان — گشاده رنگ زیر چرخ دوکان

هوا چون نشرهٔ اطفال رنگین — که هر یک ابر دارد رنگ چندین

زمانه غیرت نشو و نما را — نموده گلشن رنگین هوا را

کشیده مانی او سیمرغ تمثال — گشاده بر افق رنگین پر و بال

کفش رنگ زمانه بخت گوئی — شفق با روز و شب آمیخت گوئی

یقین ابرست بازاری چه قصاب — که دریک کلبه دارد آتش و آب

ز بس هر پیشگی هست آن هنرور — گهی خنجر فروش و گه کمان گر

نقاب شعله دود آه عشق است ‌ ‌ ‌ ور افشان کاویان شاه عشق است

چو غم تیره بلاے آتش افشان ‌ ‌ ‌ بدم چون اژدهای آتش افشان

فلک موسے و ابر سرمه سان طور ‌ ‌ ‌ تجلیهاے برقش کرده پرنور

نهنگ سبز ده زین موجه نیل ‌ ‌ ‌ شکسته بند آهن حلقه پیل

بفرق نیل گرد خوشاب است ‌ ‌ ‌ یقین کان نیل نهسانی سحاب است

بگلشن بر ریاحین سایه گستر ‌ ‌ ‌ چو پیلان پیش پیش از فوج لشکر

خدائی سایبانها بر کشیده ‌ ‌ ‌ ز نو خور آسمانها آفریده

همانا گشت چرخ بے کناره ‌ ‌ ‌ ز صور آه عاشق پاره پاره

مگر اعجاز عشق است ابر انبوه ‌ ‌ ‌ که جنبانید بارنگ جهان کوه

فلک دیر است ابر تیره رهبان ‌ ‌ ‌ چو دین مصطفی خورشید پنهان

ز چشم ابر اشک شادمانی ‌ ‌ ‌ چکان هر دم چو آب زندگانی

هوا گوئے کشاد از دست اعجاز ‌ ‌ ‌ سر صندوق مروارید تر باز

ز قطره دائره بر آب سیال ‌ ‌ ‌ زهے نقطه که داند کار پرکال

ز صلب ابر ریزان نطفه پاک ‌ ‌ ‌ رحم تازه بد و آبستنی خاک

ز شاخ خشک بار آرد گل تر ‌ ‌ ‌ هم از موز و صدف کافور گوهر

فلک نوبت زده عیش و طرب را ‌ ‌ ‌ زمین نو سبز کرده پشت لب را

ز سبزه شخص گیتی پرنیان پوش ‌ ‌ ‌ فگنده طیلسان خضر بر دوش

نشاط و انبساط از حد شد افزون — زمین زنگ دل خود داده بیرون

ز سبزه خاک را میناست در بار — گرفته آسمان زو دام زنگار

بسر سبزی جهان چون بخت شاهان — بشادابی زمین چون روی ماهان

ز سبزه کوری غم نیست دشوار — چو از زنگ زمرد دیده مار

شکسته موسی الواح زبرجد — ازان سبزی فراوان داشت بیحد

خروش انگیز هر سو تازه سیلی — چو دیوانه بصحرا کرده سیلی

دل مرغان ز بند دام آزاد — که دانه سبز شد در دام صیاد

ترا دیده صفا از پیکر خاک — فلک میگشت بر گرد سر خاک

ز اقسام ریاحین بس گل هند — شگفت و کوکلا شد بلبل هند

ز عشق قطره چاتک یاد مهر — رقابت با صدف چون مور میکرد

دل طاوس را از مستی جوش — شده معزو لے جنت فراموش

بیک آئینه نازید سکندر — هزار آئینه دار این مهر پر

به پیش طوطی آن آئینه بنهاد — که تعلیم شکر گفتن دهد یاد

جهان حسن را آئینه دار است — ازان آئینه هایش پر نگار است

کمال حسن دارد اندکی نقص — که گرید در غمش در شادی رقص

ز طعن عیب جویان می هراسد — که عیب خویش نیکو میشناسد

ز یک عیبی که داری گو بیندیش — که باشد هنر را عیب زان بیش

وران موسم زغم رام جگرخون — شکسته دل چو شاخ بید مجنون

اگرچه ابر هر سو سیلها راند — دلش را آتش غم سیخ بنشاند

ز ابر درفشان آسمان وش — بهرکس آب باران بردمی آتش

بگو سرو از چه گردد آتش من — که آب افشاند بروی نفط روغن

مگر نامست ازان شد ابر آوار — که بر عاشق بباری غیر آزار

دلش غیرت نما سنگ و سبو را — دمش چون صبح خنجر زن گلو را

چو شمع از آتش دل چهره افروخت — چو مشک اندر دلش خون جگر سوخت

ز بس بی شمع خود با سوز میزیست — بر و خاکستر پروانه بگریست

اگر و برده بجان کاهی ز مهتاب — نشسته چون گل اندر آتش و آب

ز بس آزار و شرمنده شد عشق — وفایش دیده از جان بنده شد عشق

بصد جان کندن آن مدت بسر برد — بصد حسرت دلش خون جگر خورد

بصد غم آمد آن فصلش بپایان — در آمد اول فصل زمستان

در صفت ماهتابی

شبی چون جیب صبح آبستن نور — چو خورد دامن افشان بر شمع کافور

تجلی شمع خلوت خانهٔ او — چراغ آسمان پروانهٔ او

هوا صافی چو رای مرد آگاه — زمین از شیر شسته گازر ماه

مهش چون نکته چینان گشته غماز — غلط گفتم چو عاشق دشمن راز

همانا مه چو مستان باده پیماست — که راز دل در افگنده بصحراست
جهان از پرتو مه نطع گستر — بشوخی خنده زن بر سطح مرمر
غلط کرده ز مه تا مهر تابان — بشب تکبیر گو مرغ سحرخوان
قضا بر باد داده دخل کان را — بسیم اندوده سقف آسمان را
بدان خوبی شبی آیا چه شب بود — که چون معشوق تو عاشق طلب بود
هوایش هم بغایت معتدل رنگ — نشاط روز عید از وی خجل رنگ
نویسانیده ماه از حسن جاوید — ز نیلوفر خط انکار خورشید
دل خاک از صفا آنگونه بنواخت — که بلور از حیا چون آب بگداخت
چو آئینه زمین صیقل پذیرفت — که عکس شخص را چون آب بنهفت
بیکرنگی چنان مه داد مایه — که مه آمیخت با خود نور و سایه
زمین و آسمان لبریز مهتاب — جهان غوطه زده در موج سیماب
برادر خوانده ما نا مهر سما را — بدل کردند زان با هم گله را
نه ماو از جبه افشاند آن همه نور — ز موز آسمان بارید کافور
ز مهتابی چو خوبان آن زگل جای — غزالان بیابان بستر آرای
چو رخسار بتان ماه شب افروز — بمهتابی دریده پرده روز
برانداز طرب گاه نظاره — بساطی یافته ماه از ستاره
زمینگاه شرمی تا کنگر عرش — زمرد ریزه سوده ریخته فرش

ز قرص ماه شد کافور ترحل — سراپای جهان مالید صندل

بذوق جلوهٔ ماه جهانتاب — ز چشم دیر خوابان شغل خواب

چو حسن گلعذاران ماه تابان — بجور سر برزده از یک گریبان

جوانست از چه شد ماه فلک بار — چو طفلان شیر مادر از لب انداز

ز تاب ماه شب پوشید جلباب — چو زنگی زن برو مالد سفید آب

مئ نورش همه کرده مه آشام — شکسته خور بحسرت زان تهی جام

ز فیض چشمهٔ خور دست شسته — بجام عشق دل چون مست شسته

صفا اندر صفا جان شب و روز — میانجی درمیان شان ماه دلسوز

گرد برد از ضمیر عارفان شب — ز شادی مه فراهم نامدش لب

فلک دست کلیم الله بر داشت — گذرگاه نگاه از نورش انباشت

بیک خارق که ماه از خرقه در داد — ز شب رسم سیه کاری در افتاد

مگر مه توبه بود و شب گنه گار — که شد رویش سفید از وی دگربار

بقدر مه نبود آن روشنائی — مگر زد نقب در نور خدائی

بمعشوقانه عشوه یوسف ماه — زده همچون زلیخا کبک را راه

بچشم کبک دیده خویشتن را — ز کوه رنگ و بو داده چمن را

ولی کبک دری غمناک کرده — گریبان قصب را چاک کرده

بدان بی التفاتی کبک دلریش — زده صد قهقهه بر طالع خویش

زمین سیمین چو صحن اگاہ محشر ‎ زغم بیتاب دل رام و برادر

کہ بی آن ماہروی سرو قامت ‎ مرا ماہ است خورشید قیامت

اگرچہ مہ لعاب طلق میریخت ‎ زجان رام بیدل آتش انگیخت

محبت در دلے کاتش فروزد ‎ گر آب طلق ریزی بیش سوزد

نہ سوز آن مہ ز رام اندکے بود ‎ کہ آنجا خود دو ماہ اینجا یکے بود

چو سوز آتش از گفتن برونست ‎ ازین گویم کہ چون گل غرق خونست

دو خونین لالہ بودند ازیکی باغ ‎ زیک سینہ دو دل لذت چش داغ

ولیکن مختصر میسازم اینجا ‎ سخن بر داستان رام و سیتا

چو یک کس راز زندان وتوان دید ‎ حساب دیگرے ہم زو توان دید

دران شب بیدل و با بخت در جنگ ‎ چو مار خستہ سر میکوفت بر سنگ

زخوناب جگر چشم تر انباشت ‎ بہ لب زہر و بدل الماس میکاشت

دمے و یک جہان غم گلوگیر ‎ دلے و صد ہزاران بند و زنجیر

چو برف از ناامیدی دل فسردہ ‎ خنک تر از دم کافور خوردہ

دران شب کان بدش روز قیامت ‎ ہمہ کردہ سخن با صد ملامت

کہ دارے بخاطر کینہ من ‎ کہ میسوزی چو دلبر سینہ من

چرا جانم کباب از اخگر تست ‎ نہ آب زندگی در ساغر تست

ولیکن طالعم دارد دگرائے ‎ کہ میسوزم بآب زندگانے

دران بے طاقتی گفت ای برادر / کہ دل برجا نماند و ہوش در سر

بر امید وفاے عہد میمون / شد ابتر کار و بارم تا باکنون

کنون خود کرده باید چارهٔ خویش / نباید کرد ضایع عمر زین بیش

چو بر پیمان وحشی دل نهادم / چه نقد عمر خود برباد دادم

چنان دانم که بس ناحق شناس است / ز تیغ کین شاهی کم هراس است

برو فردا طلب کن تا بیاید / که از مردان وفاے عہد شاید

وگر عذری به پیش آرد چو نادان / زبان در کش بزن تیغ سرافشان

یقین دان بیوفا را کشته باید / به بینم تا چه دیگر پیش آید

وگر تدبیر نتوان کرد بسیار / که باشد کفر نومیدی ز دادار

فرستادن رام لچھمن را برای آوردن سگریو

چو شاهنشاه چین از غایت کین / ز مہر سوخته شمشیر زرین

بعزم رزم شاه زنگی شب / فشاند از زهر خندی آتش از لب

دران میدان مظفر گشت و منصور / بچرخ افراخت تخت‌اش بیرق نور

به کین لچھمن شده چون مهر در تاب / حمائل کرده در بر تیغ زهر آب

ز چشمه سوے کسکندها زده گام / که صبح عمر میمونان کند شام

بجو دبر ده بفرمان همایون / پیام رام بهر شاه میمون

که باید همچو گوی از سر شتابی / وگرنه بر تن خود سر نیابی

شنیده آتش کین زحد افزون | چو زیبق مضطرب شد شاه میمون
نکو نامد جز این تدبیر دیگر | که شتابد بجان یا سازد از سر
دوان آمد بصد جان معذرت خواه | ثمرگان رفت خاشاک و خس راه
زجا جنبید میمون نکورای | ز میمونان و خرسان لشکر آرای
همه پیل افگن و غرنده چون ابر | همه شیر افگن و درنده چون ببر
نهنگانی نبرد اژدها جنگ | پلنگانی بکین شیر هوا جنگ
زمین بوسید پیش رام استاد | پس از پوزش گری عرض سپه داد
که شاها عفو کن زین بنده تقصیر | سپه را جمع میکردم به تدبیر
ازان در آمدن اهمال دیر کردم | که جمع فوج فوج شیر کردم
دگر خاطر نشانم باید ست کرد | یقین باورت که روز رزم و ناورد
به گیتی هیچکس را نیست یارا | که بستیزد برادن دیو لنکا
جز این جمعی که آوردم بخدمت | گر این زهره و این نیرو همت
ز میمونان خرسان خود کیانند | که اینها هم ز تخم جفنیانند
بانیها فتح لنکا منحصر بود | سخن کوته حدیثم مختصر بود
کنون شاهان گره در ابرو چین کن | به بین تدبیر کار و آفرین کن

آمدن سگریو با لشکر خویش و فرستادن کسان خود به چهار طرف از برای خبر سیتا

بجاسوسی حال آن پری زاد | بچار اطراف عالم کس فرستاد

نخستین با سپاهی از حد فزون — بشرق نامزد شد نبت میمون
که گم گشتست خورشید نکویان — بشرق رفته باید جست جویان
بجستن سعی کن از حد زیادت — کزان سو سر زند صبح سعادت
در اقلیم فرنگ و زنگ و بربر — خبر پرسند زان گم گشته اختر
نهان پرسند از کبکان کهسار — نشان ماهروی کبک رفتار
بسی جویند اطلال و دمن را — ز کوه سیم سرو سیمتن را
پس انگه با سپاه خنجر آشام — سکهن میمون سوی مغرب زده گام
بگفتا سوی مغرب رفته باید — که ماه عید زان سو ره نماید
تمامی جسته اول کشور هند — ازان پس بگذرند از معبر سند
بکوه تبت و گلگشت کشمیر — بهر گل چو باد ارند شبگیر
در آتشخانهٔ ایران و توران — خبر پرسند زان شمع شبستان
تفحص کرده باید در تری راج — که آنجا زن نهد بر سر چو خور تاج
بهر ویرانه اش جویند چون گنج — نیندیشند چون زن سیرت از رنج
بظلمت رفته باید گر توانی — که باشد جای آب زندگانی
اجازت داد زان پس سمت بل را — که با جمعی مکو جوید جبل را
کز اینجا با سپاه خویش حالی — قدم زن جانب کوه شمالی
بجنبا شو در سراغ آن همن بر — گذر کن پس بباغ کوه مندر

که دارد ارتفاع شصت فرسنگ   بروافتد نخست از آسمان گنگ

سه قله دارد آن کوه فلک سر   زسیم ناب واز فیروزه و زر

دران بومی که مه بیتابد و بس   نداند چشمهٔ خورشید را کس

دگر آبیست سیلو نام آنجا   از و خود را نگهدار آشکارا

رسد بر هر که آن آب سیه رنگ   بیکدم همچو آب وی شود سنگ

همه تنها نهادی چنین بجویند   بصحرا با غزال مشک پویند

ز تدبیر جنوبی چون سخن راند   وزیر خاص خود هنونت را خواند

فزون دادش سپاهی از عدد بیش   شه خرس و برادرزادهٔ خویش

ستوده گفت کای فرزانه دستور   بهفت اقلیم تدبیر تو مشهور

چو استعداد مردان جمله درست   درین کارم تمامی چشم بر تست

بکن کاری که ماند ننگ و نامم   که پر شرمندهٔ احسان رامم

نباید این سفر برتر ز یک ماه   که دارم گوش بر در چشم بر راه

چنین تدبیرهای دلنشین آمیز   شنید و شاد شد رام غم انگیز

دلش گفتا که این کارست نزدیک   امید صبح ما زین شام تاریک

بساداد آفرین بر شاه میمون   بیاد دوست افشاند از مژه خون

کشید انگاه خاتم را ز انگشت   هنونرا داد کین را دار در مشت

بهر جائی که یابی آن پری را   نشان جسم نما انگشتری را

و پیغام نهانی بس گهر سفت — خدا داند و گر با او چها گفت
نگین داد و دگر در زاری افتاد — نشان جست و جوی مه جبین داد
ز هر خاکی که آید بوی خونی — ز هر بادی کز و خیزد جنونی
ز هر گل کو گریبان چاک دارد — ز هر دل کو سری بر خاک دارد
ز هر مرغی که در دامی اسیر است — ز هر ماهی که دور از آبگیر است
ز هر لب کو بخون خوردن خموش است — ز هر گوشی که سرگرم از خموش است
ز رخساری که از خون غازه دارد — ز افگاری که زخمی تازه دارد
ز هر مستی که معصوم از شراب است — ز هر صیدی که بی آتش کباب است
ز هر دل سوخته وز هر دم سرد — ز هر چشم تر و ز هر رخ زرد
ز هر خونی که گرم و تازه جوش است — ز هر اشکی که همدوش خروش است
ز هر رنگ شکسته چون دل من — ز هر پامال حسرت چون گل من
ز هر کس کو چو من گم کرده خود را — ز هر تن کو بغم پرورده خود را
نشان آن پری رخساره جویند — بچشم نه بپای خویش پویند
شتابیدند میمونان بهر سو — بچار اطراف عالم داشته رو
بکار ماه بر میعاد یک ماه — بجست و جو نهاده پای در راه
هلاک انتظار آن درد پرور — که باشد انتظار از مرگ برتر
بیک ماه از سه سوزان یار جانی — جواب آمد به عاشق لن ترانی

برآورد از غم دل ناله زار ۔ بمردن دل نهاد آن دیر بیمار

دران محنت که حسرت میشد افزون ۔ بر امید هنومن میزیست دلخون

روان شدن هنومنت با جمع میمونان و رفتن در غار و یافتن سوم پرتهاکا

کهن تاریخ دان عشق نامه ۔ چنین جنباند خونی نوک خامه

که چون بهر دلاساے دلارام ۔ گرفت انگشتری هنومنت از رام

هزاران کس ز میمونان چیده ۔ براے همرهے خود برگزیده

دگر جامون و انگد نیز چون باد ۔ روان گشتند با او بهر امداد

نخستین چون پری جست و جو کرد ۔ سوی دربند کوهی بنده رو کرد

بسے جستند لیک از جستن کوه ۔ نشد پیدا ز مقصد غیر اندوه

به پیش آمد بیابان دگر باز ۔ که پایانش ندیده وهم یکتاز

سراسر چون دل عاشق خرابی ۔ چو چشم بنخیلان نادیده آبے

بجز خورشید گردون دید در خواب ۔ ندید آنجا نشان سبزه و آب

ز سایه دور همچون سایه از نور ۔ بجز وحشت در آنجا کس نه معمور

هوایش دشمن جان رستنی را ۔ زمین خورده قسم آبستنی را

نه دشتے دیو لاخے بود جا نکاه ۔ که صد غول بیابان زدی راه

گرسنه تشنه جستندی شتابان ۔ بجز گردے ندیدند از بیابان

بصد سختی ز دشت محنت آن روز ۔ برون بردند جان در سه شبانروز

همے جستند کوه و دشت و صحرا
بسے گشتند تا در آخر کار
دران غاران قضارا بود غاری
سیه تر از درون زرد گوشان
چه قعر غار تنگ و تیره منزل
درو راهی چو رمز عشق باریک
شدند آن رستمان چاه بیرن
گرفته دست یکدیگر دران راه
دران ظلمت که ره رفتند پردو
عیان شد زان سیاهی بس سفیدے
دران غار سیه دیدند ماهے
پری زادے چو در شب شبچراغے
درون باغ زرین قصر و بامش
سوِ شان کرد رو آن حورزاده
چو میمونان سخن زان بت شنفتند
بدو گفتند کاین جنت سرا چیست
صنم گفتا که من یزدان پرستم

چو میمونند راه شیب و بالا
بغارستان در افتادند چون مار
مهیب و سهمگین چون تیره ماری
چو زندان خانهٔ بیداد گوشان
چو چشم حاسد دلهاے مذل
چو گور ظالمان پر تنگ و تاریک
بسان نقب مرن در نقب کان کن
چو میمونان بوقت آب در چاه
ندیده چشم شان تا هفته نور
چو صبح بعد شام ناامیدی
مثال یوسفے در قعر چاهے
نشسته درمیان شاه باغے
پری را سوم پرتها بود نامش
که اینجا تان گذر چون اوفتاده
جواب آنچه بشنفتند گفتند
تو خود گو کیستی وین گلشن از کیست
بگوهر دختر من دیو هستم

پری زادم ندانم شیوهٔ ریو — که جز طاعت نبوده کار من دیو

هزاران سال طاعت کرده درخواست — چنین جائی که نتوان کردنش راست

دعاے او اجابت یافت آسان — درین عالم بهشتش داد یزدان

چو این گلگشت جا خلوت سرایست — کسے آگاه نه کین جا چه جاییست

صبا را نیز بار آمدن نیست — دگر آید ره بیرون شدن نیست

درینجا نیست مهر و ماه را راه — که دارد از رخم هم مهر و هم ماه

ز شمع عارضم اینجاست روشن — یقین است این سخن دیگر مبر ظن

مرا زین حسن بر خورشید نازست — که گاهِ سجده بر خاک نیاز است

سخن گفت و در حیرت کشوده — بیک حیرت دو صد حیرت فزوده

ز باغ خویش شهد و میوه و آب — نمود آنماه وقف جمع احباب

چو مهمانان ز خوردن سیر گشتند — ز عجز روبهی چون شیر گشتند

بگفتا چشم بندید آن سه نو — که بنمایم کنون راه بدر رو

چو دیده بسته یکدم آرمیدند — بدم خود را فراز کوه دیدند

چو مشرف بود کوه شان بدریا — نشد ممکن سفرها پیش ازینجا

بدل کردند گر ما باز گردیم — نکرده کار یار خود نمردیم

که رام جان بلب چشم است در راه — چو با بی حاصلی رفتیم ناگاه

ز نومیدی دهد جان رام در غم — ز مرگ او بمیرد مادرش هم

درینصورت یقین بد کرده باشیم — هلاک رام ما خود کرده باشیم

بتدبیر حیات آن یگانه — بباید کرد ترک آب و دانه

اجل چون رام جان از ما ستاند — برین امید شاید زنده ماند

قسم خوردند کان کو اهل نام است — بجز غم خوردنی بروی حرام است

چو انگد بود زایشان ناز پرورد — نخستین ضعف دل بروی اثر کرد

ازان ضعف دل انگد گشت بیهوش — غم خود همگنان ازو فراموش

نشسته زار میمونان بسر زار — پی تیمار بر بالین بیمار

ملاقات با سنپات کرگس و همراه دادن پسر خود را بسپارش رام

قضارا کرگسی بود اندران کوه — قوی هیکل بسان ابر اندوه

میان کرگسان سنپات نامش — درافتادند میمونان بدامش

بشادی بهر صید شان شده پیش — که دیده چند روزی روزی خویش

دل شان از نهیب جنگ سنپات — ز خود رفته چو رنجوران هیهات

همون گفتا جٹائو خوش کسی بود — بظاهر گرچه او هم کرگسی بود

چگونه بهر کار رام جان داد — مثالش چون باین کرگس توان داد

که این چون آن نه ننگ و نام خواهد — هلاک قاصدان رام خواهد

خبر چون از جٹائو یافت سنپات — بمرگ او تاسف خورد هیهات

بگفت ای وحش آخر از کجائی — که آید از تو بوی آشنائی

بگو حال جٹائو با من از سر ... که چون جان او دور از من برادر
همو ان آن سرگذشت غیرت آموز ... منقح گفت یکایک تا بان روز
نزاری گفت کرگس کای وفا جو ... برادر بود با من خود جٹائو
من و او از هوا روزی به پرواز ... بقصد آسمان کردیم پرواز
نوردیدیم تا ماسی هوا را ... خجل کردیم نسرین سما را
ازین ترک ادب خورشید والا ... برافشاند آتش غیرت ز بالا
جٹائو ضعف کرد از گرمی مهر ... بحال او مرا آمد بدل مهر
گرفتم زیر پر بهر امانش ... ز بال خویش دادم سایبانش
سلامت ماند او از گرمی خور ... مرا از تابش او سوخت شهپر
شدم پروانه شمع آسمان را ... بسنجیدم به بال و پر زبان را
بیفتادم درینجا بی پر و بال ... شد از عمرم هزار و چار صد سال
درین مدت ز حال آن برادر ... نشد معلوم این مهجور غم خور
کنون بشنیدم از تو این خبر را ... کز غم پاره میسازم جگر را
وگر گفتا مرا بینایی هست ... که صد فرسنگ بینم چون کف دست
همی بینم کنون سیتا به لنکاست ... بباغ دیو کان آن نزد دریاست
چو عذر بی پری گفتم بیاران ... نیارم همرهی با غمگساران
سمپاتی نام فرزندی مراست ... که در مرغان نیست چون عنقا زبردست

دهم همراه بهر کینه کوشی — کند در کار یاران جانفروشی
سپارس را چو زین معنی خبر شد — همان دم بهر خدمت جلوه‌گر شد
سپارس را سپارش کرد بسیار — ز یاران رخصتی گشت آن وفادار
ازین مژده دلیران قوی دست — بشادی رقصها کردند چون مست
هنوز گفتا چه شاید شاد گشتن — ز دریا چون توان آسان گذشتن
جوابش داد انگد کای هواخواه — چو امروز آخر آمد گشت بیگاه
همان بهتر کز اندیشه برآییم — ز خورد و خواب آسایش نماییم
بنعم شب سر فرو بازیم در جیب — که تا فردا چه ظاهر گردد از غیب
چه خوش گفتند پیران جگرسوز — غم فردا نشاید خوردن امروز

جمع آمدن میمونان که از دریا چه طور بگذرند

چو مهر از قعر این دریای اندوه — علم زد بر فراز از کوهه کوه
بکوه آن جمله میمونان دلتنگ — بهم جمع آمده بر تخت سنگ
کزینجا مقصد ما شهر لنکاست — صد و پنجاه فرسنج عرض دریاست
گذشتن نیست از وی سرسری کار — چو مردان زور خود سازید اظهار
یکی گفتا که روز مردی و جنگ — توانم جستن از جا بیست فرسنگ
یکی سی کرد دعوی دیگری چل — فزودن میگشت ره منزل بمنزل
بزعم یکدگر شد بیش تعداد — کشیده کار تا هفتاد و هشتاد

بدعوی خویش راه زور بستود | صفات خود کنان آن چون شب سود
پس انگه گفت انگد من بطفلی | نودمی جستم از سفلی به علوی
پدر لیکن بمن بگفت اسے پور | به بر جستن نشاید گشت مغرور
که از ورزش نزاید کار و بارش | چو ورزش زیست نبود اعتبارش
جوابش داد جامون چو تو شاهی | ولی عهد خدیوی کجکلاهی
به لشکر بایدت شد کار فرمای | بکار سهل خود چون می نهی پای
بدین پیری مرا هم هست یارا | که آسان بگذرم از روی دریا
ولی مشکل که چون آنجا فتم غرقاب | ز فرتوتی خود گردم سبک سنگ
بگویم حرفی از زور جوانی | نزیبد گرچه اندر ناتوانی
که خندد همچو طفلان پیر تدبیر | چو از زور جوانی دم زند پیر
که من با راجه بل هم پنجه بودم | ز بیل واثر و هاکم رنجه بودم
شنیدستی که بر شکل برهمن | فریبے راجه بل چون داد باون
زمین را با ششش و سه گام پیمود | دران ساعت مرا ذوق سفر بود
دران فرصت که باون ساخت آهنگ | بگشتم گرد عالم بست و یک بار
ز جا جستم چو شیرے کینه توزی | بذوق سیر کوه قاف روزی
چو آنجا مسکن روحانیان بود | هزاران دیو بروی پاسبان بود
ازان دیوان بجنگم تره دیوی | نه دیوی کو به عفریتان خدیوی

زده بر مزانوم کوه گران سنگ
که چون کیوان کمن گشتم از آن لنگ

درین پیری جوان شد زخم سنگم
نه عذر لنگ مے آرم که لنگم

چه مشکل ورنه بر جستن ز دریا
بناخن کندمے با کوه لنکا

حدیث خویش چون آورد پایان
سخن را کرد روسوے هنومان

که کلے اعتماد شاه سیمون
بود بر هر که عاقل چون بود چون

تو خود انصاف ده ای ادهٔ باد
که رام انگشتری خود کرا داد

تو ئے هدهد به بلقیس از سلیمان
سوی ملک سیا باید شد از جان

تو انے یک جهان عفریت را کشت
که داری خاتم جمشید در مشت

تو دانے اصل و نسل پاکت از چیست
به نیروی تو در گیتی کنون کیست

تو پور کیسری هستے بظاهر
ولیکن درین حقیقت باش ماهر

در صفت پیدایش هنومت

شنو احوال خود ز اغاز و انجام
پریزادے که بودش انجنی نام

چو بت رویان بدان صورت که دانے
بخود هر هفت کرد اندر جوانی

فگنده کسوت گلنار در بر
چو گل کرده لباس خود معطر

صبا دید و ز دید از بے تکلف
چو بگران چمن کردش تصرف

صبا را گفت حور پاک دامان
که بر مستور دست انداختن تو ان

جوابش داد باد و گفت کای حور
نکودانم که هستے پاک و مستور

ولیکن من بغایت پاک جانم | ندارم جسم و آلایش ندانم

گر آلایش بجانم حق نهادے | بجیب مریمے کے باد دادے

چه غم برداشتم گر دامنت را | چو غنچه بشگفاندم گلشنت را

کزان نبود قصور عصمت حور | ولیک از من ترا خواهد شدن پور

برو آسوده شو بر بستر خویش | عمر و سانه کنار شوهر خویش

که خواهی زادن آخر پاک فرزند | که خواهی بود نش بابا و پیوند

چنان شیرے شود آن شرزه پیکر | که مثل او نزاید تا بمحشر

ز فیض باد گشته غنچه اش سیر | غزال مشک شد آبستن شیر

درآمد در رحم میدان کین را | هژبر آسمان ماه زمین را

بود خورشید را جا در دل شیر | عجب خورشید کو شد حامل شیر

ز آب کیسرے و نفحهٔ باد | نه خورشید ز برج اسد زاد

حکایت مختصر کز وے تو وادی | شناسا شو که خود فرزند بادی

زبر دست ست از هر آخشیجان | ازان برداشته تخت سلیمان

سیاست او کند ابر دمان را | هم او خواهد شکستن آسمان را

از و بر قوم عاد کوه بنیاد | شنیدستی چه روز تیره افتاد

خرد پور خلف او را شمارد | که در کار از پدر پا بیش دارد

چو تو فرزند بادی ساز گاری | که ماند تا قیامت یادگارے

بشیرے از هوا جنگت بود ننگ
تو نر سنگی چه باشد در هوا جنگ

به تنعم خویش رو زین نکته کن یاد
که بر دریا کند فرماندهی باد

نهنگی گوهر خود پاک بشناس
ز دریا بر گذر از موج مهراس

بدریا بر سان دامن کشان رو
ز جا در جنب و همچون آسمان رو

چو همت قطره دانی آب دریا
بروز بیو زر بر کن شهر لنکا

مکن سستی که وقت ننگ و نام است
گشاد تیر تو از شست رام است

هنومان را ز طفلی بود عادت
نمیدانست زور خود زیادت

همین کو را کسی دیگر ستودی
ببالیدی و خود را آزمودی

چو از جامون حدیث خویش بشنید
ببالید و چو شیر نر بغرید

رخصت شدن هنومنت از انگد که از دریا بجهد

پی رخصت بپای انگد افتاد
که از دریا بجواهم جست چون باد

تفاول را بران نیکو شمائل
ز گل بستند میمونان حمائل

بجوش و طیش شد معلوم کامروز
ز دریا می‌جهد هنومنت فیروز

صف روحانیان بار وی زیبا
ستاده در هوا بهر تماشا

بحیرت آسمان نظاره میکرد
نثار همتش سیاره میکرد

نخست آن شیر ده از کوهی که بر جست
ز بارش در زمین آن کوه نشست

فرو شد در زمین کوه گران تن
بسان بل بزیر پای باون

قیامت گر نیامد بهر دیوان
هنوز از پس سپارس گرگس اپیش
بظاهر گرچه بی پر بود شهباز
ز بند بی پری دل ساخت آزاد
سپهر از جست و خیزش ماند حیران
بیک جستن ز دریا بر گذشته
یکی کفتار جادو دیو پرفن
بدریا دیده بر معبر نهاده
بر او از هر کسی سایه فتادی
بکام خویش رفتی در دهانش
هنوز چون دید کان جادو زن و
تدبیرش ز پیشه خرد تر شد
جگر بشگافته آن بد درون را
چو تیغ تیز پس سر بر کشیده
چو دل پرداخت از جاسوس دریا

چرا شد پیش خیف آن کوه پران
شتابیدند و بگذشتند از خویش
ببال همت خود کرد پرواز
سراپا گشت پر چون طائر باد
که باشد از عجائب شیر پران
جهانی چون خیال اندر نوشته
موکل بود بر دریا ز راون
دهانی چون در دوزخ کشاده
به تیر سحر کز شستش کشادی
فرو بردی چو لقمه در دهانش
کشاد ستی دهان چون اوج گردون
بهمراه نفس در حلق در شد
کشاده از دل او موج خونرا
بر آمد از شکم پهلو دریده
در آمد در سواد شهر لنکا

نشد روز رانه اندر شهر دشمن
توقف کرد سیر باغ و گلشن

روان شدن هنونت برای خبر گرفتن سیتا

چو ابروی هلال از وسمه گون طاق
اشارت باز شد با چشم عشاق

برسم شب روان آن آفت دهر
بجاسوئی آنمه رفت در شهر

دزدان ۱۲

سوی دربند قلعه شد نخستین
نه قلعه آسمانی دید زرین

ز اسباب تحصّن یافت یکسر
پر از آتش بسان منقل زر

بکنگرهای زرین شعله چون نار
نمودی بوالعجب شکل گل نار

فراوان توپ هر سو جان ربائی
دهان بکشاده روئین اژدهائی

زعفریتان هزار اندر هزاران
بهر دربند و هر برجش نگهبان

ز بازارش حسدها برده گلزار
متاع رنگ و بو را روز بازار

بهر خانه بهر منزل بهر بام
زده گلبانگ شادی باده و جام

زبس وافر بهر کو مشک کافور
صبا عنبر فروشی خواست با حور

بجاسوسی شد آن میمون پردل
شناسا کو بکو منزل بمنزل

بهر روزن چو خورشید اندرون رفت
تماشا دیده وز انجا برون رفت

بد نیسان سوی قصر خاص راون
روان شد آن هزبر آسمان کن

بهشتی بود قصر آسمان سای
ستونهایش بساق عرش همپای

بجای خشت سیم و زر بدیوار
مه و خورشید کرده بند معمار

همه کهگل ز مشک و زعفرانش
کتابه لاجوردی آسمانش

بشکل گل مرصع مسندے دید ز انواع جواهر مے درخشید

بپرواز آمدی افسون انسان که از باد سحر تخت سلیمان

بشب معزول شمع از شبچراغش هوس پروانه گشتے بر چراغش

بر و آسوده راون بے غم و رنج چو مار سهمگین بر گوهرین گنج

بیکسو ساقیان ماه پیکر ایاغ مهر سان لب ریز کوثر

بیکسو حوریان نغمه پرداز بگل روئی لب شان بلبل آواز

دل از نغمه ز باده عقل و جان مست دماغ از گل نگاه از حسن شان مست

بغیر از حسن و نغمه وش بر دوش نیامد در خیال دیده و گوش

بتان ساقی هم از حسن و هم از مے بیاد خود زده جام پیاپے

بسا ناهید منظر ساخته هود بسا خورشید پیکر سوخته عود

بر آتش عود و مشک تر نهاده خراج هند و چین بر باد داده

دماغش تا بچرخ شش معطر که شد عطار جانها تا بمحشر

بشادی دید راون اهرمن گشت بآن ابلیس نفرین کرد و بگذشت

بقصر دیگرش و کرد گستاخ بشوخی جست آنجا پری را کاخ در کاخ

زنش مندودری را یافت آنجا چو هم رو بود آشنا با روے سیتا

دلش در شک فتاد از موج خوبے ندیده سرو را پیدا نشست طوبے

بجا هست ار سیه هم عود توان دانست لیکن عنبر از عود

ز حسنش یادگارِ عشق جویم — اگر یابم پیامِ درد گویم
نیابم گر بداغ عشق خورسند — زنم کالای بد بر ریش خاوند
فگنده چون ز نزدیکی نظر را — ز غم بی چاشنی دید آن شکر را
گلش را سرخ و خندان یافته زرد — سراپا داغ شد آن آتش سرد
خجل از خود شد و از چشم تر گشت — بنومیدی از انجا نیز بر گشت
سراغِ لاله اش چون بود در باغ — در آمد در چمن با مرهمِ داغ

دیدن هنونت سیتا را و آمدن راون بدیدن سیتا و جاسوسی گرفتن

هلال آسا صنم را دید از دور — ضعیف و ناتوان چون چشم مخمور
گواهی داد از یک دیدنش دل — که این حق است و آن خود بود باطل
بسا زن دیو گفتار و فسونگر — بگردِ ماه حلقه بسته یکسر
بزیر گل درختی کان پریزاد — نشانده از قامتِ خود سرو آزاد
نهان آمد بشاخش در خزیده — چنانکه سایه اش هم کس ندیده
پیام مهر تا گوید بآن ماه — چنان کز وی نگردد عقرب آگاه
نفس را اندیشه اندر کام دزدید — نشسته انتظار وقت می دید
بدنسان نیم شب بگذشته انجا — که ناگه خاست از هر سوی غوغا
خبر شد عام از نزدیک و از دور — که آمد دیو بهر دیدن حور
هنون گفتا کنون وقت تماشاست — که راون آمد و مشتاق سیتاست

شود پیدا هر آنچه اندر نهان است — ببینیم تا چه صحبت در میان است
نهان تر گشت در طرف گلستان — که ببیند آشکارا راز نهان
ز بیتابی عشق آن پری زاد — دران شب در درونش آتش افتاد
چمید از بیقراری دیو منحوس — هوا تنگ آمد از بس شمع و فانوس
در آمد دیو با اقبال جمشید — که در خاتم کشید یاقوت خورشید
بهار دولت و عهد جوانی — می اقبال و نقل کامرانی
نوازن زهره و خورشید ساقی — شراب هند و آهنگ عراقی
پیاپی خورد جام صاف بیغش — ز بخت دولت و اقبال سرخوش
برونش از می درونش از عشق سرگرم — نماند زین دو مستی بوی آزرم
در آمد عقرب خورشید جویان — بگردش حلقه بسته ماهرویان
کند بر ماه هاله حلقه گه گاه — بعقرب حلقه چون شد یکجهان ماه
نگنجیده چو مار از ذوق در پوست — سوی حور آمد آن دیو ستم دوست
پری چون حور تب را دید لرزید — ز جان نومید چون بید که تب دید
نقاب از موی کرد آن نازنین حور — چو مشکین پرده گرد شمع کافور
نقاب خور پر ز شب بر فگند — بظلمت آب حیوان داشت در بند
تعشق را ابر و ماه رخسار — نشسته اهرمن گفتار گفتار
فریبد تا بافسون زهره را دل — بدم شرمنده کرده سحر بابل

که دل دادم بشفقت ای پریزادی
شدم بیچاره از غم چاره ام جوی

علاج درد بیدرمان من باش
بلطفی آرزوی جان من باش

ترا چندین چه در دل مهر رام است
ببین کاخر چو من شاهی غلام است

ز سیمای سخن سیتا بر آشفت
عتابش کرد و بیطاقت شد و گفت

پری با دیو چون همراز گردد
هما با بوم چون دمساز گردد

بآتش با مزاج جانفشانی
نسازد طبع آب زندگانی

دگر صد دست بازد مکر و تلبیس
نگردد حور رضوان جفت ابلیس

چه یارا اهرمن را در شبستان
که بلقیس ست بانوی سلیمان

مرر وز آن به که شب یکسو نشیند
وگرنه خیره هلاک خود نبیند

ز نور آن به که سایه در گریزد
وگرنه خون خود هم خویش ریزد

چه نسبت زهر را با طعم شکر
نزیبد لعل خود بر گردن خر

گرفته یافت کیوان مشتری را
که در نگرفت افسونش پری را

به پرگار دگر شد نکته پرداز
نمود از چاپلوسی منت آغاز

که ای حور سهی قد گل اندام
بخود چون تلخ کردی خواب و آرام

ز دولت بهره گیر اندر جوانی
وبال خود مشو در زندگانی

مرا بشناس نیکو راونم من
بمنت آشنا رو نیست راون

ترا از جان گرفتم دلبر خویش
نهم بر پای تو هر ده سر خویش

ز مژگان تو تیر رام خوردم / به تیغ غمزه بسمل کن که مردم

علا لم کن که صیادان پُرکار / شکار خویش کم سازند مُردار

چو من صد جان فدا سازم بجوی / چرا بندی بیاد من ره بوی

نزیبد از تو دیگر بی نیازی / ازین منت چرا بر خود نه نازی

کنم صد سر فدای پای سیتا / چه یکتا سر چه ده تا سر چه سی تا

دگر بارش پری در داد آواز / که لعنت وقف باد ابر دغل باز

دم شیری مزن ای کمتر از گور / فریبم داده آوردی نه بازور

چه جای رام اگر بیند لچهمن / شدی اظهار مردیهای اودن

بکین برخاست از جا دیو جانکاه / که مهلت دادم ای مه تا شش ماه

که گر بر کام من گردی زهی بخت / فدا سازم بپایت افسر و تخت

وگر سر در نیاری زیر فرمان / زمن بینی سیاست جای احسان

بفرمایم ذنب فعلان کفتار / کنند از قرص ماهت دفع ناهار

بگفتاران اجازت داد بر بیم / روان شد تیره از پیش بت سیم

صنم را آن سیه کاران ارقم / زبان نیش ملامت کرده هر دم

بیازردند همچون مار گزره / بشکل اژدهای شیر شرزه

پری از نیمه شب تا سحرگاه / ملول از جور گفتاران جانکاه

چنان شب نیز آخر آمد اورا / غم سنگینی نیز زد گفت و گو را

دمادم خوردی آن سرخوش خونرا — تماشا دید و دل خون شد هنوزرا

دادن هنونت انگشتری رام را بسیتا و فرستادن سیتا لعل خود برای تسلی خاطر رام

چو روشن گشت شب را جان تاریک — بدیده شد فروغ صبح نزدیک

شدند آن تلخ گویان در شکرخواب — به تنها ماند سوزان شمع شب تاب

هنون چون آشنا با ماه کم بود — بدانائی خرد را کار فرمود

همه افسانهٔ رام جگر سوز — بخود گفته بحسرت تا بآن روز

صنم چون سرگذشت درد بشنید — برآورده سر و روی هنون دید

شه روحانیان یک هفته زان بیش — تسلی را بآن جور غم اندیش

نهانی کرده بود از حالش آگاه — که مانا قاصد رام است در راه

که چون بیند بدانسان باشکیبش — بدان صورت و هر دیگر فریبش

ازان شادی بخود چون می نگنجید — نهان لیکن ز مکر دیو ترسید

بحال باز پرسش کرد تا خیر — زند بر دوغ دم کو سوز داغ شیر

بحیرانی بخود در ماند خورشید — چو ایمان در میان بیم و امید

هجوم شوق چون گشتش زیادت — ز دل بر صدق او جسته شهادت

ز عشق و دل گواهی یافت بر صدق — چو خود در عشق راسخ یافت در صدق

بر اند از ماه بند از لعل بگشاد — ثمرده گوش دل بر گوش بنهاد

که ای آنکس که بردی ام را نام — دلم را تازه گرداندی به پیغام

هنوزم گرچه نیکو نیست روشن
نقاب از رخ حجاب از دل گشودم
طفیل دوست کردم جانفشانی
هنوز در یافت مهر آن بت سیم
فرود آمد برای پای بوسش
نقاب افگند مه را باز پوشید
بگفتا باد لعنت بر تو ای دیو
هنوز انصاف داده بر وفایش
بسان هدهد پیغام زودم
نگین دیده پری پرسید گریان
ز رنج راه بر جستن ز دریا
که گر بیند جان و دل سازم فدا
مبادا چشم من محروم زان خاک
کشادا نگه چو غنچه درج مرجان
یعنی از زبان
بجای دیده هم راز ارمیمون
دل رشک کنان ماه دیده
مهش همچون گل پژمرده بی رنگ

که تا فرقت کنم از دوست دشمن
بنام رام دیدارت نمودم
دگر خود دشمنی راون تو دانی
ز بالای درختش کرد تعظیم
نزد و اندیشهٔ راون فسوسش
ز چشمش روز گوشش راز پوشید
که نشناسی دگر کاری بجز ریو
ولی ترسید نهان از دعایش
نشان جسم پری را داد خاتم
از ان هدهد نشانهای سلیمان
فراوان آفرینها داد سیتا
بردن نایم ز شکر عذر بایت
که پایت دیده زود راه آزار
جمال از پرده راز از پردهٔ جان
که گر گویم کنون دلها شود خون
بگلبرگش هزار آفت رسیده
ز غم آئینهٔ خورشید در زنگ

نشسته حلقه تا تا با دل ریش — هلال عید اندر ماتم خویش
فتاده یوسف اندر چنگ گرگان — سر تشکش خنده زن بر موج طوفان
نه موج گریه باعنقش قرین بود — که دریا ماه را زیر نگین بود
به بحر غم فتاده گوهر عشق — چو خور سر تا قدم غرق زر عشق "بلکه"
دمادم بر خیال روی جانان — ز چهره زر ز دیده گوهر افشان
سر انگشتش بدندان گشته رنگین — بناخن کنده از مه خال مشکین
نشانده داغ حسرت تا بخال — فغانش یادگار بانگ خلخال
عیار غم ز رخسارهٔ او — الم در عسرت از نظارهٔ او
بانواع کسوف آماده خورشید — باقسام وبال آواره ناهید
بتِ آواره رامیون دانا — چو دلسوزان بسے داده دلاسا
مکن دلتنگ اندر شام تاریک — که شب را صبح اقبالست نزدیک
که رام و لچهمن و سگریومیون — سپاہے جمع کردند از حد افزون
کمر بستند بهر فتح لنکا — خلاصت مے کنند امروز فردا
چو اخبار تو اے ماه اندرین بوم — نبوده تا کنون بر رام معلوم
از ان در آمدنها گشت تقصیر — مهیا بود ورنه جمله تدبیر
کنون از من چو یابد این خبر رام — بدم لنکا کند زیر و زبر رام
پریرو شد بگفتار هنون شاد — چو خندد غنچهٔ گل از دم باد

صنم سیتا چو نام رام بشنفت | گل پژمرده دیگر بار بشگفت
فسرده چون چراغ نیم روشن | رسیدش ناگهان از غیب روغن
دلش گشت از سخنهای هنون شاد | نگین دوست دید و غم شد از یاد
بران شد تا ز خود هم یادگاری | فرستد بهر آن دلسوز یاری
تبرد خور فرستاد آن سیه روز | ز کاکل بند خود لعل شب افروز
ز دود عنبرین اخگر برآورد | ز شام تیره جان اختر برآورد
ندا آن ماهرو فرزند خورشید | سرشک خون چکید از چشم نومید
بتریاک تسلی بهر دلدار | بافسون برکشید آن مهره از مار
هنون را پس زبانی داد پیغام | زمین بوسیده باید گفت با رام
بده یادش ز آن روزی که در باغ | که پور اندر شد بر صورت زاغ
ز آزارش بتو کردم شکایت | تو چشمش دوختی با صد کفایت
کنون ای مهر تابان غیرتت کو | چه شد مهر تو و آن غیرتت کو
پری را دیو چون دارد بزندان | تو خود گو این چه جبر است از سلیمان
غلط گفتم چو در آتش فتد خس | ز طالع بایدش نالید نه از کس

رخصت شدن هنونت از سیتا

هنون رخصت شد و کرده زمین بوس | صنم را گفت کای خورشید ناموس
بپای همت از جا خیز و بخرام | که بنشانم در آغوشش دلارام

بعزم وصل برپشتم بنه پا
پرے گفتا چو جانم رفته باید
یکے از من چو راون گرد واگاه
تو تنها یا مرا کروے نگهبان
دویم جستن ز دریا جای بیم است
زغرق خود ندارم آنقدر غم
ازان ترسم چو گشتم غرق در آب
سویم گفتا منم همخوابهٔ رام
همین بس نیست عیب روی سیتا
برو مفزاے عیب جاودانه
درین غم انتظار رام بینم
گرم بخت موافق یار باشد
بیاید رام راون را کشد زود
همون گفتا و تقریر نخستین
که هستم آن جوان شیر صف آراے
غم دریا و بیم دشمنم نیست
چو تقریر پسین از تو شنفتم

بدین گشتے گذر ز آسمان ز دریا
ولیکن چند چیزم مانع آید
سپاهش یک جهان بند و سر راه
و یا خود راز نے بر قلب خصمان
تنت خرد است و دریا بس عظیم است
که مرگم سهل باشد زندگی هم
در آتش غرق گردد رام بیتاب
گر او زنده است هم ناموس و هم نام
که وز دیده برد راون به لنکا
که سیموسنے برد بارش بخانه
فراوان محنت ایام بینم
نصیبم دولت دلدار باشد
من از طالع شوم آن روز خوشنود
نباشد نزد من معقول چندین
که لنکا را تو انم کندن از جاے
زعس برتر شمارا دانم نیست
ترا بگذاشتم بر جاے رفتم

دم رخصت دعایش را برافزاد
به گردون دست بالا کرده استاد

که تا ماند ز عشق ما فسانه
خدایا باد نامش در زمانه

رخصت شدن هنومت از سیتا و جنگ کردن با دیوان

هنومان چون رفت گام چند از پیش
نکو اندیشه کرد آن همت اندیش

در آن روز یکه پیر جنگ راون
نه زین قلعه آید رام و لچمن

بود آنجا هزاران در هزاران
به از من کینه جوی نامداران

نمایان کسے تو انم کرد کاری
که از وی عقل در گیرد شماری

اگر کاری کنم وقت شب امروز
شوم در رزم من خصم آتش افروز

برین نیت فرو برگشت آزاد
بباغ راون آمد تند چون باد

درختانش زبن برکند یکیک
ریاحین ساخت از روی چمن چک

بسوی باغ را ویرانه کرده
که بلبل بوم را همخانه کرده

دگر قصری که زیب باغ ازو بود
بیک دم زیر پای خود نفرسود

همه دیوان که پاسش مینمودند
نگهبانان باغ و قصر بودند

چو دانستند کو افگند زلزال
بجنگ او شتابیدند فی الحال

هنومان نالید چون برغریوان
اجل شد بر هلاک نره دیوان

ستون قصر کرده چوبدستی
براند آن جمله را از ملک هستی

چو غوغا عام شد در کوی و برزن
خبر بردند جاسوسان براون

چو بر مسند نشسته در نشاط است ‌‌ ‌ نه خسپک زادر آمد در بساط است

خبر بشنید راون گشت در جوش ‌ ز رویک کین دل برداشت سرپوش

سپهداران لشکر را طلب کرد ‌ وزیران را ازان غفلت خبر کرد

سپاهی بهر جنگ او فرستاد ‌ که تعداد هزارش بود هفتاد

یکی فرزند از هر پنج دستور ‌ بسرداری لشکر داشت منظور

بدیگر فوج بر کرده سپهدار ‌ ز اولاد امیران چار سردار

روان شد لشکری چون موج دریا ‌ رسیده گرد اسپان بر ثریا

علم افشرده پا از بهر ناموس ‌ فغان برداشت بر نوحه لب کوس

دم اندر نای زرین در دمیدند ‌ یلان آهنین جان صف کشیدند

یکی دریای آتش لشکرش نام ‌ نهنگانش دمادم دوزخ آشام

بناخن هر یکی برق آزمائی ‌ بدندان هر یکی الماس خائی

همه شرزه شکار اژدها تن ‌ همه پیل افگن و پولاد جوشن

هنومان چون بدید دیوان صف کشیدند ‌ بسر وقت اجل خصمان رسیدند

بدیوان جمله زد شیر فلک دست ‌ چو سیل تند کاید جانب پست

در جنگ چنگ و دندان داشته تنگ ‌ بشیری آنچنان کرده بدم جنگ

دهشش گوئی غم دیوان اژدها بود ‌ که در دم عالمی را ساخت نابود

بیکدم گردش آن مرگ مجسم ‌ بساط یک جهان انداخت برهم

ز دم گردش که در آسمان بود | که چندین خان و مانها را بفرسود

خبر چون یافت راون تنگدل شد | ز شرح دست برد او خجل شد

جنگ کردن پسر راون با هنومنت و کشته شدن او از دست هنومنت

اجازت داد پور خسرو خود را | که رو نمای دست برد خود را

نو لک نره دیوان همرهش داد | که بربندند ره بر زاده باد

خروشان حلقه حلقه صف شکن پیل | بکوه آموخته چون شانه نیل

به پشت پیل چتر لعل و بیرق | کله سایان بفرق چرخ ازرق

چو شیران نعره میزد طبل جنگی | درخش تیغ خندان ترز زنگی

چو میمون دید فوج بیکران را | ز جا برکند وز کوه گران را

بزیر کوه لشکر جمله شد بخش | به تنها ماند پور راون درخش

بجنگ پور راون شد دلاور | بهر تا کس چو نرسنگ جگردر

دو شیر شرزه با هم پنجه برزد | دو پیل ژنده سر بر یکدگر زد

برستش تیر باران سوی میمون | چو بارد حادثات از اوج گردون

عقاب تیز زاغان کمان را | صلا در داده و نهاد خوان را

ازین سو هم هزار اندر هزاران | بکوه آهنین نرسنگ باران

بمردی دیو همچون رستم زال | گهی ژوبین همی دگاه گوپال

نبردی پور راون چون بزرگان | مصاف سخت کرده با هنومان

دو رو ئین تن زبس میدان نوردی — دران پرخاش داده داد مردی

بکوشش آن دلیران دران جنگ — چو حربه کند گشت و ریزه شد سنگ

ز تیر و سنگ گشته دست شان سست — بکشتی هر دو تن کردند پا چست

ته و بالا شده هر یک بکشتی — چو اندر خشک و تر گردون کشتی

دو پله شد ترازوی ظفر را — مهیا گشته هر زیر و زبر را

فلک سنجید غم با شادمانی — نگون شد پلهٔ غم از گرانی

همون غالب شد و مغلوب دشمن — سرش برکند و دور انداخت از تن

چو آگه گشت دیو از قتل فرزند — بخون قاتل از جان شد کمر بند

بکینه شد بلای آتش افشان — بدم چون اژدهای آتش افشان

ز میمون شد دل سنگین او خون — سراپا داغ داغش زخم میمون

مهین فرزندکش بود اندرجیت نام — طلب فرمود و کرد اعزاز و اکرام

ستود و گفت کای پور گرامی — گر اندر گردت اقرار غلامی

خبر داری که در میدان میمون — برادر کشته افتاده ست در خون

نشاید گرچه از شفقت پدر را — فرستادن چنین جائی پسر را

ولیکن از برای امتحانت — فرستم بهر دفع دشمنانت

نکو دانی که باشد ننگ اون — که بشتابد بجنگ سفله دشمن

بخون ذره گر خور تیغ بندد — جهان بر ریش او چون صبح خندد

برو تیر وسے خود را کار فرمائے	برافگن نخل عمر دشمن از پائے

فرستادن راون اندرجیت پسر بزرگ خود را بجنگ ہنونت

یک اسپہ تاخت اندرجیت بمیدان	نکرده التفات فوج چندان
نخستین چون حریف خویش را دید	نکرده جنگ شرح حال پرسید
بگو نام و نشان خویش با ما	بپائے خود اجل آوردت اینجا
جوابش داد شیر اژدہا زور	کہ خورشیدم چہ پرسی موشک کور
اگر پنجہ زنم در جیب افلاک	چو دامان دل عاشق کنم چاک
وگر جولان کنم پای فلک مال	زمین غلطان شود چون گوی اطفال
بدریا گر نمایم کینہ خواہی	ز بے آبی بمیرد تشنہ ماہی
شود میدان بازویم چو طیار	بخشخاشے نسنجد کوه را بار
پے آن آمدم اکنون پس از دیر	کہ بار آدون زنم لنکا زبر زیر
بپیچیدند باہم آن دو تنین	زدند برہم چو کشتیہائے سنگین
تو گوئے کوه بر کوه گران خورد	دیا خود آسمان بر آسمان خورد
بسے مردی و کوششہا نمودند	امید و بیم را درمے کشودند
ز جنگش دیو را بس حیرت افزود	کہ آن شیر ژیان روئین تنی بود

نبودے ممکن از آتش گزندش
بران شد تا کند بند از کمندش

انداختن اندرجیت کمند را که برهما داده بود

کمندے داشت اندرجیت عدو گیر | که چون حق نمک گشتے گلوگیر
دهان مار بود آن حلقه پرورد | که باد از وے نیارستے گذر کرد
چو زلف ماهرویان یکجهان دام | محبت برده گیرای از و وام
خیالش گر بچشم اندر گذشتے | نگه را دیده زندان خانه گشتے
بیاد او شدے اندیشه درهم | بماندے مبتلاے تنگی دم
بوصف بستنش گویم سخن چند | گره شد رشته حرف از زبان بند
بیفگند آن کمندے مارپیکر | که میمون را گذر بند و بجنبر
به پرکارے جست و خیز میمون | رها گشته ز زهر مار افسون
نیاورده سر از مردی دران بند | برون جسته چو طفل از حلقهٔ بند
ازان رو گردنش عفریت خونخوار | نکوهش کرد بر بخشنده بسیار
چو پیشه گشته برهما از پے آن | نهانے گفت در گوش هنومان
کمند دشمنت بخشیدهٔ ماست | کنون ما از تو این داریم درخواست
دمے از بهر ما تن ده بزندان | عدو را بر دعای ما بخندان
سر اندر بند دشمن بایدت داد | که گر صد بند باشد هستی آزاد
برهمن شو بنه گردن بزنار | تب مرکت به بندم از همان تار
شود بند کمندم بر تو فی الحال | زوال و دفع چشم زخم اطفال

چو از زلف بتان زو یابی آرام	نماند صید تو پیوسته در دام
هنم صا من خلاصت را زهر چیز	که یکشائی کمند و قلعه را نیز
چو از برهما شنید این ماجرا را	بچشم انگشت بنهاده رضا را
ضرورت شد تن اندر بند داد	که آسان بود بندش برکشادن
چو اندرجت بره باره دگر تاخت	کمندی ماریچان بازش انداخت
خود اندر بند سر داد آن نکونام	چو اندر طرهٔ سیتا دل رام
به بستن داد خود را آن ظفرور	مشبعد چون نهد خود سر بخنجر
چو در هنگامه افسون خوان بدعوی	گلوی خویش را در پیچد افعی
هنون ممنون برهمازان گلو بند	شده هنگام رقص وخلق خرسند
نمود از جیرب دستی دیو ملعون	بضرب چوب ضرب رقص میمون
بگردن در فگنده رشته دشوار	گلو پیچیده دستار گنهگار
همی بردش کشان از کوی و برزن	دوان تا پیشگاه تخت راون

گرفتن اندرجت هنونت را و بردن پیش راون

زخونریزی پسر عفریت بیباک	چو آتش بود سرتا پا غضب ناک
کسی را وقت آتشخانه کردند	شمار منصب پروانه کردند
بسویش بانگ بر زد از غضب سخت	کرای بی شرم بدرای و نبخت
بدین گستاخ روئی از کجائی	که نه با دل نه با چشم آشنائی

که خون چون تو اسے ریزنده باید
نرفت از خود هنومان از عتابش
من آنم کت گزارم سخت پیغام
بگفتا گر گسست قاصد فرستاد
نه شور انگیختن چون بوالفضولان
بتسکین و عتاب زهرخندش
چو عالے فطرتان او سخن داد
ز دستم نامدی گر اینقدر کار
چه دانستی کسے نشنیده نامم
به تندے بسکه راون بوده بس گرم
که پیغامیکه داری درمیان آر
گزارش گرچه طرح پاسخ انداخت
نه پیغام آتش دشمن گدازے
که خورشید زمین جمشید ایام
که اے راون بسی زحمت کشیدی
ترا دولت بدانائی شد افزون
بطاعت خواستی دولت ز داور

که مادر را مرگت گریه ناید
چو شیران داد مردانه جوابش
وکیل شاه میمون قاصد رام
ترا بایست پیغامش بمن داد
که پیغام ست بس کار رسولان
هنومان داده جواب دلپسندش
بران حاضرجوابی آفرین باد
که داده بر در راون مرا بار
که گفتی قاصد پیغام رامم
شد از عذر دلاویز اندکے نرم
ز دل راز نهانے بر زبان آر
زبان را از زبانه گرم تر ساخت
بمعنے از سخن بسته طرازے
ترا ای اهرمن داد ست پیغام
بصد محنت بدین دولت رسیدی
بنادانے مده بربادش اکنون
هزاران سال در آتش نگونسار

چو تیر و ان ولی کان خواستی داد — زتو خواهد سپاس ای دون بیداد

وبال کوی دولت شد کف دون — چو جوز هندی اندر دست میمون

اگر جان خواهی و اقبال لنکا — بمن بفرست حالی حور سیتا

زنخل زندگانی چون خوری بر — که کردی کرده زهرآلوده شکر

سراپا گرچه گشتستی گنه گار — بعذر توبه شو خود را نگهدار

وگرنه از پی آزار سیتا — زنم بر هم تمامی شهر لنکا

تو از تیرم نخواهی برد جان زا — که دوزد تیر تا هم آسمان را

زحرفش راون از جا تیره برخاست — که مهره زاژدهای هفت سر خواست

بری ران خواست رام از نزد راون — که دشمن جان همیخواهد ز دشمن

زکین چون اژدها شد آتش افشان — هنومان را بکشتن داد فرمان

وزیرانی که پیش تخت بودند — بتقلیش رای راون راستودند

برادر بود راون را ببهیکن — ولیعهد وزیر خاص راون

زمین بوسید و پیش تختش استاد — که فرق تاج شاهی تا ابد باد

که از کشتن بباید داشت معذور — که از آئین شاهانست پردور

مکن آزار میمونی میانجی — نباید ریختن خون میانجی

میانجی را نشاید کردن آزار — مبارک نیست قتلش بر جهاندار

چو جائز نیست راندن تیغ خونریز — سیاست را بدم زن آتش تیز

که درمیمون نژادان عزتِ دُم
چو بینی معتبر باشد بمردم

بعیبِ دُم رها کن خوارش اکنون
کزان عبرت فتد در جمع میمون

که دیگر هیچ میمونی ز دریا
بشوخی نگذرد ناید به لنکا

سمندر را بآتش بیم کردند
مناوی واده و ترخیم کردند

آتش زدن هنونت را در دُم و فرستادن پیش سیتا

حساب سوختن از سر گرفتند
بدُمش در نفط و پنبه درگرفتند

چو نفط اندوده شد پنبه خروشان
فگندند آتش آن بیدرد کوشان

چو آتش در دُمش بگرفت فرمود
که بنمائید سیتا را اکنون زود

هنون را چون بدان خواری صنم دید
ز مژگان خون فشاند و زار نالید

زبانه شعله کرد آن غیرتِ حور
به آتش گفت کای سرمایهٔ نور

بزرگانم ترا کردند تعظیم
بدل شد پاک امید از تو بصد بیم

ز بی مهری به بیدادی چه سرگرم
نمی آید ز چشم ما ترا شرم

بجور و کینه همتائی نداری
که از پروانه پروائی نداری

نگشتی بر خلیلم گر گلستان
کم آخر ده امانش از سوزش جان

مشو آزار این دلسوز چندین
مرا گر هجر میسوزی بس است این

کتب خوشست ولیکن کتب خوبان تاند
که تا راون حکایت در جهان زاند

من و منت اگر کوته کنی دست
ز اشکم ورنه طوفانی ترا هست

هواخواهانه آتش گفتش ای جان — که بوسد خاکپایت آب حیوان

ز طعنت موی و دم خاست از پوست — زنادانی ندانی دشمن از دوست

چه جای این سپارش را مخور غم — پسر داند برادرزاده را عم

چو عاشق دشمنت را خواهم آزار — نه معشوقم که سوزانم دل یار

ز سوز دم بتن آزار کم یافت — سمندر مشرب از آتش علم یافت

نه دلسوزی به میمون بالکش — چو شاخ ارغوان شد سرد آتش

فروزنده دم آن غیرت بر — چو برقی شعله بُد در دامن ابر

دمش گشت اژدهای آتشین دم — فگنده در دمی آتش بعالم

بزرین قلعه زد آتش پی جنگ — چو سوزد بیشه بر شیران هواجنگ

نه در شهر از دم او آتش افتاد — کسانرا آتشین جاروب اجل داد

ستون شد شعله بهر بام خضرا — بدو داند و دروی سقف مینا

نبود آندم شفق رنگین که بیباک — زد آتش دست در دامان افلاک

بشهر زر ستون صندل و عود — شد اخگرهای مجمر عنبرین دود

گرفت آتش بلندی از دم باد — بهشتی شهر زر در دوزخ افتاد

بحیرت این مثل زد کفر با دین — که آتشخانه شد بتخانهٔ چین

شرر در بزم انجم همنشین شد — فلک را برج آبی آتشین شد

نبود اندر جهان گفتار راون — طفیل حضرت آمد بر زبان من

ازان آتش تنور آسمان را — بره بریان شده پرورده خوانرا

چنان شد نان سرد ماه زان گرم — که آمد قرصهٔ خورشید را شرم

دمید از هر زبانه صد زبانی — خبر داد از عذاب آنجهانی

عذاب دوزخ و هول قیامت — در افگند و بر آمد خود سلامت

ز عکس شعله حیوانات آبی — نهاده رو بصحرای خرابی

بسا لب تشنهٔ مرغان جگر تاب — رسیدندی بوهم آتش از آب

ز بس معجز طراز آمد غم عشق — شده طوفان آتش از دم عشق

گذشت اندر ضمیر رام مانا — که آتش در گرفت از وی سراپا

رها کرد آن صنم با پاس انفاس — که عالم گیر گشته شعلهٔ یاس

مگر اقبال رام آن آتش افروخت — که چون پروانه اعدا را بدان سوخت

در آتش نور چشم باد صرصر — فرس میتاخت شادان چون سمندر

حصار زر گدازان گشت ز آتش — گدازش گر شده سیمون سرکش

ازان بگداخته زر از عیارش — که آب زر نویسد عقل کارش

همانا بحر دست رام زد موج — که زرین موج او شد آسمان اوج

زر از شرم رخ آنماه بگداخت — که رنگ خود ز رویش باز نشناخت

پری شکرانه گو جان آفرین را — که دادی داد آه آتشین را

نه شهر زر ز آتش دلفروز است — سپند عشق ما را عود سوز است

همون لیکن چو در شهر آتش افروخت ‌‌ دلش زاندیشهٔ داغ جگر سوخت

که در شهرست جای حور سیتا ‌‌ چسان ماند چو سوزد جمله لنکا

پریشان کرد زان غم خاطر جمع ‌‌ که پروانه شد اندر آتش آن شمع

رسید آسیب این آتش بآن ماه ‌‌ درین وسواس بر کرد از جگر آه

نبود در رفت و حیران ماند بر جای ‌‌ ز نادانی چه کردم وای صد وای

بریدم خود چو نادان تبر زن ‌‌ همان شاخی که بر وی بر شدم من

چو نادانی که شمعی بر فروزد ‌‌ بدست خود متاع خانه سوزد

ز عقلم این مثل شد راست اکنون ‌‌ درو گر پیشگی ناید ز میمون

نهادی دشمنان را زهر در خوان ‌‌ شدی هم کاسه وای ای دست نادان

بکشتی مخالف رخنه کردی ‌‌ ندانستی که خود هم غرق گردی

بحیرت گشت از غم آن مه دل افگار ‌‌ مگر این هم ندانست آن وفادار

که آتش آب حیوان را نسوزد ‌‌ بدن را سوزد و جان را نسوزد

محبت هر کرا آتش بجان زد ‌‌ ز آتش آب بر وی میتوان زد

هران سینه که از عشق ست در تاب ‌‌ گریزد آتش از وی همچو سیماب

خبر بر سان آن سرمایهٔ ناز ‌‌ سوی قصر نگارین آمده باز

دلش را به شد آن داغ ندامت ‌‌ که دید آن جان عالم را سلامت

دگر باره بعزم قلعه بشتافت ‌‌ چو در برج شرف آن ماه دریافت

نشادے بار دیگر حمله آور — که تا سازد بمردی قلعه اگرد

فگند از پا حصار زر بیکبار — نه در بندش بجا مانده نه دیوار

دراندوده بهر جا یافت کاخش — بویرانے نموده شاخ شاخش

بخندق ریخت گنج رایگانے — بجاے خاک ریزی زرفشانی

بخندق پر شد از قلعه پس از دیر — گرسنه شد بآل تنگ دل سیر

ازان در بند خندق دل بپرداخت — عیان کاری که باید ساختن ساخت

چو خاطر خواه کار او عیان شد — به برگشتن چو بخت دشمنان شد

دم رفتن بدیوان داد آواز — که اینک بهر جنگ استاده ام باز

بمیدان آید آن کو مرد باشد — وگرنه لاف مردی سرد باشد

چو بود آتش بخانه معذرت خواه — نشد ممکن که بندد کس سر راه

ز بس رو در هزیمت مے نهادند — ز بیم او در آتش مے فتادند

چو دید آخر که کس نامد بجنگش — روان شد کشتِ نشایستے درنگش

بازآمدن هنونت از لنکا و دیدن رام هنونت را

دگر ره بازجست از شهر لنکا — وزیده باد گرم از روی دریا

بشادے مژده داد آنگه بجامون — که باز آمد ز لنکا شیر میمون

باستقبالش از جا بر جهیدند — سوے فتح مجسم بر دویدند

سراپاے هنون دیدند افگار — چو آن کوهے که دارد غار بسیار

چو شرح وست بر داو شنیدند ز میمونان عالم برگزیدند
فراوان آفرینها می نمودند به تحسینش زبان انصاف سودند
مقرر شد که خبر رفتن چه کار است که چشم رام وقف انتظار است
شتابیدند بر عزم وطن گاه بپیچیدند قطع طول آن راه
ز بی برگی فراوان دید آزار بکهکندها رسیده تا در غار
به پیرامون غارش بود باغی گلش فردوس را به چشم و چراغی
ز شهد و میوه مالامال بود است نخست آن باغ ز آن بال بود است
گذشته بال شد زان برادر همیده بدی ز جان خویش بهتر
ز بیم او پرنده پر نمی زد صبا هم بی اجازت سر نمیزد
بسی بودند تشنه گرسنه سخت درو ماندند آن درماندگان رخت
پس آنگه دست غارت باز کردند بشهد و میوه دست انداز کردند
بخوردن آنچنان گشتند گستاخ که خبر برگی نمانده باز بر شاخ
اگرچه باغبان میکرد آواز ازان تاراج نامد دستشان باز
نگهبان رفت سوی شاه میمون که دست اندازشان شد از حد افزون
چو دیده باغبان زانگونه بیداد به پیش شاه میمون کرد فریاد
که گستاخانه انگد با هنومان تمامی باغ شه کردند ویران
نموده اندران اندیشه دیری که چون سر زد ازیشان این دلیری

هنومان غالبا کارے چنان کرد | که بر وی اینچنین شوخی توان کرد
بجهمین چون شنید آن از نهان فاش | بدم سردی بنخوت گفت ای کاش
چه خوش بودے اگر هنومنت امروز | خبر گفتی ز سیتاے جگرسوز
بدین تقدیر گر صد باغ رضوان | دهد بربا و باکے نیست چندان
درین مائے که باهم گفت و گو بود | ز دربند جبل کو پیش رو بود
درآمد ناگهان هنومنت و جامون | بانگ همعنان با جمع میمون
چو چشم رام بر هنومنت افتاد | دل داناے رازش آگهی داد
که این میمون بشادی میزند گام | مگر کز جان تن آورده پیغام
ز دیدارش مرا راحت بجانست | یقین با او پیام دوستانست
دلش چون یافت از دیدن دلدار | بران شد تا خبرها پرسد از یار
ولیکن زیورے بر تن تقدیر | که اندیشه زبان راشد عنان گیر
نداد ش دل که پرسد حال خورشید | بجان مانده هلاک بیم و امید
نه زهره تا بپرسد نیز حالش | کند شبها قناعت با خیالش
ز دل تا لب دو صد ره جان بیاز | چو دم رفتی برون و آمدے باز
درون پر زهر و بیرون تر چو سنبل | دلش پر خون و لب پر خنده چون گل

چو صبح از مهره بازیهاے گردون
تنیدے هر نفس در خنده و خون

دادن هنونت لعل سیتا را برام وزاری کردن رام در فراق سیتا

هنون دریافت حال آن جگرتاب — گهر ناسفته داد آن لعل شب تاب

چو دید آن لعل را در گریه فتاد — بیاد لعل نوشش بوسها داد

که بی لعل تو بوسم چند یاقوت — حرامم باد ذوق قوت وقوت

کشش بر رخ کشش بر دیده سودی — بهر دم گرمی دیگر نمودی

بلی خورشید را لعل گزیده — جگر گوشه بود دل نور دیده

ز گوهر دست داوش گریه سخت — چو آن بیدل که گرید ز اختر بخت

گرفت آن لعل را در گوهر و زر — خیالش را مرصع ساخت زیور

دو بیدل بود یک تن آشنائی — دو پاره گشت از تیغ جدائی

چو آن زخم پریدن در میان بود — ز لعل ناب گوئی خون روان بود

ز مژگان خونفشان شد بر سر لعل — که داغسم تازه شد زین اخگر لعل

نمک سودی نه مرهم بر دل چاک — که زهره بود این مهره نه تریاک

بنو آن لعل آتش پاره بود — که بر داغ کهن الماس نوسود

با تشکک از چهره او رنگ خون شست — بخون آن داغ خون یارب چون شست

بخون دل فرود آن لعل را آب — بلی یاقوت را آتش دهند آب

هنون را گفت باید گفت اکنون — چگونه رفتی و باز آمدی چون

زمین بوسید هنونت نکو خواه — که چون رخصت شدم از خدمت شاه

ز اقبال تو بر جستم ز دریا رسانیدم خویش را در شهر لنکا
نجستم روز روشن از نشانی نگهبانان بسی دیدم جهانی
نرفتم روز چون شب رفت نیمی سبکروحی نمودم چون نسیمی
نخفتن کور کردم چشم بد را درون باغ دیدم سرو قد را
چو گل دیدم بخون غلطید بیتاب غریق اشک چون گوهر بگرداب
بصد کوشش گذشتم اندر آن ره چو دریای بود موج اشک آنماه
مهی دیدم بغره غیرت سلخ ز غم بر جان شیرین زندگی تلخ
چو هندوئی بجان کندن سیده فتاده نیم تن در آب دیده
چسان می‌زیست چون جانش نفرسود مگر عشقت تن جان دگر بود
چو درام احوال هر زینگونه بشنید ز غم چون صرعیان بر خاک غلطید
دلش نو کرد زان اندیشه غم بمرگ کهنه خود تازه ماتم
بگفت اول ز دلبر داده پیغام بیان کردی غم هجر دلارام
ازین شادی نگنجد جان بقالب وزین غم رنجه شد جان بر لب
هنوز از بعد شرح درد سیتا سخن سر کرد از استحکام لنکا

در صفت قلعهٔ لنکا

بگردون خویش دیدم قلعهٔ سخت بلندی را در دریوزه گر بخت
سه تا قلعه است بر کوه فلک سر بنا کرده ز سنگ و آهن و زر

بلند از فکرت هر دور بینے
زبرج آسمان بالا نشینے

نه پرّد بر فرازش مرغ تدبیر
شود اندیشه اندر نیم ره پیر

نباشد پاسبانش را بدل باک
نه جاسوسی خیال و دزد ادراک

چو خواهد چرخ بوسد آستانش
ز همت کرده باید نردبانش

بر و تیر و تفنگ اندازه بیرون
که شد کان جو اوشا وج گردون

شنید و رام کرد اندیشه در دل
کز بنیان قلعه گردد فتح مشکل

هنون گفتا ز برق آه سیتا
چو دیدم سوخت در دم جمله لنکا

بنایش گرچه عالے بود محکم
ز باران سر شکش ریخت در هم

ز حسن پاسخ او رام شد شاد
به گفتار و به کردار آفرین باد

پس انگه عرض کرده شاه میمون
که لشکر مستعد هست از حد افزون

بباید عزم لنکا کردن امروز
کزین ساعت شوی بر خصم فیروز

روان شدن رام با سپاه میمونان و خرسان بجانب لنکا و فرود آمدن او بکنار دریا

بیا اے بید خوان پیر برهمن
بخوان این داستان آغاز بر من

که چون بگذشت رام از روی دریا
چگونه کرد فتح شهر لنکا

چگونه دیو ده سر را ببرّید
بکام دل چسان او وی بری دید

من این غمنامه هر نوعے که دانم
اجازت ده که تا بیشت بخوانم

که در گوشم سروش غیب گفتست
بجاے دُر مه و خورشید سُفتست

کہ از میران دہ و دو برج خورشید — نمودہ قطع چون زاقبال جاوید

بعزم رام در روز دسہرہ — روان شد آفتاب شیر زہرہ

سپاہ انگیختہ شیر قوی جنگ — ز میمونان و خرسان شد جہان تنگ

ہراول پیش فوج خاص و نیل — کہ لشکر را بود آرایش از نیل

سکند و کندمادن شد جرانغار — بجنان چون شیر میمون شد برانغار

قراول کیسری دہ لکہ علم بر — گواج و سرب چنداول بہ لشکر

بفوج چیدہ از تعداد بیرون — ز لشکر طرح رفتے شاہ میمون

شہ خرس و برادر جانب راست — کہ در راج سکھن میمون چپ و راست

برائے مصلحت ز آغاز و انجام — روان ہنونت و انگد ہمرہ رام

بدنبال سپہ گج بود سردار — کہ از پس ماندگان باشد خبردار

سپاہش را شمار از حد فزون بود — کہ پیل و شیر ہر یک از زبون بود

فراوان نعرہ زن روئین تن شیر — ز دندان خنجر از ناخن چو شمشیر

غریوان بر زمین ابر شرربار — بمیدان وغا تخم ظفر کار

ہمہ تن خصم آسا نے بلا دوست — ہمہ چون کرگدن برگستوان پوست

ہمہ تیغین تنان و اژدہادم — کہ گشتی در دہان شان عالمے گم

نہنگانے نجشک و تر بیک حال — پلنگانے زمین و آسمان بال

بدین لشکر روان شد رام از جا — فرود آمد کنار آب دریا

ولش از عشق سیتا بود بیتاب | کنار آب چون ماهی بے آب
بساحل ایستاد و کرد تاخیر | گذشتن را ز دریا خواست تدبیر
دل دریاے او چون تند تیره | که دریا بود و شستش را جزیره
دل و چشمان او هر سه چو جیحون | یکے از آتش و دو دیگر از خون
ز دود آتشین آه جگر تاب | چو بر تابه طپیده ماهیے آب
بچھمن گفت اگر امروز دریا | نخواهد داد راه خشک ما را
به تیرے سینه دریا را بدوزم | به پیکان قطره سان بر تابه سوزم
و یا در موج اشک خود کنم غرق | که نتوان کردنش تا قطره فرق
برادر گفت در کین چون شتابی | که بار آرد شتابیها خرابی
کنون آهسته ما را دید باید | که تا دریا بما چون پیش آید
اگر خود مدعاے ما بر آورد (مددے ۱۲) | ترا هم صلح کل باید بدو کرد
وگرنه انچه بتوانے بکن زود | که ما را خود زیان او بود سود
سخن معقول شد بر خاطر رام | ازان تندی شده یکبار آرام

آزرده شدن بھبھکین از برادر راون و آمدن او به پیش رام و نوازش کردن رام او را

کنون بشنو سخن از احوال راون | که چون آزرده گشت از وی بھبھکین
همان روز یکه سمیون سخت لنکا | بکام دوستان برگشت ازانجا

شگفتی مانند دیو آسمان گیر | نموده مشورت با اهل تدبیر

که مارا جان و دل از رشک غم سوخت | که میمونی جهانی را بدم سوخت

پی سیتا شدم از رام دشمن | چو رام آرد سپه بر کشور من

مرا با آن نهنگ اژدها جنگ | چه باید کردن آنکه صلح یا جنگ

همه دانا دلان خاموش ماندند | ز بیمش بر زبان حرفی نراندند

بهبیکن بود دانای خردمند | چو ابلش وا داز دلسوزی و پند

که شاها از برای عشق یک زن | چه گیری خون یک عالم به گردن

ببین روی چو ماه او بیندیش | که خیزد فتنه در دور تم بیش

ز حرص فتنه قائم خود بخود شد | که بر میمون بلا مشتی بخود شد

ترا چندین بتان اندر شبستان | چه حرص است این چه حرص ای نیک دانان

که آوردی بدزدی دلارام | ندانستی که دارد دانه اش دام

بچندین زن چرا ناشکیبی آخر | زن معصومه را بفریبی آخر

شدی زین حرص نام آور بزشتی | کنون بدرود هر تخمی که کشتی

مرادی کان ترا حاصل همه گردد | همان بهتر که گرد دل نگردد

زهر او مده جان و جهان را | شناسا باش هر سود و زیان را

چو بید انجیر و نه انجیر و نه بید | مشو از میوه و از سایه نومید

بشیرینی شکر جانزا باید | چو زهر آلوده شد خوردن نشاید

ورا دل خوردن زهر است آسان ... ولی مشکل ورا آخر چون کشد جان
نه با خورشب نماید ترکتازی ... نه آتش را سزد با آب بازی
کتان آن به که روی مه نه بیند ... کف مومین گل آتش نه چیند
بنوش آن می که ذوقش گم کند هوش ... بپوش آن دُر که بارش بشکند گوش
بهر ما گرچه باید آتش افروخت ... نشاید خانهٔ خود بهر آن سوخت
بشستن آید غسل دریا گر بدن را ... نباید غرق کردن خویشتن را
بمیرد گر بوادی تشنه دیر ... فرو ماند بحلقش آب شمشیر
گلیم کهنه صد پاره ببر بر ... ز دیبای کفن صد پاره بهتر
زره جامه ندوزد سوزن خار ... نه بیند ور زمرد دیدهٔ مار
بمردی هر که دعوی کرد در خلق ... بجهل ار زند خود دشنه بر حلق
کنون هم صلح باید کرد با رام ... فرستادن به پیشش آن دلارام
دیا از زندگانی دست بر شوی ... بمرگ خویشتن بنشین و میپوی
ترش شد زین پند تلخ راون ... چو زنگی گشت با آئینه دشمن
بتلخی داد از انسان پاسخ قهر ... که بشگافد بهولش زهرهٔ زهر
که گستاخانه گفتن لب فرو بند ... که طفلی و بپیران میدهی پند
ولی عدم تو بودی برادر ... پس از من صاحب دیهیم و افسر
بحرف صلح تا لب برگشادی ... همه ناموس من بر باد دادی

زبونی چون کنم در جنگ دشمن
چو تو سیماب زهره نیستم من

شنهایت زد آتش در گل من
زبانت تیغها زد در دل من

جوابت از زبان تیغ باید
ولی خونریزیت از من نشاید

نهال خود نشانده گر بود زهر
نه انصافست خود بریدن از قهر

بگه می مهر برکان مهر بانست
ازان یاقوت را ز آتش امانست

ترا کردم ز ملک خویش اخراج
ز شاهی رو گدائی باش محتاج

ز ملک ما برو هر جا که خواهی
که در چشمم چو دشمن روسیاهی

ببهیکهن یافته زان پاسخ سخت
که آن بدبخت ازو برگشت چون بخت

برآشفت و ز جا برجست چون باد
جواب پوست کنده رو بر داد

که ای بیدانش و ناراست و کج بین
مکن بر خویشتن بیداد چندین

ز پند سودمندم گشتی آزار
نه من رفتم تو خود را پاس میدار

سپه بگذاشت بر جای و حشم نیز
دل نومید برکنده ز هر چیز

نه همراهش کسی جز چار دستور
روان شد با دل غمگین و رنجور

ز منزل شد برفتن با صبا جفت
بیامد پیش رام و درد دل گفت

ز نومیدی چو دیدش بر جگر زخم
باحسان مرهمش بنهاد بر زخم

که بعد از فتح لنکا ملک راون
بانعامم شود ملک ببهیکهن

کند در وی حکومت همچو ده سر
از آن اوست لنکا تا بمحشر

بشادی مژده داد آنگاه لچهمن — مبارک باد لنکا بر بهبیکن

مشورت کردن رام با بهبیکن بجهت گذشتن دریا و جواب دادن بهبیکن رام را

دگر گفتا چو گشتی یار دلسوز — مرا اکنون بکن تدبیر آموز

که از دریا سپه چون بگذرانم — بعزم برگذشتن در بمانم

زمین بوسید همچون عذرخواهان — نمودش عرض گفت ای شاه شاهان

هر آن رائی که نزد من صواب است — به پیشت شمع نزد آفتاب است

ولیک اکنون جز این تدبیر دیگر — ندارد خاطر این بنده در خور

که بعد از غسل بنشین بر لب آب — توجه سوی دریا کن ز هر باب

رفیق آب شو چون خضر تنها — حضوری می طلب از شخص دریا

شود دریا مجسم بر تو ظاهر — شوی بر کنه حال آب ماهر

از آن پس نیست باک از آب چندان — بلشکر بر گذر از آب آسان

خوش آمد مصلحت زو همچنین کرد — برای روشن او آفرین کرد

سه روزه با طهارت رام تنها — نشسته روبروی موج دریا

حضوری را بسی کرده تامل — نشد ظاهر ز دریا جز تغافل

خجل چون تشنه لب ماند از سرابی — که بر نامد سوالش را جوابی

ز باد انفعال آشفت چون مست — بکین تیر و کمان بگرفت در دست

بزه ماند آن خدنگ آتش افگن — که سوزد آب زان چون نقطه روغن

سپر افگند موج از ناوک رام
زره میخواست آب از ماهیان هم

از آن سهمش چنان لرزه بر آب است
که تا اکنون سراپا اضطراب است

بر آمد شخص دریا بهر زنهار
نثارش کرد گوهرهای شهوار

نموده همچو سنیاسی لقائی
بفرقش هر سر موی اژدهائی

چو گنگ نربده جوهای دیگر
چو سنیاسی زنان همراه شوهر

بدینصورت عیان شد شخص دریا
برای معذرت استاد برجای

که رام ابرمن بیدل نجنبای
ز تیرت ورنه گردم خشک برجای

ورنگ از بهر آن شد در زمین کوس
مدار اکنون بخاطر هیچ افسوس

بمن گشتست واجب جمله کارت
بدست تست مارا اختیارت

هر آنچه آید پسند رای پیرت
بجان و دل شوم فرمان پذیرت

اگر خواهد دلت پل بند بر من
کزان عبرت فتد در جان دشمن

به پل بستن ترا دادم رضائی
نمایم وعدهٔ خود را وفائی

که هر چیزی که اندازند بر من
نخواهم غرق کرد از سنگ و آهن

به پل بستن دلت گر نیست خوشنود
سپه بی کشتی از من بگذرانی زود

بهر نوعی که خاطر خواه باشد
نهم سر کو بفرقم راه باشد

ولی این عذر نیک از بنده بپذیر
بمرز ماروار انداز این تیر

که گردد آبهای آن زمین خشک
و مدر و سبزه و گلهای چون مشک

بیفگن از کمان تیر بلا را / که تاب آتش آن نیست ما را

شنید آن گفتگو رام ظفرور / خطاب آغاز کرده با برادر

که ما را اگرچه بر وی خشم تیز است / ولیکن خاطر دریا عزیز است

بچشمم ز آنکه بر بیتاب کشت است / ز سهم من سراپا آب گشت است

دلش از آب روی او حیا کرد / بزه پیوسته ناوک را جدا کرد

بس انگه سیت نل را داد فرمان / که اندر بستن پل کوشی از جان

به سنگ و چوب دریا را انبیار / به کم روزی بکن این کار بسیار

بکن این کار نامه در زمانه / که ماند نام تو زین جا و دانه

نهاده سیت نل بر دیده منت / به پل بستن کشاده دست همت

پل بستن نل میمون بر دریا بفرموده رام و گذشتن رام با سپاه بر آن پل

ز گنج دل زبان را قفل بگشاد / بطرز ای پل افگنده به بنیاد

بمیمونان خبر کرد از جزو کل / که بشتابید بهر بستن پل

سخن چون شاه میمون کرد در گوش / دوان آورد سنگ از کوه بر دوش

چو شاه خویش را در کار دیدند / بخدمت جمله میمونان دویدند

بکار رام میمونان سردار / چو دیوان بهر جم گشتند معمار

بناخن قله های کوه کندند / به پل بستن به دریا در فگندند

بدریا بود بد همسایه ده سر / از آن بارید بر وی سنگ یکسر

ز سنگ و گل فتادے ہر چہ در آب
نشد غرق و چو خس بگذشت بر آب

معلق کوہہا بر روے دریا
نشستہ رام میکردے تماشا

خجل شد کوہ از شرم وقارش
گران نامد از ان بر آب بارش

ہمہ سیمون نژادان فلک گام
بسنگ انداختن مشغول جز رام

بدست در فشان گر کردی آہنگ
بہ گوہر بند بر بستے نہ از سنگ

ز سوز آہ او پیدا شدہ شور
ز اشک شور او دریا شدہ شور

بشورید آب دریا در در و دشت
زموج آن سواحل غرق می گشت

مگر دیو و فرشتہ گشتہ یکجا
بشوراندند دیگر بار دریا

بہ گوش عشق غم گفتا نہانی
کز اشک رام شد طوفان ثانی

غلط گفتم بخار بحر جوشید
کہ خورشید کنار خویشتن دید

بہ پل بستن شکستہ قدر دریا
ز حیرت ماند آتش پاے برجا

بروے آب سنگین فرش گسترد
و یا آب از دم سردش بفسرد

ز دریا سر زدہ کوہ و بیابان
نمودہ آب نہر و شکل خیابان

رہے امید پیدا گشتہ در بیم
تو گفتی شد دل دریا بدو نیم

نبود آن پل براے رام از او
کہ دریا خود بفرق خویش رہ داد

چو بر طوفان قطار کشتی نوح
و یا چون عکس راہ قابض روح

مگر موسے عصا در نیل زد باز
کہ گشت از اشک دریا قعر آغاز

دل دریا نمود از آب خالی | میان کشت چون ور خشک سالی
بدریا بود لنکا قصر تالاب | شد آن پل طاق بندیها بر آب
بپهنا و درازے و بلندی | خجل طاق فلک زان طاق بندی
مهندس در شمارش کرد تفصیل | بطول چار صد عرض چهل میل
پس از اتمام آن پل شاه میمون | زمین بوسید پیش رام ونخون
که اکنون شاد و خندان باش چون گل | مهیا شد بفرمانت چنین پل
سه روز و نیم گردان کار کردند | پل تل سیت را طیار کردند
چو صبر اندر دل شخصے گرفتار | بناے پل بدریا بود دشوار
ز اقبال تو آن گشت ست آسان | ز بے صبری مشو اکنون هراسان
کنون باز غم از دل پاک برگیر | عدو را کشته جانان را برگیر
سپه را داد اجازت بعد زان رام | که از پل زانسوی دریا نهند گام
پس انگاهے ز دریا خود گذر کرد | سواد شهر را اندر نظر کرد
دعا گو گشت دریا وقت رخصت | بگوشش کرد هر دُرِ نصیحت
که باید مر ترا در جنگ راون | برافگندن لباس فقر از تن
بدولت خلعتِ شاهانه درپوش | جدا کن پوست آهو از بر و دوش
که تا نبود قصور اندر وقارت | نه بیند دشمن از چشم حقارت
خوش آمد رام را آن پند دلسوز | بدل کرده لباس خود همان روز

بدریا هم صدف هم آب روشان — گهر را آب آبش را گهر داد
چو رخصت گشت دریا ولی دریا — فرود آمد بده فرسنگ لنکا

دیدن راون لشکر رام را ببالای قصر و عتاب کردن وزیران خود را

ز قصر خویش راون در نظاره — بدید آن لشکر آتش عیاره
نه لشکر یک جهان قابض روح — بجستن توامانی قابض روح
گلویش را نفس در تیغ زهراب — چرا گاه کله پر شد ز قصاب
از ان وحشت دلش از پا در افتاد — چو نخجیری که بیند فوج صیاد
بکار خویشتن در ماند حیران — ز غفلتهای سابق شد پشیمان
دلش اندیشه مند از بیم دشمن — عتابش بر وزیران آتش افگن
که دشمن پل بدریا بست و بگذشت — ز حال او کسی آگاه کم گشت
ز رام اکنون چه مشکل فتح لنکا — نه آسان بود پل بستن بدریا
اگر کین آورم عذر کنش هست — که جای صد هزاران سرزنش هست
نخواهد شد ز دست تان دگر کار — کنون من خود شوم از خود خبردار
دگر باره نظر بر لشکر انداخت — سپاه و نیم بیش از لشکرش تاخت
عتاب همگنان کرده فراموش — بتدبیر عدو بنشست خاموش
زلب درج سخن را باز بکشود — بسا ز قلعه بندی حکم فرمود
ز عشق مه بیندیشید در دل — که امروز است بر من کار مشکل

خداوندا که روز جنگ دشمن
شود درمعرکه او کشته یا من

چه خوشتر زانکه یکدم گیرم آرام
گلی چینم ز وصل آن گل اندام

بر تا آن گل اندامم نیاید
بخواب مرگ آرامم نیاید

کنون وقت ست مهرچاره ساری
گران با ماه بازم مهره بازی

نه آسان بسته کارے بر کشائی
به نیرنگ و فسون کوشیده باید

نمودن راون طلسم رام را بسیتا جهت فریب اون و زاری کردن سیتا و دلاسا دادن ترجٹا اورا

بافسون ساز دیوے داد پیغام
طلسمے کن به تقلید سر رام

کمانے چون کمان آن یگانه
گران تیرے توان ز دبر نشانه

کمانے بر بنه د آن سمن بر
که تا نومید گردد زن ز شوهر

بنومیدے نماند اختیارش
ضرورت با من افتد کار و بارش

روان آمد بسیتا خورد و سوگند
دروغے گفت با او راست پیوند

که رام و لچهمن و هنونت میمون
به بختم کشته گشته در شبیخون

سپاهم زد شبیخون بر سر رام
بعالم ز و نماند اکنون بجز نام

فرو خوردند دیوان لشکرش را
کنون آرند پیش من سرش را

ترا هرچند کز مرگش رسد درد
ضرورت صبر مے باید بران کرد

مرا اکنون دعا کن اے دلارام
که پردازم بجان تو به از رام

پری حیرت زده ماند از بیانش | بجز لاحول نامد بر زبانش
نیامد در دلش هر چند باور | حزین شد زین سخن چون سمن بر
که دل را از کر کلفت آرد | خرد را فکر و وحشت آرد
دل از تیغ زبان مدعی ریش | بسی بگریست بر طالع خویش
همانم پر فریب آن دیو تیره | در آمد با طلسم خویش خیره
شعبده پیشه کار خویشتن ساخت | کمان و سر به پیش راون انداخت
که کشتم رام را اینک سر رام | بانصاف از تو خواهم راون انعام
کمان و سر مه مشکین کمان دید | برو باران قوسی خون ببارید
بخون غلطید همچون مرغ بسمل | تو گفتی زد کمانش تیر بر دل
خلاف عادت دهر جفا کیش | شد از قوس قزح بارندگی بیش
ز بیهوشی نماندش عقل بر جای | سرایت کرد زهر غم سراپای
ز حیرت خویشتن را ساخت گم | گهی در گریه و گه در تبسم
گهی شوریده گه آشفته گه مست | خبر اصلا نه از پا و نه از دست
چو دیوانه سخن گوید به دیوار | زبانش با کمان آمد بگفتار
کمانا طول عمر را ز دوی راه | همانا از قوسی هست کوتاه
چرا با من حدیث او نگوئی | که چون من عمرها همدوش اوئی
بیادت هست یا خود نیست آیا | که بودی در میان رام و سیتا

زهی چون رام را دید همدم گوش ۔ خدنگ قامتم کردن ور آگوش

مرا تیرت هدف کرده همان روز ۔ که بشکستی بدست رام فیروز

چو بود آرامگاه هست پنجهٔ رام ۔ شدت شاخ گوزن شیرگش نام

براعدا مینمودی تیر باران ۔ کنون آماج کردی جان یاران

مرا تیر کمان ابروش گشت ۔ تو تیر خود نگه میدار در مشت

کمان رام حکم انداز چو نیست ۔ کمان ابروش را اساز خونیست

بشکل ابروش دل بود قربان ۔ که باشد هر کمان را خانه قربان

دلم بے ابروش کارے نیاید ۔ که قربان بے کمان کس را نشاید

کمانا آرزو دیم بود از رام ۔ که تو آئے بہ لنکا همره رام

کند ساز تو خوش از آتش من ۔ بدوزد از خدنگے جان اون

ندانستم که تو تنها بیائے ۔ هلاکم را اسیر جانان نمائے

مگر بودی جدا از رام چون من ۔ که بر روے گشت تنها چیره دشمن

دگر چون جان من بودی در انگشت ۔ چسان دیدی که دشمن دوست را کشت

تو هم گوئے چو بخت من شکستی ۔ که در میدان دل دشمن نه خستی

چو میدیدم کمان ابروش خم ۔ قیامت میشدے بر من در اندم

کنون بی دوست می بینم کمانش ۔ ندانم چیست حال ابروانش

ترا زین بار غم چون نشکند پشت ۔ که ابروش عالمے را چون مرا کشت

کمان شد قد من چون ابروی دوست / همان شد آنچه بر روی خواهش اوست
کمانی تو و من همچون کمانم / یقین شد به هلاک خود گمانم
بیا تا هر دو در آتش نشینیم / جهان بی ابر و جانان به بینیم
کمان آزار چون ادی پری را / وبال از قوس نبود مشتری را
وزان سر کوفته سی بود بی تن / بران مه عشق زد تیغ سرافگن
پری از حیرت سر سر فرو پیش / بجان بگریست خون بر کشتهٔ خویش
نه بر دل سوخت آن مه تازه داغی / شهید خویش را روشن چراغی
همی گفت این نوا از دیده و زلب / سیه بخت مرا شد روز چون شب
به پیشانی نجستم باد صد خاک / کزو دارم گریبان چون جگر چاک
چه یارا خصم را بر رام آزاد / نگر عشقا تو رانده سی تیغ بیداد
خجل راون بر آزارش پشیمان / که در ماتم عروسی کرد نتوان
روان شد کین قدر خونریز داند / که هرگز مرده کام دل نراند
ضرورت شد نگهبانان اورا / بجان دادن تسلی ماه رو را
سروش عشق در عالم خبر کرد / مرهی در دیگر در دشمن اثر کرد
نهانی گفت با او تریجٹا نام / که دل برجای دار از جانب رام
مشو پروانه کاتش بفسرد نشست / همه گفتار این حاسد دروغست
حسد بر نیک بختان نیست تاوان / نمیرند از دعای زاغ گاوان

براوج آسمان عیسی ست هشیار — نه آن کو دشمن دین کرد بردار

کنون غمگین مباش ای حور سیما — که آمد رام بهر فتح لنکا

همین بدخواه خود را کشته پندار — بجان شکر الهٔ حق را بجا آر

چو بشنید از زبان آن نکو فال — دل مه یافت تسکینی بهر حال

فرستادن راون سک و سارن یوان را بجاسوسی لشکر رام و حقیقت شنیدن لشکر رام را از ان جاسوسان و قلعه بندی کردن راون

چو راون روز کاخ ماه بر تافت — ز هند و سیکی دشمن آگهی یافت

بران شد تا بجاسوسان پرفن — خبر گیرد ز لشکرگاه دشمن

شود آگاه ز استعداد لشکر — کند در خورد آن فکر سراسر

بداند تا کیان جنگ آورانند — کیان وزرای دانش پرورانند

که چون دانسته شد احوال هر یک — کند فکر مناسب حال هر یک

ببندیش بدل از هوشمندی — که جنگ صف نکو یا قلعه بندی

وگر معقولش آید جنگ صف نیز — باندیشه کند تدبیر هر چیز

حریف هر یکی از خرس و میمون — فرستد هر سرداران هم ایدون

دگر از بهر جنگ رام و لچهمن — فرستم اندر جنگ یا خود روم من

نه کس را کرده از راز دل آگاه — بصد تاکید از خاصان درگاه

سک و سارن بجاسوسی فرستاد — که گیرند از سپاه رام تعداد

بدم آن هر دو دیو سخت نیرو
شده بر شکل میمونان جادو

شتابیدند سوی لشکر رام
بدیدند آن سپاه آهن آشام

طلایه بود در لشکر بهبیکن
چو آگه شد ز حال آن دو پرفن

گرفت و قصد کشتن کرد شان را
ولیکن رام مانع آمد آن را

سپاه خویش را خود عرض نمود
امان داد و برخصت حکم فرمود

رها گشتند جاسوسان زان بند
بلشکر رام جان شان گشت خرسند

از آن عرض سپه حیران بماندند
ز بس دهشت بجا بیجان بماندند

به لنکا پیش راون رفته ره باز
تمامی ماجرا گفتند ز آغاز

ز حال لشکر دیوان محتال
خبر دادند با تفصیل اجمال

هم از خرسان و میمونان سردار
ز زور هر یکی راندند گفتار

که از میمون گردان پیل پیش است
چه گویم وصف او ز اندیشه بیش است

بتن چرخ است نیل آن غیرت پیل
بهر موئی نهنگ موجه نیل

ز وصف سیت بل لالست خامه
پل دریا بس از وی کارنامه

چه گویم کیسری نامد بپایش
ظفر خندان برنگ زعفرانش

برنگ سرخ شکل گوی میمون
تو گوئی گوی خورده غوطه در خون

ز خرسان سهم راج و هم درشن
ز میمونان سگند و گند و مادن

بجز راون حریف خود نخوانند
شکست قلعه ننگ خویش دانند

فگنده نعرهٔ این نر و رندان ... زتیر آسمان چنگال و دندان

چو ایراپت گزیده از ستاون ... حریف جنگ او خود نیست راون

بود سالار خرسان دهومرو نام ... عدیل اژدهای دوزخ آشام

زهردانا دل کز غایت هوش ... بمرگ دشمنان هم شد سیه پوش

بمیدان شجاعت شیر جنگ است ... بروی یادگار خرس رنگ است

چو ابر تیره کز تن برق دندان ... بدان دندان بمرگ خصم خندان

سیه شیریست روز جنگ جاموّن ... ز رنگش داده هول صد شبیخون

چو شام هجر جانکاه عظیم است ... اجل را هم ز بیمش دل دو نیم است

همون آن آتش دوزخ عیار است ... که لنکا سوختن زو یک شرار است

سپهدار انگدست آن نوجوان شیر ... که در بازی زند هفت آسمان زیر

وراز سگریو پرسی بادشاه است ... چو کل بر جز خدیو این سپاه است

زهر یک آن سپه داران لشکر ... جداگانه نموده وصف یکسر

پس آنگه لب بوصف رام بکشاد ... ز تیغ و خنجرش یک یک نشان داد

که دیدم رام شیر افگن خداوند ... بمهر و کین چو خور بی شبه و مانند

زبان در وصف او نتوان کشودن ... که مستغنی است خورشید از ستودن

برادر بازوی او هست لچهمن ... چنانکه بود بازو بیت بهیکن

چو اقبال ازل روسوی او کرد ... خدا بازوی تو بازوی او کرد

تو این هر سه را کین از حد افزون
زبان تیغ شان لب تشنه خون

ز جاسوسان حدیث رام و لچهمن
مشرح کرد جا در گوش راون

و زین وصف سپاه رام بشنید
ازان هیبت بجنگ صف نکوشید

دلش گریان و لب در زهرخندے
به لنکا کرد حکم قلعه بندے

چنین گفت ست دانش پرور هند
گهر از سر گذشت کشور هند

که چون آمد به لنکا لشکر رام
ز اهل قلعه رفته خواب و آرام

بالهام خدا این شد معین
که انگد را فرستد نزد راون

کزان میدان بزد گوی سخن را
پیام جسم رساند اهرمن را

به صلح و جنگ آمیزد بیان را
نصیحت نامه سازد زبان را

بگوید هر سخن کان گفته باید
به گفتار و به کردار آزماید

نهان از درج دانش گوهر چند
به گوشش آوازه بخشید آن خداوند

پس از تعلیم دانش رخصتش داد
روان شد انگد فرخنده بنیاد

همین تا پیشگاه تخت راون
ستاد و گفت با آن سخت دشمن

که اینک میرسم از خدمت رام
که گویم از زبانش با تو پیغام

قریبش خوه است راون دیو غدار
که اے فرزند پال شیر کردار

چه مے آئی بکام رام خرسند
که دختر به بود از چون تو فرزند

برو ای ناخلف کفتانش خاموش
که چون خون پدر کردی فراموش

بدین بی غیرتی ای تیره اقبال | چه پندارم که چون آید ز پال
فدای ناوان اگر ورزند اوئی | زخصم پال خون خویش جوئی
کشد بار زمین را کنجه ار | چنان مار بدستش بود یک تار
بروزش آسمان صد ره حسد برد | در ینغاکان چنان کس لا ولد مرد
در استعداد جنگ نیست با رام | زمن امداد خواه امروز ناکام
که نصف ملک و مال و لشکر خویش | دهم سازم ترا بر وی ظفر کیش
بحیله خواست از وی خواستن خون | کشف را زهره خود کی دادی بیرون
جوابش داد انگد راست با دیو | که آخر شد دل دانا بدین ریو
مکن کج نغمه دیگر ساز کن راست | کزینسان لبس نوا در رودهٔ ماست
چه جوییم خون آن ناپاک خو را | که تیغ رام کرده پاک او را
نکشتش رام بلکه از پاک جانی | رهاندش از عذاب دو جهانی
تو هم اکنون زمن بشنو سخن را | مده بر باد اقبال کهن را
پری سیتا روان کن همره خود | که تا گردد دل رام از تو خوشنود
جهان سوز آتش رام ست در تاب | ترا در دست هم نفط است هم آب
زصلحش آب میزن تا توانی | وگر خود نفط میریزی تو دانی
زحرف تلخ او راون برآشفت | بدیوان ستم کردار خود گفت
که این گستاخ رو را خون بریزند | در آویزند تا جانش ستیزند

ہمہ عمرش بغیرہ بندے سلخ — کہ با شاہان سخن گوید چنین تلخ

ورو آویختند آن بدنژادان — کہ گیرندش چو زر مسک نہادان

یکے دستش گرفت و دیگری پای — ہمے خندید انگد پای برجائے

کہ دیوا زین بون گیری چہ حاصل — ترا با رام بس کاریست مشکل

زدستت انچہ می آید بمن کن — ولیکن فکر جان خویشتن کن

ندارم ہیچ پروائے زبندت — کہ آسانست مخلص از کمندت

سخن گرنیست باور از زبانم — ببین تا خویش را چون میرہانم

ہمین گفتا چو برق از جای برجست — بہ بالاے رواق قصر بنشست

دران جستن ہمہ گیرندگان را — بسان برق گشت و بردجان آ

بایوان بر شد و کار دگر کرد — نگارین قصر او زیر و زبر کرد

وزانجا کرد سوی راون آہنگ — بسرعت جست تا با او کند جنگ

بجستن زد لگد بر فرق راون — چو پل کردہ بزیر پاے باون

مرصع تاج شاہے از سر او — گرفت و رفت خندان از بر او

بجدے مضطرب شد دیو غدار — کہ از دستش نیامد ذرۂ کار

فتادہ زان لگد مدہوش از تخت — ز فرقش تاج رفت و از برش بخت

خجل برخاست از جا اہرمن زاد — پئے دفع خجالت زان بر افتاد

بگفتا ہان در قلعہ کشایند — برام امروز جنگِ صف نمایند

ولے از روے انگد منفعل بود / چه جاے کس که از هم خود خجل بود

بشادے انگد شایسته بنیاد / به پیش پاے رام آن تاج بنهاد

نمونه داد گوئے افسرش را / که چون تاج آورم هر دو سرش را

چو رام آن تاج زرین را نظر کرد / سرش را دست احسان تاج زر کرد

بکارش آفرینها داد بسیار / که جاے آفرین بود آنچنان کار

سران در پاے او سرها نهادند / بدان مردانگی انصاف دادند

بوصفش نقد جانها بر فشاندند / ز دست و بازویش حیران بماندند

پس انگه رام افسر راون زر / گرفت و داد در دست برادر

که چون دادیم ملک راون و تخت / ببهیکن را بهر داد این افسر و تخت

چو فرمان عنایت یافت لچهمن / نهاده تاج بر فرق ببهیکن

سران یکسر مبارک باد گفتند / گهرهاے ثناے رام سفتند

چو شاد چین بر خشم خنجر تیز / فگنده در سپاه زنگ خونریز

بمیدان ظفر گشته بخون مست / هزاران تیغ خون آلوده در دست

مگر تیمور خواست بهر رام امداد / که از هر سو کشیده تیغ پولاد

شاید ۱۲

زده صف لشکر راون بمیدان / که وهم از عرض آن گشت حیران

ز افزونے طول و عرض لشکر / چو مهر شش جهت مانده بششدر

ز بس افگند بوق و کوس از آن / همے ترقید گوش رستم زال

ز بوق از بسکه گشتے مغز در جوش | بزیر خاک مرده پنبه در گوش

قیامت زا شده پیدا علامت | که زرین نائے زد صور قیامت

به تیر رعد و ابر تیره شد گرد | چو برق تیغ کین باران خون کرد

ز دیوان کوس دیوان تا بصد میل | خمار انگیخته از مستی پیل

سپاه رام میمونان زنان کوس | به آوازه نخورده طبل افسوس

خروشان نعره زن هر سو دلیران | که باشد نعره کوس فوج شیران

به نعره کوس شیری کوفتندے | بدم چون شیر میدان کوفتندے

نفس در سینه شد محبوس از گرد | علاج لرزه مفلوج میکرد

ز نعل مرکب اندر ساحت دشت | ورم بر پشت ماهی سکه می گشت

هوا از گرد ز انسان شد که سیماب | بر آتش گستراندے بستر خواب

به گرد تیره خور پوشید چادر | هلال نعل شب را گشت مادر

چنان شد بر هوا گرد سیاهی | که گشته برج ماهی ریگ ماهی

ز بس کاندر هوا رفت از زمین گرد | گل حکمت سپهر شیشه گون کرد

سیه پرچم بر و زاند ز شب تار | ز نقشش هر سمه شد ظفر دار

ز بیرق ها که از دیبا و خز بود | هوا رشک دکان رنگ رز بود

افق را گونه گونه حله بر دوش | بصد قوس قزح گشته هم آغوش

علم از پرچم گلگون مزین | شد آتشبار گل وادی ایمن

نیستان علم سر شعله بسته — جدا شیرے بهر نی بر نشسته

بر آمد لشکر دیوان پئے جنگ — در آهن غرق سر تا پای از زنگ

یلان آهن قبا چون آب در تیغ — مثال ابر آتشبار در میغ

بتن پوشیده آهن پیرهن وار — چو کینه در دل سخت ستمگار

زبس چار آینه در بر کشیدند — چو عکس از آئنه ز آهن دمیدند

بگاه جنگ گردد مسخ هر تن — خر آن دیوان که گردیدند آهن

زره پوشی بد انسان عادت افتاد — که چون ماهی بجوشن طفل میزاد

زعکس دشمن از مرآت جوشن — نگشتی فرق خود ظاهر ز دشمن

بر کشتن سایه ز انسان میرمیدے — که در آئینهٔ جوشن خزیدے

بر خفتان کشیده رام آزاد — چو الماس بسندان غرق پولاد

زده روئین تنان را تیغ بر فرق — چو بر روئین فتد از آسمان برق

سر انرا سر بفرق نیزه شد تاج — یلان را تن ز رشق تیر آماج

سر افرازے بچون نخل سنان را — بکین عاملے بسته میان را (اندر آهن شیر ۱۲)

بره رفتن شود از عطسه تاخیر — چرا عطسه زره گشتے بخود تیر

زبس راندن لب شمشیر اره — بضرب گرز مغفر ذره ذره

بخود آهنین گرز گران جان — شل خوش سیشد ز الماس و سندان

شراب کاسهٔ سر نوش فرمود — چو مخموران ولیکن سرگران بود

اگرچه بود عین آب دشنه ‌ زبان بیرون بیآورده چو تشنه

تفنگ مهره زن بر حلق بیل ‌ مغسر گشته از طیر ابابیل

شنیده بانگ آن رعد بلا را ‌ شده خون مهره در سر اژدها را

چه هندی تیغهای پاک گوهر ‌ فراوان خانمانها کرده جوهر

هوا خورده مدام غوطه در خون ‌ صبا پوشید چون گل حله گلگون

خزر را دل پریشان گشت چون نور ‌ همی پرید هوش از سر چو کافور

زبان تیغهای لنکوائی (نام ولایت) ‌ ز بو یحیی نمودی ترجمانی

زره بگریست خون از تیغ چندان ‌ که در خنده نمود از مرگ دندان

بران گردی کزان میدان برید ‌ دماغ از وی مزاج فرفیون دید

برای کینهٔ دشمن به دشمن ‌ همی شد کینه کش آهن با آهن

اجل مشتاق جانها بود از دیر ‌ حجاب تن روان برداشت شمشیر

اجل حکاک شد بر گوهر جان ‌ سنان آهن دلان را کرد طوفان

ز بس جای سنان در جان و دل شد ‌ خدنگ غمزه چون خوبان خجل شد

شکسته بر سر گردان لشکر ‌ چو از ژاله حباب از گرز مغفر

ز بس هول اجل تیغ بلاروی ‌ ز روی زخم رو میتافت چون موی

بخون یکدگر شد خلق تشنه ‌ چکاند آب شان در حلق دشنه

چو مرشد گشت ناخن صفدرانرا ‌ که هر دم غوش کردی کافرانرا

ز آب تیغ هر دم رفته بیرون — چو آب از دام ماهی از مژه خون

بدنها گشته چون زنبور خانه — در و پیکان چو زنبوران بلانه

سپه پر چشم کشاده سرها هم — فگنده خاک را بر گیسوان هم

دهان زخم تیغ و نیزه خورده — مشعبد را بدم شرمات کرده

ز باد کین بجدی لرزه افتاد — که میلرزید بر خود تیغ پولاد

ز زخم گاوسر گرز دلیران — سبک گشت از گرانی مغز شیران

چو خوشه گرز سرها بخش میکرد — چو خرمن تیغ تنها بخش میکرد

نیامد حصه نیم انیسم در خون — ز شرکت باز مانده چار عنصر

ز شرم خنده های خونچکان تیغ — فرامش کرد خنده برق در میغ

دلیران دل بمرگ خود نهادند — چو پروانه بآتش در فتادند

فتاد اندیشه در گرداب وسواس — که طوفان موج شد دریای الماس

سنان در سینه تخم مرگ کارید — چو ابر تیغ خون باران ببارید

غریق موج خون شد شاه خاور — که هر سو اندر تن او بود خنجر

دران میدان همی لرزید چون بید — بعذر دختری بگریخت خورشید

بتنها نقب میزد تیغ و خنجر — متاع جان بردن میبردان در

فسون آموخته دشنه ز گفتار — بدان افسون دلیرانرا جگر خوار

بفرمان کمان سخت تدبیر — بجاسوسی دویدی قاصد تیر

درون سینه ها گشتی نهانی | که گوید رازهای دل زبانی
چو مرغ نامه بر پران بی کار | خط فتح و اجل در بال و منقار
تفنگ از مهره طاعون باشد | ز هر تن سر بر آورد و فنا شد
روان اندر زره تیغ ظفر یاب | چو عکس سوسن اندر چشمهٔ آب
ز زخمی دست و پا بیگانه میشد | ز زخمی زندگی افسانه میشد
ز سهم ناوک هر ناوک انداز | شدی سیمرغ ماده چون غلیواز
چنان بی نور مانده چشمهٔ خور | که روزانه بر آمد موشک کور
علم شد تیغهای آسمان گون | به تیری رشک تیزاب فلاطون
روان دریای خون زان قطره آبی | در و نیلوفر گردون حبابی
زره مظلوم گشته نیزه ظالم | سپر محکوم تیغ و تیر حاکم
خجالت داده خون سیل دمان را | که گرداند آسیای آسمان را
در آب تیغ میشد غرق عالم | اگرچه بود آب از قطرهٔ کم
ز تفت تیغ برق افگن سمندر | شده بریان تر از ماهی بآذر
قوی هولی که بر جان انها زیست | که تا امر ولهم در تن نهان است
ز بس باران تیر و برق خنجر | خزیده سر چو باخه زیر اسپر
کمند مار پیچان شد گلوتاب | سر آن مرد گشته شاگرد رسن تاب
چو اشتر مرغ گردان سپه را | همی خوردند آهن گل شکر را

چو غرّان رو گریان زر فشانان
جوانمردان همت سر فشانان

به لرزه کوه شد همخوی سیماب
زمین از زلزله لرزید چون آب

علاج زلزله در چشم بدخواه
سنان کنده برای دفع آن چاه

گریز از بسکه شد در هر دل تنگ
سرگشته و ویدی پیش در جنگ

ز تف تیغهای آتشین تاب
شدی بی سعی آتش کشته سیماب

ز زهر آب جام برق کردار
کشید آتش زبان از بهر زنهار

بکشتن آنچنان شد در غضب غرق
که می جنبید از خود تیغ چون برق

بگاه سر فگندن گفته آهن
که اکنون گشت پیدا جوهر من

اگرچه سیم و زر را هست قسمت
ولی تیغ مرا با این چه نسبت

شدید الباس از انم خواند یزدان
به پشت من قوی دل روی مردان

نه از زن سیرت و من شیر مردم
که سر با تاج زر پامال کردم

جنگ خرسان با دیوان

ز خرسان رای عفریتان تبه شد
ز بخت تیره روز شان سیه شد

سپه شیران چو غولان بیابان
بوادی خصومت رهزن جان

بروی و موی از زنگی سیه رنگ
چو زنگی آفریده از پی جنگ

ز دیوان در وغا نگریختندی
چو خرس و خرسبا ز آویختندی

از ایشان همراج و همیم درشن
همه تن بیم بهر جان دشمن

بجنگ هر یکی زان خرس پرکین ‏ دو خرس آسمان وار و بکمین

کسی ز انها بحال خود نمی دید ‏ که دشمن دست و پای شان ببرید

بگفتندی کز نیسان زخم غم نیست ‏ که موی خرس و کاه کوه کم نیست

تن خرسان ز خنجر غرق خوناب ‏ شده انگشت شان اخگر بدان آب

ز طبع آب گردد اخگر انگشت ‏ چنان کاخگر شود از آذر انگشت

چرا زان آب گشت انگشت اخگر ‏ مگر کان آب بود آتش بگوهر

کلیم خرس سبیل چون نمودند ‏ کشان خصمان خود را در ربودند

عدو بگذاشت و ننگ داشتندی ‏ بمرگش غرق در خون داشتندی

جنگ هنومان با پیلان

دران میدان هنومان دلاور ‏ همی زد پیل را با پیل دیگر

وزیده چون سموم باد تیز ‏ بفرق دشمنان کرده فنا ریز

غریوان چون نهنگ موج نیل ‏ هلاک و بور داد از اسپ و پیل

گریزان حلقه حلقه پیل زان بیم ‏ پراگنده ز باد انبوهی ابر

چو طوفانی روان اند جسته ‏ بسا گشته به یک دیگر شکسته

ز پور باد پیلان رفته پرتو ‏ چو پیران کوهها از نفخه صور

بهر سو بوی خشم او گذشتی ‏ رخ پیلان ز بادش لقوه گشتی

جنگ رام و لچهمن با دیوان

همه روز از فروغ صبح تا شام — بدیوان جنگ کرده لچهمن و رام
چو آن روز قیامت هول شب شد — حیات خلق را گوئی سبب شد
نیاسودند لیکن نره دیوان — شبیخون جنگ کردندی غریوان
دران شب فتنها چون آتش از دود — بهر جانب فراوان جلوه‌گر بود
همه شب از لب شمشیر زهر آب — تن و جان از فراق خفت سرخاب
حسام و زخم شد کبخیر دوغار — سنان تیزن جهش پهلوی افگار
ز سهم آب تیغ و آتش تیر — خرد چون صرعیان افتاده دلگیر
زمین چون چرخ در دوران سر ماند — که دست نیزه تخم رعشه افشاند
کمانداران غرق اندر زه تیر — شده غرق کمانخانه چو تصویر
گهی چون گوش خود در سر خزیده — گهی چون موی سر برزد ز دیده
از آن دهشت که خون گشتی بدن شیر — چو زال زر شدی طفل رحم پیر
دو شخص نیم تن یک تن بدو نیم — چو بر دوان رزق کرده تیغ تقسیم
کمند از حلقه گشته حلق تابی — زه از قوس قزح میرد شهابی
کمند همچو گیسوی و شامی — حنایی زاد از جبل التیامی
تن از تیر و سر از خنجر زبون شد — زمانه بوستان افروز خون شد
حسام آئینه بیت الطبق بود — که هرکس دیده روی جان بحق بود

زبس کشتن فراوان در در و دشت ‏ ‏ بصلب سنگ آتش کشته می گشت

پیاده دل به کشتن بر نهاده ‏ ‏ که در شطرنج بگریزد پیاده

سوار از رشک پا بر جائی وی ‏ ‏ نمود اسپ گریز خویش را پے

چکان خون از دم شمشیر چون آب ‏ ‏ چو شنگرفے که تر از دو ز سیماب

بگرد حسن بهار هندوان بود ‏ ‏ که از خونها در و سرخی عیان بود

گہے شد سوسن تیغ ارغوان کار ‏ ‏ گہے خار سنان را لالہ شد بار

ز بیم زخم گرز نره مندان ‏ ‏ چو بران پیل را سیر نحیت دندان

زبس دندان شکسته گرز خود کام ‏ ‏ فتاده گرز را دندان شکن نام

چو خود شاخ گوزن افتد سر سال ‏ ‏ فتاده شیر را دندان و چنگال

سخن زاغ کمان در گوش ما گفت ‏ ‏ عقاب تیر با نسرین شده جفت

زبس کز کشتگان افتاد پشته ‏ ‏ پناه خستگان شد زیر کشته

ز حرکت ماند دیوان خشک حیران ‏ ‏ چو مسخ سنگ صورتهاے بیجان

زره بر هر عقاب ناوک رام ‏ ‏ چو کرگس بگسلاند حلقهٔ دام

سوے بدخواه تیر رام پران ‏ ‏ چو بر ابلیس لا حول مسلمان

گہے خنجر گذر کردے به خنجر ‏ ‏ گہے خنجر زدی خود را به خنجر

نه تنها دوخت تیر رام تنها (گلو) ‏ ‏ خور از سعی عطارد ساخت جوزا

که لچھمن هم بزخم تیغ و خنجر ‏ ‏ بدم میکرد یک تن را دو پیکر

ز جان بردن اجل گشته آنچنان سست — که عذر کندی شمشیر می جست
ز بیم آتشین تیغ سقر تاب — زره پوشید در بر شعله چون آب
به کشتن داد خصم آن را چنان سو — که سر بے تن جبین بر خاک می سو
و مادم بر هلاک پهلوانان — فغان کوس کین مرثیه خوانان
پس از کشتن دلیران ظفر کوش — همے خفتند با قاتل هم آغوش
به گلزار فنا شمشیر زد آب — بچشم زخم شد خار سنان خواب
شگافیدے سر از زخم پلارک (تیغ ۱۲) — چو هندوانه خود را ند تبارک
ز زخم تیغ آن دو شیر صفدر — شد از تن سر جدا و افسر از سر
همه دیوان بجا حیران بماندند — چو شیران علم بیجان بماندند
ز زخم خنجر و تیغ سر افگن — چو مردان وا مردی داد جوشن
چو بنمودے بنوک نیزه تعجیل — ربودی حلقه وش صد حلقه پیل
بریدے سر خیال خنجر رام — چو مهر منکسف اطفال ارحام
ز بیم خنجر گردان چالاک — گریزان باز پس فتنه با فلاک
گہے همسایهٔ پا شد سر از دوش — گہے پا کرده زانو را فراموش
چو سنجیدے به کین بارگران گرز — برآوردے بجمله مغز البرز
شده تیرش چو ظلم بے حسابی — که هر جا پایش آمد شد خرابی
مگر شد نامه هاے عمر ابتر — که خلقے بے اجل مردند یکسر

باسرافیل حکم آمد ز داور — که عزرائیل را باشد مددگار
بحدے گشت کشتها که سیلاب — دلیر آمد به قتل شعله چون آب
ظفر را قبله شد محرابی رام — بپشتیش دل قوی چون دین اسلام
زده لچهمن دو دستی تیغ فولاد — شکست اندر سپاه راون افتاد
روان از چشمهٔ شمشیرش آن آب — کاجل مستسقی از آبش بخونناب
(که اجل ۱۲)
فتاد از بس هزیمت بر هزیمت — هزیمت گشت در میدان غنیمت
همے دزدید کاه از کهربا تن — ز مقناطیس هم بگریخت آهن
چو آن دلخسته کو گرد ز جان سیر — اجل از جان شیرین همچنان شیر
ز شخص کشتگان در کوه و صحرا — قضا گسترده یا انداز دیبا
چو تصویر وغا شد صحن میدان — در و هم کشته هم ناکشته بیجان

جنگ کردن اندرجیت از رام و لچهمن و بیهوش شدن رام و لچهمن

چو حال لشکر دیوان تبه دید — دل اندرجیت از کینه بجوشید
گذشت از راستی و شد دغلباز — که خود را زاغ دید و رام شهباز
به نزدیکے لنکا بود جائے — چو کوے دلبران جادوسرائے
چو چشم و دست کان ساحری بود — زیارتگاه سحر سامری بود
ز خاکش تیره آب چاه بابل — دمیدی سبزه سان هاروت از آن گل
بت افسونگرے بود ست هر سنگ — ز لنکا بود آن معبد دو فرسنگ

گریزان چون ز جنگ یوز آهو — در انجا رفته شد مشغول جادو
پس از آتش پرستی سحر ها خواند — توقف کرد آنجا ساعتی ماند
بآئینی که از برهما در آموخت — بجور هوم جادو یک بیک سوخت
برون آمد ز آتش صورت دست — بعهد او شده از بیغمی مست
ز شادی سر بر آورده چو شهباز — چو وهم از دیده غائب کرد پرواز
سواره برارابه گشت پرّان — سلاح جنگ جادوی فراوان
بجنگ شیر آمد با زور و باه — بحیله دست شیران کرد کوتاه
ستمکش چون بلای آسمانی — نظر را عزل کرد از دیدبانی
نه دیده پیکر آن نحس دیدی — نه گوش آواز شست او شنیدی
ز شستش جمله میمونان سراسر — همی خوردند تیر بی کماندار
بهر کس تیر جادو پیش رسیدی — شدی مار و بزخم اندر خزیدی
وزان مدهوش ماندی شخص اوگار — نگشتی جز بروز حشر هشیار
ز تیر سحر آن دیو فسون گر — شده یکبار برهم جمله لشکر
همه گفتند کاینجا جز خطر نیست — که تیر آسمانی را سپر نیست
ازین منصوبه ما از جان گذشتیم — بدین شطرنج غائب مات گشتیم
چنان زد تیرها آن تیره فرجام — که هم لچهمن شده مدهوش و هم رام
ازان ماران جادو را اثر بود — که افسونش از سوی آن سیمبر بود

چو بخت خصم تخم خواب افشاند — ازان هر یک چو دیده بسته در ماند

زافسون خوانی عفریت ناپاک — فریدون شد اسیر مار ضحاک

همانا مار بود آن عنبرین شست — که سر تا پای عاشق چون کسی خست

بمار جادوی بسته سر شیر — گره ها بر زده چون بند شمشیر

چکان خونها ز زخمش چون می ناب — چو مستان شراب آلوده در خواب

بخون مدهوش و لایعقل فتاده — که مست عشق را خونست باده

بخون غلطید چون گل با زمین بود — سنانها خار بند آهنین بود

برون صد پاره چون جیب تپیدان — درون آواره چون جیب کریمان

ز هر مویش سنانی رفته بیرون — چو خورشیدی که باشد غرق در خون

زمین گشته ز خونابش شفق وام — که گردد بستر خور لعل در شام

غلیده در دلش الماس کین خار — چو گل خونین قبا و سینه افگار

گلو افتاده از تابش دهل را — چو بلبل نوحه کرده مرگ گل را

دل از تن تن ز جنبش پاره تر بود — که زخم تیغ عشقش کارگر بود

مزعفر گشته رنگ لاله گون وی — خضاب کرده از خون مشکبو بوی

به پیکان خسته دل چون در شهوار — ز دُرّش لعل رمان داده بسیار

نه خسته بود رام درد پرورد — ز تنگی پاره گشته جامهٔ درد

تنش صد پاره چون تار کفیده — دلش چون نار دان در خون طپیده

چو بوی گل شده حالش پریشان — چو خوی مل پس از مستی پشیمان

چو اندر جبت حیوان دید آشکارا — بسحر خویش نازان شد به لنکا

بپیش راون آمد کرد تقریر — که کشتم رام و لچھمن را بتدبیر

بسر کج ماند تاج کیقبادی — بشادی کرد شہر اندر منادی

ہمی نواخت طبل شادمانی — که دشمن را سر آمد زندگانی

بسیتا داد فرمان کز سرِ بام — ببیند کشته افتاده تن رام

دیدن سیتا رام را بمیدان

نظاره کرد ماه از بام افلاک — وجود چون کتان سر تا قدم چاک

فلک میگفت با صد زاری و آه — پرند خود قصب کردست این ماه

مکش جانا دلت گر مہربان است — که تو ماہی و عاشق خسته جان است

بہوش آن طلعت چون ماهِ تابان — که باشد خسته را ماه آفت جان

خدا را بر مه رو معجر افگن — چو نادان دوست کردی کار دشمن

به تن نبود مرا از زخم دشمن — جراحتهای دل از صافی تن

ور از بندم ترا در دل ملالست — تو معشوقی ترا خونش حلالست

که از دشمن ندیدم ہیچ خواری — ز شست دوست خوردم تیر کاری

مگر آہن ربا گشت این تن من — که ننشیند بجز پہلویم آہن

کہن آماج تیر چرخ پیرم — که نتوان بر شمردن زخم تیرم

ز هر زخمی گشاد از نو دهانی — هم از پیکان درو مانده زبانی

غم دل ورنه چون گفتی بدلدار — که بودش یک زبان گفتار بسیار

براه زخم درد افگند بیرون — همه تن زخم شد تا گردید جیحون

چو سیتا رام را در خاک خون دید — ز طاقت طاق گشت و زار نالید

فشاند از نرگس آن سرو خرامان — چو خون خلق خون دل بدامان

فغانش مرده شمع صد دل افروخت — چراغ افروز نغمه از که آموخت

چراغ جان سوز دل تابناک — پریشان تر ز نور افتاده بر خاک

محبت خواند گوی سحر هاروت — که سیمش زر شد و زر عین یاقوت

ز زهر غم شد آب زندگی تلخ — نمود از زخم ناخن ماه را سلخ

بصد خواری بکند آن مشکبو مو — که خون میشد ز مشکش ناف آهو

ز سوسن دست بسته بر گل تر — چو لاله داغ گشته پای تا سر

کمند عنبرین از حلقه ببرید — که مرغ روح از دامش تپرید

بکیوان برده دود آه خود را — کلف کرد از طپانچه ماه خود را

بنفشه زد بدامان سمن چنگ — نقاب مهر شد نیلوفری رنگ

همه تن نیل گشت آن سیمتن حور — که سازد چشم زخم یار خود دور

دگر زان نیل نبود هیچ سودی — برای مرگ خود پوشید کبودی

ز حالش بر فلک نالید ناهید — که مه بگداخت اندر عشق خورشید

فغان برداشت از بخت قفا گرد — که روز دولتم تیره شبا گرد
ازین طالع که جانم ز دست افگار — پر آزارم پر آزارم پر آزار
دلم نیلوفر خونین نهاد است — که خورشیدم بدین شب فتاد است
که راما سینه ام خستی و رفتی — گلم از شاخ بشکستی و رفتی
وجود من کنون نقش بر آب است — چو دریا خشک شد ماهی کباب است

تسلی دادن ترجٹا سیتا را

چو سیتا بر هلاک خود برآشفت — تسلی را بگوشش ترجٹا گفت
همانا اندرجت گر فیل زور است — چو در خورشید حیران موش کور است
بر آن کس ذره خود کی دست یابد — که دستش پنجهٔ خورشید تابد
مخور غم زانچه دیدی و شنیدی — طلسمی بود جادوئی که دیدی
وگرنه رام و لچھمن را بمیدان — کم از زالی بود صد پور دستان
شود رام از هزاران بند آزاد — بصد افسون نماند در قفس باد
اگرچه مار جادو بی شمار است — عصای موسوی سرکوب مار است
نیابد عنکبوت از ما قدم رام — بتارش پای پیلان کی شود رام
اگر صرصر بر اندازد جهان را — نیارد کشت شمع آسمان را
نباشد رام را از دشمنان باک — شود خود کشته زهر از بوی تریاک
تو ای نامهربان بر خود مشو زار — مکش خود را پئی ناکشته دلدار

پری زان دیو زن گردید ممنون
که بر افعی گزیده خواند افسون

کزین مژده دهانت پر شکر باد
بمرگم زندگانی میدهی یاد

تو ای عیسی نفس دادی مرا جان
هزاران جان شیرین بر تو قربان

دلش گفتا که دلبر ناقتیلست
حیات تو حیاتش را دلیلست

ترا از زندگانی هست مایه
بدین بیجان رسید بی شخص سایه

دگر روحش توئی او هست قالب
بحمد الله کشد روز تو هم شب

چنین بهر نجات از غرق هر بار
زوی دست سبب در هر خس و خار

ز عشق آمد ندا کین رمز دریاب
نمیرد عاشق از کشتن چو سیماب

شنید از هاتف عشق این بشارت
بآب دیده او کرده طهارت

همه تن شد جبین سجدهٔ شکر
ارم کرده زمین سجدهٔ شکر

تسلی دادن هنونت سیاه بیدل را

چو رام از تیر جادو گشت مجروح
بخاک افتاد همچون جسم بی روح

سپاه از بیم گشته دل دو نیم
که جان بر تن نخستین داد تقدیم

ببالینش ستاده شاه میمون
همی گفتی فشاندی از مژه خون

بیاران گفت هم جا نیست اندوه
که باشد جشن مردان گرد انبوه

ولیکن پردلان آهن آشام
شده یکسر پریشان چون دلارام

بحدی رفته از گردان تهور
که خون میشد دل از سهم تصور

ز سهم تیر جادو با دل ریش — پراگنده همچون روزی خویش

دلاسا داده گفتے شاه میمون — که اے از بیم تان بدخواه نگون

دل خود را دمے بر جائے دارید — لوائے سعی را برپائے دارید

چو مردان جان بیازید از پئے نام — مسوزانید دل از خستن رام

که آخر رام هم خواهد شفا یافت — چه شد از بخت گر روزی جفا یافت

بروز بد کنون سوئیش نه بینید — بچشم اولین رویش ببینید

پسے زینگونه گفت آن صاحب هوش — نکرده لیک حرفا و کسے گوش

ندیده بانه پیش از گفته اش کس — هوا خواهش ببهیکن بود و بس

چو بشنید از زبان او کسے پند — برابر وے کهن چنین نوآیند

که هرجا هر که خواهد گو برو زود — که ناخشنودم از شخصے نه خشنود

هراسان نشدن ببهیکن و رضای رخصت دادن سپاه را

برفتنها خوش و ناخوش رضا داد — رضایش بے رضائیها همی داد

شما هر یک برفتن پر بر آرید — ولے هنومنت را با من گذارید

که من تنها بسم از بهر اوشان — چه جائے آنکه هنومنت ست با من

بانگد گفت کاے پور دلاور — تو را هم خسته را همراه خود بر

علاج زخم رام ناتوان کن — بکار خویش آنچه بتوان کرد آن کن

من اینک میرسم از فتح لنکا — دهم جان در پیش از وصل سیتا

که رام ار مرده باشد زنده گردد — چو سیتا از دهان پرخنده گردد

شد ندا از شرم شاه همت اندیش — سپه ثابت قدم بر مردن خویش

چو لخچنے باز آمد رام مدهوش — برادر را فتاده دید و خاموش

نه خود لچهمن بد انسان بود خسته — که شد بازوی بخت او شکسته

بسوی شاه سیمون با تاب برزد — که چون بگریستم از طالع بد

تو در کار من نکردی هیچ تقصیر — ولے حکم قضا را نیست تغییر

سپهدارانت بس نابود گشتند — هوا خواهانت خون آلود گشتند

همین باشد طریق مردی و داد — برین عهد و وفا صد آفرین باد

ولے چون شمع بختم بود بیتاب — همه سعی تو ضائع شد درین باب

من از طالع ندیدم روی بهبود — تو هم هر جا که میخواهی برو زود

مکن ضائع تو جان را در پے من — که من گشتم بکام بخت دشمن

فرو ناید بافسون زهر کشته — مده خود را به کشتن بهر کشته

من و لچهمن درین میدان فتادیم — بروز بد بمردن دل نهادیم

خدا داند نصیب ما چه باشد — درین خستن طبیب ما که باشد

بناگه نارد سجنے برآمد — تو گوئے صبح اقبالش برآمد

عادت را به پیش رام بنشست — که گوئے الحوان شیر نر بر دست

شدی دلخسته انگار و جگر خون — مشو غمگین ز زهر مار افسون

وهد ورد ترا سیمرغ دارو
خلاصت سازد از ماران جادو

زمار وگفت وگو چون باد بشنفت
بدم درگوش سیمرغ آن سخن گفت

چو بشنید این حکایت شاه مرغان
چو هدهد شد پی کار سلیمان

ز عزلت گاه قاف آمد بپرواز
پرش با باد طوفان گشت انباز

قیامت خاست از باد پر او
هلاک عادیان از صرصر او

پریوان از غبار وحشت انگیخت
بفرق خاکساران خاک غم بیخت

ز بیمش خود بخود رفتند بیرون
ز سوراخ جراحت مار افسون

فروغ ماهش از عقرب برآمد
تو گوئی آفتاب از شب برآمد

سپه یکسر بسان لچهمن و رام
خلاص از مار جادو یافت آرام

چو آن محنت بدل گشته براحت
ز پیش رام شد سیمرغ رخصت

از ان شادی خبر شد نزد راون
که از جادو رها شد رام و لچهمن

باندرجیت دگر ره گفت راون
نکردی هیچ فکر دفع دشمن

که ای ناکرده کار این چیست سستی
ناکشته خصم فارغ دل نشستی

ز مار نیم کشته یابی آزار
بریده سر نگوید باز گفتار

بدعوی باز اندرجیت روان شد
که سازم کار این بار ارنه آن شد

بسوی معبد موعود بشتافت
ببهیکهن لیک از حالش خبر یافت

هنومان را از حالش کرد آگاه
که وارد اندرجیت عزم فسونگاه

بزودی فلک آن کس ورنه این بار — جهان برهم زند زان جادوی مار
بباید بست بر جادو سر راه — که گردد چاره اش را دست کوتاه
که گر یابد مجال سحر خواندن — نخواهد هیچکس را زنده ماندن
هنومان با سپاه بیکران جست — ره معبد بدیو ذوفنون بست
چو راه رفتن خود دید بسته — ز اندیشه درونش گشته خسته
هنومان را فریب تازه تر دام — گره آن ششدر بسته بکشادم
بجادوی طلسمی حور سیتا — دل آن شیر هیجا برده از جا
لباس و زیور سیتا بپوشاند — ازان پس تیغ خون افشان براند
بتیغ تیز کرد آن را دو پاره — که می جست از نظرگاهش نظاره
که این بود آن پری روی گل اندام — گران شد دشمنی در راون و رام
زنی بوده هلاک یک جهان کرد — سر تیغم جهان را زو تهی کرد
سر این فتنه زان ببریدم از تن — چه کم گردد جهان از مرگ یک زن
کنون صلحست ما را در میانه — که رفت آن جنگ جستن را بهانه
هنون حیرت زده ماند از فریبش — نه در سر هوش و نی در دل شکیبش
دوان زانجا سوی رام آمده باز — که گوید انچه دید از بخت ناساز

بدان حیله فسونگر فرصتی یافت
سوی معبد بکار سحر بشتافت

خبر دادن هنونت رام که سیتا را اندر جست گشت و بیتاب شدن رام و دلاسا دادن لچھمن

چو آن غم نامه بر عاشق فرو خواند | همی بر آتش اندر روغن افشاند
ز غم یکبارگی بیدست و پا شد | تو گوئی روحش از قالب جدا شد
ز نومیدی بر آورد وے دم سرد | دویده بر رخانش گونهٔ زرد
برنگ رخ عدیل زعفران بود | که شادی مرگ دشمن هم از آن بود
ز طاقت طاق شد صبرش بیکبار | شگاف دل چو چشمش گشت خونبار
بحسرت از جگر آهی بر آورد | که چاک اندر دل خارا در آورد
که نخل عمر ما از پا در افگند | که طوبی مرا از بیخ بر کند
زده سنگ بجانم دور افلاک | که آب زندگانی ریخت در خاک
سپهرا با منت زینسان چه کین است | که زهرم داده گوئی انگبین است
اگر آتش بباری بر سرم بار | مده آب حیاتم بی لب یار
نگردی بر مراد تخت فیروز | سیه تر باد از روزم ترا روز
دریغ آن شمع بزم جان فرو مرد | دریغ آن نوگل خندان بپژمرد
کنون من زندگی را ننگ دانم | که جانان میرد و من زنده مانم
بآتش به که افتد کار و بارم | که تاب طعن پروانه ندارم
دلش گفتا چه در خون طپیدی | نخواهد بود حرفی کان شنیدی

خزان را دگر گلزار رم نیست — جمال روح از خال عدم نیست
نمیرد آب طوفان ز آتش طور — هم از باد فنا این بو و حور
چسان تیر بلا پیسد جان جهان را — که خرق والتیامے نیست جانرا
کجا جنبد آن کس دست قاتل — که گرد تیغ بردی مهربان دل
ز دیوان غم ندارد آن پریزاد — چو آهوے حرم از رگ بیداد
سوزان دل چو پروانه تباپاک — چراغ از سر برباید نهاست بیباک
دل از بیم و امیدش زار بگریست — و با دم شمع سان میرد میزیست
بدل گفتے کز افسون و فسانه — حیات مرده را تا کے بهانه
مرا این زندگانی شرم بادا — ترا هم زین سخن آزرم بادا
منم مرغ اسیر روزگاران — خزان دیده گلم پیش از بهاران
من آن کبکم که از بیضه به پرواز — ندانم آشیان جز چنگل باز
منم آن ماهیے کز نعمت جانی — سراپیش گرداب زندگانی
ندانم هیچ بارے خاطر شاد — به بخت من کس از مادر نزاد
ز عشقت این جفاها هیچ شک نیست — که چندین جور تنها از فلک نیست
ز من بگریز عشقا ورنه این بار — ترا هم سیرم با خویش در نار
دلم از عشق آزارے کشید است — که پنبه ز آتش سوزان ندید است
نه بازم هم که بر جان من افتاد — اگر گویم برآرد کوه فریاد

زبان مرغ گل بشناسد از کس | بداند کو بدردم نالد و بس
بنالد چون بدردم بلبل باغ | که سوزد بر دل من سینه داغ
کباب تر بر آتش خون ببارد | که بر سوز دل من گریه آرد
مرا خود مرده بشمر تا توانی | که ننگ مرد نیست این زندگانی
ببهیکن رام را چون دید بیتاب | تسلی را از ده بر آتشش آب
که بیهوده مکن بر زنده ماتم | بمرده نوحه باشد رسم عالم
گلش بی آفت از باد خزان نیست | که سیتا نزد راون هیچ جا نیست
یقین هنونت را دیو سیه بخت | فریبی داده بهر کار خود سخت
بکار جادوی منصوبه بنمود | بمعبدگاه را در بسته بکشود
اشارت کن کنون از بهر لچهمن | که بشتابد بقتالش همره من
نمایم کنج آتشخانه را بار | بسوزانم در و پرواه کردار
وگرنه از پس آتش پرستی | نه امکانست بر وی چیره دستی
شهادت یافت بر قولش دل رام | بدل بر یافت رام از دل آرام

جنگ شدن لچهمن با اندرجیت و کشته شدن اندرجیت از دست لچهمن

بلچهمن گفت با گردان لشکر | که هان وقتست بشتاب ای دلاور
بدشمن تاز و فرصت دان غنیمت | ظفر باشد بسرعت بر غنیمت
بجهت لچهمن اندر پایش افتاد | روان از همتش درخواست امداد

که من فرمان تو منیوشم و بس — نباشد همرهم گو از سپه کس

ولیکن رام را فرمان چنان بود — که لشکر حمله پویه همرهش زود

سران یکسر روان اندر رکابش — ستاره ذره هاے آفتابش

روان شد با سپاه خویش لچهمن — بدان ره رهنمائے او ببهیکن

هنوز اندر جست جادو در آنجا — نگشته سحر خود را کارفرما

که لچهمن با سپاه دوزخین تف — بگرد آتش معبد زده صف

زهیم آن سپاه آهنین جنگ — نهان شد باز آتش در دل سنگ

بر آتش هم خود آنگاه بگذاشت — دل از جان جان جادو پاک برداشت

ز افسون و ز جادو کار بگذشت — به لچهمن جنگ وصف کرد اندران دشت

به لچهمن اندر جست ز انسان سگالید — گران گاوزمین از بار نالید

همے غرید چون ابر بهاران — بسان قطره میبرد تیر باران

بکین باریدن آمد ابر بیدا — از و هر قطره باران کوه پولاد

گهے از جا بناخن کوه کندے — بگردون برده بر فرقش فگندے

گهے از برق تیغ آن ابر سرکش — گشادے بر سرش طوفان آتش

بسے کوشید دیو سخت بازو — ولے شد بار سنگش در ترازو

بدینسان دست برد دیو بر فن — همے دید و همے خندید لچهمن

همے پیچید بر آتش گیاهے — غریق آب میرد دست و پائے

چو شب نزدیک شد کارش به پرداشت
نفس آماجگاه تیر خود ساخت

بشکل خار پشتی گردش از تیر
چو شیر آمد بپس انگه سوی نخچیر

کشیده پرنیان آتش افگن
سحاب بی قطره او صاعقه زن

بر اندرجیت به تیغ تیز بشتافت
به برق آسمان گون کوه بشگافت

سرش را چون همی ببرید از تن
تو گوئی سعد ذابح بود لچهمن

بمرگ خود مثل زد دیو ملعون
سگ از بیروح کندن چون بپیچون

چو نعش دیو را جوشن کفن شد
ظفر زلف علم را شانه زن شد

فرشته بر فلک گفتند باهم
سر دیو سفید افگند رستم

بر روحانیان گلها فشاندند
چو رنگ و بویش اندر گل فشاندند

چو لچهمن کار اندرجیت چنان ساخت
سرش را پیش پای رام انداخت

ببوسیده سر و دستش برادر
سران هم آفرین کردند یکسر

برآمدن راون بجنگ صف و خسته شدن لچهمن بزخم تیر راون

چو در لنکا ز مرگ او خبر شد
سراسیمه جهان زیر و زبر شد

بکین جوشید در دل خون راون
به تن پوشید بهر جنگ جوشن

بکارش چون جگر بس رخنه افتاد
بجنگ صف صلای عام در داد

سپاهش صف زده بر روی صحرا
ز دیوان شد تهی یکبار لنکا

گرفته ده کمان یکبار بر دست
همی زد تیر باران شست بر شست

کسی را کو بود خود بیست بازو — زیک ده صد بود ده در ترازو

زمیمونان و از خرسان سردار — هزار اندر هزاران کشت یکبار

کواج و سرب کوی افتاد و بیروح — بهبیکن و انگد و هنومنت مجروح

نماند امین ز تیرش خر تن چند — نمیشد خاطرش زان قتل خورسند

بمالش رشک پای پیل گشته — بکشتن دست عزرائیل گشته

هزیمت در سپاه رام افگند — که با آتش ستیزه گاه تا چند

چو دست برد شد از اندازه بیش — بجنگ پیل میمون آمده پیش

بدفع چشم زخمش نیل شد پیل — هنیر و جست و خیز از میل تا میل

شود تا میل چشم دیو بی شرم — به کوری مخالف نیل شد گرم

چنان کوشید چون مردان بمیدان — که راون زانجالت شد ز دیوان

به کین آن عز خدنگ آتشین مرد — که نیل از زخم آن افتاد بیخود

مرکب بود تیر از آتش و باد — که آتش زو بجان آتش افتاد

ز تیر آتشین شد نیل بیتاب — چو عکس شعله اندر آب نیل آب

به پس پایی ز راون شد زبون نیل — چو رفت از پیش فرعون واژگون نیل

چو خاطر جمع کرد از نیل راون — به کین اندر جبت شد سوی لچهمن

بسان پیل مست نوجوان شیر — همی کردند با هم جنگ تا دیر

برو هم چیره شد دیو زبردست — بشمشیر و تبر و مین جا بجا خست

بزخم نیزه لچهمن رفت از کار	چراغش کشته گشت از دیدن مار

جنگ رام با راون و بیهوش شدن راون بزخم تیر رام و گریزاندن پهلوان رتهه راون را در قلعهٔ لنکا

برادر را بمیدان چون نبودن دید	چو آتش کسوت آهن بپوشید
سلیمان درع داودی ببر کرد	چو افسر مغفر همت بسر کرد
ندیده دیدهٔ زین ماجرا سخت	سلیمان بر زمین و دیو بر تخت
حریف یکدگر شد رام و راون	بجنبید از دو سو پولاد و آهن
بمرگ راون آمد آن زمان فال	که با عیسیٰ مقابل گشت دجال
چو بگرفته کمان بر دست از دوش	ز شست او ظفر شد حلقه در گوش
خدنگ رام بر عفریت بیدین	تقدم جسته از زخم شیاطین
بسر در پیش رو افگند دو بهر	چو یاجوج از پس سد سکندر
بهر سو کرد رو آن صاحب اقبال	ظفر چون سایه میرفتی ز دنبال
ز دست بر او شد دیو بی پا	چو از ملسا زبان از نار ترسا
زبون شد اهرمن آخر ز جمشید	که شیر برف نارد تاب خورشید
نیارد ظلمت شب پیش خور تاب	نایستد روبروی شعله سیماب
کجا با فربهی پهلو زد آماس	یخ وی کی تواند سفتن الماس
بهوش مدهوش راون رتهه پهلوان	گریزانده سوی لنکا ز میدان

گریزان شد بسان سایه از نور
چو درد سر زمے از طبع مخمور

چو دشمن شد گریزان رام آزاد
تعاقب کرد نخستے باز استاد

ولے چون دید نیکو پیش و پس را
ندید از نامداران هیچکس را

بگردش از سپهداران لشکر
بجز ببهیکن بود و هنومت ظفرور

یقین دانست کانشان کشته گشتند
بجون آغشته برهم پشته گشتند

هزاری باز پرسید از ببهیکن
که گوئی کشته شد امروز زمین

ازین غم خون همی در دل زند جوش
که چون نیست آنجوان شیر ظفر کوش

بنالیدن در آمد کشتگان را
که بردارد تن هر خسته جان را

شکسته خسته هر سو نامدارے
بخاک افتاده همچون خاکسارے

بجون پیمانهاے عمر لبریز
اجل منخوار و ساقے خنجر تیز

برادر را بمیدان یافت خسته
چو عهد ماهرویان دل شکسته

بجز نام نمانده در حیاتش
وجود بر عدم کرده براتش

براے تدبیر او درماند برجاے
که لچھمن چه باشد حال من واے

همے گفت از کمال مهربانے
که ما را بر سر آمد زندگانی

اگرچه بعد فتح شهر لنکا
شود آب حیاتم وصل سیتا

نخواهم زیست هرگز بے برادر
که بود او مرا با جان برابر

فدا ایم کرد جان نازنین را
نیارم تاب مرگ اینچنین را

ز دود آه و افغان جگر سوز | شب آمد بر سر رام سیه روز

به گوشش گفت جامون و بهبهکن | که چندین غم مخور از زخم لچهمن

که نه درد دوائی دارد آخر | نه هر رنج شفائی دارد آخر

خردمندی مشو دیوانه چون مست | مکن ماتم که جان اندر تنش هست

چو مردان در علاج او همی کوش | چو زن تا کی بگریه گم کنی هوش

دل دانا که در عقل سفت است | بیک دم صد هزار امید گفتست

پی زخمش سراپا دل فگارم | بخاطر آنچه آید عرض دارم

علاج غیر ازین نبود که حالی | رود هنونت در کوه شمالی

گیاهائی که دارد طبع تریاک | بآب زندگانی رسته زان خاک

بود جان داروی خسته بدنها | برآرد خود بجوید پیکان مر تنها

اگر پیش از طلوع نور خورشید | بیارد آن گیاها هست امید

که هر زخم را تریاک گردد | دگر نه خسته مشت خاک گردد

نشان آن گیاها هست مشهور | که در شب شمع سان باشند پرنور

آوردن هنونت کوه شمالی و جنگ کردن او با دیوان و کشته شدن اوباش صد هزار دیوان از دست هنونت

شنید این حرف هنونت نکونام | ندیده انتظار رخصت رام

شبا شب رفت سوی کوه موعود | برآرد نوشداروی گیا زود

ولے راون بدیوان داد فرمان
که در کوه آتش افروزند چندان

که نشناسد گیا میمون سرکش
غلط خواند کتاب شمع ز آتش

وگر نشناسد آن جاسوس چالاک
شکار ند ابند دبفتراک

چو باز آید سر راهش ببندند
ز آگاهی بغفلت خوش بخندند (شکار زنید ۱۲)

بهر جا کو نفس ره مانده گیرد
بهر نوعی که خاطر ها پذیرد

شما یکبارگی بر وی بتازید
بضرب و زور کار او بسازید

ز فرمانش سپاه دیوزادان
شتابیدند هر یک بدنهادان

دوان پیش از هنون کردند گلزار
ز آتش لاله گون دامان کهسار

بدید آن کوه را هنونت مشتاق
چو آتشخانهٔ دلهای عشاق

ز بس کآتش فروزان جابجا دید
ز امکان دور تشخیص گیا دید

چنان آمد برای آن صف آرای
که از بن کوه را برکند از جای

بر انگشتی نهاد آن کوه بیباک
بشاخ گاو بر چون مرکز خاک

ز کوه انگشت او از روی تمثیل
چو شهرستان لوط و پر جبریل

چو پیل مست در چنگال عنقا
چو کشتی گران بر موج دریا

چو کشتی گشته کوه از بس روانی
نموده پور بادش بادبانی

چنان بر خشک راندی کشتی کوه
که دریا گشت غرق موج اندوه

سبک برداشت کوه را آن نکونام
دل دانا چو محنتهای ایام

زبار کوه دستش را زیان نه — چو غم بر خاطر عاشق گران نه

بحکم رام گوئی توامان بود — که کوه اندر رکاب او روان بود

زحملش کوه بی پا از تحمل — که کوهی را روان برداشت چون گل

بسان تند بادی کو بر دود — ربودی کوه را از جای بر بود

بدستش کوه شد بی پا و بی پر — بفرمان موکل سر نهاد بر

قیامت رفت بر دیوان ناساز — که کوه اندر هوا آمد بپرواز

سیاه دیوزادان از کمین گاه — چو بر وی حمله آوردند ناگاه

بدستی کوه دستی تخته سنگ — دران ره کرد با دیوان بسی جنگ

زخون بدرگان بس چشمه بکشاد — بدستش کوه همچون رگوی فصاد

زبس بارید دستش سنگ باران — فزون تر گشت از ششصد هزاران

بصد دل حمله آورده بیک دست — سیاه دیوزادان جمله بشکست

پس از فتح و ظفر با خاطر شاد — دوان در وعده گاه آمد باستاد

بشب گیری شبا شب از سحر بیش — برفت و کوه را آورد با خویش

چو اندیشه بکارش کرد تمییز — بحیرت ماند رام و لشکرش نیز

زبان آفرینش بر کشادند — فزون از گفتنم انصاف دادند

سبک هر واری کان بود در کار — بدست آمد ازان کوه گرانبار

دوان بر زخمهای خسته بستند — چنان به شد که پنداری نه خستند

بدم برخاست هر یک خسته از جای — چو گردد مرده روز حشر بر پای
خداوندے که تاثیر گیا داد — گیا داده به چمن هم شفا داد
برادر را بصحت دید چون رام — بشکر حق زبان جنباند در کام
جبین سائیده بهر سجده بر خاک — فراوان کرد شکر ایزد پاک
سپه کردند هر یک تهنیت یاد — غمستان گشت در دم عشرت آباد

بیدار کردن کنب کرن برادر خود را از خواب برای جنگ رام و بیدار شدن کنب کرن

کمر بشکست راون را از اندوه — که چون آورد هنومت آنچنان کوه
بدل گفتا که وقت کنب کرن است — گر این ساعت گران خواب چو قرن است
کنم بیدار از خواب گرانش — که دشمن خسپد از تیغ و سنانش
گران خوابش یقین خواب عدم نیست — ولے زو در درازی هیچ کم نیست
بود پیوسته با خوابش سروکار — چو چشم عاشقان همواره بیدار
چنان چشمش ز بیداری رمیده — که جز در خواب بیداری ندیده
برادر کنب کرن آتشین تاب — برادر بود همچون مرگ با خواب
بخفتن داشت عشق آن مرگ پیکر — برادر را بود مهر برادر
چو بخت بد همیشه بود در خواب — ز غفلت همچو غفلت سر بسر خواب
بسا کس نامزد شد بهر این کار — که گردد کنب کرن از خواب بیدار

که روزی مرگ آید خواب تا کی | جهانی غرق شد این آب تا کی

اگرچه خفته در خواب گران بود | دمش با نعرهٔ صد پاسبان بود

دمش را نفخ صور انگاشت صد بار | ز خواب مرگ میشد مرده بیدار

کسی کو تا در قصرش رسیدی | چو برگ گرد باد از دم پریدی

فرستاده برون در بماندند | پریشان خاطر و ابتر بماندند

فگندند از عقب دیوار خانه | درون افگنده آخر زین بهانه

هزاران بوق و کوس طبل شاهی | بگوشش کوفتندی خود کماهی

ازان غوغا که گشتی گوشها ریش | چو از افسانه میشد خواب او بیش

گل آتش به بستر برفشاندند | هزاران پیل بر سینه دواندند

نمک در دیده اش سودند چندان | که چون دریا نمکزا دیده شد کان

به بیداری نکرده دیده اش وا | نغلطیده خود از پهلو به پهلو

ازان خواب گران دلگیر راون | به دیوان کرد این تقریر راون

جز این تدبیر دیگر نیست معلوم | که این آهن بآن آتش شود موم

بباید بر دو چندین حور منظر | معطر کسوت اندر مشک و عنبر

بخوبی برهمه با ماه خویشان | بمغزش چون درآید بوی ایشان

ازان نکهت ز خواب خوش برآید | پی نظاره چشمان برگشاید

بشهر اندر زنی کو نازنین بود | اگر مستور در محفل گزین بود

بسان غنچه عطر اندود گشته | روان در خلوت موعود گشته
زمین در جلوه هر سو پیکر ماه | بموج نور تنگ آمد گذرگاه
خرامیدند کبکان حصاری | برنگ و بو چو گلهاے بهاری
بهوے گلرخان عطر پیراے | ازان خواب گران برخاست زجاے
مگر دور قمر آمد پدیدار | گران خواب گران شد فتنه بیدار
چو آن دیوانه دیو از خواب برخاست | ستون آسمان از قامت آراست
صبوحے بهر او کردند موجود | طعام و باده بر آئین معهود
هزاران خم شراب ارغوانی | سبوے خود فزون تر زانچه دانی
براے نقل او کرده مهیا | طعامے توده توده کوه بالا
ز دریا بیش خورده بادهٔ خون | برو نقل و کباب از کوه افزون
هم از خون و هم از می گشت مست | به پیش تخت راون رفت بنشست

پند دادن گنبکرن راون را و اعراض شدن راون ازو

زمین بوسید و گفت ای شاه دیوان | دل من مانده است امروز حیران
که از خوابم چرا بیدار کردی | خلاف عادتم آزار کردی
مگر کارے در افتاده بدشمن | که شور اندی چنان خوش خواب بر من
بگفتا رام لنکا را قتل کرد | سراسر شهر دیوان را خلل کرد
ز دیوان جز دو کس پیدا نیست | ترا اے بے خبر اصلا خبر نیست

ز ضرب تیغ آن گُردِ بلا جو — نماند زنده فردی خیر من و تو

بگفتا رام را با تو چه کین است — بگفتا عشق سیتا در کمین است

بگفتا هر یکی زن گرچه حور است — خرابی جهان زین قصور است

بطفلان پند باید دادن از جان — تو حیف است پند ای پیر نادان

زیاده گشته مست و بدرای — بکن ترک می ای خودبین خودرای

مگر عقلت بجا آید دگربار — توبه برگرای زین چنین کار

مخور بسیار می این نکته کن یاد — که گل هرچند بشگفت از دم باد

چو باد اندر گلستان گشت گستاخ — بریزد گل ز گلبن بشکند شاخ

چراغ ارچه ز روغن هست پرنور — چو شد لبریز ماند از روشنی دور

بدانش رهزنی چون می نباشد — خرد را دشمنی چون وی نباشد

کسی را کز می آشوب مزاج است — گر آید صد فلاطون لاعلاج است

دلت شد غرق عشق باده چندان — که در عقلت پدید آورد نقصان

خرابیها مملکت را از آن یافت — که دانش از دل تو دوری تافت

ز نخوت سر فرو یکدم نیاری — چو شیطان سجدهٔ آدم نیاری

تو حرفی که باید گفت گفتم — دُرِ دانش چو شاید سفت سفتم

که سیتا را بنزد رام بفرست — بعذر جرم خود پیغام بفرست

ورا زین پند که دادم رو بتابی — نخواهی دید هرگز جز خرابی

جوابش داد راون کای تنک ظرف
ز تو بوی هراس آمد ازین حرف

برو خواب گران کن ای جوانمرگ
که بهر نام نخواهم بجان مرگ

فدای عشق سازم ده سر خویش
سپارم کی بدشمن دلبر خویش

دلش غیرت گرفت از طعن ده سر
جوابش داد آشفته برادر

که گفتم حرف صلح از بهر تدبیر
وگرنه شیر نهراسد ز نخچیر

مرا گفتی که بیترسی ز دشمن
نیاید بیم راه اندر دل من

چو خواهم امتحان تیغ و خنجر
شگافم شانه وحش ساسکندر

کنم صد سر فدای پای سیتا
چه یکتا کمر چه ده سر جای سیتا

بجنگ خاکیان خود در نمانم
دو در تیغ طرح است بر هفت آسمانم

توان نوع بشر را داد برباد
که معلوم ست زور آدمی زاد

ز میمونان شماری برنگیرم
بجز خوردن حساب از نهنگ سیرم

نیارم نیز خرسان را به چشم
شمارم جنس ایشان را کم از پشم

فرشته ترسد از من آدمی کیست
که مور اندر دهان اژدها چیست

نشد هم پنجهٔ شیران غزاله
بدندان چند بشکستن نواله

نه مقصود من از فخر یه لاف است
غبار به دهان روز مصاف است

اجازت خواست انگاه از برادر
ز بیشه سوی میدان شد غضنفر

جنگ کردن کنب کرن با هنومان و خوردن چندین هزار میمونان را و جنگ کردن میمونان با کنب کرن

چو عزم رزم گشته در دلش جزم | برزم آمد چو مستان شاد و در بزم
زجوش خون دلش رشک قرابه | مسلح پا نهاده بر ارابه
حصارے بود ارابه به هزار اسپ | کشیدندے بصد محنت هزار اسپ
چو پیل بر نشسته آهنین بند | قیامت در سپاه رام افگند
بجنگ آن نهنگ تشنهٔ خون | برون نامد کس از گردان میمون
بروزد شاه میمونان قوی جنگ | بقصد اژدها آمد هوا جنگ
بروبارید دیو آسمان تن | ز شمشیر بر و طوفان آهن
مگر بود اژدها آن کوه بنیاد | که دندانش همی خائید پولاد
بناخنهاے و دندانهای چون تیر | نکرده شاه میمون هیچ تقصیر
ز آهن خورد نیش دندان چو شد کند | به شیری دل بجنگ سنگ شد تند
ز دستش سنگها رفتے بفرسنگ | تحمل از شتاب سازش سنگ بر سنگ
بآخر دیو کرده پیش دستے | ز بالا در فگنده سوے پستی
شد و بین شه بسر افتاده مجروح | به بیهوشے بسان جسم بے روح
زشادی دیو سر بر چرخ افراشت | شکار شیر کرد و نعره برداشت
چو دشمن چیره شد بر شاه میمون | بجوش آمد بدل هنومنت را خون

به کین بگرفت برکف تخته سنگی — بجنگ دشمن آمد بی درنگی

دوان از زخم سنگ و ضربت مشت — هزار اسپ را به یک بیک کشت

فتاده هر لوند چرخ پیمای — چو رخش آسمان بیدست و بی پای

بلا ناید ز میمون در طویله — چرا میمون بلا شد بر طویله

پیاده گشت عفریت غضبناک — بخونریزی چو تیغ عشق بیباک

بیک ساعت کم از اندازه بشرن — فرو خورد از سپاه خرس میمون

نکاک افگند سرها از همه سوی — بپای سیل خونها باخته گوی

چو شد بر قلب دشمن دیو چیره — گذشت اندر دل عفریت تیره

که کار دشمنان خود ساختم من — سر خصمان نکاک انداختم من

ز زخم غرق خون شد شاه میمون — فتاده خوار در میدانم اکنون

ظفر شد جنگ بی تقریب تا کی — بهار آمد گذارم آتش دی

مرا شاید که ترک جنگ گیرم — شکار فتح را در جنگ گیرم

برم بر داشته جسمش ازینجا — که گردد جان او خوش به لنکا

چو بردارم برم جسمش بدینسان — نماند کس ز میمونان بمیدان

بلاشش خود بجود خواهند بگریخت — پراگنده گهر چون رشته گسیخت

سپه بی شاه بگریزد بفرسنگ — تن بی سر چه کار آید گه جنگ

تنش را در بغل بگرفت دشمن — روان شد سوی لنکا پیش راون

گذشتن کنب کرن به سگریو بادشاه هیمونان و خلاص کردن سگریو را انگد و هنونت

دوان انگد هنون را کرد فریاد — که شاه ما بچنگ خصم افتاد

ز بند دشمنش باید رها کرد — به کے کاؤس چون رستم وفا کرد

هنون گفتا خلاص او چه مشکل — ولے می آید این اندیشه در دل

که شاه ما ز نسیان نیست نامرد — که خود را خویش نتواند رها کرد

ز زخم کارے افتاد است بیهوش — ازان بے دست و پا ماند است خاموش

چو باز آید بخود زین بیخودی شاه — کند خود را خلاص از قید بدخواه

رها سازم منش بس کار خام است — جهاندارش ز اعیب تمام است

ز دلسوزے دلم بس ناصبور است — ولیکن شاه ما او حد غیور است

نیا فرماید از من بی ادب کیست — عتاب آرد جواب عذر من چیست

صواب آنست اکنون اندرین کار — که همره باشم و آهسته پی کار

توقف کرده خاموشی گزینم — تغافل داده انجامش ببینم

که چون آید بهوش آن شیر بیهوش — چه اندیشد بخصم آسمان کوش

ازان خوشتر چه باشد کان قوی تن — برآرد خویش را از قید دشمن

ورا خود را رها کردن نیارست — بکین سرپنجه هنونتم هست

سخنگویان و گرمی تر دران راه — روان گشتند در دنبال بدخواه

چو در ره گشت میمون شاه هشیار
نجویش آمد می حالش ز آزار

بگرد آوردن اعضا به تعجیل
چو بیشه خور گشت آن شیر دل نیل

بجستی از کمندش بر جهیده
چو چنبر باز میمون سر کشیده

ز قید خصم آهسته بر جست
بدندان بینی و گوشش بدو دست

گرفته سخت بر کند و بیفگند
دوان بی گوش و بینی کرد خود کند

ازان حرکت خجل ز خصم گمراه
عنان کردند باز از نیمه راه

بکینه زد سپه برهم بیک دم
که سخت آزار باشد غول اخرم

خلاص کردن خود را شاه میمون از بند کنب کرن و کشته شدن کنب کرن بدست رام از زخم تیر

بمیدان باز گشته دیو خونخوار
بلای رفته باز آمد دگر بار

جهان گفتا بجان ایشار مرگ است
که خود عود مرض ناچار مرگ است

سران یکسر ز جان نومید گشتند
ز فکر زندگانی برگذشتند

بطوفان بلا گشته جهان غرق
ز خونها تا بطوفان قطره فرق

گریزان صف شکن میمون خرسان
پناه رام جستندی هراسان

چو دید آن دست بردش رام آزاد
کمان ور گرد در میدان که استاد

بهر تیری هلالی کان زدی رام
یکی عضوش بپراندی ز اندام

بزه تیری نخستین کرد چار راست
ز دست راست خصم خود نشان خواست

شکستن دست چون برگ چنارے — به پشته کشتگان شد پشت خاری
عقاب تیر چون بال و پر افشاند — سر و دست عدو چون نهله پر اند
جهان گفتا چو دیگر دست خصم ست — که کوته شد کنون بیداد داد دست
بدیگر زخم تیر عمر فرسائے — جدا کرده ز زانو مورد وش پای
ز تیر باد پا بریدش آزاد — عجب نبود ظهور لنگے از باد
ز تیرش دیو تیره گشت بے پا — چو عذر لنگ ناخوش در همه جا
بدینسان تا بر خصم تیر دیگر — فرود آمد چو وام از گردنش سر
مگر تیر قضا در شست او بود — که مرگ جانستان در دست او بود
سر دیوان فرشته بر شکسته — خلیل الله بت آزر شکسته
به کوه بے ستون ز تیشه فرهاد — که زخمش قله امید او بر باد
چو از پا او فتاد آن دیو ناپاک — تو گفتی آسمان غلطیده بر خاک
نماید رو چو فتح آسمانے — کند ذره چو خور صاحبقرانے
سیاه دیو زادن وحشت اندو — که در مهر کشته گشتند اندران وز
فلک بر مرگ دیوان خوش مثل گفت — که امروز آتش دو شین فرو خفت
ز بس کشتن ز عفریتان لنکا — در اندم زنده راون ماند تنها
از ان وحشت خبر شد دهی و ورد — ز مرگ او قیاس عمر خود کرد
بجنگ صف برون آمد گروه — کمر بسته بخون رام شیر و ز

که دشمن را کشد یا کشته گردد — دران میدان بخون آغشته گردد

جنگ رام با راون و کشته شدن راون بدست رام بر تیر هلاهل که سهیل داده بود

سحر کز تیغ خورشید ظفر کوش — شفق خونین کفن انگنده بر دوش

کفن بر دوش و بر کف تیغ و خنجر — برون آمد بجنگ رام ده سر

زره جوشن از دو سو طوفان پولاد — زبس لرزه زمین شد سست بنیاد

فتاده جیب جان اندر کشاکش — زمین گشته سپند روی آتش

ز تار و پود تیغ و خنجر صاف — هوا گشته پرند آهنی باف

سپر روحانیان با صد تمنا — بیامد در هوا بهر تماشا

پری زادان پر اندر پر بهر سوی — هوا را کرده گلشن از سر روی

پیاده رام راون را سواره — بدیده ماند حیران زان نظاره

بماتل پهلوان خود رضا داد — بدست او رت خود را فرستاد

رضای اندر ماتل چون زان دید — دوان رت بر سر راهش دوانید

که سعی رام را همت فزاید — سواره جنگ با راون نماید

چو ماتل پهلوان را دید فی الحال — بفتح خویشتن بگرفت آن فال

سوار رت شده رام پیاده — قضا بر وی در دولت کشاده

نموده جنگ یک هفته شبانروز — بهفتم روز گشته رام فیروز

کمان بشکن ز زه کرده خالی | گشاده ترکش تیر هلالی

بزه ماند آن هلالی تیر رام | که از دست سهیلش بود انعام

هلالی تیر هایش داشت تاثیر | که لرزیدی ز پیکانش مه و تیر

کماندارش بکین در روز ناورد | برآوردی ز هر هفت آسمان گرد

چو کردی از کمانخانه برون سر | پریدی خصمش از طوفان صرصر

ز شست افگنده آن تیر سرافگن | هدف کرد آهنی سرهای راون

بده تیر هلالی ده سر او | پرانیده بیکدم از بر او

بهر تیری بکان سر داد برباد | نثار سر ز باد از پا در افتاد

ز شخص راون و رام سرانداز | ظفر گشته بمیدان گنجفه باز

ضرورت شد بچرخ شاه شمشیر | کهوهوی غلام افگند در زیر

فتاد از تن همه سرهای ده سر | شکست از کشته کهسار یکسر

نه ده سر اژدهای هفت سر بود | که تیر رام سیر تیغش نمود

چه سوز عشق اندر جانش افتاد | که ده سر داد از سوداش برباد

چو راون شد ز تیر رام بیجان | تنش چون کوه افتاده بمیدان

فلک بر دست بر دوش آفرین کرد | که نامرزادمے کاریکاین کرد

آوردن مودری راون سیتا را

چو راون گشته گشت و فتح لنکا | زنش بگرفت دست خور سیتا

به نزد رام نیکو سیرت آورد   چو گنگ از آسمان بهاگیرت آورد

دوان آمد بسر در خدمت رام   مهیا گشته بر یادش ایام

نکرده رو بسوی پیش رام و فرمود   که چشمم بر زن بیگانه نگشود

زن راون چه را آمد ز لنکا   که غرق شرم از و گشتم سراپا

بد اندیشید گر خود دیو راون   منم آدم تو چون مپرسی از من

مرا با تو چه جای انتقام است   که آن از راونست این رام است

اما ن ادم چه می آئی فرا پیش   پس پرده نشین در خانهٔ خویش

ز بد ذاتی گر آن بدکار بد کرد   مرا باید نکوکاری چو خود کرد

گر او بد کرد و رو از راستی تافت   بجان دادن سزای خویشتن یافت

زن راون چو لطف رام را دید   پی تعظیم سر بر خاک مالید

جبین را بر زمین سود آن پریزاد   بشرم و عفو و لطفش آفرین داد

چو شد کارش همه بر حسب دلخواه   ز مژگان رفت دیگر خاک درگاه

بجان منت ز لطفش خواست فرمان   که بردارد سر راون ز میدان

بدو گفتا چه جای انتظار است   که ما را با تن بیجان چه کار است

برد با خود ببر در آتش انداز   شرار و فتنه با آتش کن انباز

گرفت از رام فرمان چون زن دیو   که سوزانند در آتش تن دیو

بجای سوختن بس شرم افروخت   درون ز آتش و جسمش دران سوخت

بتابوتش چو آتش بر فگندند / سپند آسا به آتش در فگندند

سمندر چون لبش از حرف در ماند / وصیت نامهٔ پروانه برخواند

دماغ هر که یابد بوی دودی / بروح ما فرستد گو درودی

گل و بارش نصیب از دست برد / گرفت آتش چنار رسا بخورد

بهند این نقل مشهورست هر جا / که می دانند هر یک پیر و برنا

که راون در آتش عشق جگر سوز / همی سوزد در آتش تا بامروز

وزان آتش بر و می آید آواز / که ای دلسوز عفریتان دمساز

کمر بندید و جوشنها بپوشید / به کین خصم شیر افگن بکوشید

مبادا دست یابد رام پرفن / که سیتا را برد از خانهٔ من

بجوشش آید از رشک این مرده خونم / بسوزد زآتش غیرت درونم

وگرنه اندرین آتش که هستم / بود چون ارغوان و گل بدستم

اگرچه کشته گشت و سوخته هم / نگشته غیرت عشقش جوی کم

یقین دان روح او را عشق ساقی است / که در خاکستر او عشق باقیست

چنین کان سوخته غیرت نهاد است / بر و رحمت اگرچه دیوزاد است

محبت چون زند زاعجاز خود دم / فرشته گردد از وی دیو و آدم

محبت ذره را خورشید سازد / به کشتن زنده جاوید سازد

نه چون بی غیرتانه این زمانه / بهر جا عشق را کرده بهانه

بهم جمع آمده برخوان مگس وار — نه غیرت در خود و نه شرم دلدار
چنین گویند هنونت فلک تاز — شود هر سال در روی هنیرم انداز
طعنے هنومان
کزان سوز دهے تا سال دیگر — ز بار انها فرو نشیند آذر
شد از عشق در هر دل اثر کرد — بصد طوفان نگردد آتشش سرد
نبیند او واگر یک سال هنیرم — نه سر پیدا شود آن فتنه گم
شود زنده خرابیها کند بار — فلک را در ستم باشد بوے نار
بدان هنیرم نماند فتنه در خواب — نسوزاند دگر ره آتش و آب

بادشاهی دادن رام بهبیکهن را و رفتن در شهر لنکا

چنین گویند روز فتح لنکا — بهبیکهن گفت با رام صف آرا
که لنکا را تماشا کرده باید — درین رفتن تامل مے نشاید
تفرجهاے بسے در شهر لنکاست — که شهر زر یکے از دیدنیهاست
بگرد اگرد او زرین حصار است — در و دیوار او گوهر نگار است
جواب آن سخن رام گهر بار — تبسم کرده داده با پرستار
که چشم همتم زرین سیر است — ترا بخشیده ام این قلعه دیراست
چو بخشیدم نه اکنون آن ام است — نظر کردن برو دانم حرام است
تعالی الله چه خوش بود آن زمانه — دران مردان جوانمرد یگانه
چهل فرسنگ آن شهر ز زر تاب — مرصع از جواهرهاے شب تاب

بدم بخشید زان دیگرے کرد | وگر رہ بر زبان نامش نیاورد
کنون کس را اگر بخشند یک حس | ستانند این جہان ہر بار واپس
ببھیکن یافت رخصت رفت در شہر | بنو شد جانشین زہر یا زہر
بتخت زر بسر بنہاد افسر | برادر شست برجاے برادر
ز مشرق تا بمغرب نزد دیوان | شده فرمانبرانش از دل و جان
جہان از دیرگاه این رسم وارد | کہن را بدرد و نو را بکارد
فلک را غم ز مرگ ہیچکس نیست | دلش را جز دل آزاری ہوس نیست
کدامی کس براے خویشتن زیست | کہ ز دخندہ سحرگہ شام نگریست
غم و شادی و مرگ و زندگانی | شب و روز اند باہم توامانی

آمدن اندر بادیو تہاسے ہر سہ لوک بمبارکبادی رام

چو رام از فتح لنکا دل بپرداخت | بمردی و جوانمردی قران ساخت
ز قتل راون اہل ہر سہ عالم | شگفتہ چون گل و گفتند باہم
کہ ما خود رام را چون بندگانیم | ز بس احسان او شرمنده گانیم
براے شکر این احسان شتابیم | بخدمت تہنیت گویان شتابیم
پریزادان چو این مژده شنیدند | مبارکباد گویان دررسیدند
شہ روحانیان با لشکر خویش | بخاک پاش سوده افسر خویش
تنش با صد ہزاران چشم روشن | برنگ آفتابے جامه برتن

چو طاؤس بهشتی نغز پیکر ❊ سراپا دیده همچون باغ عنبر

چو سروے رسته زآب زندگانی ❊ دلے بازش همه جزع یمانی

بشوق روے رام نیک کردار ❊ همه تن دیده گشته آسمان وار

همه روحانیان هر سه عالم ❊ بسجده چون ملایک پیش آدم

سراسر دست و بازویش ستودند ❊ ادب کرده و تواضع ها نمودند

بهر تعظیم هر کس شاد و خندان ❊ نموده رام تعظیمش دو چندان

بهنگامے که رام نیک نیت ❊ بران روحانیان شد گرم صحبت

هنومان بود محرم آشکارا ❊ به پیشش بر دور ماه سیما

بصد جان گرچه عاشق بود مشتاق ❊ ندیده روی آن خورشید آفاق

دلش را کارگر شد تیغ غیرت ❊ سراپا گشت غرق بحر حیرت

نه روے آنکه از پیشش براند ❊ نه تاب آنکه بر بستر نشاند

کشاکش در امید و بیم افتاد ❊ ز شرم خلق غیرت یافت امداد

سیاه رشک چیره گشت بر شوق ❊ هزیمت یافت قلب لشکر ذوق

اگرچه روز رام از غصه شد شب ❊ نجنبانید هیچ از نیک و بد لب

برون روی حیا داشتی پاس ❊ درون هر موی وقف تیغ الماس

بظاهر خویش را خرسند میداشت ❊ ز مژگان آب حیرت بند میداشت

چو خوناب جگر در دل نگنجید ❊ ز لب زهر و ز مژگان خون تراوید

که از چشم چنین کس دور بهتر ‌‌‌ ز رویش دیده ام بی نور بهتر
بیزدان همه گفتند با رام ‌‌‌ که بد کردی چرا دل زین دلارام
خدا شاهد زمین و آسمان هم ‌‌‌ که در پاکیست سیتا عین مریم
گواه عصمت این حور مائیم ‌‌‌ نه از روی ریا بهر خدائیم
ملائک هم قسمها یاد کردند ‌‌‌ ز بند غم دلش آزاد کردند
شه روحانیان هم خورد سوگند ‌‌‌ نشد زان لیک جان رام خرسند
ز حرف راستی می یافت آزار ‌‌‌ چو از بیغاره گردد زهر افکار
ز غیرت فرق نتوانست کردن ‌‌‌ ز پند دوستان طعنهٔ دشمن
نکرده شاهد خلق باور ‌‌‌ بحق دلستان شد بدگمان تر
نهال دوستی از دل برون کند ‌‌‌ کمی افزود از مهرش و صد چند
بدل شد دوستی با دشمنیها ‌‌‌ بسیتا رام کرده راونهیا
بخود کرده چو مجنونان حکایت ‌‌‌ بدل از دلستان خود شکایت
که ترک عاشقی کردم به دلدار ‌‌‌ کنون پیشم چه او چه نقش دیوار
خمار غیرت دل گفت با من ‌‌‌ منوش این باده جامش نیز بشکن
که آب زندگی چون گشت یکدم ‌‌‌ ننوشد گرچه میرد تشنه آدم
نشان پای سگ بر جا نماید ‌‌‌ دران منزل فرشته در نیاید
نکوئیهاش بد شد جمله پیشم ‌‌‌ مرا داغ غیرت دل سینه ریشم

همان خال سیه بر لب شکربار کنون دارم کراهت زو مگس وار
همان زلف که گردن بست زنار کنون ببریده خواهم چون سر مار
نه بینم آن رخ چون لاله باغ که از غیرت دلم چون لاله شد داغ
مگر کاکلش بنفیر و رم دو فرسنگ رود در روی سه با آن لب سنگ
مژه پر اشک و جان پر آب حیرت صنم حیران ز رام از عرق غیرت
سلامت گر برآید پاک جانست وگر سوزد سزای جرم آنست

در آتش انداختن رام سیتا را جهت امتحان پاکی و سلامت برآمدن او

کشید از دل بس آهی آتش اندود زمین پر شعله کرده چرخ پر دود
نبود از رشک تاب سینه سوزی اجازت داد بر آتش فروزی
بس آنگه گفت عاشق دلستان را که آتش می فروزم امتحان را
نه سیمابی که گردد قائم النار ز سیم و زر بهایش (قیمت ۱۲) هست بسیار
کسی کو را اگر ندا ز آتش آید بجز آتش علاج او نشاید
چو جانم سوختی ز آتش میندیش جزای سوزش من آمده پیش
در آتش رو تو آئین سیاوش برون کن از دلی کینه سیاوش
باطمینان دل در شعله کن جای ز آتش آبروی خود بیفزای
بصدق پاکیت شاهد همین است بزر آتش عیار دآتشین است
گل عشقم ز شبنم روی بر تاب ز جوی شعله باید خوردنت آب

بدم فرمان بران برجای موعود | نمودند آتش نمرود موجود
لوای شعله چون آتش برافراخت | خلیل خویش را در آتش انداخت
به بحر آتش افگند آن گهر را | نهان کرده به برگ آن گلشکر را
زده بر شعله خود را آن جگر خون | طبرزد شد هم آغوش طبرخون
به آتش ور شده دانی که چون شد | درون بیرون شد و بیرون درون شد
چو یاقوتی که گیرند امتحانش | نکرده آتش سوزان زیانش
باذن عشق کرده جانفشانی | به آتش غسل آب زندگانی
در آتش پیکر آن سرو گلفام | خیالش بود گویی در دل رام
بدوزخ گشت جا چون آن صنم را | چمن شد شعله گلزار ارم را
در آتش جلوه کرد آن ماه شمشاد | ز حسنش آتشی در آتش افتاد
تقدم یافت آتش راحت جان | که در جسم لطیفش در شد آن جان
برآب خضر آتش جست بیشی | بکوثر شعله ثابت کرد خویشی
چو عکس ساقی اندر ساغر مل | چو از خون سیاوشان دمد گل
ز تاب روی آن خورشید رخشان | شد آتش معدن لعل بدخشان
بسایه سرو سیمین لاله پرورد | سهیل اندر عقیقستان گذر کرد
ببرج آتشین شد جای ناهید | تو گویی عشق کرده جای امید
به گردش گشت آتش همچو گرداب | شفق را هاله برخود ساخت مهتاب

ز رنگ و روی نور نار پوشید ‏ ‏ ز شعله کسوت گلنار پوشید

به لعل شب چراغ گوهر افشان ‏ ‏ فلک ز آتش نموده درج مرجان

تجلی کرد حسن آن پری وش ‏ ‏ تنور حسن بر موسی زد آتش

شده شعله چو میغ آتش پرستش ‏ ‏ سمندر چون دل پروانه مستش

بشعله داد گنج روشنائی ‏ ‏ شد آتش خازن نور خدائی

امانت ماند نور خویش وانگاه ‏ ‏ در آتش همچو نور خویش در ماه

به گیتی ساخت روشن عصمت خویش ‏ ‏ بآتش شست داغ تهمت خویش

چو مشاطه بود عشق ستمگر ‏ ‏ ز خون غازه دهد وز شعله زیور

بعصمت بسکه بود آن مه یگانه ‏ ‏ شهادت را ز مان داده زبانه

چه حیرت گرچه آتش سوز باکست ‏ ‏ خلیل عشق را از وی چه باکست

ازان آتش چراغ عصمت افروخت ‏ ‏ چو پروانه درون حاسدان سوخت

برون آمد سلامت آن سمن بر ‏ ‏ برنگ لاله آتش سبز خرم و تر

بر آمد ز آتش آب زندگانی ‏ ‏ کزو برد از پری در پاک جانی

جهان بر عصمت او آفرین کرد ‏ ‏ دل عاشق فدای عقل و دین کرد

چو ماه چارده را یافت فی الحال ‏ ‏ فرامش کرد رنج چارده سال

نشاط دل پریشانی برون تافت ‏ ‏ تو گوئی جم نگین گم شده یافت

شد آخر مدت اخراج او هم ‏ ‏ در آمد وقت تخت و تاج او هم

نشستن رام بر تخت پران و رخصت شدن از دریا و رفتن در شهر اودهان

دلش عزم وطن کرد از سر و جان وطن را دوست دارد اهل ایمان
ز راون بود تخت گوهرین ساز که از افسون همی آمد به پرواز
نشسته بر سر آن تخت پران پری در بر چو بلقیس سلیمان
دوان دیو و پری اندر عنانش ز دو دام زمین فرمانبرانش
بدین شوکت روان شد تختش از جا گذشت آنگه چو ابر از روی دریا
ز اقبالش چو دریا را خبر شد دوان آمد بپایش نی بسر شد
سخن را عرض حال خویش جنباند شکایت بر زبان ماهیان خواند
ز پل چون از پل قرضم در آزار سبک کن گردن عجزم ازین بار
چو بشنید آن جوانمرد از لبش عرض ادای قرض او شد بر سرش فرض
ولیکن در جواب آن است گفتار نکو اندیشه کرده دگربار
که چون آری کند بر پل شکستن که باشد آنچنان دشوار بستن
که تا محشر بنای پایدارش بعالم ماند از وی یادگارش
نه بیند دیده تا انسان نشانش ندارد گوش باور داستانش
نه چون گویندگان ردسوا است که اندر مذهب همت وبال است
برادر را بآخر داد فرمان که نیمی از میانش ساخت ویران
وداع از شخص دریا شد دگربار علم زد بر هوا ابر گهربار

دو ساعت در هوا تختش روان گشت / ز دریا و ز کوه و دشت بگذشت
چو ماند از تختگاهش یک دو فرسنگ / فرود آورد تخت و رانش آهنگ
بشهر اندر خبر شد مرد و زن را / که خور بیت الشرف کرده وطن را

آمدن رام در شهر و دیدن او ران و شادی کردن رام جلوس او و تخت پدر خود

جهان بشگفت از شادی چو گلبن / باستقبال شد بهرت و شترگن
صلاح موی ژولیده بسر داد / پس آنگه تاج را بر فرق بنهاد
لباس فقر بیرون ساخت از تن / بدل کردند کسوت رام و لچهمن
بشادی شد بدل غمهای دیرین / بشهر آیینها بستند آیین
بهار انگن رسید از راه بازار / همه شهر از بهارش گشت گلزار
عمارت را بهار نو در آمد / که سنگ و خشت را دیبا بر آمد
بهر آیینه عکس رام و سیتا / نموده غیرت کاخ زلیخا
زیارت کرد اول مادران را / خم افگند از ادب سرو روانرا
چو مادر روی آن برنا دید / صدف در یتیم خویش را دید
قطره از گریهٔ شادی شدش تر / نثار نور دیده ساخت گوهر
بسیتا نیز شفقت کرد بسیار / کفش هم درفشان شد بهر ایثار
برهمن کرد خوش ساعت همانروز / که خوش باشد جلوس رام فیروز
ز مادر خواست رخصت پور دلکش / که بر تخت پدر بنشیندش خوش

بصد خوشنودیش مادر رضا داد — دعا و رخصت از لب توامان زاد

برسم هندوان بر تخت بنشست — بدست عدل پای فتنه بشکست

بداد و عدل با انسان شد که باید — بلطف و خلق صد چندان که شاید

رعایا را چنان میداشت خرسند — که مادر بر نداند دانه فرزند

سپاهی را برادر خوانده میخواند — فزون از بهر هر کس لطف میراند

چنان خوش داشت جان هر برادر — که صد بار از پدر شد مهربان تر

بخویشان چون نباشد لطف و بیش — که هر بیگانه را بیند رشته خویش

ازان با هم یکی شد عنصر چار — که جان عدل را شد جسم در کار

چو فارغ دل نشست از شغل شاهی — مسلم گشت بروی کجکلاهی

وزیران را سپرده شغل هر کار — بقصد دلبر آمد مست دیدار

بیان صحبت شدن رام با سیتا

خوش آن هجران که از داغ جدائی — بدلها گرم سازد آشنائی

بجز می شوق مشتاقان فزاید — بس انگه روی دلداران نماید

که جز تشنه نداند لذت آب — به بیداری شناسی راحت خواب

که گر هجران نباشد روی چون بدر — بود در دیدهٔ عشاق بی قدر

نشد کس عاشق مهر دل افروز — که بی منت همی بینند هر روز

جهان را عید ازان شد دیدن ماه — که پنهان میشود از دیده گه گاه

چو اکنون شرح ایام وصالست | حدیث هجر گفتن پر ملالست
چو وصل آمد نزیبد قصهٔ هجر | چراغ شام بی نورست در فجر
نصیب رام شد چون دولت وصل | بدل شد محنتش با راحت وصل
غم دیرین و لها شد فراموش | بگنجیدند هر یک اندر آغوش
دو بیدل سینه ها برهم نهادند | بداغ یکدگر مرهم نهادند
دو لب تشنه زلال یکدگر شد | حساب وصل و هجران سربسر شد
بشوق یکدگر اندر برش تنگ | گران شد نرم چون موم آن دو تن سنگ
کنار اندر کنار و بوس در بوس | تمنا کند از دل بیخ افسوس
بیک دیگر دو سرو ناز مائل | بگردن دستها چون گل حمائل
بخود یک جان و یکدل شد دو مسائل | نماند در میان گنجایش ناز
مهیا عیش خوش را جمله اسباب | سپند از سوختنها گشت نایاب
بهم بنشسته دو زانو بزانو | بهم پیوسته دو ابرو بابرو
ربوده بوسه آن هیچ آن لب قند | که شیرین ست بوس اندر شکرخند
بسودا بوسه میداد آن گل اندام | چو هندو سودا شکر دهد دام
بقصر اندر ز بس بوس شکربار | نبات اندوده گشته بام و دیوار
ز رنگ و بوی آن ماه سمن بر | نه تر مرده بر گلهای بستر
بشوق مهر روی آن دل افروز | شگفته نیم شب نیلوفر روز

جمال و دولتِ دیدار در بر — به گیتی کم کسی را شد میسر

کسی را گر میسر گشت این ذوق — فلک گردش گرد به صد شوق

زهی بخت جوان رام آزاد — که با جانان خود خوش زیست شاد

بذوق روی موی آن دل افروز — بیاد وش نامدی صلا شب و روز

پری شد حامله چون غنچهٔ گل — چو آبستن بشادی ساغر مل

سهی سرو و طوبی بار ور گشت — کز آب زندگانی رشته تر گشت

ز فیض ابر نیسانی دل خواه — صدف شد گوهر خورشید ماه

حسد بردن خواهر رام بر سیتا و فریب دادن او سیتا را

شنیدم کز حسد با آن گل اندام — ز خردی بود دشمن خواهر رام

چو خار آمیخته دائم به گلبن — همی جستی بجز نیش جای ناخن

زبانرا داد روزی رمز دل — بجان اظهار کرده گرهٔ دل

سخن از جا بجا جنباند باوی — حدیث شهر لنکا راند باوی

ز پرکاری بجور ساده دل گفت — که ای در حسن طاق و در وفا جفت

شنیدم از عوام کوی و برزن — که ده سر بیست بازو داشت راون

دلم را اعتبار این سخن نیست — بده سر سه عالم هیچ تن نیست

تو او را دیدهٔ حور یگانه — بگوئین واقعه بوده است یا نه

صنم از ساده لوحیها آن زن — بگفت آری چنین بوده است راون

فریبش را دگر ره خصم پرکار ... مکرر کرد پیشش حرف انکار

که اصلا نیست معقول این بدل نقل ... بدینسان نقل باور کی کند عقل

محال عقل را بهتان شمارم ... حدیثت نیز در خاطر نیارم

تو اندر قول خود هستی اگر راست ... برین کاغذ که دادم بی کم و کاست

شبیه او بمن بنویس و بنمای ... و یا رنگ سخن زین بیش میارای

زغفلت بی تامل ماه در حال ... بروی کاغذی بنگاشت تمثال

بنقشش بر کشیده آن وفاکیش ... که از سر زنده کرده کشته خویش

بدستش داد آن کاغذ که می بین ... ازین پس گو مکن انکار چندین

نه کاغذ در کفش آن حور زن داد ... خط فتوای خون خویشتن داد

گرفته مدعی آن مدعا را ... گرو کرده بدست خود جفا را

بنزد رام برد آن صورت دیو ... بگوشش گفت پنهان گفته ریو

که سیتا صورت راون کشیده ... بسوگش خون همی بارد ز دیده

پرستد روز و شب چون بت برهمن ... بود ورد زبانش نام راون

تو او را پاک دامان می نهی نام ... چه بی غیرت کسی ای بی خبر رام

ازان صورت پرستی داغ شد رام ... چو خصم بت پرستان اهل اسلام

بجوشش آمد بدل کین مهر او را ... که بهر کشتنم جان داد او را

دمادم خون دل در جام میکرد ... ولیکن شرم ننگ و نام میکرد

تامل را بدل شد کار فرما / نگر و آشفتگی چون خشم خود را

دلش داده شهادتها دمادم / که از تهمت چو جان پاکست مریم

کز نسیان کار از سیتا نیاید / که سوسن بت پرستی را نشاید

ولے غیرت رگ جانش بفشرد / دلش را موکشان در موج خون برد

چنین تا مدتے میبود خاموش / بسے خوننابه میزد از دلش جوش

بحیرت بود کارش صبح تا شام / دهان و دیده بست از خواب و آشام

ز غیرت خون دل مے خورد هر دم / شبے صبرش شده بے طاقت از غم

در وصف شب تیره و جاسوسی گرفتن رام از افواه مردم شهر در باب پاکے سیتا

شبے تیره چو دود آه عشاق / بهم راندوده بام نیلگون طاق

شبے چون زنگیان آدمی خوار / سراپا زهر همچون سهمگین مار

شبے تاریک چون ایمان کافر / لباس راهبان افگنده در بر

شبے چون عاصے محشر سیه روے / شبے چون نامهٔ اعمال بدگوے

شب از ظلمت زده راه نظاره / تبه گشته در و درج ستاره

شبے ابر سیه بسته زنجیر / چو زنگی غوطه زن در چشمهٔ قیر

ملال افزا چو رنگ رخت ماتم / عدو سیاتر از پیشانی غم

ز بس دیده درازے شب تار / غنوده خواب چشم نقش دیوار

رخ آیینهٔ مه وقف صد زنگ | ز زلف شب خضاب ابر سیه رنگ
سیه دل گشته شام از کینهٔ صبح | نفس نامد برون از سینهٔ صبح
چو طفل کور دل گردون سبق خواند | ولے در سورهٔ واللیل درماند
اجابت شد دعاے مرغ عیسی | برون نامد ز معجز دست موسی
قوی دیدند مرغان کفر شب را | که از تکبیر بربستند لب را
ز جنبش باد را پا ماند در گل | نفس را ره دهان گم کرده در دل
هوا در چشم انجم کرد میلے | قفس شد زاغ شب را قرص نیلے
نبوے عیش خواب از دست رفته | که دزد و پاسبان همخواب گشته
ز جا سوے لبها گوش مایوس | چو شب گردان نظر در دیده محبوس
سیاهے کرد نور از دیده غارت | چرا شد کحل شب دزد بصارت
شب از جادو گشاد آن سرمهٔ ناز | گزو کس را نه بیند کس دگر باز
ز ظلم ظلمت شب خور بجان بود | مگر بخت سیاه بیدلان بود
سحر گشته عقیم از زادن خور | که از قطران شب پستان شدش پر
جهان زیر نگین گشته سیاهے | کشید از ابر بر سر چتر شاهے
بحدے گشت گیتے ظلمت اندود | که نتوان فرق کرد از آتش و دود
گشاده شب دهان اژدهاے | فرو برده ز عالم روشنائی
جهان تارے چو بخت تیره روزان | درونه شمع نه پروانه سوزان

ازان شد چون دل عاشق سیه فام — که فاسد گشت شب اخون اندام

سیاهی دراز بے هیچ در هیچ — فرو نگذاشت از موی تبان پیچ

شکسته شب زمستی سرمه ان را — حسد برده درون حاسدان را

چو هندو زن بماتم سر کشاده — نشاط عالمے بر باد داده

کشاده آسمان ابر بلا بیز — تو بر گستوان خنگ شب تیز

سیه رنگے شب تاریکی اندوز — چو افعی پوست افگنده هما نروز

گلیم خرس شد ظلمت جهان را — که از بگذاشتن بگذاشت آنرا

چو تابه تیره مانده قرصهٔ ماه — جهان زندانی آن در تاب چاه

ز رفتن پاے برجا مانده چون کوه — وز و سر زده هزاران کوه اندوه

خجل بر آسمان سیاره بی نور — چو بر نیلوفرستان فوج زنبور

ز مصحف آیت ستر زنان خواند — عروس صبح در پرده ازان ماند

شب انگشت کرد و کان کشوده — نهاد انگشت بر هم توده توده

فلک چون نافهٔ تاتار مشکین — زمین چون دخمهٔ کفار بے دین

دران تاریک شب رام نکونام — ز حرف غیر آشفت آن دلارام

بخلوت راه نداد آن شمع جان را — ز غم تاریک کرده خانمان را

هلال از نور آن شمع شب افروز — شده خود شمع و خود پروانه سوز

چو در گرداب غیرت غرق درماند — برادر را بخلوت پیش خود خواند

که ز شکلم سوخت از پا تا بناخن
برو در شهر همراه و سفر کن

شنو تا ذکر ما چون در جهان است
چه عنوان نام و ننگم بر زبانست

هم اکنون شو روان ای پای در راه
بگوش هوش شو جاسوس افواه

نکو نام است سیتا یا که بدنام
سزاے آفرین یا وقف دشنام

هم آواز است خلق ها تف عیب
هنر گوید هنر را عیب را عیب

همه گویند زانسانے که بینند
که خلق و آینه با هم قرینند

به پیشم نقل کن بے کم و کاست
قسم دادم نخواهی گفت خبر راست

چو پیدا بشنوم راز نهان را
کنم فکرے که باید کرد آن را

روان شد لچهمن از پیشش سوے شهر
که از افواه بخشد گوش از بهر

رفتن لچهمن در شهر بفرموده رام و دیدن او گازر را که با زن در جنگ بود و باز آمدن لچهمن و گفتن تمام ماجرا را

قضا را گازرے با عقل و فرهنگ
دران شب با زن خود بود در جنگ

صفا دل گازرے پاکیزه دامن
که شب بگذشته گردی روز روشن

سیه نامه بدیعش گر گذشتے
چنان شستی که کاغذ تر نگشتے

بعلم شست و شو زانگونه آگاه
که بردودے کلف از عارض ماه

ز جامه داغ میبردے کماهی
چو ایمان از دل کافر سیاهی

ز داغ طعنه شسته کسوت ننگ
سر خود را زده چون جامه بر سنگ

ز آلایش بهفتاد آب دریا
زن آن مرد بوده چون پری پاک
شبی شد گفت و گوی زن و شوی
برون از خانه نزدیک پدر شد
پدر بهر دواے جان پرورد
سپارش کرد دختر را به داماد
که بے موجب مغر ما کینه را کار
ولے داماد بے غیرت بر آشفت
زن آن بهتر که بنشیند کر و کور
زنے کز آستان بیرون نهد پای
چو او زخانه بیرون رفتی شبانگاه
چو بالین پدر کردے بهانه
چو بنهادے زخانه پای بیرون
برو هر جا که میخواهے به عالم
برو تا ماندے ناموس نامم
که آن بے غیرت و نادان و گربار
بخانه برد و زن را بعد شش ماه

سه باره رخت ناموسش مطرا
بعصمت دامنش از هر تری پاک
در آن آزرده دل گشت آن بلا جوی
بغم آنشب بر آنجا بسر شد
سحر دستش گرفت و بازش آورد
بشفقت چون پسر را پند میداد
دل بیچاره را زین پس میازار
جواب راستی با دخترش گفت
بکنج خانه همچون مرده در گور
بباید دفن کردن زنده بر جای
سیه روی چو شب با عارض ماه
چه دانم خود کجا خفتے شبانگاه
ترا در خانه ام جا نیست اکنون
شوی کشته اگر دیگر زنی دم
که نه بے غیرت و رسوا چو رامم
دوان از خانه بر دیو نگونسار
بوسے بنشست باری حسب و بخواه

چرا بے غیرتے را کار فرمود | نه آخر در جهان قحط زنان بود
چو لچهمن گوش کرد آن حرف غیرت | بگوش رام گفت آن از حیرت
شنود و رام برجا منفعل ماند | چه جاے لچهمن از خود هم خجل ماند
شکسته بر دلش صد دشنهٔ تیز | نه دل دادش و لے بر تیغ خونریز
بلچهمن گفت و برخائید انگشت | که نتوانستم از تیغ جفا کشت
که عاشق گرچه با جانان ستیزد | کجا آن زهره تا خونش بریزد
که معشوق ار چه باشد رند فاسق | بخون او نجنبد دست عاشق
ببر اندر بیابانش ازینجا | رها کن در دد و دامش بصحرا
غزال مشک را کن طعمهٔ شیر | که از دیدار او گشتم بجان سیر

اخراج کردن رام سیتا را و رها کردن لچهمن او را در بیابان

بسیتا گفت لچهمن با دل تنگ | بیا با من بمعبد بر لب گنگ
که هر کس غسل سازد اندر آبش | نجات آخرت بخشد ثوابش
کنون باید ره معبد سپردن | براے گنج شاید رنج بردن
سوار رته شده سیتای بیدل | ز روبه بازے بدخواه غافل
دوان اسپان رته را راند لچهمن | بیابان گیر گشت از کوه و برزن
صنم شد تشنه در عین بیابان | بلچهمن کرد ظاهر راز پنهان
ز بس لب تشنگی گشت آن پری روے | چو مستسقی دمادم تشنگی گوے

ز چشم تنگدل لب خشک تر شد	چو حوض خشک خاک اندر جگر شد
بر آورده زبان طعنه بسیار	برون آمد زبان تشنه ناچار
که از بے آبیم جان بر لب آمد	یقین روز حیاتم را شب آمد
بهچمن گفت کورام جگر تاب	که مے آوردی از بهچم چشم آب
ترا پروائے سوز سینه ام نیست	غم لب تشنهٔ دیرینه ام نیست
بهچمن دیدکان لب تشنه درماند	ز رگ زہر درختے پرده بنشاند
برائے آب خود چون باد بشتافت	بسے فرسنگ زانجا چشمهٔ یافت
دوان کوزه ز آبش کرد لبریز	عنان داده سمند عزم را تیز
چو باز آورد بهچمن کوزهٔ آب	بزیر سایه مه را دید در خواب
بسرعت کوزه را بر شاخ بربست	نخوابش ماند او را خود بدید حسب
بچکید از کوزه بر روے قطرهٔ آب	نگار تشنه لب برجست از خواب

حیران شدن سیتا در بیابان و سراسیمه شدن او و با گریه و زاری در آمدن

بتنهائے بت خونبار بگریست	برو برگ درختان زار بگریست
بخود گفت از کجا وحشت فزود است	مگر خواب پریشانم نمود است
بحیرت ماند تنها در بیابان	سراسیمه شده هر سو شتابان
کسے جز کوزه کم دیدآن غم اندود	ز رفتنها چو اشک خود نیاسود
سخنگویان بخویش آشفته میرفت	بیابان را بگیسو رفته میرفت

که بد آرام شد چون آن دلارام
زبانم تهنیت گوید جفا را
ندیدم در وفائے تانیش را
شکایت ہا که میکرد آن دلارام
کنون اما اگر گردے تو خورشید
نبینی عکس من در آئینه آب
گر از غائب بدل کردی خطائی
گرفته سخت دامان وفا را
زبون گیری تو نیز ای عشق سرکش
کشیدے از دلش بیش از من آه
کنون آویخته زلف گره گیر
شکایت را دہے با چشم گریان
پریزادم نیارم ز آدمے یاد
ز جور آدمی عزلت گزیدست
به تنہائے کنم خو ہمچو خورشید
بصحرا خوش بسازم با دد و دام
نماند مردمے در نوع انسان

تو اسم بے مسمائے مگر رام
فغانم مرثیه گوید وفا را
محبت کشته گشت پیشانیش را
مگر خود را یقین دانست بدنام
چو سایه ماندے از خورشید نومید
چه پرہیز دنیالم از تو در خواب
که از جرمش نجو کردی عتابے
که حاضر کن خدا خصم ما را
که با رام آب و با ہستی آتش
که خوش تجربت آن نادانی جا
که وزدم را رہا کردی ز زنجیر
بوحش و طیر وا رہ جان بریان
نهان بہتر پرے از آدمی زاد
پری را چشم کس زآنرو ندیدست
نهان مانم چو آب خضر جاوید
نگیرم راه دے زین پس بگر نام
که بہتر ز آدمی غول بیابان

چو انسان بیکس بے شہر ندیدم | که در نوع بشر خیر شر ندیدم
زہے بدنفسے انسان پرفن | که بے موجب بہر حیوانست دشمن
اگر نامش برے اندر بیابان | زنند آتش وطن را بے زبانان
بکام اژدہا رفتن بناکام | به از پہلوے انسان کردن آرام
زچشم نازکو معذ دل باشد | که تا کے عشوه ام و لہا خراشد
بمعشوقے دگر باکس بنازم | بحسن خویشتن خود عشقبازم
بصحرا از رخ آن رشک گلزار | تجلے زار گشته ہر سر خار
نسیم ناز از ہر جا وزیدے | کرشمه رست و عشوه دمیدے
ببویش دشت شد دکان عطار | نہال صندل و کافور اشجار
بہر وادے گذر آن سیمتن کرد | نسیم نوبہار آنجا وطن کرد
پریزادے شد از بخت پریشان | بخویش آمدے غول بیابان
دل و جان کرد وقف نامرادی | روان شد کوثر تا نے بوادی
زجنگ شیر ببر مردم آزار | بصحرا آتش آہش نگہدار
به آتش خوش بہر کار فسادش | جز اشک شور کس آبے ندادش
زسوز دل بہر جا کرد فریاد | ز آہش در بیابان آتش افتاد
دل عاشق شده از خسته جانی | چو چشم دلبران از ناتوانی
برے از فتنه چشم فتنه سازش | کم آزارے گرفته شیوه نازش

کرشمه زان ثمره مهجور مانده   شکر خند از دهانش دور مانده

چو آهو چشمش از سرمه رمیده   گرفته خوابگاهش آب دیده

دماغ آشفته زان لعل پرتاب   دلش بیمار تر زان چشم پرآب

شکسته رنگ سرخی لبانش   دل تنبول خون و راز دهانش

زخاموشی او حیران تکلم   زهجران لبش گریان تبسم

زخونریزی کرشمه دست کوتاه   فریب عشوه دلها را زده آه

بغم از چشم دل اشک نشان داد   پی نخچیر از خون یافت صیاد

به تنهائی دریده در بیابان   مغیلان دامن عشقش گریبان

بسختی در فتاد آن نازک اندام   کفیده نازنین پایش بهر گام

چو چشم خود شده بیمار ریان   چو موی خود سراسیمه پریشان

زنیش غم دلش چون پای افگار   حنابند کف پایش بخون خار

تراوش کرد داغ دل به پهلو   گذشت آماس پایش تا بزانو

بخار افتاد کار و بارش ابهاے   که چون شبنم بروی گل برش جاے

سر پا آبله گشت از روانے   کف پایش چو آب زندگانے

زائیدن سیتا پسر در خانه بالمیک زاهد

یکی زاهد در انجا داشت ماوا   دران قاف قناعت کرد عنقا

بحق مشغول مرد عزلت آهنگ   چو صندل سود پیشانی بهر سنگ

وجود پاکش از طاعت سرشته — عبادت قوت او همچون فرشته

ریاضت بود کارش صبح تا شام — خجسته بالمیک زاهدش نام

صنم ناگاه نالان مرسوی دشت — سراسیمه بطرف کوه بگذشت

ز آهش ناله کرده کوهساران — اثر دارد فغان سوگواران

صنم را دید نالان زاهد کوه — ز پیر کوه بر دل کوه اندوه

سخن پرسید ازان حور غم اندیش — صنم پیش خواند محنت نامهٔ خویش

ز شرح درد آن درمانده درماند — بشفقت دختر خود خواند خویشش

تسلی داده جا در معبدش داد — به ذکر و طاعت حق کردش ارشاد

پری را دل ز عشق رام بر کند — بذکر و طاعت حق گشت خرسند

چو زاهد معتکف بود اندران دشت — چنین تا بر سرش نه ماه بگذشت

پسر زائید ماه حور عصمت — بچو زاهد نیکنامی از مروت

صنم را دل بغربت زان پسر شاد — نیاوردی ز شادی وطن یاد

شدش مه دایه چون ابر بهاران — بکشت خویش کردی شیر باران

بهشتی باغ بود آن تازه گلزار — درو بایست جوی شیر ناچار

بجز پرورد نش کاری نکردی — نگهبان گشتی از هر گرم و سردی

سحر چون خاستی از بستر خواب — برای غسل کردن بر لب آب

بسر ما طفل را با خود نبردی — به گهواره بدان عابد سپردی

پیدایش کش از کاه بسته بدعای عابد

سحرگاهی خلافِ عادت آن ماه — پسر را نیز با خود برد همراه

نگشت آگه ز بردن مرد ساده — نظر بر حفظ گهواره نهاده

ز کودک یافته گهواره خالی — گریبان کرد زاهد پاره حالی

ز آزار دل فرزند خوانده — بحیرت غرق بر جا خشک مانده

ز تیر آه آن بیدل بترسید — چو بید از بند مرگ او بلرزید

گزید انگشت حیرانی بدندان — اثر وار و فغان دردمندان

بجای کودک اندر گاهواره — فراهم بست یکجا کاه پاره

بسجده سود گریان جبهه بر خاک — نیایش کرد پیش ایزد پاک

که جان بخشا کریما کردگارا — بقدرت آدمی ساز این گیارا

ز سوز دل دعایش را اثر شد — خس چون مرغ عیسی جانور شد

قبول افتاد عجز پیر جانکاه — که طفلِ نازنین شد پارهٔ کاه

چو دیده چشم زاهد روی مقصود — بشکر حق جبین بر خاک ره سود

ز بعد غسل چون سیتای بیدل — خود و فرزند باز آمد بمنزل

بخانه جانب گهواره بشتافت — دران گهواره فرزند دگر یافت

ازان حیرت بخود گفت آن دل افروز — که چشمم گشت گوئی حول امروز

بچشم آشفت کین جرم آمد از تو — که یک فرزند را بنمائیم دو

صنم حیران ز قدرتهای یزدان / بزاهد باز گفت آن راز پنهان

جوابش داد پیر راست گفتار / که بر قادر نباشد هیچ دشوار

که از کاه آفریدست آدمی زاد / بعبرت بین یکی این سرو آزاد

مراین را نیز تو فرزند برخوان / از آن شفقت برین مسکین دو چندان

شگفته ماند زان خاطر صنم را / بسجده رفت شکرانه کرم را

نهاده نام آن لو نام این کش / صنم را خاطر دیدارشان خوش

بچهره آن دو طفل برگزیده / شبیه یکدگر همچون دو دیده

بچشم زاهد آن طفلان دلبند / عزیز جان چو فرزندان فرزند

بپیش زاهد آن طفلان جوان شد / بگرد قطب رمز فرقدان شد

بشفقت پروریده آن یگانه / که خوش میآمد از طفلان ترانه

دو تا طوبی نهال راحت انگیز / بآب زندگانی گشته نوخیز

دو نورس شاخسار ارجمندی / ببخت آموختند از قد بلندی

چو گشت از آب چشم سیر شان سیر / شدند از شیر شیرین نوجوان شیر

پی اوج آن دو ماه انجم افروز / ره یکساله طی کردند یک روز

بهمه اندر خطاب شان خلف شد / خلف بد قطره زان در صدف شد

بکسب رشد میکردند بازی / بشاگردی همت سرفرازی

ز طفلی قد برنای کشیدند / بسر حد جوانی در رسیدند

بزاهد هر دو بگرفتند الفت — که بردی از دل شان رنج و کلفت
پدر خواندندش هر دو برادر — چو طفلان دایه را دانند مادر
در ایشان صحبت زاهد اثر کرد — بطاعت میل خاطر بیشتر کرد
دل هر یک بجز طاعت نمیخواست — شکی نبود که صحبت را اثرهاست

منع کردن زاهد لولو و گش را از ریاضت بسیار و دادن وی کمانها بدست ایشان و دعا کردن او در حق ایشان

نبوده کار ایشان جز عبادت — عبادت گشت چون از حد زیادت
شد از رنج ریاضت روی شان زرد — شفقت گفت روزی آن نکومرد
که فرزندان شما شهزادگانید — چو من خود را ز درویشان مدانید
بجان بندید دل در افسر و تخت — که درویشی بود کاری عجب سخت
نیارد کرد سوزن کار شمشیر — بکه قانع چو آهو کی شود شیر
نه بازیچه است ترک نعمت و ناز — حواس از آرزوها داشتن باز
شکم را جای لقمه سنگ دادن — هوا را دل بنومیدی نهادن
ز روی نازنینان دیده بستن — ز موی مه جبینان دل گسستن
نظر در دیده جان در تن فشردن — که چون در زندگی بی مرگ مردن
شکستن خارها در چشم پر خواب — ز نغمه ریختن در گوش سیماب
دماغ از بوی گل آشفته ماندن — چمن را ز هوس نشگفته ماندن

شما را حق جوانمرد آفرید است برای تخت و افسر آفرید است

چو بی محنت نصیب کس نشود گنج چرا بیهوده باید برد نش رنج

دل طفلان بگفتن کرد ارشاد بدست هر یکی تیر و کمان داد

که این فن بهتر از طاعت شمار است ریاضت پیشگی زیبنده یار است

سلاح زاهدان زهد و صلاح است صلاح بادشاهان از سلاح است

بگیرید این کمانها را ز دستم که پشت دشمنانت بر شکستم

دعا کردم که از شست شما تیر شود همچون دعایم آسمان گیر

خدنگ آن کم از تیر قضا نیست که مر تیر دعایم را خطا نیست

قدم خم نه خم تان بس کمان است که کحل از دیده وسمه از ابروست

کمان بگرفته در پایش فتادند چو ابرو بر سر دیده نهادند

کمان ابرو جوانان کمانها چو چار ابرو نمایان بیکمانها

کمانها داده دادش علم آن یاد چو آدم را شده جبریل استاد

به تیر انداختن ممتاز گشتند چو ترک غمزه حکم انداز گشتند

بشادی هر دو فارغ دل ز اندوه همی گشتند صید افگن دران کوه

بیان فراق رام

چو رام عاقل از سیتا جدا ماند به پشت پای خود دولت ز در راند

خطا کرد و خطا کرد و خطا کرد که بر معشوق خود عاشق جفا کرد

به کفر عشق شد منسوب عاشق — خجل از کرده خود چون منافق

چو کاری کرد چون ناکردکاران — خزان آورد بر گل نو بهاران

پشیمان شد ز آزار آخر کار — ز آزارش شد و چندان گشت آزار

ز دل برکند بیخ شادمانی — چو هجران گشت خصم زندگانی

براحت خوش نخورده یکدم آب — بکام دل نکرده یک قطره خواب

بهجر یار کرده عیش پدرود — زغم در دل شبے اندیشه نمود

که ضائع گشت عمر نازنینم — بجاے مه بت دیگر گزینم

دگر معشوقه خوش بایدم خواست — که تنهائے مسلم مرغدار است

اگر مه پاره سیتا رفت از دست — مرا امکان خورشید دگر هست

دگر ره کرد در دل فکر معقول — ببندیشید از معقول منقول

کزین اندیشه جانم را غرض چیست — پری جان بود مرجانرا عوض چیست

چو بر سیتا اگر گیرم دگر زن — زمین و آسمان خندند بر من

اگر بے روے او بینم بگلزار — شره در دیده من بشکند خار

چو از کوثر بدل خواهم شرابے — فشانم ذره جاے آفتابے

برائے فتنے کنم در راهواری — کنم زان پس بمیدان خرسواری

چه افزایم بدل آزار دیگر — بباید کرد فکر کار دیگر

کنونم آنچه در راه صواب است — همین امید جگ کار ثواب است

بنیاد کردن جگ و رها کردن رام اسپ جگ اسمید را باطراف عالم

سحرگاه از شبستان همچو خورشید
برون آمد به نذر جگ اسمید

مهیا ساخت بهر جگ اسباب
باتشخانه رفته تیز چون آب

به لچهمن رفت فرمان کای برادر
شود حاضر بجبر اران لشکر

که اسپ جگ را سر سید هم من
نگهبانش که باشد غیر لچهمن

بسر پویان شد آن جویای ناموس
بیک پا ایستاد اندر زمین بوس

سیه گوش اشهبی پوینده چون باد
بقانون جگ اسمید سر داد

روان خود در پی لشکر برادر
علم زن آتش از دنبال صرصر

جهان پیما تر از صیت جوانمرد
بجا را اطراف عالم خوش گذر کرد

چو دیدند آن لوند یاد یارا
که بوده بستنش بیرون زیارا

نه نسبت آن باد پاره کس هراسان
که یارے باد نتوان بستن آسان

خصوصاً چون بود همراه آتش
نیاید سرکشے از هیچ سرکش

قد شاهان دوتا در پیش آن باد
چو باد آید شود خم سرو آزاد

بهر جا رفت باد آذر او
شد آن کشور بجان فرمان برد

همے شد اسپش از کشور بکشور
بدنیسان هفت کشور شد مسخر

چو هفت اقلیم را طے کرد برگشت
بزیر کوه لوکش نیز بگذشت

نداد ند از دلیرے پشت زخم
چو عهد راستان بستند محکم

کمان زه کرو ترکشها کشادند　　به بستند اسپ در میدان ستادند

جنگ لچهمن با لو وکش و خسته شدن لچهمن بدست ایشان

زشوخیهای آن دو طفل بیباک　　برت هر حسبت و لچهمن شد غضبناک
هوا خواهان میدان را رضا داد　　که گیرند آزمون را تیغ پولاد
بحکم آن دلیران برو ویدند　　همه شمشیر شیر افگن کشیدند
دوان چون کنجه بازان جوان شیر　　بیک سر ده کشاد اصناف شمشیر
دهل زن با نفیری گشت همپای　　هم آوازه نفیرش شد دم نای
زیکسو کوس کین آمد به فریاد　　ز دیگر سو جوابش کوه میداد
زباده نای زرین یافت امداد　　فرادان آتش شمشیر پولاد
زیکسو صد هزاران وز دگر سو　　دو شیر یکدله شد روی برو
بسبقت پیشدستی خواست غازی　　زخود چون در روش اسپان تازی
نهادند از توکل خود برسر　　زهمت جوشن افگندند دربر
چه در رزم و چه اندر عزم و تدبیر　　که همت کارساز آمد سراسر
بجان فرموده دادار یادار　　که بس اندک بس آمد مهر بسیار
کسی در آتش و آب ار بتازد　　نسوزد بی قضائی غرق سازد
چو پیش از مرگ هرگز کس نمیرد　　ز دشمن دل زبونی چون پذیرد
چنین گویند کان طفلان نادان　　پی ناموس بگذشتند از جان

تنبیه نقاره ۱۲

چنین هر موے شان شد پنجهٔ شیر — چو مهر از کین سراپا گشته شمشیر
دو تا پشت کمانها راست از تیر — دعاے بی ریائی بود تقدیر
بخونریزے جهان کُش تیغ فولاد — بشاگردے غمزه به از استاد
فنا را قاتل و مقتول یکسان — همه چون لشکر شطرنج بے جان
کمان خمیازه کرد و عطسه زن تیر — سنان مرثیه خوان و تیغ تکبیر
چو چشمان بتان آن دو کماندار — جهانے را بدم کشتند یکبار
بجان مشتاق کرد آن شیرافگن — به آهن چون بمقناطیس آهن
ز زخم تیر آن شیران ناورد — بمیدان هیچ مردے تاب ناورد
سپاه رام فتح اندیشه بشکست — چو مو از شانه صد جا بیش بشکست
اگرچه کرد لچهمن جنگ بسیار — ز زخم تیر لو شد آخر افگار
ز بس زد تیر پیکان از جگر جوش — همه تن خون شد و افتاد بیهوش
خبر شد رام را کز زخم دشمن — بمیدان خسته افتاده است لچهمن
دو طفل زاهد اسپ جگ بستند — بیک حمله سپه جمله شکستند
شگفته ماند ازان رام دلاور — که چون شد خسته از طفلان برادر
تو گوئے ربع مسکون در نوردید — ز فرزندان زاهد چون خطر دید
برت را با سترگن داد فرمان — که بشتابند با فوج فراوان
چو سر بازان بمردی جان سپارند — ز میدان خسته لچهمن را بیارند

سزاے دشمنان رام نماید | که از وے مرگ راہم غیرت آید

بہت بالشکر بیرون زتعداد | بپا افتاد بادر راہ بنہاد

پری و آدمی دیو و دد و دام | دوان ہمراہش از فرمودۂ رام

قوے دل رام ز استعداد لشکر | که بنمودش فلک بازی دیگر

وگردر گوشش آن آوازه آمد | که لشکر را شکست تازه آمد

برت ہرچند سعے از حد فزون کرد | ہمان شربت که لچهمن خورد او خورد

بدمیسان ہر که او دیگر فرستاد | نکرده ہیچ کار از پا در افتاد

مگر بود آنچنان آنجا سے ساز | که ہرکس رفتے آنجا نامدی باز

باقی ماندگان رام صف آراے | ضرورت دید خود جنبید از جاے

جنگ رام بالو و کش و خسته شدن رام از دست ایشان

زجا شیرے فلک سای جنبید | فلک حیران که کوه از جای جنبید

نفر سعے که لنکا شکن رام | که او ہم پیش شود خون باده در جام

شکوه بادشاہے پیش رو کرد | دو اسپه تاخت برت ناورد

بسبقت پیشدستی خواست در کار | به لوکس تیرباران کرد بسیار

حریفان مستعد جنگ بودند | زمیدان پیش تعظیمش نمودند

نیامد کارگر یک تیر رامے | بحیرت زان تعجب ماند رامے

چو تیر امداخت از خجالت کمانرا | روان برداشت شمشیر و سنانرا

بغیرت گرچه تند و تیز اشفت
ولے تیغ و سنان کندی پذیرفت

سر نیزه بگاه حمله شد خم
لب تیغش ز تبرانے نزد دم

حسامش شد چو برگ بید پیچان
چو نیشکر شکسته نوک شد پیچان

بر محش طعنه گر شد موے بر تن
به تیغش خنده میزد تیغ سوسن

مزاج خون بنجون گرم پیوست
دم شمشیر نوک نیزه اش بست

نگر شد مهر فرزندیش روشن
که گاهے زخم فرصت بر نمی‌زن

ز دیگر سو پسر چون ناوک انداخت
پدر را خسته کرد و باز نشناخت

بزخم تیر لو شد رام افگار
دل عاشق چو از مژگان دلدار

نه پسران رام را کو زخم کین زد
که تیر عشوه سیتا از کمین زد

بمیدان ماند شخص رام خسته
گریزان گشت لشکر دل شکسته

پسر گشته پدر را بر نمیداشت
برادر را برادر خسته بگذاشت

سراسیمه از و لشکر جدا شد
بدن خاکست چون و سر جدا شد

وزیده باد فتح آسمانے
کُشش ولو باغ باغ از شادمانے

ولے چون کوس کین آمد بفریاد
بگوشش زاهد آن افتاد آواز

بحجره در نهاده گوش بر گوش
بحیرت مے گزید انگشت افسوس

که اندر کوه باشد کارزاری
وگرنه چیست بانگ کوس باری

چه نسبت جنگ را با همسایه من
که خوش کردیم صلح کل بدشمن

نه من با کس نه کس با من بد اندیش — بجز خود را ندانم دشمن خویش

بمن دشمن بغیر از نفس کس نیست — بجنگ من جز او را دسترس نیست

هم او را تا بخود دلخواه دیدیم — بشمشیر ریاضت سر بریدیم

مگر شد زنده نفس من دگر بار — که آمد بهر کین با من به پیکار

ازین آواز حیران با دل تنگ — که در کوهم کرا با کیست این جنگ

روان شد تا بر آتش ریزد آبی — بصلح از جنگ بستاند ثوابی

پدر افتاد و فرزندان ستاده — تماشا دیده در حیرت فتاده

نکرده طعنه ناشایستگی شان — که سید انست نادانستگی شان

ز روی آن حقیقت پرده برداشت — ز گفتن گفته ناگفته نگذاشت

نخستین کرد بر هر یک دعاها — پس آنگه گفت یک یک ماجراها

گرفته دست هر یک شد روانه — بمیدان جانب رام یگانه

که عقل مصلحت دان چون گهر سفت — با دل جنگ آخر آشتی گفت

سوی رام آمد آن پیر نکوکار — مسیحا رفت بر بالین بیمار

زده آبی بروی رام آزاد — بهوش آمد چو مستان دیده بگشاد

ز رحمش پیر دست مرحمت سود — نمود از خستگیها روی بهبود

بگفتا کیستی کز مهربانی — مرا بخشیدی از سر زندگانی

که شکر اینچنین نعمت ندانم — بجان منت پذیرم تا توانم

به پاسخ زاهد فرخنده دیدار
همه سر نهفته کرد اظهار

کش و لو را بپاے رام افگند
که مارا بخش جرم این دو فرزند

که نادانسته شد در جنگ تقصیر
بحیرت ماند رام از گفت پیر

شگفتے در شگفتے در فزودش
که در وهم و گمان این هم نبودش

گرفت اندر کنار و ماند حیران
بشفقت بوسه زد بر روے ایشان

دلش را از محبت کرد پیدا
نهان پرسید حال ماه سیتا

چو بشنید آن نوید شادمانے
که در کوه است جای لعل کانی

فزون شد آتش شوق جگر تاب
شتابان گشت چون تشنه سوے آب

آمدن رام پیش سیتا و دربستن سیتا بر رام و زاری شروع کردن رام

صنم را آگہے دادند زان پیش
نموده حجره در تنہائے خویش

چو زاهد در درون حجره بنشست
در آن زار در و نالے در برون بست

بکار خود چو رام این بستگی دید
برون در ستاد و زار نالید

بجاے لب ببوسید آستانش
که خاکش بود شکر در دهانش

گرفته همچو زلفش حلقه بر در
دلش چون حلقه مے پیچید در بر

چو میدانست خود حق جانب اوست
که از من دشمنے شد در حق دوست

بجرم خویشتن خود کرد اقرار
بهانه معذرت بگریست بسیار

که بابا بر من بیدل ببخشاے
گناه غیرتم را عفو فرماے

بجانِ ما مکن جوری زیاده / که هجرانت سزایم نیک زاده

نکو دانی تو هم ای ماه پاره / که مردان را ز غیرت نیست چاره

ترا آزرده کردم بس گنه بود / ولیکن غیرتم این کار فرمود

صنم گفتا قسم خورده برنیم / که من تا زنده ام رویت نه بینم

بخاک پای عشقم باد سوگند / که غیر عشق از دلم نگشاد کس بند

اگر من زنده مانم یا نمانم / ازین قطعی نظر کرد است جانم

نه رویت بینم و نی رونمایم / روم در آب و در آتش درآیم

اگر صد ره کنی داودی آهنگ / نخواهد نرم گشتن این دل سنگ

مده دردسرم دیگر به گفتار / شناسم نغمهات از جنبش تار

مشو دشمن بکشتن گر کسی دوست / نخواهم پوستین هرگز مکن پوست

بسان آتشی سر تا قدم نور / ترا باید پرستیدن هم از دور

نمک بر زخم من پاشی چه دوست / ز من حق نمک خواهی نمک هست

گل شادی ز گلزارت نه چینم / نبامت جان دهم رویت نه بینم

بشویم دل ز نقشت گر توانم / بجان تو کنون در بند آنم

دگر گردم کتان بی ماه رویت / سرت گردم نگردم گرد کویت

خیالت را کنم بدرود چون خواب / بشویم جوئبار دیده زان آب

بصد زاری کنون خواهم ز یزدان / دلم را چون دل سنگ گردان

دلم آواره کرد این جان ناشاد — گر آواره شدے آواره تر باد

شکیبائے خدا را یاری کن — چو غم خونم خورد غمخوارے کن

دلے دارم چو عهد تو شکسته — مرا آن دل پریشان کرد و خسته

تو خورشیدی فروزم از تو شب شد — تو جانے و ز تو جانم بلب شد

توئے هرچند آب زندگانی — منم آتش مرا لیکن نریانے

نه بینم روے تو از جان نمائی — مرا با جانست ترک آشنائے

اگر خواهد ترا جان جانمن نیست — از آن تست او هم زان من نیست

وگر خود را ببینم بے تو بیتاب — ببرم خویش را از خویش چون آب

من از نام وفا بیزار گشتم — وفا دارم که زینسان خوار گشتم

بمن گفتی وفا کمتر کند زن — چه جاے گفتنست ای کمتر از زن

اگر زن اما توئے مرد وفادار — ز نا تراز این وفا نشکست صد بار

وفا از هر دو سو باید بهر حال — که نتواند پریدن مرغ یکبال

اگرچه کاه دل را کهربائے — ز بندت یافتم لیکن رهائے

من آهن دل خلاص از هر کمندم — که ز استغنا بمقناطیس خندم

وگر ناید برون از دل کمندت — بسوزانم در آتش چون سپندت

چه پنداری دلم زانیست کینه — من آندل را برون کردم ز سینه

اگر آرد نسیم از گلشنت بو — بزنارانش کنم در حلقهٔ مو

کنون تا کے فریب ای یار چالاک — گریبان دوختن بالماز دل چاک

بپاسے من سر خاری کہ زوینش — برآورد سے وکردی سینہ ام ریش

کسے کز روی او کردی عرق پاک — چرا خون ریختی بے جرم بر خاک

زمن بگذر مرا با خویش بگذار — مراد خویش را دیگر میازار

مگو دیگر کہ با ہم غمگساریم — زرای آتش چو لالہ داغداریم

نمک را چاشنی آرے ہمانست — ولے چاک جگر غیر دہانست

بعشقم دیدہ را دل کند فاش — تبو دسے انچنین بدخواہ ای کاش

ز دیدہ بر دلم آفت رسیدہ — ازین روسے نہ بینم روی دیدہ

اگر عشق آیدم بہر مدارا — کنم جنگے با وہم آشکارا

اگر چشمم بگرباید بہر دیدار — بگویم دور زین بازار سے زار

نیارد تاب ورد م سنگ خارا — شود الماس زین غم پارہ پارہ

چو تو کافر دلے باید درین کار — کہ بردارد جفاہاے ترا یار

نہ آخر چون منے تو آدمی زاد — مکن بر چون خودی رنگونہ بیداد

بویرانہ پرستے خانہ یار — چو در خانہ بود سازے گنہگار

منم کز آتش آہ سحرگاہ — بگردون بر بسوزم خرمن ماہ

اگر شد گند شمشیر نگاہم — حذر فرض ست نیز از تیر آہم

بکشتم شعلہ بار داپر آرا — بہ بختم نیشکر زہر آورد بار

نهان دل نماند خود پرستم
هلاک این دل دشمن پرستم

ز خورشید روی تو یا هم ز دست
وصالم کم طلب کو بر محالست

بر آنکس خنده دارد مرده گور
که ساید سرمه بهر دیده کور

ز کوه آمد جواب لن ترانی
دو چشمش چشمه گشت از خونفشانی

نهاده چشم خود بر چشم روزن
نهان میدید حالش آن پری زن

نهان از گریهٔ آن ابر آزار
همیزد خنده در دل شاخ گلزار

تبسم مے نهفت از جبین ابرو
تغافل مے نمود از هر خم مو

آشتی افگندن زاهد میان رام و سیتا

دگر ره رام اندر زاری افتاد
بزاری گفت کای حور پریزاد

سخن شیرین کن از لعل شکربار
منوشان بی نمک اندر نمکسار

چو آن بی طاقتی زاندازه بگذشت
فتاد آتش بجان زاهد دشت

بسیتا گفت ای فرزند خوانده
حقم بر گردنت دامیست مانده

ز بهر حق گذاری بر من امروز
ببخشا بر دل رام جگر سوز

برای خاطرم با این جوانمرد
بباید خواه ناخواه آشتی کرد

اگر چه رام سر تا پا گناه است
مبرا شو که اشکش عذرخواه است

بجان او مکن زین بیش آزار
نهانی بود بیش از وی گرفتار

دگر زین بیش آزارش نمائی
کنم بر تو دعای بی ریائی

که دل را گم کنی بازش نیابی — نماید آب حیوانت سرابی
پری هر چند ظاهر بود از آن — نهانی بود دل زو گرفت آن
درش بگشاد ره وا ده بگلشن — ز روی خود جهان را کرد روشن
رسید آن تشنه لب بر چشمهٔ نوش — ز شادی کرد استسقا فراموش
صنم گفتا دل آزار جفا کیش — چه محنت که ندیدم از تو دل ریش
نکو نبود دل آزاری نمودن — بمعشوق اینهمه خواری نمودن
چه بود آن بی سبب رنجاندن کس — بفرمان تا چه نام آن نهد کس
جوابش باز داد آن کان غیرت — که چو شیدا ز دلم طوفان غیرت
خرد را کشتی تدبیر شد غرق — که نتوانست کرد از نیک و بد فرق
ز غیرت بود این جور روانم — که من هم نیز از دستش بجانم
هنوز آن غیرت کان خصم جانست — بدین پاکی بتو بر بدگمانست
نرفت از خاطرم آن جوی ناخوش — کمان کس ساختن از بند رسن کش
دلم داند که تو پاکی پری وار — ولیکن امتحان خواهم دگر بار
شنید و زهر خندید آن شکرخند — گشاد از لعل تعوید زبان بند
چه گوید با چنین بهتان کس اندر — فلک شد پاره چون دود در دل گر
ز گفت او ز دم از حس اسیر شد — نه وحشتر الپس ز آلت پار شد
از آن تهمت که میکرد او زبان پیش — شد آتش خوش گواه این دل ریش

فرشته آدمی دیو و پریزاد — قسم‌ها خورد بهر عصمتم یاد

گواه خود کرا آرم دگر بار — بخواری زار نالم پیش دادار

که سازد این زمین سخت پاره — روم در وی زتو گیرم کناره

همین گفت و دعا را دست برداشت — زصدق دل دعای وا اثر داشت

فرو رفتن سیتا در زمین و همکلام بودن از رام

گریبان زمین شد ناگهان چاک — درآمد همچو جان در قالب خاک

فرو شد همچو تخم کشت در گل — نهان چون راز دانا ماند در دل

پری زاد پری پیکر پری وار — زپیش دیده غائب شد بیکبار

همه تن روح گشت آن جوهر پاک — بنقل روح شد در پیکر خاک

عیار جان گداز داشت کامل — چو زر نابود اندر بوتهٔ گل

مگر شخصی زمین تشنه شد و مرد — که آب زندگانی را فرو برد

صنم یوسف شگاف چاک شد چاه — بچاه افتاد یوسف آه صد آه

بکان خویش در شد لعل شب تاب — زلعلش خاک تشنه گشت سیراب

بگل پوشیدن خود بود مشکل — نهان چون شد چنین خورشید در گل

شکسته خاطران پاره چون برق — به یکدم در زمین خشتاب شد غرق

حضیض ماه تا گاه زمین شد — بگاه آسمان زهره قرین شد

چو خور پردگی در پرده در شد — بپرده عالمی را پرده در شد

فشانده ماه خاک تیره برسر — که زیر خاک شد خورشید خاور
غریوا ز خفتگان خاک برخاست — که بود از حق قیامت وعده راست
بخاک از سر بروز حشر یزدان — امانت ماند گنج آب حیوان
باظهار عتاب پاک جانے — بسندان ور شده الماس کانی
فرو شد در زمین خور شکر لب — چو ماه نخشب اندر چاه نخشب
ز رنگ و بوے او سرمایه اندوخت — زمین نقاشے و عطاری آموخت
کشد گلگونه زان بر عارض گل — معطر زان نماید زلف سنبل
فغان برداشت خورها سینه چاکی — وبال ماه شد در برج خاکی
قیامت شد بجان ام مشتاق — که مشرق گشت پیش الشرق اشراق
هلال ابروسان اندر دمیدن — ز دیده شد نهان در حین دیدن
صنم محمل سوے قعر زمین راند — ازو دنباله کاکل برون ماند
بصید مرغ جان رام آزاد — فگنده دام پنهان گشت صیاد
ز مویش روز روشن گشت شب فام — عجب روز سیاه افتاد بر رام
ره و رسم قدیم روزگار است — غروب خور طلوع شام تار است
خضر بے آب حیوان گشته ماهی — فتاد آشفته کارش با سیاهی
کشان دنباله زلف مار بگرفت — بروزن رفته نیم مار بگرفت
بدستش کاکل دلدار مانده — ز خانه گنج رفته مار مانده

گرفته رام موی دلربا را / که برهاند ز غرق آن آشنا را

صنم گفتا مکن دلسوزی زرق / که با غیرت کشیده گشته ام غرق

جوانمردا ز بهر من مکش رنج / که گنجم من بزیر خاک نه گنج

بصد زاری بجا عاشق فرو ماند / بفرق خویش آب از دیده میراند

چنین بارید باران سحابی / که زلف یار گشتش مار آبی

ز سر شرگانش دُرِ یاس می سفت / گرفته مار زلف یار و میگفت

زمین کاندر غم حسرت گرفتم / که تا زهراب شد مویت بدستم

غریقم چون تو ای مار گزیده / تو اندر خاک من در آب دیده

تو هم دانی که غرق تا نمیرد / بنومیدی گیاه آب گیرد

چه جای حیرتست ای عقل هشیار / کز ینسان کار کرده عشق بسیار

رفتن رام بعالم بالا و تمام شدن قصهٔ رامائن

چو شد نا امید رام از وصل جانان / فتاد از پای همچون جسم بیجان

بکین برخاست دیگر باره از جای / که بر دارد بنای خاک از پای

بغیرت کار فرما گشت کین را / که برهم میزنم این سرزمین را

همی گیرم زمین را در ته تیر / که تیرم را خدا داد است تاثیر

سپهر خیره سر را تاب آن نیست / زمین خاکست آخر آسمان نیست

گرفتش دست و گفتش زاهد پیر / مزن تیرش که او دی نیست تقصیر

هم دانی که این جرم زمین بود | قضای آسمانی اینچنین بود
ازان کار چنین کز اینچنین کار | تلف گردند مخلوقات بسیار
بپرسش یکجهان آرند آرام | شود چون شان بال گردن ام
بگوش دل شنید آن نغز گفتار | نکرد از گفتهٔ او هیچ انکار
چو نفت پند زاهد در گره بست | کمان و تیر کین برتافت از دست
به ترک ملک شاه هفت کشور | سپرده وارثان را تخت و افسر
روان از عرصه گاه دشت کوسل | بطاعت رفت در کوه همانچل
نهانی خواست از مردم پری وار | بکوه اندر شده کیخسرو غار
بهمت باز شست از انجهان دست | بعزم آنجهانی رخت بربست
زکوه آنسو حدیثش کس ندانست | کسی احوال وزان پس ندانست

خاتمة الطبع - ناظمان اقلیم سخن و عاشقان تاریخ کهن را مژده باد که درین زمان فصاحت اقتران گل گلزار معانی سرو جویبار نکته دانی موسوم به رامائن مسیحی که نظمی ست رنگین و تصنیفی ست متین نتیجهٔ فکر آسمان گذر و کرشمهٔ خیال انور گدیور گلزمین ترزبانی شاعر اهل لسان پاستانی بلیغ و فصیح متخلص به مسیح که در رزمگاه رام و سیتا و راون و لنکا را بسلک نظم کشیده و تا حال چشم روزگار مثلش ندیده در مطبع نامی منشی نولکشور واقع لکهنو بعالی همتی جناب منشی پراگ نراین صاحب مالک مطبع موصوف سنه ۱۸۹۹ع این ناظورهٔ دلفریب از حلل طبع هنرهفت شده بار اول رونق بزم عشاق گردید

نام کتاب	قیمت
ترجمہ فارسی تاریخ روس مانہ اصل انگریزی مصنفہ ڈاکٹر میکنزی والس بہادر مترجمہ مولانا ابوالحسن سابق تحصیلدار اودھ پنشن یافتہ جیسے نفیس دلچسپ حالات سلطنت روس بیان ہوے ویسا ہی سلیس دلاویز ترجمہ ہی دیکھنے سے تعلق رکھتا ہی کاغذ سفید ۔ حسب تفصیل ذیل ۔	
(۱) مجلد ۔	عـــہ/ پ
(۲) غیر مجلد ۔	عـــا/ پ
خصائل السعادت ۔ مولفہٗ منشی سعادت خان تحقیق نسب افغان	۶/
وقائع نعمت خان عالی فتوحات سلطان عالمگیر ۔	۵/
آئین اکبری ۔ ہر سہ دفتر آئینی	

نام کتاب	قیمت
با تصویرات و نقشجات مختلف رنگ کے حسب موقع سرخ و سبز و سیاہ مصنفہٗ شیخ ابوالفضل وزیر شہنشاہ اکبر کاغذ سفید گندہ ۔	ے پ
ہفت تماشاے قتیل ۔ مولفہٗ مرزا محمد حسن قتیل ۔	۵/
کتب تواریخ شاہان راجگان اُردو	
ترجمہ تاریخ فرشتہ جوکہ ایک مشہور و مستند تاریخ شاہان دکن و سلاطین لاہور و بادشاہان دہلی و شاہان گجرات و مالوہ و بنگالہ و ملتان و کشمیر و سندھ وغیرہ ہی کامل دو جلد مین	للعہ پ
ارشاد الملوک ۔ ترجمہ بزبان اُردو اسپیچ لارڈ ڈلینسڈون صاحب بہادر سابق لفٹننٹ گورنر مغربی و شمالی	

نام کتاب	قیمت
اودھ بالقابہ کاغذ سفید گندہ۔	سے رپ
ترجمہ کارنامہ کالون صاحب۔ مشتمل بر سہ حصہ یعنی مجموعۂ ارشادات خاص و مختصر تذکرہ کارروائیہائے انتظامی و عملی و ترقیات مقاصد گورنمنٹ آف ڈفرن فنڈ مالک مغربی و شمالی و اودھ عہد حکومت عالیجناب نواب سر آکلینڈ کالون صاحب بہادر بالقابہ کاغذ سفید۔	عکام رپ
تاریخ ٹاڈ راجستان۔ مولفۂ کرنیل جیمس ٹاڈ صاحب پولیٹکل ایجنٹ جسمین ریاستہائے راجپوتانہ کے صحیح حالات سنسکرت و عربی و انگریزی تاریخون سے جمع ہین بہ سرپرستی مہارانا سجن سنگھ صاحب بہادر والی اودیپور اردو ترجمہ ہوکر طبع ہوئی	

نام کتاب	قیمت
جسکی قیمت سابق مین پچاس روپیہ تھی مشہور مقام کے نقشے اور تصویرین بھی منقش ہین کامل دو جلد مین۔ کاغذ سفید ولایتی۔	[illegible]
تاریخ بغاوت ہند مسمی بمحاربۂ عظیم یعنی تاریخ غدر مترجمہ پنڈت کنھیالال۔	[illegible]
ترجمۂ سیر المتاخرین۔ سے برآۃ السلاطین تا شاہ عالم ہر سہ جلد یکجائی۔	[illegible]
تواریخ راجگان اودھ مع تصاویر فوٹوگراف کاغذ سفید گندہ مجلد نقش ونگار نقرئی عمدہ۔	[illegible]
تاریخ گلشن پنجاب۔ مع نقشجات از پنڈت دیبی پرشاد۔	[illegible]